

Masarykova univerzita Brno

Filosofická fakulta

Ústav klasických studií

Latinská medievistika

***Vita Wilfridi* v kontextu anglo-latinské
hagiografické literatury 8. století**

Disertační práce

Helena Polehlová

Školitelka: prof. PhDr. Jana Nechutová, CSc.

Brno 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem disertační práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Helena Polehlová

Poděkování

Ráda bych poděkovala své školitelce prof. Janě Nechutové, CSc. za její podnětné rady, povzbuzení, laskavou pomoc a za trpělivé vedení mé práce. Děkuji také svému manželovi Mgr. Petru Polehlovi, Ph.D. za podporu a odborné připomínky, které přispěly k výsledné podobě mé práce. Dále děkuji své rodině za povzbuzení a trpělivost během mého doktorského studia.

Obsah

Úvod	9
I. <i>Vita sancti Wilfridi</i> a historická osobnost biskupa Wilfrida	13
I. 1. <i>Vita sancti Wilfridi</i> – datace a autorství	13
I. 2. Historická osobnost biskupa Wilfrida	16
II. Hagiografie	27
II. 1. Vývoj hagiografie	27
II. 2. Rysy hagiografie	37
II. 3. Shrnutí hagiografických rysů legend <i>Vita Wilfridi</i> , anonymní <i>Vita Cuthberti</i> a Bedovy <i>Vita Cuthberti prosaica</i>	54
III. Typologický rozbor <i>Vita Wilfridi</i>	56
III 1. Starozákonní a novozákonní typy biskupa Wilfrida	58
III. 2. Typologie dalších postav <i>Vita Wilfridi</i>	67
III. 2. 1. Králové Ecgfrith, Alhfrith a Ceadwalla	67
III. 2. 2. Královna Iurminburgh	68
III. 2. 3. Postavy, které se prostřednictvím Wilfridova působení uzdravily	68
III. 3. Shrnutí typologie	70
IV. Jazyková analýza <i>Vita Wilfridi</i>	71
IV. 1. Lexikum v legendě <i>Vita Wilfridi</i>	71
IV. 1. 1. Křesťanská a biblická latina	71
IV. 1. 2. Lexikální zvláštnosti	74
IV. 1. 3. Výskyt adverbíí	78
IV. 1. 4. Shrnutí rozboru lexika	82
IV. 2. Morfologické a syntaktické rysy legendy <i>Vita Wilfridi</i>	83
IV. 2. 1. Analýza morfologických rysů legendy <i>Vita Wilfridi</i>	84
IV. 2. 2. Analýza syntaxe legendy <i>Vita Wilfridi</i>	85
IV. 2. 3. Analýza morfologických jevů v legendě <i>Vita vel passio Haimhrammi episcopi et martyris Ratisbonensis</i>	89
IV. 2. 4. Analýza syntaxe legendy <i>Vita Haimhrammi</i>	91

IV. 2. 5.	Srovnání morfologických a syntaktických rysů latiny legend <i>Vita Wilfridi</i> a <i>Vita vel passio Haimhrammi episcopi et martyris</i>	93
V.	Stylistický rozbor legendy <i>Vita Wilfridi</i>	95
V. 1.	Metodologie	95
V. 1. 1.	<i>De schematibus et tropis</i> – vybrané figury a jejich definice	96
V. 1. 2.	<i>De schematibus et tropis</i> – vybrané tropy a jejich definice	97
V. 1. 3.	Členění Arbusowovo	99
V. 2.	Stylistický rozbor <i>Vita Wilfridi</i>	101
V. 2. 1.	Stylistický rozbor části 1	101
V. 2. 2.	Stylistický rozbor části 2 (kapitol XXIX–XXXIII a L–LIV)	112
V. 2. 3.	Topika	119
V. 3.	Stylistický rozbor legendy <i>Vita Cuthberti prosaica</i>	120
V. 4.	Shrnutí stylistického rozboru	125
Závěr		128
Seznam pramenů a literatury		133
Prameny		133
Literatura		134
Subsidia		138
Seznam zkratk		139
Summary		140
Přílohy		143
Překlad <i>Vita Wilfridi</i>		144
Latinský text legendy		204

Úvod

Předkládaná disertační práce si klade za cíl představit legendu *Vita sancti Wilfridi* v kontextu raně středověkých anglo-latinských legend 8. století a na základě literárního, typologického a jazykového rozboru určit, v čem se od soudobých anglo-latinských legend, zejména dvou prozaických legend *Vita sancti Cuthberti*, odlišuje, případně, v čem se s jejich rysy shoduje. Podnětem k zpracování tohoto tématu byla práce na antologii anglo-latinské literatury *Non Angli sed angeli*,¹ jejíž součástí byl také překlad několika kapitol *Vita Wilfridi*. Skutečnost, že se v legendě mísí prvky hagiografické s prvky historiografickými a že je protkána hustou sítí biblických citací, parafrází a aluzí, upoutala pozornost autorky předkládané práce a vzbudila u ní zájem o hlubší seznámení se s textem.

První polovina 8. století je v Northumbrii, významném severoanglickém království, spojena s bohatou literární produkcí: kromě věhlasných děl Bedy Venerabilis zde vznikla báseň *De virginitate* Aldhelma z Malmesbury a také zhruba desítka legend, z nichž jednou je právě *Vita Wilfridi*. Za autora bývá tradičně nazýván Eddius Stephanus. Světcem, jehož život legenda podává, je významná osobnost northumbrijské církve, opat, biskup a zakladatel klášterů, svatý Wilfrid. Proslul jako zastánce římského způsobu křesťanské praxe na církevní synodě ve Whitby roku 664 i jako opat celé skupiny klášterů a zároveň vlivný a majetný biskup chovající se po vzoru galských biskupů. Jak jsme zmínili, legenda obsahuje řadu biografických a historiografických prvků, je však bezesporu především dílem hagiografickým, o čemž svědčí její struktura a konvenční hagiografické prvky, mezi něž patří i velký počet biblických citací. Předkládaná práce se snaží při analýze zohlednit všechny tyto roviny.

Cílem první kapitoly je legendu představit a uvést do historického kontextu, v němž byla sepsána. Pozornost je věnována důvodům vzniku legendy, její dataci a dvěma rozdílným názorům na osobnost autora. Poté následuje přehled událostí Wilfridova života, o nichž máme zprávu jak z uvedené legendy, tak z Bedovy *Historia ecclesiastica gentis Anglorum*. Vztah mezi oběma těmito texty je také předmětem této práce. Jelikož byl Wilfrid důležitou osobností druhé poloviny sedmého a počátku století osmého, jeho život se stal předmětem bádání mnoha

¹ POLEHLOVÁ, H.– POLEHLA, P.: *Non Angli sed angeli. Kult svatých v latinské literatuře raně středověké Anglie*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012.

historiků, z nichž jmenujme např. Bertrama Colgravea, editora legendy,² Davida H. Farmera,³ Davida P. Kirbyho,⁴ Waltera Goffarta⁵ a nově také Clare Stancliffe⁶ a Johna Blaira.⁷ Část kapitoly věnovaná Wilfridovu životu ze studií těchto autorů vychází.

Druhá kapitola uvádí do problematiky hagiografie. Je rozdělena na dvě části: první specifikuje druhy hagiografie a podává stručný přehled děl, která ovlivnila anglo-latinskou hagiografii 8. století; druhá část kapitoly se zabývá rysy hagiografie jako žánru, zejména hagiografickými topoi – konvenčními prvky, které strukturu legendy určují. Pozornost je věnována jak momentům v životě světce, které tvoří osu legendy, tak jednotlivým typům zázraků, jež se v legendách obvykle objevují. Zde jsem čerpala z knih Františka Grause *Volk, Herrscher und Heiliger im Reich der Merowinger*⁸ a Waltera Berschina *Biographie und Epochenstil im lateinischen Mittelalter*⁹ a pro srovnání jsem přihlížela k soudobým anglo-latinským legendám – anonymní *Vita Cuthberti* a k prozaické *Vita Cuthberti auctore Beda*.

Tématem třetí kapitoly je typologie svatého Wilfrida. Metodologicky kapitola vychází z terminologie Fridricha Ohlyho¹⁰ a Northropa Frye,¹¹ kteří poukazují na významovou souvislost mezi skutečnostmi ve Starém a Novém zákoně. Postavy a události Starého zákona nazývají typy a jejich protějšky v Novém zákoně antitypy. Podobně je pak tento vztah využit v hagiografii, kde se biblické typy naplňují v životě a konání světce. Kapitola zkoumá, jaké biblické typy předkládá Stephanus jako Wilfridovy vzory a jak poukázání na tyto typy ovlivnilo zobrazení jeho života. V této kapitole hojně cituji biblická místa; latinský text Bible a zkratky biblických knih v odkazech jsou citovány podle biblické konkordance Vulgáty,¹² český text včetně zkratk biblických knih v odkazech cituji podle Českého ekumenického překladu Bible.

² COLGRAVE, B. (ed.): *The Life of Bishop Wilfrid*. Cambridge: Cambridge University Press, 1985².

³ FARMER, D. H.: „Saint Wilfrid“. In KIRBY, D. P. (ed.): *Saint Wilfrid at Hexham*. London: Oriel Press, 1974, s. 35–59.

⁴ KIRBY, D. P.: „Bede, Eddius Stephanus and the ‘Life of Wilfrid’“. In *The English Historical Review*, vol. 98, no. 386. Oxford: Oxford University Press, 1983, s. 101–108.

⁵ GOFFART, W.: *The Narrators of Barbarian History*. Notre Dame: University of Notre Dame Press, 2005.

⁶ STANCLIFFE, C.: „Disputed Episcopacy: Bede, Acca, and the relationship between Stephen’s Life of Saint Wilfrid and the early prose Lives of St Cuthbert“. In *Anglo-Saxon England*, vol. 41. Cambridge: Cambridge University Press, 2012, s. 7–39.

⁷ BLAIR, J.: *The Church in Anglo-Saxon Society*. Oxford: Oxford University Press, 2005.

⁸ GRAUS, F.: *Volk, Herrscher und Heiliger im Reich der Merowinger*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1965.

⁹ BERSCHIN, W.: *Biographie und Epochenstil im lateinischen Mittelalter, II. Merowingische Biographie, Italien, Spanien und die Inseln im frühen Mittelalter*. Stuttgart: Hiersemann, 1988.

¹⁰ OHLY, F.: „Typologie als Denkform des Geschichtsbeschreibung“. In OHLY, F. – RUBERG, U. – PEIL, D. (eds.): *Ausgewählte und neue Schriften zur Literaturgeschichte und zur Bedeutungsforschung*. Stuttgart: Hirzel, 1995, s. 445–472.

¹¹ FRYE, N. – LEE, A. A. (ed.): *The Great Code: The Bible and Literature*. Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press, 2006.

¹² HIERONYMUS: *Vulgata, Hieronimiana versio*. I IntraText Edition CT: Èulogos 2008. Dostupné z <http://www.intratext.com/ixt/LAT0001/>

Čtvrtá kapitola přináší jazykový rozbor legendy. První podkapitola se věnuje rozboru lexika: zmíněny jsou výrazy křesťanské a biblické latiny, které jsou v legendě použity, dále zmiňují lexikální zvláštnosti, jež vyplynuly z podrobné analýzy a srovnání s dostupnými slovníky středověké latiny. Druhá podkapitola se zaměřuje na rozbor morfologických a syntaktických jevů textu, zejména na morfologii substantiv, adjektiv a sloves a jejich odchylky od klasické normy. Dále zkoumám, zda se v textu vyskytují vybrané syntaktické vazby typické pro klasickou latinu, popř. jakými prostředky jsou nahrazeny. Zde jsem pro srovnání volila text Arbeonovy legendy *Vita vel passio Haimhrammi episcopi et martyris Ratisbonensis*,¹³ abych mohla zhodnotit případný rozdíl v morfologii a syntaxi obou legend, a tím i textů dvou různých kulturních okruhů.

Cílem páté kapitoly je posoudit styl legendy *Vita Wilfridi* ve srovnání s Bedovou prosaickou *Vita Cuthberti*. Při rozboru vycházím z terminologie Bedovy příručky *De schematibus et tropis*,¹⁴ která podává přehled stylistických ozdob s jejich definicemi a příklady z Bible a která vznikla přibližně ve stejné době jako *Vita Wilfridi*. Na základě podrobné analýzy stylistických ozdob *ornatus facilis* i *difficilis* se pokouším formulovat shody a rozdíly mezi oběma legendami a zhodnotit stylistickou úroveň textu.

Na základě analýzy všech těchto rovin legendy se pak práce snaží stanovit, jaké místo mezi soudobými anglo-latinskými legendami *Vita Wilfridi* zaujímá, v čem se její rysy shodují s legendami ostatními a v čem je unikátní. Studie zabývající se celkovým rozbořem textu legendy, pokud je mi známo, dosud chybí. Jak jsem zmínila, k dispozici jsou články v odborných periodikách věnující se historicitě biskupa Wilfrida a historiografickým prvkům legendy, neexistuje však studie, která by vzala v úvahu rozbor hagiografických konvencí *Vita Wilfridi* a její typologický rozbor. Odborné texty k analýze lexika a morfologických a syntaktických jevů chybějí úplně. Práce by tedy měla přinést nové poznatky, které ze všech rovin analýzy vyplynou, a oponovat recepci legendy jako textu kritizovaného pro nejasnou chronologii, nepřesnosti a přílišné ztotožnění se autora s objektem spisu, neobjektivnost či přílišné zdůrazňování Wilfridových zázraků.¹⁵

¹³ ARBEO: *Vita vel passio Haimhrammi episcopi et martyris Ratisbonensis*. In Krusch, B. (ed.): *Monumenta Germaniae Historica, SS rer. Mer. IV*. Hannoverae et Lipsiae, 1902, s. 452-524.

¹⁴ BEDA VENERABILIS: *De schematibus et tropis* (CPL 1567, LLA [vol. 8]) - LLT-B. Dostupné z Litterae ante portas. <http://clt.brepolis.net/>

¹⁵ Srov. STENTON, F. M.: *Anglo-Saxon England*. Oxford, New York: Oxford University Press, 1971³, s. 145.

Nedílnou součástí práce je pak příloha obsahující překlad textu legendy *Vita Wilfridi* do češtiny. Překlad je opatřen komentářem, který podává stručný výklad k reáliím – zde čerpá zejména z komentáře Bertrama Colgravea, editora legendy, a odkazuje na něj; co je však v komentáři nové, jsou odkazy na biblická místa, jimiž je text inspirován. Druhou přílohou je latinský text *Vita Wilfridi*, z kterého práce vychází.

I. *Vita sancti Wilfridi* a historická osobnost biskupa Wilfrida

I. 1. *Vita sancti Wilfridi* – datace a autorství

Vita sancti Wilfridi,¹⁶ která je tradičně připisována Eddiovi Stephanovi, je významným dílem rané anglo-latinské hagiografie. Byla napsána s největší pravděpodobností mezi lety 710 a 720,¹⁷ a je tak dobou svého vzniku blízká nejen nejranějším anonymním anglo-latinským životům svatých – *Vita sancti Gregorii* a *Vita sancti Cuthberti* – ale také prozaické legendě *Vita sancti Cuthberti* Bedy Ctihodného. *Vita Wilfridi* však zaujímá mezi zmíněnými legendami zvláštní postavení, a to především proto, že ačkoli je řazena k hagiografickým textům, předkládá čtenáři více méně chronologický přehled Wilfridova života, přičemž klade velký důraz na jeho pozemskou kariéru biskupa a na veškeré útrapy s jeho úřadem spojené. Bezesporu obsahuje celou řadu hagiografických prvků, o kterých bude řeč v následujících kapitolách; obsahuje však také velké množství prvků historiografických, které je ve srovnání s ostatními legendami tohoto období mimořádné. Její součástí jsou na příklad inserty listů adresovaných papežskému stolci i králům Northumbrie.

Na dataci legendy i její autorství jsou dva rozdílné názory. Pro datování mezi lety 710-720 uvádí Bertram Colgrave, editor legendy, následující argumenty: v poslední kapitole (VW LXVIII) je zmíněno výročí Wilfridovy smrti, rok 709 či 710, a legenda byla pravděpodobně sepsána v brzké době po biskupově úmrtí. Je možné, že její sepsání „vyprovokoval“ vznik legendy jiné – anonymní legendy o sv. Cuthbertovi. Ta byla sepsána mnichem z kláštera Lindisfarne v Northumbrii asi mezi lety 698 a 705¹⁸ a hagiograf legendy o sv. Wilfridovi z ní čerpal většinu prologu a dále jeden z výčtů vlastností biskupa Wilfrida.¹⁹ Rok 720 jako *terminus ante quem* uvádí Colgrave z důvodu Eddiova věku, tehdy mu bylo asi 71 let.²⁰ S určitostí víme, že legenda byla sepsána mnichem Wilfridovy klášterní komunity v Riponu, o čemž svědčí autorovy poznámky.²¹

Pokud jde o autora legendy, Bertram Colgrave jej ztotožňuje s mužem zvaným Aedde, s přízviskem Stephanus. Ten byl jedním z prvních mistrů liturgického zpěvu a biskup Wilfrid

¹⁶ EDDIUS STEPHANUS: *Vita Sancti Wilfridi*. In COLGRAVE, B. (ed.): *The Life of Bishop Wilfrid by Eddius Stephanus*. Cambridge: Cambridge University Press, 1985² (1927).

¹⁷ Srov. COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid*, s. x; BERSCHIN, W.: *Biographie und Epochenstil*, s. 259.

¹⁸ Srov. COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid*, s. x.

¹⁹ Srov. *Vita Cuthberti Anonyma*, IV/1 a *Vita Wilfridi* XI, dále jen VW.

²⁰ Datování je obecně přijímáno; srov. např. BERSCHIN, W.: *Biographie und Epochenstil*, s. 259.

²¹ Např. *quod in privilegium nobis donabatur; omnes ecclesias nostras* (VW XLV), *pontifici nostro* (VW LXII), a *cornibus basilicae nostrae* (VW LXVIII).

jej pozval z Canterbury do Northumbrie.²² Colgrave se opírá o informace, které o osobě Stephana máme ve *Vita Wilfridi* a v Bedově *Historia ecclesiastica gentis Anglorum*. V obou těchto pramenech nacházíme podobnou zprávu: [*Wilfrithus*] *episcopalia officia per plura spatia agens, cum cantoribus Aedde et Eonan [...] regionem suam rediens...* (VW XIV). Tuto událost Colgrave datuje do roku 665. Dále je zřejmé, že se autor legendy s biskupem Wilfridem zúčastnil také jeho poslední cesty do Říma, neboť jeho popis v kapitolách LII-LIII vity je velmi detailní, užívá přímou řeč a zájmena *nos* a *noster*.²³ Eddius Stephanus, jak je tradičně nazýván, pravděpodobně strávil ve Wilfridově blízkosti více než čtyřicet let, takže Wilfridovu osobnost dobře poznal a navíc byl dobře zpraven o jeho činnosti biskupem Accou, který byl objednavatelem legendy, a knězem Tatberhtem, kterému měl podle *Vita Wilfridi* biskup Wilfrid vyprávět o svém životě těsně před smrtí.

Jiného názoru je David P. Kirby, který autora vity neztotožňuje s Eddiem Stephanem, dlouholetým průvodcem biskupa Wilfrida, ale pokládá ho za člena klášterní komunity v Riponu, který mezi nejbližší biskupovy spolupracovníky nepatřil a strávil v jeho blízkosti poměrně krátkou dobu. Také se od Bertrama Colgravea liší v datování legendy. Ta je podle něj pozdější, revidovanou verzí původního textu legendy. Původní text datuje před rok 715, pozdější revizi pak mezi léta 731 a 734. Kirby soudí, že revizi legendy podnítily politické okolnosti třicátých let 8. století, kdy byl biskup Acca, objednavatel vity, vyhnán z biskupského stolce v Hexhamu, a vita tak měla sloužit ke zvýšení prestiže monastických komunit založených biskupem Wilfridem v druhé polovině 7. století, jejichž pokračovatelem po Wilfridově smrti Acca byl.²⁴

V otázce autorství i datace se kloním k názoru Bertrama Colgravea. Domnívám se, že z legendy vyplývá autorova osobní zkušenost a detailní líčení různých událostí Wilfridova života – nejen poslední cesty do Říma, ale také misijních úspěchů v Sussexu, koncilu v Austerfieldu či Wilfridovy exkomunikace – svědčí spíš o dlouholetém doprovázení. Navíc švy v textu legendy, které uvádí D. P. Kirby, se nezdaří být dostatečně přesvědčivé.²⁵

To, že je Eddius Stephanus často kritizován pro své partyzánské, zastihuje jeho skutečný cíl. Legenda měla jistě sloužit svému všeobecnému úkolu – demonstrovat Boží moc a přízeň v životě světce a povzbudit tak věřící k jeho napodobování, a tím i napodobování

²² Srov. BEDA VENERABILIS: *Historia ecclesiastica gentis Anglorum*, IV, 2.

²³ Např. *Postquam nostrae petitionis series recitata est et diligenter a gloriosissimis auscultata, ad habitaculaque nostra redire licentiam dederunt* (VW LII).

²⁴ Srov. KIRBY, D. P.: „Bede, Eddius Stephanus and the ‘Life of Wilfrid’“, s. 101–108.

²⁵ Kirby argumentuje nesrovnalostmi ve Stephanově líčení – informacemi o nástupnictví (o kterém bude řeč dále) či Stephanovým nekonzistentním líčením mercijského krále Wulfhera, které je na jednu stranu velmi přátelské, na druhou stranu velmi strohé. Srov. KIRBY, D. P.: „Bede, Eddius Stephanus and the ‘Life of Wilfrid’“, s. 110.

Krista. Jistě byla zamýšlena také jako obhajoba biskupa Wilfrida na pozadí komplikovaných vztahů politických, např. mezi králi Northumbrie a Mercie i mezi biskupem Wilfridem a arcibiskupy Theodorem a Berhtwaldem, a v neposlední řadě měla přinést prestiž Wilfridově klášterní komunitě v Riponu. Pro svou detailnost a historiografické prvky překračuje dílo práce jeho současníků. Jak tvrdí Walter Berschin, „Für die Geschichte der Biographie ist die Vita S. Wilfridi wichtig als ein Zeugnis der dokumentarisch arbeitenden Biographie, die uns durch die Bezugnahme auf Archivalien modern erscheint. Aus mittelalterlicher Perspektive hat Stephanus mit den vielen eingerückten Reden und Dokumenten seine Vita in Richtung Geschichtsschreibung geöffnet“.²⁶ Velký význam mají např. pasáže líčící stavbu a rekonstrukci kostelů v Yorku, Riponu a Hexhamu a inserty listin týkající se jednání papežské synody i svědectví o jednání církevních synod v Anglii. Spis však byl také kritizován pro chyby a nepřesnosti a přílišné autorovo ztotožnění se s objektem díla, neobjektivnost a zaujatost vůči Wilfridovým nepřátelům. Byla mu vytýkána nejasná chronologie, či přílišné zdůrazňování Wilfridových zázraků.²⁷ Je však třeba mít na paměti, že Eddiovým úkolem bylo patrona vyzdvihnout a oslavit a propagovat jeho kult.

Vita čerpá zejména z anonymní *Vita Cuthberti*, z níž přebírá původní inspiraci legendami *Vita Martini* i *Vita Antonii*.²⁸ Za vzor vity z hlediska včlenění historiografických prvků pokládá Walter Berschin Possidiovu *Vita Augustini*.²⁹ Zcela zásadním rysem je velký počet biblických odkazů, aluzí a citací. Domnívám se, že ty jsou klíčem k typologickému čtení vity.³⁰

Text legendy je zachován ve dvou rukopisech: rkp. C je uložen v Britském muzeu v Londýně ve sbírce lorda Cottona (Cotton Manuscripts) (Vespasian D VI). Podle Bertama Colgravea svazek kdysi náležel knihovně v Canterbury. Druhá část svazku pochází z jedenáctého století.³¹ Rkp. F se nachází ve Fellově sbírce v Bodleian Library v Oxfordu (vol. III. 34 a-56b). Existují tři moderní edice legendy: Wilhelma Levisona v edici *Monumenta*

²⁶ BERSCHIN, W.: *Biographie und Epochenstil im lateinischen Mittelalter*, s. 300.

²⁷ Srov. FARMER, D. H.: „Saint Wilfrid“, s. 38.

²⁸ Srov. BERSCHIN, W.: *Biographie und Epochenstil im lateinischen Mittelalter*, s. 296.

²⁹ Srov. BERSCHIN, W.: *Biographie und Epochenstil im lateinischen Mittelalter*, s. 300.

³⁰ Typologické interpretaci *Vita Wilfridi* se věnuje William Trent Foley. Srov. FOLEY, W. T.: *Images of Sanctity in Eddius Stephanus' Life of Bishop Wilfrid, an Early English Saint's Life*. Lewiston, Queenston, Lampeter: The Edwin Mellen Press, 1992.

³¹ http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=cotton_ms_vespasian_d_vi_f078r (cit. 12. 10. 2017)

Germaniae Historica,³² Bertrama Colgravea s komentářem a překladem do angličtiny³³ a Christiaana Alexandra Moonena s komentářem a překladem do holandštiny.³⁴

I. 2. Historická osobnost biskupa Wilfrida

Světcem, jehož život legenda líčí, je opat, biskup a zakladatel klášterů a zejména neúnavný propagátor římského způsobu křesťanské praxe v Británii, svatý Wilfrid. Narodil se roku 634 v Northumbrii zřejmě v rodině s nezanedbatelným společenským postavením, pokud můžeme soudit podle VW II: *omnibus in domum patris sui venientibus humiliter aut regalibus sociis aut servis eorum semper edocte ministravit*. Vládu nad Northumbrií, která sestávala ze severnější Bernicie a Deiry obklopující město York, měl v té době král Oswald (604-642). Jako čtrnáctiletý mladík odešel Wilfrid na northumbrijský královský dvůr, kde se stal chráněncem královny Eanfled, manželky krále Oswiu, který vládl Northumbrii od roku 642. Odtud byl Wilfrid poslán do kláštera v Lindisfarne.³⁵ Ten byl založen roku 634 svatým Aidanem, irským misionářem z ostrova Iona, a je znám jako klášter, kde pobýval a kde se stal biskupem sv. Cuthbert. Královna Eanfled byla vychována Paulinem, členem misie, kterou do Británie poslal papež Řehoř Veliký, a prvním biskupem v Yorku, věnovala se zcela římskému způsobu křesťanské praxe a podporovala Wilfridovo přání cestovat do Říma a seznámit se tam blíže s římskou praxí. Po krátkém pobytu v Canterbury u královnina příbuzného, krále Erconberhta, se Wilfrid roku 653 vydává na svoji první cestu do Říma spolu s Benediktem Biscopem, který se později stane opatem kláštera sv. Petra a Pavla v Canterbury a roku 674 zakladatelem kláštera Wearmouth v Northumbrii.³⁶ Je symbolické, že se na cestu do Říma vydaly společně právě tyto dvě důležité osobnosti církve v Northumbrii, nicméně „málokdo v té době mohl předvídat, že přední roli v anglické církvi 7. století budou hrát právě tyto dvě postavy.“³⁷ Wilfrid se však od Benedikta Biscopa oddělil v Lyonu, kde strávil nějaký čas u biskupa Annemunda a do Říma

³² LEVISON, W. (ed.): *Monumenta Germaniae Historica*, sv. 6, SS rerum Merovingicarum, 163–263.

³³ COLGRAVE, B. (ed.): *The Life of Bishop Wilfrid by Eddius Stephanus*. Cambridge: Cambridge University Press, 1985² (1927).

³⁴ MOONEN, C. A. (ed.): *Eddius Stephanus: het leven van Sint Wilfrid*. Malmberb: Hertogenbosch, 1946.

³⁵ Srov. BEDA VENERABILIS: *Historia ecclesiastica* V, 19.

³⁶ Srov. BEDA VENERABILIS: *Historia ecclesiastica* IV, 18. a *Historia abbatum* IV.

³⁷ „Few could then have foreseen the prominent part to be taken by these two in the English Church of the seventh century.“ FARMER, D. H.: „Saint Wilfrid“, s. 40. O všeobecně rozšířené touze Anglosasů spatřit Řím a další památná místa na kontinentě svědčí např. to, že když roku 665 Benedikt Biscop znovu podnikl cestu do Říma, chtěl s ním jít i Alhfrith, syn krále Oswiu. Ten to však zakázal. Srov. COLGRAVE, B. (ed.): *The Earliest Life of Gregory the Great...*, s. 9. Beda dále svědčí o tom, že sám Oswiu na konci svého života zatoužil vykonat pouť do Říma. Srov. BEDA VENERABILIS: *Historia ecclesiastica* IV, 5.

dorazil roku 654.³⁸ Tam se nadšeně seznamoval s liturgií, křesťanskou praxí a v neposlední řadě kulturou a uměním. Z páté kapitoly *Vita Wilfridi* se dozvídáme, že a [*Bonifacio archidiacone*] *quattuor euangelia Christi perfecte didicit et paschalem rationem [...] et alias multas ecclesiasticae disciplinae regulas Bonifacius archidiaconus [...] diligenter dictavit.*

Na zpáteční cestě Wilfrid pobyl opět v Lyonu, kde přijal tonsuru podle římského způsobu *Petri apostoli formulam in modum coronae spineae caput Christi cingentis*.³⁹ Někteří badatelé mají za to, že se zde Wilfrid stal mnichem, Catherine Cubitt se ale domnívá, že se nejedná o tonsuru mnišskou, nýbrž tonsuru, kterou přijímali klerikové.⁴⁰ Právě v Galii se zformovaly Wilfridovy představy o ideálech biskupa založené na příkladu Annemunda (Dalfina) a dalších merovejských biskupů. Ti podědili po římské říši tradici veřejné služby, získali značné množství půdy, byli obdařeni prestiží a mocí a stali se rovnocennými partnery králů a urozených mužů.⁴¹ Důležité je, že Stephanus zdůrazňuje, že jak přijetí tonsury, tak Wilfridovo vysvěcení na biskupa proběhlo v Galii. Od začátku je tak patrný Wilfridův zájem o římskou praxi a o galský model episkopátu.

Wilfrid se do Northumbrie vrátil roku 658. Od Alhfritha, podkrále v Deire (*subregulus*) a zároveň syna krále Oswiu, dostal klášter v Riponu obdařený dalšími pozemky a byl tam ustanoven opatem.⁴² Ripon byl od počátku jeho největším klášterem a Wilfrid k němu měl silné citové pouto. Brzy poté byl roku 663 nebo 664 s podporou krále Alhfritha vysvěcen na kněze.⁴³ Kněžské svěcení sice přijal v Británii, nicméně z rukou galského biskupa Agilberhta, který byl tou dobou biskupem ve Winchesteru. Klíčovou událostí ve Wilfridově životě byla synoda ve Whitby, na níž roku 664 přijali biskupové a králové Northumbrie křesťanskou praxi podle římského způsobu a zvyklostí. Wilfrid byl jedním z hlavních stoupenců římské strany a jejím mluvčím. Stalo se tak nejen kvůli jeho velkým sympatiím k této praxi, ale také proto, že byl schopen věc dobře obhájit vernakulárním jazykem – anglicky.⁴⁴ Irská i římská strana byly vyzvány, aby obhájily své stanovisko. Podle VW byl hlavním sporem výpočet data Velikonoc. Irská strana se hájila tím, že velikonoční neděle je třeba slavit mezi 14. a 20. (v textu legendy chybně 22.) dnem lunárního měsíce, nejdříve tedy v neděli o prvním jarním úplňku tak, jak to

³⁸ Srov. *Vita Wilfridi* IV.

³⁹ Srov. COLGRAVE, B.: „Wilfrid of York, St.“. In *New Catholic Encyclopedia*, XIV. Washington D. C.: The Catholic University of America, 2003, s. 717.

⁴⁰ Srov. CUBITT, C.: „The clergy in early Anglo-Saxon England“. In *Historical Research*, vol. 78, no. 201. Oxford – Malden: Blackwell Publishing, 2005, s. 277.

⁴¹ Srov. FARMER, D. H.: „Saint Wilfrid“, s. 41.

⁴² Ripon byl dříve klášterem irských mnichů, podle *Vita Cuthberti Anonyma* II/2 tam Cuthbert přijal tonsuru. Mniši byli nuceni klášter opustit, neboť nechtěli přijmout nové římské zvyklosti. Srov. *Vita Wilfridi* XVII.

⁴³ *Vita Wilfridi* IX.

⁴⁴ Srov. BEDA CTIHODNÝ, *Historia ecclesiastica* III. 25 a VW X.

ustanovil sv. Jan Evangelista a jak ji měl ve zvyku slavit sv. Kolumba, zakladatel irské misie a tradice v Británii.⁴⁵ Římská strana hájila stanovisko nicejského koncilu z roku 325, podle něž se má velikonoční neděle slavit mezi 15. a 21. dnem lunárního měsíce, tedy nejdříve v neděli po prvním jarním úplňku tak, jak Velikonoce slavily církve na evropském kontinentu.⁴⁶ Král Oswiu se přiklonil k názoru římské strany a svým rozhodnutím připojil northumbrijskou církev k hlavnímu proudu římské tradice. Po odstoupení irského biskupa Kolmana, který po synodě odmítl přijmout římské zvyklosti, jmenoval král Oswiu na biskupský stolec v Lindisfarne muže jménem Tuda. Ten však záhy zemřel na mor, který roku 664 zasáhl Británii a na něž zemřel v Canterbury i Deusdedit, jediný tehdejší arcibiskup v Británii.

Po biskupu Tudovi byl na popud krále Alhfritha za biskupa celého území ustanoven Wilfrid. Jeho biskupským sídlem se měl stát York. Yorský stolec byl prázdný od doby, kdy jej roku 633 opustil biskup Paulinus, a Wilfrid si místo vybral zřejmě pro jeho důležitost v dobách římských, pro jeho spojení s misionářem Paulinem, ale i pro jeho velikost, přístupnost a bezpečnost a jako církevně-politickou konkurenci biskupskému stolci v Lindisfarne, který měl vždy blízko k irské tradici.⁴⁷ Protože Wilfrid nepokládal svěcení od irských biskupů, či biskupů Iry vysvěcených, za dostatečně ortodoxní a jelikož v Británii tou dobou nebyl žádný arcibiskup, požádal krále, aby směl přijmout svěcení v Galii. Stalo se tak v královském městě Compiègne z rukou Agilberhta, který se mezitím stal pařížským biskupem.⁴⁸ Jak *Historia ecclesiastica*, tak *Vita Wilfridi* se shodují v tom, že tato událost byla velkolepá. Jak se z vity dočteme, Wilfrid byl ostatními přítomnými biskupy, jichž bylo dvanáct (symbolický počet), nesen na zlatém křesle: *in sella aurea sedentem more eorum sursum elevaverunt, portantes manibus soli episcopi intra oratorium* (VW XII).

Politická situace v Northumbrii se však zatím změnila a král Alhfrith zřejmě kvůli náboženským sporům se svým otcem Oswiuem přišel o vládu.⁴⁹ V době, kdy Wilfrid ještě pobýval v Galii, dosadil král Oswiu na biskupský stolec v Yorku biskupa jménem Chad. Biskup Wilfrid se po návratu do Northumbrie odebral do ústraní do kláštera v Riponu, kde zaváděl řeholi sv. Benedikta podle vzoru klášterů v Galii.

⁴⁵ Srov. *Vita Wilfridi* X.

⁴⁶ Rozdílný výpočet data Velikonoc vedl k tomu, že na zastánci rozdílných tradic slavili Velikonoce s týdenním rozdílem. Stephanus užívá pro zastávce irské tradice titul *quartodecimani*, který však náležel zastáncům slavení Velikonoc ve 14. den lunárního měsíce, ať připadal na kterýkoli den v týdnu. Tato praxe byla odmítnuta právě nicejským koncillem roku 325. Toto označení tedy ve Stephanově době nebylo adekvátní k situaci v Británii, kde obě strany zastávaly názor, že Kristovo vzkříšení se má slavit v neděli.

⁴⁷ Srov. FARMER, D. H. „Saint Wilfrid“, s. 45.

⁴⁸ BEDA VENERABILIS: *Historia ecclesiastica* III, 28.

⁴⁹ *Historia ecclesiastica* se dále o Alhfrithovi nezmiňuje, v druhé kapitole *Historia abbatum* je ještě zmínka o tom, že se Alhfrith chtěl vydat na cestu do Říma spolu s Benediktem Biscopem, ale král Oswiu mu to nepovolil.

V roce 668 byl novým canterburským arcibiskupem jmenován Theodor z Tarsu, původem Řek. Do Británie byl provázen již zmíněným Benediktem Biscopem. V době jeho příchodu bylo v Británii obsazeno pět biskupských stolců. Theodor v rámci své plánované reformy církevní správy v Británii roku 669 potvrdil Wilfrida v úřadu a ten se ujal svého pontifikátu.⁵⁰ Biskup Chad jmenovaný králem Oswiu, o němž se Stephanus vyjadřuje velmi zdvořile a uctivě, ač byl vlastně v pozici Wilfridova protivníka, odešel do Mercie a byl ustanoven prvním biskupem na novém stolci v Lichfieldu. Podle Stephana se o ustanovení Chada na místo lichfieldského biskupa zasadil sám Wilfrid.⁵¹

Wilfrid budoval svoji diecézi devět let, během nichž se proslavil čilou stavební aktivitou v Riponu, Hexhamu a Yorku. Svým působením velice ovlivnil tamní architekturu.⁵² V Yorku opravil starý kostel z dob biskupa Paulina a v Riponu vystavěl kostel nový za použití kamenů, sloupů a jiných stavebních prvků z římských ruin a tento kostel byl jako první na severu opatřen postranními loďmi oddělenými sloupořadím.⁵³ Podobně jako Benedikt Biscop totiž s sebou z kontinentu přivedl stavitele a řemeslníky, kteří do Británie přinesli novoty jako zasklená okna apod.

Období mezi lety 669 a 678 bylo pro Wilfrida velmi úspěšné. Během předchozí vlády krále Oswiu, trvající dvacet sedm let, křesťanství pevně zakotvilo a po nástupu krále Ecgrítha roku 670 se northumbrijské území, a tím i území Wilfridovy diecéze, rozrostlo o oblasti dobyté na severu v bojích proti pohanským Piktům a na jihu proti království Mercie. Kolem roku 670 založil Wilfrid druhý benediktinský klášter v Hexhamu, postavený na půdě, kterou Wilfrid získal od Ecgríthovy manželky Æthelthryth. V obou kláštorech pak začal s rozsáhlou stavební činností podle kontinentálních vzorů.⁵⁴ Kostel v Hexhamu, zasvěcený sv. Ondřejovi, byl považován za nejkrásnější stavbu severně od Alp.⁵⁵ O jeho okázalosti detailně informuje Stephanus v kapitolách VW XIX–XXII. Ačkoli popis kostela v Riponu i Hexhamu je jistě třeba vnímat typologicky jako připodobnění jeruzalémskému chrámu, okázalost staveb dosvědčují archeologické nálezy.⁵⁶

⁵⁰ Srov. COLGRAVE, B.: „Wilfrid of York, St.“, in *New Catholic Encyclopedia*, s. 717.

⁵¹ Srov. *Vita Wilfridi* XV.

⁵² Srov. COLGRAVE, B. (ed.): *The Earliest Life of Gregory the Great...*, s. 9.

⁵³ Srov. FARMER, D. H.: „Saint Wilfrid“, s. 45.

⁵⁴ Srov. LAWRENCE, H.: *Dějiny středověkého mnišství*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury; Praha: Vyšehrad, 2001, s. 60.

⁵⁵ FARMER, D. H.: „Saint Wilfrid“, s. 45.

⁵⁶ John Blair uvádí např. fotografii krypty v Hexhamu, postavené podle vzoru krypt kostelů v Římě, a zlatého kruhového znaku s emailovými prvky, který patrně byl částí Wilfridova majetku. Srov. BLAIR, J.: *The Church in Anglo-Saxon Society*, s. 93, 95.

Arcibiskup Theodor se po příchodu do Británie snažil o uspořádání církevní správy podle kontinentálního vzoru. Velké diecéze, které se svou rozlohou shodovaly s rozlohou království, měly být rozčleněny do menších celků. Spolu s novým králem Ecgrithem se arcibiskup dohodl, že velkou northumbrijskou diecézi rozdělí na tři části. Ustanoveni byli tři noví biskupové – v Yorku, v Lindisfarne a v Hexhamu. Biskup Wilfrid však odmítl přijmout jejich rozhodnutí a roku 679 odešel do Říma se stížností k papeži. Cestou zahájil misii ve Frísku, kterou dále úspěšně vedl Wilfridův žák Willibrord. Po jednání papežské synody se Wilfrid vrátil s rozhodnutím, jež bylo kompromisem v tom, že papež potvrdil rozdělení diecéze, nicméně trval na znovuustanovení Wilfrida a nechal mu volnost v tom, aby si sám vybral biskupy, s kterými by chtěl spolupracovat. Král Ecgrith papežské dekrety však odmítl přijmout, Wilfrida na čas uvěznil a nakonec jej ze svého království úplně vyhnal. V té době arcibiskup Theodor dále rozdělil bývalou northumbrijskou diecézi a ustanovil nový biskupský stolec v Abercornu a Whithornu.

„Překážky vždy znamenaly příležitost pro nový, důležitý čin.“⁵⁷ V následujících šesti letech působil jako misionář u jižních Sasů, poslední pohanské výspě Británie, kde založil klášter v Selsey, a podle slov vity i biskupství.⁵⁸ Evangelium hlásal také na ostrově Wight.

Jak jsme zmínili, o přízeň krále Ecgritha Wilfrid brzy přišel. Jedním z důvodů bylo to, že král zřejmě vycítil, že biskup má příliš velký vliv v církevně-politických záležitostech Northumbrie, a obával se konkurence;⁵⁹ dalším důvodem jsou zřejmě jeho církevně-politické styky s Mercíí;⁶⁰ a nepochybným důvodem je to, že Wilfrid podporoval královnu Æthelthryth, první manželku krále Ecgritha, v její snaze odejít od manžela před konzumací jejich manželství. Královna posléze vstoupila do dvojklášterí v Coldinghamu.⁶¹ Poté Wilfridovi darovala půdu v Hexhamu pro výstavbu nového kláštera.⁶² Je zajímavé, že o tomto konfliktu s králem Ecgrithem Stephanus ve své vitě nehovoří, informuje o ní pouze Beda v *Historia ecclesiastica*.⁶³ Ecgrithovou druhou manželkou se pak stala královna Iurminburgh, jež je ve *Vita Wilfridi* vylíčena jako původce nenávisti vůči Wilfridovi a přirovnána k biblické královně Jezábel.⁶⁴

⁵⁷ „...adversity was the occasion of an important new achievement.“ FARMER, D. H.: „Saint Wilfrid“, s. 50.

⁵⁸ *Rex namque mitis et pius per Deum factus, villam suam propriam [...] ad episcopalem sedem [...] concedit* (VW XLI).

⁵⁹ Srov. BLAIR, J.: *The Church in Anglo-Saxon Society*, s. 95.

⁶⁰ Srov. JOHN, E.: *Reassessing Anglo-Saxon England*. Manchester: Manchester University Press, 1996, s. 35–37.

⁶¹ Srov. COLGRAVE, B. (ed.): *The Earliest Life of Gregory the Great...*, s. 10.

⁶² Srov. *Vita Wilfridi* XXII.

⁶³ Srov. BEDA VENERABILIS: *Historia ecclesiastica* IV, 19.

⁶⁴ Srov. *Vita Wilfridi* XXIV.

Král Ecgrith spolu se svou družinou zahynul v bitvě u Nechtansmere v nynějším Skotsku, když se snažil obhájit northumbrijskou hegemonii nad územím Piktů. Jeho smrt tedy znamenala odchod jednoho z nejvýraznějších Wilfridových nepřátel. S vládou jeho nástupce, krále Aldfritha (685–705), nelegitimního syna krále Oswiu, se pojí období, v němž vzkvétala architektura a sochařství. Na jeho dvoře se pěstovala též latinská i vernakulární literatura. Z tohoto období pocházejí např. bohatě iluminovaný evangeliář z Lindisfarne, architektonicky cenné kláštery v Lindisfarne, Riponu a Ely, či díla Aldhelma z Malmesbury.⁶⁵ Wilfrid se vrátil do Northumbrie znovu roku 686 na přání arcibiskupa Theodora, který se ve svém vysokém věku toužil s Wilfridem usmířit. Podle Stephana si arcibiskup dokonce přál, aby se Wilfrid stal jeho nástupcem v Canterbury.⁶⁶

Wilfrid se znovu vrátil na yorský stolec a byly mu navráceny kláštery v Riponu i Hexhamu. S ostatními northumbrijskými biskupy – Eadberhtem, biskupem v Lindisfarne, a Bosou, biskupem v Hexhamu, však nedokázal uchovat dobré vztahy, a byl proto králem Aldfrithem opět vykázán. V tomto období, které zůstává v Eddiově životopisu nezaznamenáno, Wilfrid působil v Mercii. Jisté je, že zde založil několik klášterů.⁶⁷ Stal se zřejmě také biskupem v Leicesteru.⁶⁸ Byl rovněž přítomen vyzdvižení ostatků sv. Æthelthryth, jak o tom později zpravil Bedu, a ten toto vyprávění zařadil do *Historia ecclesiastica*.⁶⁹

V roce 703 svolal canterburský arcibiskup Berhtwald, podporovaný northumbrijským králem, sněm biskupů v Austerfeldu, který měl dosáhnout toho, aby se Wilfrid vzdal všech svých biskupských funkcí a uchýlil se do kláštera v Riponu. Ve Stephanově vitě je zaznamenána Wilfridova obranná řeč, v níž odmítl přijmout jakékoli rozhodnutí arcibiskupa, které by bylo v rozporu s rozhodnutím Svatého stolce.⁷⁰ Po tomto sněmu se Wilfrid znovu, tentokrát již naposledy, odebral do Říma hájit své postavení. Mezitím byl i se svými stoupenci arcibiskupem exkomunikován.⁷¹ Papež Jan VI. však uznal Wilfridovu nevinu v dotyčném sporu a potvrdil platnost předchozích rozhodnutí papežského stolce. Navíc v dekretch odeslaných canterburskému arcibiskupovi Berhtwaldovi a králi Aldfrithovi nabádal ke svolání sněmu biskupů Británie a k ukončení sporů.

⁶⁵ Srov. BLAIR, J.: *The Church in Anglo-Saxon Society*, s. 99.

⁶⁶ *ideo te adiuro per Deum et sanctum Petrum mihi consentire, ut in sedem meam archiepiscopalem superstitem et haeredem vivens te constituam* (VW XLIII).

⁶⁷ *Nam hii duo abbates nostri Tibba et Eabba praesentes, emissi a Ceolredo rege Merciorum, invitantes me ad colloquium eius, et hoc pro nostrorum coenobiorum statu, quae in regno eius sunt, me consentire suaserunt* (VW LXIV).

⁶⁸ Srov. FRYDE, E. – B. GREENWAY, D. E. – PORTER, S. – ROY, I.: *Handbook of British Chronology*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1996, s. 218.

⁶⁹ Srov. BEDA VENERABILIS: *Historia ecclesiastica* IV, 19.

⁷⁰ Srov. *Vita Wilfridi* XLVII.

⁷¹ Srov. *Vita Wilfridi* XLIX.

Na cestě zpět do Británie dostal Wilfrid záchvat mrtvice, z jehož následků byl podle Stephanových slov vyléčen sv. Michaelem.⁷² Po návratu do Northumbrie v roce 705 král Aldfrith rozhodnutí papeže nepřijal a míru dosaženo nebylo, dokud na trůn nenastoupil, po krátké vládě krále Eadwulfa, Aldfrithův syn Osred. Arcibiskup Berhtwald svolal sněm biskupů, který se konal u řeky Nidd⁷³ a kterého se zúčastnili biskupové celé Northumbrie. Po složitých jednáních a s podporou abatyše Aelfled, tety krále Osreda, bylo dosaženo smíru mezi Wilfridem a arcibiskupem Berhtwaldem a ostatními biskupy. Wilfridovi byly navraceny kláštery v Hexhamu a Riponu se všemi pozemky a bylo mu do konce života zaručeno biskupské sídlo v Hexhamu. Jeho úspěchem tedy bylo, že získal zpět své nejlepší kláštery, nebyl však dosazen zpět na prestižní biskupský stolec v Yorku.

Zbytek života strávil Wilfrid v klášteře v Riponu. Poté, co byl znovu stížen mrtvicí, rozdělil svůj osobní majetek: největší část věnoval římským bazilikám, část rozdál chudým, další díl daroval opatům ve svých klášterech a poslední část dal svým druhům, kteří mu byli věrni v dobách vyhnanství.⁷⁴ Ohledně Wilfridova nástupnictví se informace ve VW liší: podle kapitoly LXIII určil Wilfrid jako svého nástupce v Riponu kněze Tatberhta:

„Fratres, recolite, quod hunc Tatberhtum presbiterum, propinquum meum, qui nunc usque meus comes fuit individuus, huiuscemodi constituo in Hrypis praepositum, ut regimen mecum, quamdiu vixero, habeat et post obitum meum sine scrupulo possideat.“

V následující kapitole Wilfrid říká: *„Et iterum cum revertero ad vos, Deo volente, vita comite adducam mecum, quem inveni dignum virum vestrae praepositionis principatui.“* Má tím na mysli, že bratři mají přijmout za Wilfridova nástupce muže, kterého s sebou přivede z Mercie, popř. toho, koho přítomní opati a kněží určí. V kapitole LXV se však dočteme, že *dignum heredem Tatberhtum presbiterum secundum praeceptum sancti pontificis nostri circumdantes abbates deduxerunt*. Ve skutečnosti se tedy stalo podle pokynu v kapitole LXIII. Jako nástupce v Hexhamu určil biskup těsně před svou smrtí Accu. Ne náhodou byla *Vita Wilfridi* objednána právě opatem Tatberhtem a biskupem Accou. Wilfrid zemřel 12. října 709 nebo 710 v mercijském klášteře v Oundle a jeho ostatky byly záhy přeneseny do Riponu, později do Canterbury a roku 1226 opět navraceny do Riponu.⁷⁵

⁷² Srov. *Vita Wilfridi* L–LIX.

⁷³ Přesné místo není známo. Srov. COLGRAVE, B.: *Two Lives...*, s. 184.

⁷⁴ Srov. *Vita Wilfridi* LXIII.

⁷⁵ Srov. COLGRAVE, B.: „Wilfrid of York, St.“, in *New Catholic Encyclopedia*, s. 717.

Jak z uvedeného přehledu vyplývá, Wilfrid byl vlivným mužem, který se na jedné straně inspiroval ideály galských biskupů, na straně druhé zakládal klášterní komunity, které společně tvořily široké společenství klášterů *regnum ecclesiarum* (VW XXI) a svým uspořádáním připomínaly irský monastický model.⁷⁶ Ač je zde Wilfrid většinou nazýván *episcopus* či *pontifex*, klíčový a mnohokrát zmiňovaný je jeho vztah ke členům jeho řeholních komunit, ne ke členům diecéze.⁷⁷ O takovém vztahu svědčí také Aldhelmův list adresovaný řeholním bratřím v době jednoho z Wilfridových exilů.⁷⁸ Území, na němž Wilfrid kláštery zakládal, daleko přesáhlo území northumbrijského království i Wilfridovy diecéze, což mohlo být rovněž příčinou nepřátelství mezi Wilfridem a biskupy i mezi Wilfridem a králi. Navíc některé kláštery požívaly zvláštního privilegia apoštolského stolce a nebyly tak podřízeny diecézní správě. Konflikty vznikaly zejména tehdy, když byl Wilfrid opatem kláštera, ale na biskupský stolec, který sídlil ve stejném klášteře, byl ustanoven někdo jiný.⁷⁹

Jak je zřejmé, Wilfrid strávil pouhých dvacet let svého pětáctyřicetiletého episkopátu ve své sídelní metropoli Yorku. Svými cestami do Říma a svými apely u apoštolského stolce navázal blízký kontakt s papežstvím. Prostřednictvím těchto cest se na Britské ostrovy rozšiřovala též kontinentální raně středověká architektura a biskup sám proslul jako budovatel monumentálních chrámů v Yorku, Riponu či Hexhamu. Vytrvale prosazoval autoritu a samostatnost církve vůči králům Northumbrie. Trefně jeho životní boj vystihuje Colgraveovo tvrzení: „Zemřel vyčerpán zápasem, ale vítězně dokázal, že církev není pouhým přívěskem trůnu.“⁸⁰ Jak jsme zmínili, za četnými neshodami, které vznikly mezi biskupem Wilfridem a králi Northumbrie na jedné straně a mezi biskupem Wilfridem a arcibiskupem Theodorem na straně druhé, stojí to, že se nechal inspirovat modelem episkopátu v Galii, kde byla pozice biskupů velmi silná a vlivná,⁸¹ a snažil se takové postavení vybudovat i ve své nortumbrijské

⁷⁶ Srov. BLAIR, J.: *The Church in Anglo-Saxon Society*, s. 48.

⁷⁷ Srov. např. *Vita Wilfridi* XLIV.

⁷⁸ *Et idcirco vos viscerales contribulos flexis genuum poplitibus subnixa exposco prece nequaquam huius perturbationis strofa scandalizari, ne quisquam vestrum inertis segnitiei fide torpescat, etiamsi rerum necessitas exigat cum praesule proprio pontificatus apice privato tellure paterna propelli et quaelibet oporteat latorum regnorum transmarina aggredi rura.*

Quis enim, quaeso, tam durus atroxve labor existens ab illo vos antistite separans arceat, qui vos ab ipso tirocinio rudimentorum et a primaeva tenerae aetatis infantia usque adultae pubertatis florem nutriendo, docendo, castigando paterna provexit pietate et quasi nutrix gerula dilectos alumnos extensis ulnarum sinibus refocilians sic caritatis gremio fotos clementer amplexus est? Perpendite, quaeso, creaturarum ordinem eique divinitus insitam naturam, quatenus ex minimarum rerum collatione inflexibilem conversationis formam Christo favente capiat! ALDHELMUS SCIREBURNENSIS: *Epistulae. Epist. 12 ad Wilfridi abbates*, p. 501, lin. 1–6 Dostupné z eMGH. <http://clt.brepolis.net/> (cit. 10.12.2017).

⁷⁹ Srov. BLAIR, J.: *The Church in Anglo-Saxon Society*, s. 98.

⁸⁰ „He died worn out by the struggle, but he had triumphantly proved that the Church was no mere appendage to the throne.“ COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid*, s. ix.

⁸¹ Srov. GRAUS, F.: *Volk, Herrscher und Heiliger...*, s. 115.

diecézi. Pro tuto skutečnost svědčí to, že se biskup Wilfrid nenechal vysvětit v Británii, ale v merovejské Galii. Měl rád velkolepost, okázalé projevy a nádheru, kterou obdivoval při svých cestách do Říma a po kláštorech a biskupstvích Galie. K stinným stránkám jeho povahy bezesporu patřila neschopnost přijmout kompromis a také přílišná nevraživost vůči nositelům irské církevní tradice.

K Wilfridovým nesporným úspěchům však patří propagace benediktinské řehole v jeho kláštorech, ač o podrobnostech tohoto způsobu života nemáme bližší informace a není ani jisté, jestli on sám mnichem byl, či nikoli.⁸² Patří mu také prvenství v hlásání evangelia ve Frísku, kde však jeho úspěch nebyl trvalý, zejména pro krátkost tohoto působení.⁸³ Z textu legendy vyplývá, že Wilfrid byl spíše aktivní extrovertní osobnost než kontemplativní typ, vynikal smělostí, organizačními schopnostmi, vytrvalostí a neústupností, spíše než standardními vlastnostmi mnicha.⁸⁴ Charles W. Jones pokládá Wilfrida za netradičního světce, o němž lze říci, že „věnoval svůj život do značné míry materiálnímu zisku, že misionářské dny strávil většinou v královských palácích a že za ním zůstalo více materiálních památek než duchovního dědictví.“⁸⁵ Nemělo by tedy překvapit, že se Eddiova legenda významně nerozšířila a nebyla zdaleka tak populární jako například kterákoli z verzí *Vita Cuthberti*, neboť „vlastnosti, které ji činí hodnou četby nyní, ji sotva mohly učinit populární tehdy. Tehdy, stejně jako nyní je Wilfridova postava příliš skutečná.“⁸⁶

V *Historia ecclesiastica gentis Anglorum* podává Beda Venerabilis poněkud odlišný obraz Wilfridova života. Autor zcela jistě text legendy *Vita Wilfridi* znal a při psaní *Dějiny* jej použil. Zejména kapitola V, 19, která je koncipována jako nekrolog biskupa Wilfrida, ze Stephanovy vity bohatě čerpá. Co však bývá často badateli zkoumáno, je důvod, proč Beda některé pasáže vynechal. Jde o důležité momenty vity, jako např. o Wilfridovu obhajobu na synodě v Austerfieldu, či o dokumenty o jednání papežské synody a korespondence s papežským stolcem. Vztahem mezi Bedou a Wilfridem a Bedovými *Dějiny* a Stephanovou vitou se zabývala celá řada badatelů. Za všechny uvedme tři, jejichž názor se odlišuje. Walter

⁸² Srov. *Vita Wilfridi* XIV; CUBITT, C.: „The clergy in early Anglo-Saxon England“, s. 277.

⁸³ Za apoštola této oblasti bývá označován Wilfridův žák Willibrord, který zde působil od roku 690 a roku 695 se stal arcibiskupem v Utrechtu. Srov. BRUNHÖLZL, F.: *Geschichte der lateinischen Literatur des Mittelalters*, I. München: Wilhelm Fink Verlag, 1975, s. 228.

⁸⁴ Srov. FARMER, D. H.: „Saint Wilfrid“, s. 35.

⁸⁵ JONES, CH. W.: *Saints' Lives and Chronicles in Early England: Together with first English translations of The oldest life of Pope St. Gregory the Great by a monk of Whitby and The life of St. Guthlac of Crowland by Felix*. Archon Books, 1968², s. 70: „that his life was devoted in good share to acquiring material gains, that his missionary days were largely spent in royal palaces, and that more stone than soul remained behind him.“

⁸⁶ „the qualities that make it worthy reading now would hardly have made it popular. Then, as now, the character of Wilfrid suffered from too much reality.“ JONES, CH. W.: *Saints' Lives and Chronicles in Early England*, s. 71.

Goffart spatřuje mezi Bedou a Wilfridem nepřátelský vztah a ve *Vita Wilfridi* konkurenční počin, který pro něj byl jedním z impulzů k sepsání prozaické legendy *Vita Cuthberti* a *Dějin*.⁸⁷ Vynechání pasáže o synodě v Austerfieldu nazývá termínem „*suppressio veri*“ a domnívá se, že Beda usmíření northumbrijských biskupů s biskupem Wilfridem záměrně opomenul zmínit.⁸⁸

Nicholas J. Higham zaujímá smířlivější stanovisko. S ohledem na záměr Bedových *Dějin* jako historie od počátků křesťanství v Británii po sjednocenou církev na konci 7. století pokládá za přirozené, že Beda do nich nezahrnul zdaleka všechny pasáže vity. Uznává, že Beda se chtěl vyhnout líčení kontroverzí a že mu byl bližší „gregoriánský vzor mnicha a biskupa“ zakotveného „v životě prostoty a pokory apoštolů“, jež ztělesňuje např. svatý Cuthbert, spíše než Wilfrid.⁸⁹ Naopak v četnosti a celkovém tónu Bedových informací o Wilfridovi, které se podstatně neodlišují od líčení jiných postav, spatřuje snahu vylíčit Wilfrida jako důležitou a důstojnou postavu northumbrijské církve 7. století a zásadně se staví proti Goffartově interpretaci vynechání pasáží jako o nepřátelském postoji k Wilfridovi.⁹⁰

Odlíšnou hypotézu, o níž již byla řeč, publikoval David P. Kirby.⁹¹ Za jeden z důvodů vypuštění některých částí legendy považuje celkové zaměření *Dějin* na církevní a politické dění v Northumbrii, ne tolik na události v Mercii, Frísku či na kontinentě, které jsou pochopitelnou součástí vity soustřeďující se na život hlavního protagonisty. Zejména však ve vynechání důležitých pasáží vidí skutečnost, že verze vity, kterou Beda použil při psaní *Dějin*, byla zřejmě jiná a že *Vita Wilfridi* ve znění, které máme k dispozici dnes, je pozdější revizí vity z let 731–734, vznikla tedy až po dokončení Bedových *Dějin*.⁹² David P. Kirby se domnívá se, že důvodem rozdílů jsou také další Bedovy zdroje informací o Wilfridovi, zejména svědectví biskupa Accy.

⁸⁷ Srov. GOFFART, W.: *The Narrators of Barbarian History*, s. 284. Některé z Goffartových argumentů nejnověji přijímá také Clare Stancliffe; srov. STANCLIFFE, C.: „Disputed Episcopacy: Bede, Acca, and the relationship between Stephen’s *Life of Saint Wilfrid* and the early prose *Lives of St Cuthbert*“, s. 7–39.

⁸⁸ Srov. GOFFART, W.: *The Narrators of Barbarian History*, s. 307.

⁸⁹ Srov. HIGHAM, N. J.: *(Re-)Reading Bede: Ecclesiastical History in context*. Oxon: Routledge, 2006, s. 68: „the Gregorian model of the monk-bishop following an apostolic life of simplicity and humility“. Podobně se k rozdílu Bedova ideálu mnicha a biskupa vyjadřuje D. H. Farmer. Srov. FARMER, D. H.: „Saint Wilfrid“, s. 39. Pokud jde o informace o koncilu v Austerfieldu, Catherine Cubitt soudí, že Beda nepovažoval místní koncily za tak důležité, aby je do *Dějin* zahrnul. Proto se věnuje pouze tak velkým synodám jako synodě ve Whitby, Hatfieldu či Herefordu, jejichž rozhodnutí měla dopad na celou církev v Británii. Srov. CUBITT, C.: *Anglo-Saxon church councils c. 650 – c. 850*. Leicester University Press, 1995, s. 20–21.

⁹⁰ Srov. HIGHAM, N. J.: *(Re-)Reading Bede: Ecclesiastical History in context*, s. 65.

⁹¹ Srov. KIRBY, D. P.: „Bede, Eddius Stephanus and the ‘Life of Wilfrid’“, s. 101–114.

⁹² Srov. KIRBY, D. P.: „Bede, Eddius Stephanus and the ‘Life of Wilfrid’“, s. 110. Kirby pokládá autora legendy za člena klášterní komunity v Riponu, který nepatřil mezi nejbližší biskupovy spolupracovníky dlouhou dobu. Toto je podle Kirbyho důvod, proč Stephanus kromě očitého svědectví použil i jiné zdroje informací o Wilfridovi – zprávy od kněze Tatberhta a biskupa Accy, objednavatelů vity.

Na základě srovnání pasáží z Bedových *Dějin* o biskupu Wilfridovi se domnívám, že tón, kterým se Beda vyjadřuje při líčení Wilfridovy biskupské kariéry, je natolik uctivý, že Beda Wilfrida skutečně považoval za velmi důležitou postavu dějin církve v Británii a nebylo mezi nimi žádné nepřátelství. Např. na konci kapitoly 19 páté knihy Beda zmiňuje epitaf na Wilfridově hrobě, který je působivým souhrnem Wilfridových úspěchů. Přímou spojnici mezi *Dějinami* a *Vita Wilfridi*, na kterou zmínění badatelé kupodivu nepoukazují, lze vidět v připomenutí evangeliaře, který Wilfrid nechal zhotovit pro baziliku v Riponu.⁹³ Nepochybně existence těchto navzájem odlišných záznamů přispívá k plastickému obrázku raně středověkých anglo-saských dějin.

Většina zmíněných badatelů se však soustředí na historiografickou hodnotu legend. Ta však při analýze nemůže být posuzována odděleně od literární hodnoty legendy jako hagiografického díla opírajícího se do velké míry o stanovené konvence a typologicky reflektujícího biblický text.⁹⁴ Po této stránce je text legendy uceleným vyprávěním o Wilfridově vyvolení, povolání, ospravedlnění a oslavení.⁹⁵ Wilfrid je zobrazen jako antityp biblických postav, jako např. Abrahama, Mojžíše, Davida, Šalamouna, apoštola Pavla či samotného Krista. Vylíčené události z Wilfridova života, ať už odrážejí skutečnost či nikoli, je třeba vnímat jako znovunaplnění biblických událostí nebo jejich nápodobu. Kompozici legendy navíc zásadně ovlivňují hagiografické konvence. To jsou aspekty, které je třeba při analýze legendy mít na paměti.

⁹³ Detailnější srovnání je publikováno v článku POLEHLOVÁ, H.: „Venerable Bede and Stephen of Ripon: Two Accounts of Anglo-Saxon History.“ In *Hradec Králové Journal of Anglophone Studies*, vol. 4, no. 2. Hradec Králové: University of Hradec Králové, 2017, s. 134–139.

⁹⁴ Tento důležitý rozměr hagiografie zdůraznil William Trent Foley. Viz FOLEY, W. T.: *Images of Sanctity in Eddius Stephanus' Life of Bishop Wilfrid, an Early English Saint's Life*. Lewiston, Queenston, Lampeter: The Edwin Mellen Press, 1992.

⁹⁵ Srov. *Vita Wilfridi* I a List Římanům 8, 29–30.

II. Hagiografie

Cílem první části kapitoly je stručně představit vývoj hagiografie od jejich počátků až do období, v němž vznikla *Vita Wilfridi*. Nejde o obsáhlý výčet hagiografických děl, zmíněna jsou zejména ta, která ovlivnila hagiografii anglo-latinskou. Té pak věnujeme větší pozornost. Druhá část kapitoly se zabývá obecnými rysy hagiografie a jejich uplatněním v anglo-latinských legendách počátku 8. století, zvláště v legendách *Vita Wilfridi*, anonymní *Vita Cuthberti* a Bedova *Vita Cuthberti* v próze.

II. 1. Vývoj hagiografie

Za počátky hagiografie se dají považovat apokryfy psané řecky, které byly posléze překládány do latiny a rychle se šířily. Nejčastěji jde o apokryfní spisy o Kristu (*Jakubovo evangelium*, *Pseudomatoušovo evangelium*, *Tomášovo* a *Nikodémovo evangelium*).⁹⁶

Současně vznikala tzv. *akta mučedníků* a *passiones*. Z hlediska typologie světců je tedy nejranějším typem mučedník. Peter Brown spatřuje v kultu mučedníků jistou návaznost na kult heroů v pozdně římském období; vidí však mezi nimi zásadní rozdíl v tom, že mučedníci byli křesťanskými autory martyrologické literatury považováni za Boží přátele, kteří měli ke svým následovníkům velmi blízký vztah a mohli se za ně u Boha přimlouvat tak, jak toho římská heroová nikdy schopni nebyli.⁹⁷ Za nejstarší akta v tomto literárním smyslu lze považovat řecky psaná *Acta Iustini*. Svatý Justin, křesťanský učitel a apologeta pocházející z Palestiny z města Flavia Neapolis (dnešní Nablus), podstoupil kolem roku 160 mučednickou smrt v Římě.⁹⁸ Do téže skupiny patří *Acta Cypriani* zachycující dva výslechy z procesu vedeného proti biskupu Cyprianovi z Kartága.

Literární forma *passio* či *martyrium* je vyprávění křesťanských autorů o posledních okamžicích života mučedníků a o jejich smrti. Texty často obsahují také teologické výklady a rozsáhlejší narativní části. Jsou již více redigovány a literárně stylizovány. Jejich cílem je předat současníkům i budoucím generacím svědectví o historické události, jíž bylo utrpení a smrt, ale zejména svědčit o statečnosti a pevné víře pronásledovaných křesťanů. *Passiones* jsou často stylizovány jako výpovědi očitých svědků. Zahrnují často i širší příběh mučedníka než jen

⁹⁶ Srov. *Lexicon des Mittelalters*, IV. München und Zürich: Artemis Verlag, 1989, s. 1840.

⁹⁷ Srov. BROWN, P.: *The Cult of the Saints: Its Rise and Function in Latin Christianity*. London: SCM Press, 1983², s. 5–6.

⁹⁸ Srov. DROBNER, H. R. *Patrologie: úvod do studia starokřesťanské literatury*. Praha: Oikúmené, 2011, s. 107 nn.

samotné soudní líčení, na příklad okolnosti zatčení a věznění, popis mučení či zázraky s ním spojené. Autor přidává též teologickou reflexi a vše doplňuje biblickými citáty či odkazy na Písmo. Cílem je povznesení věřících a povzbuzení těch, které možná čeká podobný osud. Líčené zázraky, které provázely samotnou smrt mučedníků, působí až fantasticky, a proto bývají srovnávány s antickým románem a označovány za jeho křesťanskou alternativu.⁹⁹

Jako příklad uveďme *Passio Perpetuae et Felicitatis* z počátku 3. století,¹⁰⁰ které se po další staletí stalo vzorem pro všechny následující zprávy o mučednictví. Líčí smrt dvaadvacetileté urozené ženy jménem Perpetua ze severoafrického města Thuburbo, její těhotné otrokyně Felicity, která se připravuje na křest, a tří mužů. Rokem mučednictví byl zřejmě rok 203.

Změna postavení křesťanství v rámci Římské říše se odráží ve změněných „kritériích svatosti“.¹⁰¹ Postavami legend se vedle mučedníků z dob pronásledování stávají poustevníci, asketové a církevní hodnostáři, zejména biskupové, jako vzory křesťanského hrdinství. Právě do čtvrtého století se klade počátek hagiografického typu *vita*. Jak už název napovídá, na rozdíl od starších typů hagiografie se nezaměřují pouze na smrt světce, ale líčí jeho příkladný život. Historická výpověď hagiografických textů je různá a primární je v nich zejména představení světce jako vzoru ctností a povzbuzení na cestě následování Krista pro čtenáře či posluchače.

Za první příklad (či předchůdce) tohoto druhu bývá považován *Život Cyprianův* od jáhna Pontia, který stojí na pomezí mezi mučednickými akty a biografií. Vznikl kolem roku 260 a svoje následovníky našel až téměř o 150 let později. Vzorem tohoto typu hagiografické literatury se stala *Vita Antonii* Athanasia z Alexandrie sepsaná řecky asi v roce 357/8 a pojednávající o životě prvního známého poustevníka Antonína z Egypta. Athanasiovo dílo bylo nesmírně oblíbené (jen řeckých rukopisů se dochovalo 165) a brzy bylo přeloženo do latiny Evagriem z Antiochie (před rokem 375)¹⁰²; vznikaly také koptské, syrské, asyrské a gruzínské překlady. Nejde jen o vylíčení života velkého poustevníka, ale obecněji o vylíčení ideálu křesťanského mnišství a stanovení jeho vzoru.¹⁰³ I literárně se stala *Vita Antonii* vzorem pro vylíčení života mnohých svatých. Z později oblíbených prvků obsahuje například boj světce

⁹⁹ Srov. KITZLER, P.: *Athletae Christi: Raně křesťanská hagiografie mezi nápodobou a adaptací*, Praha: Filosofia, 2012, s. 26.

¹⁰⁰ Český překlad Petr Kitzler in KITZLER, P. (ed.) *Příběhy raně křesťanských mučedníků: výběr z nejstarší latinské a řecké martyrologické literatury* [z řeckých a latinských originálů přeložili Iva Adámková, Pavel Dudzik a Petr Kitzler; úvodní studie Jiří Šubrt], Praha: Vyšehrad, 2009.

¹⁰¹ Srov. TOWNSEND, D.: „Hagiography“. In MANTELLO, F. A. C. – RIGG, A. G. *Medieval Latin: An Introduction and Bibliographical Guide*. Washington: The Catholic University of America Press, 1996, s. 619.

¹⁰² Existuje ještě starší, ovšem jazykově ne tak kvalitní překlad, jehož autor není znám. Srov. ALBRECHT, M. von: *Geschichte der römischen Literatur*, II. München: DTV, 1997², s. 1317–1318.

¹⁰³ Ostatně dle prologu je *vita* odpovědí na prosbu mnichů žijících mimo Egypt, kteří se chtěli dovědět o počátcích mnišství kvůli inspiraci pro svůj vlastní život. Srov. DROBNER, H. R., *Patrologie*, s. 490.

s démony, kteří útočí prostřednictvím špatných myšlenek či pekelným rykem, a světec se musí bránit znamením kříže, modlitbou a vzýváním Krista.

Do latinského prostředí uvedl tento typ literatury Jeroným, jenž měl sám zkušenosti s poustevnickým životem. Jde o životy tří poustevníků: *Vita S. Pauli primi Eremitae*, *Vita S. Hilarionis* a *Vita Malchi monachi captivi*.¹⁰⁴ Legendy se od sebe svým charakterem značně liší, což podle Jiřího Šubrtů ukazuje „nevyrovnanost a experimentální povahu tohoto žánru v jeho počátcích“.¹⁰⁵ Od Athanasiova vzoru se Jeroným dosti odchýlil. Teologické aspekty u něj ustupují do pozadí a autor se snaží přiblížit zábavné literatuře. Spojení zábavných a fantastických prvků (ve *Vita Pauli* vystupují např. nadpřirozené mytologické bytosti) s morálním poučením a povzbuzením se stalo charakteristickým znakem tohoto hagiografického typu. Jeronýmovy legendy měly vliv na další vývoj hagiografie.

Věnujme se nyní hagiografickému vývoji v Galii. Pevnou pozici si v 5. století udržovala biskupství, jež byla držiteli velkého majetku a byla soustředěna do měst. To podnítilo zájem o legendy o apoštolských založeních biskupství. Typologii světců v této době obohatila právě postava biskupa; jednak proto, že biskupové často žili asketickým životem, jednak úcta k tomuto církevnímu úřadu vyrůstala z mučednictví starší generace biskupů a na nové biskupy ne-mučedníky byla přenesena. S tím souvisí i počátek sepisování jejich životů. Na začátku řady svatých biskupů tohoto typu na Západě stojí Martin z Tours. Autor martinské legendy, Sulpicius Severus, původně právník a rétor, prokazuje dobrou znalost antické literatury a tradice. Vypsát život sv. Martina se rozhodl proto, aby sloužil ostatním jako příklad, jímž by ti, kdo o něm budou číst, byli podníceni k pravé moudrosti a božské ctnosti: [...] *quo ad veram sapientiam* [...] *divinamque virtutem legentes incitabuntur*.¹⁰⁶ Dílo začal sepisovat ještě za světcova života, tedy před rokem 397, kdy biskup Martin, s nímž se osobně znal, zemřel. Za vzor mu posloužila *Vita Antonii*, ovšem proti východním životům svatých „se Sulpicius jeví jako mimořádně skoupý na d'ábelská vidění a zázračné události.“¹⁰⁷ *Vita sancti Martini* akcentuje poustevnickou tematiku. I když je Martin zvolen biskupem, zůstává v nitru poustevníkem, asketou a dobrodincem chudých. Martinovy církevně-politické činy a jeho pastýřskou práci ve službě biskupa umenšuje autor ve prospěch Martina divotvůrce. V tomto smyslu lze vidět souvislost mezi legendou *Vita Sancti Martini* a Bedovou *Vita Sancti Cuthberti*. Ač je Cuthbert uctíván jako biskup, většina legendy vyzdvihuje jeho život poustevníka a

¹⁰⁴ Český překlad Jeronýmových legend *Vita Pauli primi eremitaе, Vita Malchi monachi captivi, Vita Hilarionis*: Jeroným: *Legendy o poustevnících*. Vydal, přeložil a komentářem opatřil Jiří Šubrt. Praha: Oikúmené, 2002.

¹⁰⁵ ŠUBRT, J.: *Římská literatura*. Praha: Oikúmené, 2005, s. 431.

¹⁰⁶ Sulpicius Severus: *Vita Martini*, I, 6.

¹⁰⁷ CONTE, G. B.: *Dějiny římské literatury*. Praha: KLP, 2003, s. 613.

hlasatele evangelia. Biskupská služba je zobrazena jako břemeno, které na sebe Cuthbert nejdříve nechce vzít a kterého se rád po dvou letech vzdává.

Vita sancti Martini se stala velmi populární a je zdrojem informací nejen o tomto mimořádně oblíbeném světcí, ale též o počátcích mnišství v západní Evropě, k jehož zakladatelům světec patří. Podle Paula Fouracra se v hagiografickém typu svatého Martina sjednotil biskupský úřad s mnišským povoláním a typem *confessor*, který prostřednictvím asketických praktik překonal těžkosti kvůli své víře, aniž by pro víru zemřel jako mučedník.¹⁰⁸ *Vita Martini* je vedle Evagriova latinského zpracování *Života sv. Antonína* zásadní pro vývoj latinské hagiografie.

Dále zmiňme ještě legendy *Vita Ambrosii*, sepsanou biskupovým sekretářem Paulinem asi roku 412, a *Vita Augustini* od Possidia, vzniknuvší mezi lety 432 a 439. Ta se blíží více biografickému pojetí a neoplývá množstvím zázraků a fantaskních událostí spojených s ďábelským pokoušením, naopak Augustin se od monastického typu světce legend odklání svou angažovaností v politickém dění doby.¹⁰⁹

V 6. a 7. století se křesťanská církev rozšířila z jejích tradičních městských základen do nových oblastí. Nově vznikající kultury a budování poutních míst souvisí podle Petera Browna také s rostoucím bohatstvím církve. Byl to dobrý způsob, jak investovat majetek ve prospěch celé církve, za kterou se patron tímto způsobem oslavený přimlouval.¹¹⁰ Z počátku byla nová působiště posvěcena ostatky starších, uznávaných světců, později ale vyvstala potřeba nových patronů, poptávka po světcích se rozrostla a počet kultů se znásobil. Církev v nových poměrech potřebovala mít nové svaté, kteří by dali příklad, jak žít svatě v aktuální době a prostředí.¹¹¹ Rostoucí počet světců byl zřejmě podnícen také snahou konvertitů a členů zesvětštlé církve získat si co nejvíce patronů a přimlůvců, kteří by se přimlouvali za ty, jejichž osobní svatost selhávala.¹¹²

Velký rozvoj v Galii 5. století zažívají také kláštery a stávají se konkurenty biskupství. I v kultu svatých jsou patrné spory mezi episkopáty a kláštery. Napětí vyvolal také příchod irských mnichů, kteří byli zvyklí na klášterní život, v němž biskupové podléhali opatům. V irském monastickém systému, který nebyl vázán na města, kláštery suplovaly biskupství. Klášterní život se promítl do typologie svatých. Díky askezi se mnišský život dal přirovnat

¹⁰⁸ Srov. FOURACRE, P. – GERBERDING, R. A.: *Late Merovingian France: History and Hagiography 640–720*. Manchester and New York: Manchester University Press, 1996. s. 43.

¹⁰⁹ Srov. *Lexicon des Mittelalters*, s. 1842.

¹¹⁰ Srov. BROWN, P.: *The Cult of the Saints...*, s. 39–41.

¹¹¹ Srov. GRAUS, F.: *Volk, Herrscher und Heiliger...*, s. 106.

¹¹² Srov. BROWN, P.: *The Cult of the Saints...*, s. 67.

k nekrvavému mučednictví. Mnich žil v cele, stranou světa, každý den se umrtvoval a každý den sváděl boj ve službě Kristu, zároveň však byl součástí komunity, což vyžadovalo jeho pokoru a poslušnost. Jak podotýká František Graus, monasticismus v Galii byl zvláště na počátku spojen s vyššími společenskými vrstvami, v čemž je možné spatřovat útěk ze světa jako možné řešení situace ve zmatcích doby, v době nejistoty, kterou tyto vrstvy pociťovaly. Z řady legend tohoto období vyplývá nepřítelství mezi svatým mnichem a biskupem plynoucí z konkurence.¹¹³

V merovejské Galii vedlo vytvoření nových světců k prohlášení rostoucího počtu osobností francké elity za svaté a to se přirozeně projevilo v sepsání životů svatých, kteří byli ještě v živé paměti, a v adaptaci hagiografie pro potřeby nové skupiny lidí. Podle Fouracra v 6. a 7. století vzniklo více nových kultů než v kterémkoli srovnatelném období post-konstantinovské církve.¹¹⁴ Taková postava světce se pak stává tím, s kým je v období krize možné se identifikovat.¹¹⁵ Hagiografové sehráli v ustavení nových kultů klíčovou roli. Po smrti světce byly zejména na jeho hrobě uctívány jeho ostatky, věhlas zázraků, které se tam udály, rostl, svatý byl pravidelně připomínán v den svého narození pro věčnost – *dies natalitiae* – a vyvstala potřeba legendy, která by vylíčila jeho život. Hagiografové přiřkli světcům konvenční rysy, aby bylo zřejmé, že nový světec je stejně svatý jako jeho předchůdci. Ačkoli je hagiografie tohoto období silně typizovaným a schematizovaným žánrem, některé legendy obsahují originální text, který se konvencím vymyká. Paul Fouracre spatřuje důvod tohoto jevu v časové blízkosti uvedených událostí a sepsání legendy¹¹⁶. V hagiografii 6. až 8. století jsou nejčastějším typem životy mučedníků a v galo-germánském prostředí model mnicha. Přítomnost germánského obyvatelstva v merovejské galské oblasti přináší nový druh – je reflexí politické situace a boje proti Germánům. V postavě světce se více spojuje askenze a kontemplace s misionářskou a politickou aktivitou. Vedle hlavního významu *contemplatio* vstupuje do popředí *conversio* a *prophetia*. Svatý nazírá v kontemplaci Boží tajemství, vede život podle Božího předobrazu, ale je obklopen lidmi, zvěstuje jim evangelium a vede je jako prorok.¹¹⁷

Nyní uveďme několik příkladů legend, které měly velký vliv na pozdější hagiografickou produkci anglo-latinskou. Na základě starších děl zkompiloval papež Řehoř Veliký (540–604) sbírku *Dialogi*, v níž shromáždil zázračné příběhy italských světců. Většina z nich jsou svatí uctívání v místních církevních komunitách, nejvýznamnějším světce je svatý Benedikt,

¹¹³ Srov. GRAUS, F.: *Volk, Herrscher und Heiliger...*, s. 112.

¹¹⁴ Srov. FOURACRE, P. – GERBERDING, R. A.: *Late Merovingian France...*, s. 42–44.

¹¹⁵ Srov. *Lexicon des Mittelalters*, s. 1843.

¹¹⁶ Srov. FOURACRE, P. – GERBERDING, R. A.: *Late Merovingian France...*, s. 47.

¹¹⁷ Srov. *Lexicon des Mittelalters*, s. 1843.

kteřeho Řehoř dává za vzor mnišství. Řehořovým cílem je poukázat na to, že „svatost nebyla vlastní pouze době prvotní církve a období mučedníků, nýbrž že je vlastní i jeho době“.¹¹⁸ Jak bude patrné níže, Řehořovy *Dialogi* měly velký vliv zejména na hagiografii anglo-latinskou, neboť Řehoř Veliký byl v Anglii 8. století ctěn jako národní patron a apoštol; byl totiž iniciátorem římské křesťanské misie do Británie.

S podobným cílem kompiloval svá hagiografická díla Řehoř z Tours (538–594). Souhrnný název *Libri miraculorum* se vztahuje k šesti knihám o zázracích a jedné o životech otců. Legendy představují řadu místních galských světců. Cenné jsou díky tomu, že obsahují mnoho historického materiálu a podávají „neocenitelné svědectví o lidové víře v Galii“.¹¹⁹ Po stránce jazykové i literární jsou legendy vzdáleny od vytříbené formy pozdně antických autorů, Claudio Leonardi však poukazuje na Řehořovu „narativní schopnost“,¹²⁰ která měla vliv na další hagiografickou produkci.

Hagiografem, který sepsal legendy galských biskupů ve verších i v próze, je Venantius Fortunatus. Legendu o sv. Martinovi Sulpicia Severa básnicky přepracoval jako hagiografický epos složený v hexametrech, rozvržený do čtyř knih.¹²¹ Jak bude patrné, ovlivnil zejména vznik Bedovy metrické legendy o svatém Cuthbertovi.

Jakožto předchůdce anglo-latinské hagiografie je nutno zmínit hagiografii hiberno-latinskou.¹²² Ta vznikala v druhé polovině 7. století a Walter Berschin k ní řadí pět životopisů svatých: dvě vity svaté Brigity (Cogitosus a Ultan), dvě vity svatého Patrika (Muirchu a Tirechan) a Adamnanovu *Vita S. Columbae*.¹²³ Ta bývá označována za vrchol rané hiberno-latinské hagiografické literatury.¹²⁴ Její autor Adamnán (Eunan) se narodil v Irsku okolo roku 624. Jako mnich jednoho z irských klášterů, založených sv. Kolumbou, získal vzdělání a dostatečné zkušenosti, takže se roku 679 stal opatem kláštera na ostrově Iona (Hy). Svoje hagiografické dílo sepsal pravděpodobně v letech 689 až 704 pro použití ve své klášterní komunitě a na žádost svých spolubratřích.¹²⁵ *Vita* obsahuje „množství detailů zajímavých

¹¹⁸ LEONARDI, C.: „6. století“. In LEONARDI, C. (ed.): *Středověká latinská literatura (6.–15. století)*. Příručka. Praha: Academia, 2014, s. 42.

¹¹⁹ NECHUTOVÁ, J. – STEHLÍKOVÁ, D.: *Stručné dějiny latinské literatury středověku*, Praha: Arista and Baset, 2013, s. 51.

¹²⁰ LEONARDI, C.: „6. století“, s. 44.

¹²¹ Srov. NECHUTOVÁ, J. – STEHLÍKOVÁ, D.: *Stručné dějiny latinské literatury středověku*, s. 51.

¹²² O hiberno-latinské hagiografii obšírně píše Walter Berschin. Srov. BERSCHIN, W.: *Biographie und Epochenstil im lateinischen Mittelalter*, s. 221–253.

¹²³ Srov. BERSCHIN, W.: *Biographie und Epochenstil im lateinischen Mittelalter*, s. 231.

¹²⁴ Srov. BRUNHÖLZL, F.: *Geschichte der lateinischen Literatur*, I, s. 173.

¹²⁵ Už o generaci dříve se pokusil pro potřeby kláštera sepsat opat Cummineus Albus (Cuimíne Ailbe) spis *Liber de virtutibus sancti Columbae*. Z něj se však dochoval jen zlomek, takže nelze určit, do jaké míry se o něj opírá Adamnánův Život. Srov. BRUNHÖLZL, F.: *Geschichte der lateinischen Literatur*, I, s. 174; BERSCHIN, W.: *Biographie und Epochenstil im lateinischen Mittelalter*, s. 244.

z kulturně-historického hlediska, jako žádné jiné dílo irsko-latinské literatury raného středověku“.¹²⁶

Nyní se dostáváme k produkci anglo-latinské. Jak poukazuje Walter Berschin, všechny anglo-latinské legendy raného středověku tvoří celek po časové i geografické stránce jejich vzniku: byly totiž napsány (až na jednu výjimku) v Northumbrii v první polovině 8. století.¹²⁷ Anonymní *Liber beati et laudabilis viri Gregorii papae* vznikla v klášteře ve Whitby, anonymní *Vita S. Cuthberti* v Lindisfarne, z pera Bedy Ctihodného pochází *Vita S. Felicis*, *Vita S. Cuthberti metrica*, *Vita S. Cuthberti* v próze a *Historia abbatum*. Anonymní *Vita S. Ceolfridi* vznikla v Bedově klášteře v Jarrow, Stephanova *Vita S. Wilfridi* (VW) v klášteře v Riponu. Onou výjimkou je Felixova *Vita S. Guthlaci*, která je proveniencí východoangelské.¹²⁸

Představme nyní stručně jednotlivé legendy. Podrobněji se budeme věnovat pouze legendě Wilfridově a legendám o svatém Cuthbertovi, na něž se tato práce soustředí. *Liber beati et laudabilis viri Gregorii papae* byl sepsán mezi lety 704–714.¹²⁹ Autorem anonymního životopisu je mnich či řeholní sestra z kláštera ve Whitby. Podle Bertrama Colgrava má tento životopis jedinečné postavení, neboť životopisec nebyl ovlivněn staršími vzory hagiografické literatury, nýbrž svůj materiál čerpal z *Dialogů* Řehoře Velikého a ze spisu *Liber Pontificalis* převzal informace o Řehořově původu.¹³⁰ Autorův styl je oproti soudobým legendám ostrovní proveniencí horší. Je často dvojznačný nebo nejasný. Zdá se, že v této době ve Whitby nebylo rétorice věnováno příliš prostoru. Pořádek slov je často zmatený, věty bez rétorických ozdob, s omezenou slovní zásobou. Často se zde objevují obraty a slovní spojení z děl Řehořových. Kupříkladu používá pro Krista slovo Veritas, jak to často nalzáme právě u Řehoře.¹³¹ Za hlavní přínos však můžeme považovat popularizaci tradovaných Řehořových příhod, např. o setkání s anglo-saskými otroky v kapitole 9 či o záchraně císaře Traiána v kapitole 29.¹³²

¹²⁶ „...eine Fülle kulturhistorisch interessanter Details wie kein zweites Werk der irischn-lateinischen Literatur des frühen Mittelalters.“ BRUNHÖLZL, F.: *Geschichte der lateinischen Literatur*, I, s. 175. Walter Berschin vidí jasné paralely mezi Adamánovou legendou a legendou *Vita S. Columbani* Jonáše z Bobbia. Srov. BERSCHIN, W.: *Biographie und Epochenstil im lateinischen Mittelalter*, s. 245.

¹²⁷ Srov. BERSCHIN, W.: *Biographie und Epochenstil im lateinischen Mittelalter*, s. 259.

¹²⁸ K těmto devíti legendám řadí Walter Berschin ještě krátký spis *De obitu Bedae* mnicha Cuthberta z kláštera v Jarrow. Srov. BERSCHIN, W.: *Biographie und Epochenstil im lateinischen Mittelalter*, s. 259.

¹²⁹ Srov. COLGRAVE, B. (ed.): *The Earliest Life of Gregory the Great...*, s. 48; datace C. W. Jonese se liší, vznik vity klade už do let 670–680. Srov. BERSCHIN, W.: *Biographie und Epochenstil im lateinischen Mittelalter*, s. 262.

¹³⁰ Srov. COLGRAVE, B. (ed.): *The Earliest Life of Gregory the Great...*, s. 49.

¹³¹ Citováno dle POLEHLOVÁ, H. – POLEHLA, P.: *Non Angli sed angeli*, s. 61.

¹³² Srov. BERSCHIN, W.: *Biographie und Epochenstil im lateinischen Mittelalter*, s. 263–265. Český překlad kapitoly 9 viz POLEHLOVÁ, H. – POLEHLA, P.: *Non Angli sed angeli*, s. 64.

V Lindisfarne mezi lety 699 a 705¹³³ vznikla anonymní *Vita sancti Cuthberti*,¹³⁴ přehled života a zázraků patrona Northumbrie, který, ačkoli byl germánského původu, byl silně ovlivněn spiritualitou irských mnichů. Jeho neporušené tělo se stalo zájmem kultu, který se během několika staletí rozšířil nejen po celé Anglii, ale též do mnoha částí západní Evropy. Anonymní životopis Cuthberta sepsaný mnichem z Lindisfarne byl sepsán členem komunity, ve které Cuthbert žil, právě k propagaci jeho kultu. Vita je plná detailů z Cuthbertova života a je spíše sledem zázraků než soustavnou biografickou narací. Většina zázraků je barvitě vyličená, udána jsou i toponyma a jména svědků jednotlivých zázraků. Anonymní vita se rozšířila i na kontinent a je doložena v několika kláštorech západní Evropy.¹³⁵

Další legendu o svatém Cuthbertovi, tentokrát ve veršované formě, vytvořil Beda Venerabilis mezi lety 705 a 716. Bývá nazývána *Vita sancti Cuthberti metrica*¹³⁶ a je hexametrickou verzí legendy, inspirovanou anonymním životopisem psaném prózou, o kterém jsme se zmínili v předchozím odstavci. Beda se zřejmě inspiroval Aratorovým veršovaným ztvárněním Skutků apoštolských. Podobně jako Arator, „Beda v próze shrnuje každou událost Cuthbertova života a pak v následujících verších rozvíjí její teologický a morální význam. Jeho veršovaná *vita* proto není podrobný či doslovný překlad anonymní *vity*.“¹³⁷ Zcela jistě se hagiograf inspiroval také veršovaným zpracováním *Vity Martini* Venantia Fortunata.¹³⁸ Oproti anonymní legendě jsou více posíleny hagiografické prvky,¹³⁹ naopak Beda vypouští většinu jmen osob i míst. Zásadní je, že legenda má úplně pozměněnou kompozici. Beda ruší dělení anonymní legendy do čtyř knih a nahrazuje je souvislým sledem 46 kapitol podobně jako později ve své prozaické vitě.¹⁴⁰ Celkem přidává pět nových kapitol pojednávajících o událostech Cuthbertova života a další čtyři posmrtné zázraky, naopak některé kapitoly *Vita Cuthberti anonyma* rozdělil do více kapitol.¹⁴¹

¹³³ Srov. BERSCHIN, W.: *Biographie und Epochenstil im lateinischen Mittelalter*, s. 259.

¹³⁴ Na několika místech odkazují na tuto legendu zkratkou VCA.

¹³⁵ Srov. BERSCHIN, W.: *Biographie und Epochenstil im lateinischen Mittelalter*, s. 271.

¹³⁶ V některých odkazech je označena jako VCM.

¹³⁷ „Bede gives a prose summary of each event in Cuthbert's life, and then, in the accompanying verse, expands on its theological and moral significance. His verse *vita*, therefore, is not a close or literal rendition of the anonymous *vita*.“ LAPIDGE, M.: *Anglo-Latin Literature 600-899*. The Hambledon Press, London and Rio Grande, 1996, s. 18.

¹³⁸ Jako další vzor zpracování tématu nejdříve ve verších a později v próze uvádí Walter Berschin Seduliovo *Carmen paschale* a Aldhelmovo *De virginitate*. Srov. BERSCHIN, W.: *Biographie und Epochenstil im lateinischen Mittelalter*, s. 270.

¹³⁹ Srov. BERSCHIN, W.: *Biographie und Epochenstil im lateinischen Mittelalter*, s. 278.

¹⁴⁰ Tento počet Walter Berschin vykládá typologicky. Srov. BERSCHIN, W.: *Biographie und Epochenstil im lateinischen Mittelalter*, s. 274.

¹⁴¹ Nově vytvořené kapitoly jsou 5, 20, 25, 33, 34, 37, 42, 44, 45; jinak rozložené jsou např. kapitoly VCA III/1 a VCM 14 a 15.

Beda později (okolo roku 721)¹⁴² sepsal také verzi Cuthbertova životopisu v próze.¹⁴³ Přepočoval starší anonymní vitu a rozšířil a doplnil jak její hagiografické, tak historiografické prvky.¹⁴⁴ Na některých místech vynechal detaily o podrobnostech Cuthbertova pozemského života a zdůraznil jeho světecké ctnosti zejména dodáním homiletických a exegetických pasáží. Čerpal ze starší hagiografické produkce, např. z Evagriova překladu *Vita Antonii*, z legendy *Vita Martini Sulpicia Severa* a z Possidiovy *Vita Augustini*. V textu obou legend o svatém Cuthbertovi je možné nalézt mnoho biblických aluzí a citací. Bedovo přepočování však přináší nové pasáže líčící zázraky (jak během Cuthbertova života, tak po jeho smrti), takže délka legendy je téměř dvojnásobná. Také po stránce stylistické i kompoziční provedl Beda významné změny. Počet kapitol je zachován stejný jako ve metrické legendě, nicméně došlo k jejich přeskupení, některé Beda vynechal (*VCM* 5) a jiné přidal (*VCP* 23, 25, 35). Důležitou změnou je, že události těsně předcházející Cuthbertově smrti vkládá do úst očitému svědku, knězi Herefridovi, což se odráží ve stylistické úrovni uvedených pasáží. Jeho životopis měl velký úspěch a byl ve středověku hojně čten nejen v Anglii, ale též na kontinentu.

Beda Venerabilis je též autorem spisu *Vita et passio Sancti Felicis*, prozaické parafráze životopisu sv. Felixe, sepsaného ve verších Paulinem z Noly. Předmětem další z raných anglo-latinských legend je život opata dvojklášteří Wearmouth–Jarrow, Ceolfrida. Anonymní *Vita Ceolfridi* vznikla v klášteře v Jarrow mezi lety 716 a 725.¹⁴⁵ Ceolfrid je souputníkem zakladatele dvojklášteří, Benedikta Biscopa, na jedné z jeho cest do Říma a poté se stává jeho nástupcem ve funkci opata. Legenda byla zastíněna Bedovou *Historia abbatum*, jejíž součástí je také život Ceolfrida. Ačkoli je Bedovo podání ceněno výše než vita anonymní, díky ní máme detailní zprávu o Ceolfridovi, včetně jeho studia v irském prostředí. Právě tento prvek je v Bedově podání zestručněn.¹⁴⁶ Proti Bedovu barvitému a poutavému líčení je vita psána jednodušším, věcnějším stylem.

¹⁴² Srov. BERSCHIN, W.: *Biographie und Epochenstil im lateinischen Mittelalter*, s. 259; LAPIDGE, M.: *Anglo-Latin Literature 600-899*, s. 18.

¹⁴³ Na některých místech je označena jako *VCP*.

¹⁴⁴ Podle Michaela Lapidge je starší anonymní vita plná osobních vzpomínek a detailů. Ty však Beda nepokládá za podstatné. Hagiografickým úkolem je ukázat spíš, že daný světec je „nádobou Boží milosti, která přebývá v lidském těle pouze dočasně, na věky je však členem společenství Božích svatých, již se mohou přimlouvat za ty, kteří se k nim modlí. Málo tedy záleží na tom, zda světec byl vysoký či malé postavy, zda byl vousatý či bez vousů, zda se narodil v Lichfieldu či v Lastinghamu; avšak na čem záleží, je jeho účinnost jako nádoby božské síly a jeho schopnost prokazovat tuto moc ctností a zázraky.“ „... a vessel of God's grace, residing only temporarily in a human frame, but eternally a member of the community of God's saints, who may intercede on behalf of those who pray to him. Thus it matters little whether the saint's human form was tall or short, hairy or smooth, or whether he was born at Lichfield or Lastingham; what does matter is his efficacy as a vessel of divine virtue and his ability to demonstrate this power through virtues or miracles.“ LAPIDGE, M.: *Anglo-Latin Literature 600-899*, s. 18–19.

¹⁴⁵ Srov. BERSCHIN, W.: *Biographie und Epochenstil im lateinischen Mittelalter*, s. 284.

¹⁴⁶ Srov. BERSCHIN, W.: *Biographie und Epochenstil im lateinischen Mittelalter*, s. 289.

Dalším Bedovým dílem je *Historia abbatum*, která líčí založení dvojklášteří Wearmouth-Jarrow a život jeho prvních pěti opatů. Tato „historická hagiografie“, jak Bedovu produkci tohoto druhu nazývá Franz Brunhölzl,¹⁴⁷ se týká prvních pěti opatů Bedova domovského kláštera. Je známa pod různými názvy: *Vita beatorum abbatum Benedicti, Ceolfridi, Eosterwini, Sigfridi atque Hwaetberthi*, nebo zkráceně jako *Historia abbatum*, či *Historia quinque abbatum*. Musela být dokončena nejdříve roku 716, kdy vyprávění končí.¹⁴⁸ Spojuje v sobě biografii zmíněných opatů a historii klášterů, resp. dvojklášteří, Wearmouth a Jarrow, od jejich založení Benediktem Biscopem. Osudy mužů, které Beda líčí, jsou osudy jeho vlastních opatů a také učitelů a vychovatelů, takže Beda čtenáře zpravuje o osobách a událostech, které znal z vlastní zkušenosti nebo líčení očitých svědků. Za nejzajímavější část bývá obecně označován život opata zakladatele, tedy Benedikta Biscopa, a líčení jeho cest do Říma a snah vybudovat velkolepé kláštery s umělecky hodnotnými chrámy. Několikrát odcestoval do Říma, jehož náboženský, ale snad ještě více kulturní život jej přitahoval tak silně, že tuto namáhavou cestu neváhal podstoupit opakovaně.¹⁴⁹ Právě tyto pasáže bývají pokládány za nejzajímavější část. Aby byla Bedova legenda proporčně vyrovnaná, musel ze svého vzoru (anonymní *Vita Ceolfridi*) části vynechat. Bedův styl Walter Berschin označuje za velkolepý a dílo *Historia abbatum* jako celek za zdařilý pokus vylíčit dějiny opatství ve formě skupinové biografie (*Gruppenbiographie*).¹⁵⁰

Legendu o poustevníku a biskupovi, sv. Guthlakovi (*Vita Sancti Guthlaci*)¹⁵¹ sepsal mnich, který se v prologu představuje jako Felix a sám sebe nazývá *catholicae congregationis vernaculus*.¹⁵² *Vita sancti Guthlaci* byla sepsána na žádost krále východních Anglů Ælfwalda (713–749).¹⁵³ Přesné datum sepsání díla nelze jednoznačně určit. Bertram Colgrave je klade

¹⁴⁷ Srov. BRUNHÖLZL, F.: *Geschichte der lateinischen Literatur...*, s. 215.

¹⁴⁸ Srov. BRUNHÖLZL, F.: *Geschichte der lateinischen Literatur...*, s. 215. Berschin udává dataci 726–730. Srov. BERSCHIN, W.: *Biographie und Epochenstil im lateinischen Mittelalter*, s. 259.

¹⁴⁹ Cesty Benedikta Biscopa jsou jedním z markantních dokladů toho, že křesťanství v Anglii bylo silně orientováno na Řím, neboť se jednalo o církev misijní, vděčící za svůj vznik papežské iniciativě. Proto se zde setkáváme se silným kultem sv. apoštola Petra i Pavla. Jeden z pramenů 9. století hovoří o Angličanech jako o mužích, kteří jsou obzvláště nakloněni Římu. Do Říma také putovalo mnoho mnichů, členů královských rodin, někteří zde dokonce strávili závěr svého života. Za mnohé zmiňme jen krále Caedwalu (†689) či Inu z Wesexu (†726). Srov. JEDIN, H. (ed.): *Handbuch der Kirchengeschichte*, II/2, Feriburg – Basel. – Wien: Herder, 1985, s. 174–175.

¹⁵⁰ Srov. BERSCHIN, W.: *Biographie und Epochenstil im lateinischen Mittelalter*, s. 289. Tuto tendenci dále spatřuje u dvojité biografie Willibalda a Wynnebalda anglické řeholnice Hugeburgy z druhé poloviny 8. století.

¹⁵¹ *Vita sancti Guthlaci auctore Felice*. In COLGRAVE, B. (ed.): *Felix's Life of Saint Guthlac*. Cambridge: The University Press, 1956. Guthlac se pravděpodobně narodil roku 674. Felix píše, že Guthlac byl královského původu, příbuzný pozdějšího krále Offy I. Jméno Guthlac je odvozeno od názvu kmene Guthlacingas a jeho etymologii zařazuje Felix na začátek svého díla. Guthlac zemřel 11. dubna 714.

¹⁵² Tato fráze je vypůjčena z Aldhelmova prologu k dílu *De metris et enigmatibus*.

¹⁵³ Srov. *Vita sancti Guthlaci auctore Felice*. In COLGRAVE, B. (ed.): *Felix's Life of Saint Guthlac*, s. 15.

mezi roky 721 a 749 a domnívá se, že nejpravděpodobněji byla *Vita* sepsána až po roce 731, neboť Beda Venerabilis, který v tomto roce dokončil svoje *Církevní dějiny*, Guthlaka nikde nezmiňuje, takže se s jeho legendistickým životopisem zřejmě nesetkal.

Felix sám byl buď východním Anglem, nebo ve východní Anglii žil, když životopis psal. Byl mnichem s kvalitním vzděláním, jako předlohu měl k dispozici Bedovy legendy o svatém Cuthbertovi, z kterých si vypůjčuje kupříkladu řadu uzdravení. Používá také obvyklé zdroje, jako jsou Sulpiciova *Vita S. Martini* či *Vita Fursei*, zachycující život irského mnicha, který založil klášter v Burgh Castle ve východní Anglii a později odešel do Galie. Hodnotnými pasážemi legendy jsou ty, které zachycují světcův boj s démony a jsou inspirovány Evagriovým překladem Athanasiovy *Vity Antonii*. Autor dále cituje z Aldhelmova díla *De metris*. Cenný materiál pro sestavení životopisu světce poskytl Felixovi také očití svědci. Z textu je zřejmé, že Felix, podobně jako mnoho jeho současníků nejen v Anglii, ale v celé západní Evropě, považoval poustevnický život za ještě dokonalejší než život v komunitě mnichů v klášteře. Felixův jazyk a styl však na mnoha místech působí obtíže v porozumění.¹⁵⁴

Poslední z uvedených anglo-latinských legend je *Vita Sancti Wilfridi*,¹⁵⁵ které byla věnována první kapitola.

II. 2. Rysy hagiografie

Máme-li postihnout základní rysy hagiografie, je třeba uvést dvě tendence – schematizaci a typizaci, o kterých hovoří František Graus.¹⁵⁶ Jedním z důvodů je připodobnění světce starším, často biblickým typům. Tímto způsobem světec získává na proslulosti, může se vyrovnat svatým, kteří jsou již dlouho uctíváni. Rozdíly v charakteristice jednotlivých světců jsou proto

¹⁵⁴ Jak uvádí Bertram Colgrave v úvodním komentáři k edici vity, Ordericus Vitalis o Felixově stylu napsal, že je dost dlouhý a poněkud obskurní. Du Cange uvádí ve slovníku *Glossarium ad scriptores mediae et infimae latinitatis* padesát slov citovaných z *Vita Guthlaci*. Felix čerpá mnoho poetických frází z Aldhelma, jehož prozaické i metrické pojednání *De virginitate* velmi dobře znal. Aldhelmovi vděčí také za svoji zálibu v aliteraci, jejíž příklady můžeme najít zejména v prvních kapitolách. Sám měl cit pro vytváření nových slov jako např. *ignivomos*, *falsivomis*, podle Aldhelmova *flamivomus*, nebo *clangisonis* podle Aldhelmova *raucisonus*. Také vytváří slova od řeckého základu jako *ortodemia*, *ortonomia*, *pseudo-sanctitatis*, *pseudo-anachoritas*. V pozdějších kapitolách je zřejmá tendence připodobňovat se ve stylu Bedově: „...lze říci, že Felix stojí stylisticky i geograficky mezi dvěma současnými literárními školami: přehnaně nadneseným, vysoce propracovaným a často téměř nesrozumitelným stylem Aldhelmovým... a stylem učence severovýchodu, jehož latinský styl, ačkoli v žádném případě ne zcela bez rétorických ozdob, byl přesto ve srovnání s Aldhelmem srozumitelnost sama.“ „...it may be said that Felix stands stylistically as well as geographically between the two contemporary schools of writing, the far-fetched highly elaborate and often almost unintelligible style of Aldhelm ...and that of the north-eastern scholar whose Latin style, though by no means entirely free from rhetorical elaboration, was nevertheless clarity itself, compared with that of Aldhelm“. Srov. COLGRAVE, B. (ed.): *Felix's Life of Saint Guthlac*, s. 18.

¹⁵⁵ *Vita Wilfridi*. In COLGRAVE, B. (ed.): *The Life of Bishop Wilfrid by Eddius Stephanus*. Cambridge: Cambridge University Press, 1985².

¹⁵⁶ Srov. GRAUS, F.: *Volk, Herrscher und Heiliger...*, s. 62.

potlačeny a světci tak postrádají individuální rysy. Často se stává, že některé z vlastností či celý jejich výčet jsou vypůjčeny z legend jiných. Dalším důvodem je, že úkolem hagiografa bylo vylíčit život světce tak, aby povzbudil křesťany k napodobování předkládaného vzoru. Bylo tedy žádoucí, aby světec oplýval všemi obecně křesťanskými vlastnostmi. Typizace se v hagiografii projevuje zejména použitím topoi, ustálených motivů, které tvoří důležitá místa v legendě. Ta lze vysledovat jak v líčení života světce, tak v jeho zázracích.

V literárním druhu *vita* bylo třeba, aby hagiograf vylíčil celý běh světcova života, i když letmo a kuse. Podle Andrého Vaucheze není úkolem hagiografie podat zprávu o životě světce od narození do smrti, ale spíš povzbudit čtenáře či posluchače legendy k následování příkladu světcovy křesťanské dokonalosti. Cílem je „vyjádřit teologickou pravdu, která jde za pravdu historickou tím, že se poukáže na skrytou nit Boží přítomnosti a pomoci v životě lidské bytosti.“¹⁵⁷ Některým etapám světcova života je věnováno více pozornosti, některé legendista pomíjí jako nedůležité. Podobně o hagiografii hovoří také David Townsend, který říká, že důležitým rysem legend je kusé vyprávění epizod ze života světců na úkor souvislého vývoje narativu.¹⁵⁸ Zaměřme se nyní na jednotlivá topoi, které se při líčení pozemského života světce v anglo-latinských legendách uplatňují.

Narození svatého bývá často ohlášeno zázračným úkazem, který svědčí o předurčení dítěte k neobyčejné životní cestě. Motiv zvěstování zázračného dítěte a vyvolení v matčině lůně je mnohokrát doložen v Bibli. Typy předurčeného dítěte ve Starém zákoně jsou např. David, Samuel či Jeremiáš a v Novém zákoně Jan Křtitel a nejsilněji Ježíš Kristus. V kapitolách o narození světce či jeho dětství na tyto biblické typy hagiograf velmi často poukazuje. Předurčení dítěte se pak odráží v zázracích, které světec působí, a i tam hagiograf na jeho předurčení zpětně poukazuje.¹⁵⁹

Podobně jako je narození Jana Křtitele předem oznámeno andělem jeho otci Zachariášovi (Lk 1) a narození Ježíše návštěvou anděla Gabriela u Marie (Lk 1), ve *Vita Wilfridi* je Wilfridovo narození ohlášeno zázračným úkazem: dům, v němž Wilfrid přichází na svět, je v plamenech, které se nedají uhasit vodou. Spojitost mezi Wilfridovým a Kristovým narozením

¹⁵⁷ VAUCHEZ, A.: „Hagiography and Biography: The Case of St. Francis of Assisi.“ In GECSE, O. – LASZLOVSKY, J. – NAGY, B. – SEBÖK, M. – SZENDE, K. (eds.): *Promoting the Saints: Cults and Their Contexts from Late Antiquity until the Early Modern Period (Essays in Honor of Gábor Klaniczay for His 60th Birthday)*. Budapest – New York: CEU Press, 2011, s. 60–61: „express a theological truth that goes beyond the historical truth, highlighting the secret thread of the presence and intervention of God in the life of a human being.“

¹⁵⁸ TOWNSEND, D.: „Hagiography“, s. 618–19.

¹⁵⁹ Podle Františka Grause je tento typ vyvoleného dítěte prastarý. Častý je v irském okruhu, např. ve *Vita Columbani* slunce stoupá z klína Columbanovy matky. V merovejské hagiografii se vyskytuje také (*Vita Nicetii* Řehoře z Tours a nejstarší *Vita Remigii*), obvykle si ale světec záři svatosti musí zasloužit. Stov. GRAUS, F.: *Volk, Herrscher und Heiliger...*, s. 69.

je navíc naznačena slovy, jež pronášejí ženy asistující při porodu: *ecce modo infans huic natus est mundo* (VW I).¹⁶⁰ Oheň, jímž dům hoří, je také místem zjevení Ducha svatého a hagiograf zde explicitně poukazuje na biblický předobraz Mojžíše a hořícího keře (Ex 3, 2).¹⁶¹

Už v dětství bývá světec líčen jako zbožné dítě, chová se jako dospělý, hodný své budoucí životní cesty. Jde o topos *puer senex*. Graus poukazuje na to, že hagiografové charakterizují postavy jen zřídka skrze jejich jednání, spíše se tak děje skrze hromadění epitet a stereotypních líčení.¹⁶² Tyto pasáže jsou bohaté na topoi; opakován je stereotypní výčet ctností: světec žije ve zdrženlivosti, krotí tělo, modlí se, dává almužny, vykupuje zajatce, zakládá kostely; jeho základní ctností je *humilitas*. Ve shodě s tímto modelem se Wilfrid už v dětství chová důstojně vzhledem k své budoucí kariéře světce, je vylíčen jako *parentibus oboediens, omnibus carus, pulcher aspectu, bonae indolis, mitis, modestus, stabilis, nihil inane more puerorum cupiens* (VW II).

Naopak Cuthbert v obou prozaických legendách v dětství tráví spoustu času hraním si s ostatními dětmi svého věku, až je napomenut tříletým chlapcem, aby se choval tak, jak je pro jeho budoucí svatost důstojné. Zvláště v Bedově podání je zřejmý rozpor mezi bezstarostnými hrami dětí a vážností tříletého dítěte, které Cuthberta nabádá k důstojnému chování.¹⁶³ V následujících kapitolách se Cuthbert obrací od světského života k duchovnímu, a ačkoli ještě žije „ve světě“, je charakterizován jako *aspectu angelicus, sermone nitidus, opere sanctus, corpore integer, ingenio optimus, consilio magnus, fide catholicus, spe patientissimus, caritate diffusus* (VCA II/1).

Podobný výčet vlastností je ve všech sledovaných anglo-latinských legendách zopakován s mírnými obměnami i na dalších místech, zejména při postupném stoupání svatého na žebříčku církevních hodností, např. když je svatý vysvěcen na kněze a později na biskupa. Doplněny jsou vlastnosti, které jsou při výkonu konkrétní církevní hodnosti obzvláště žádoucí. František Graus poukazuje na stupňování ctností.¹⁶⁴ V sedmé kapitole *Vita Wilfridi* je takto zdůrazněna Wilfridova schopnost jasně a srozumitelně kázat:

Ille vero, ut erat edoctus sermone perspicuo scienter in omnibus respondit; ut [...] organo spiritali de se canente, verbum Dei praedicaret (VW VII), v kapitole IX je

¹⁶⁰ [...] *quia natus est vobis hodie salvator qui est Christus Dominus* (Lk 2, 11).

¹⁶¹ Zázrak ohlašující narození svatého Guthlaka je vylíčen také ve *Vita Guthlaci: ecce humana manus croceo rubri nitoris splendore fulgescens ab aethereis Olympi nubibus ad patibulum cuiusdam crucis ante ostium domus, qua sancta puerpera futurae indolis infantulum enixa est, porrecta videbatur* (VG 5).

¹⁶² Srov. GRAUS, F.: *Volk, Herrscher und Heiliger...*, s. 73.

¹⁶³ Srov. BERSCHIN, W.: *Biographie und Epochenstil im lateinischen Mittelalter*, s. 281; *Vita Cuthberti prosaica* 1.

¹⁶⁴ Srov. GRAUS, F.: *Volk, Herrscher und Heiliger...*, s. 72.

Wilfrid vyličen jako *virum esse humilem et quietum, in ieiuniis et orationibus occupatum, benignum, sobrium, modestum, misericordem, plenum auctoritatis gratiae Dei, pudicum, prudentem, non vinolentum, docibilem et bene docentem, sermone puro et aperto* (VW IX).

V kapitole XI je výčet Wilfridových vlastností zkompileován podle Pavlova listu Titovi a prvního listu Timoteovi. Další obdobná pasáž je převzata z anonymní legendy o svatém Cuthbertovi (IV/1). Kromě líčených vlastností k Wilfridovu zvolení biskupem přispěl jeho věk, typologicky připodobněný věku Jana Křtitele a proroka Ezechiela, byl totiž třicetiletý (Ez 1, 1). Jak Wilfrid, tak Cuthbert ví o svém poslání stát se biskupem z prorockého slova.

Vzorné Cuthbertovy vlastnosti těsně před tím, než je nucen přijmout biskupský úřad, zase hagiograf cituje z Athanasiovy *Vita Antonii* (kap. 13):

Omni hora hilaris et letus, nec recordatione peccati tristia ora contraxit, nec magnis stupetum de conuersatione eius elatus laudibus. Sermo vero eius, sale conditus, consolabatur mestos, docebat inscios, concordabat iratos, omnibus suadens, nihil amori Christi esse praeponendum. Preponebatque ante oculos omnium magnitudinem bonorum futurorum, et Dei clementiam et beneficia retexebat indulta (VCA III/7).

V obou citovaných pasážích dostávají místo obecné atributy křesťana jako je pokora, střídmost, radost, jasná a srozumitelná řeč, milosrdenství, schopnost utěšit smutné, poučit neznalé a usmiřovat rozhněvané. Naopak v kapitole 26 Bedovy legendy jsou zdůrazněny Cuthbertovy ctnosti důležité pro misijní a pastorační činnost biskupa:

Commissam nanque sibi plebem et orationibus protegebat assiduis, et ammonitionibus saluberrimis ad coelestia uocabat, et quod maxime doctores iuuat, ea quae agenda docebat, ipse prius agendo praemonstrabat. [...] Solitam sibi parsimoniam sedulus exercere, et inter frequentiam turbarum monachicae uitae rigorem sollicitus obseruare gaudebat. Esurientibus alimenta, indumenta praebebat algentibus... (VCP 26).

Na škále ctností však figurují také obecně křesťanské ctnosti, které jsou citovány podle biblických vzorů, jako např. zastávat se chudého či vdovy proti mocným a silným, těšit smutné a skleslé na duchu. Charakteristika světce je jedním z topoi. Má ustálenou podobu a bývá přenášena z legendy na legendu.

Původu světce je podle Františka Grause věnována pozornost, pouze pokud mu to přidává na hodnověrnosti: pokud pochází z rodiny světců, případně pokud chce legendista poukázat na skutečnost, že světcovi rodiče byli obráceni na víru.¹⁶⁵ Jedinou legendou, v níž se o původu světce detailně hovoří, je *Vita Guthlaci*. V prvních třech kapitolách je zaznamenán urozený původ, který sahá až ke králi Icelovi. Známe jména Guthlakových rodičů (Penwalh a Tette), což je v anglo-latinských legendách něco zcela výjimečného. V desáté kapitole je také vysvětlena etymologie jména Guthlac – *Belli munus – quia ille cum vitiis bellando munera aeternae beatitudinis cum triumphali infula perennis vitae percipisset* (*Vita Guthlaci*, dále VG 10).

Ve *Vita Wilfridi* sice světcův původ není detailně pojednán, z několika míst však vyplývá, že Wilfrid pochází ze šlechtického rodu. Kdykoli se má objevit v přítomnosti urozené a vysoko postavené osoby, např. krále či královny, je vybaven početnou družinou, zbraněmi, dary, či reprezentativním oděvem. V kapitole II se Wilfrid v domě svého otce setkává se společníky krále, kteří ho potom představí královně Eanfled. Královna poté dává Wilfrida za služebníka šlechtici, jménem Cudda, v kapitole III se zase Wilfrid dostává ke královskému dvoru do Kentu, tentokrát ke králi Erconberhtovi, příbuznému královny Eanfled.

To zapadá do celkové charakteristiky Wilfridovy osobnosti. Eddiovo líčení zřejmě svědčí o skutečné Wilfridově oblibě v okázalých a velkolepých slavnostech. Jak je patrné, skutečnost, že je Wilfrid vybaven družinou, zbraněmi, penězi či šatstvem, se v legendě několikrát opakuje a vytváří tak „image“ bohatého a vlivného muže, který má mnoho konexí.

Dalším vlivným mužem, se kterým se Wilfrid setkává v Lyonu při své první cestě do Říma, je arcibiskup Dalfinus. Podle svědectví legendy *Acta Aunemundi* se jedná o historickou osobnost.¹⁶⁶ Dalfinus je líčen jako člověk k Wilfridovi velmi přátelský, který jej zahrnuje péčí a pohostinností. Dokonce nabízí, že jej učiní vládcem nad velkou částí Galie, že mu dá za manželku svoji neteř a že jej přijme za adoptivního syna. Na tomto pozadí ještě zřetelněji vyniká Wilfridova touha po splnění slibu, který dal Bohu, že se vydá ke Svatému stolci a zaslouží se tak o růst svého národa v křesťanské praxi římské orientace a ve službě Bohu.

Dalfinova osobnost je však Eddiem Stephanem použita také k tomu, aby dodala Wilfridovi reputaci světce. Podle vity se Wilfrid po návratu z Říma stává v Lyonu svědkem Dalfinovy smrti na příkaz královny Baldhildy. Ačkoli touží po tom, aby mohl spolu s Dalfinem

¹⁶⁵ Srov. GRAUS, F.: *Volk, Herrscher und Heiliger...*, s. 68.

¹⁶⁶ Podle legendy *Acta Aunemundi* polovině 7. století v Lyonu skutečně žil arcibiskup Aunemund (v pozdějším znění legendy je doplněno jméno Dalfinus, zřejmě pod vlivem Eddiovy vity). Srov. FOURACRE, P.; GERBERDING, R. A. *Late Merovingian France...*, s. 173.

smrt podstoupit, sám je umučení ušetřen, jelikož je cizinec z kmene Anglů z Británie.¹⁶⁷ Podle Paula Fouracre se však Wilfridovo svědectví o Dalfinově umučení pravděpodobně nezakládá na historické pravdě. Fouracre považuje Eddiovo vyprávění o Wilfridově přítomnosti v Lyonu za „not factual reporting but the establishment of Wilfrid’s saintly credentials“¹⁶⁸, tedy za vytvoření pověsti světce.¹⁶⁹ Jak se ve *Vita Wilfridi* dočteme, tato událost učiní Wilfrida vyznavačem (confessor), tedy jedním z typů světce: nepodstoupí fyzické umučení, kvůli své víře je však nucen trpět příkoří od světské i církevní moci.

Eddiovo líčení těsného pouta mezi Wilfridem a arcibiskupem Dalfinem, které je dokonce upevněno tím, že se Wilfrid dostává do pozice svědka Dalfinova umučení, má v legendě velký význam: jednak buduje Wilfridovu reputaci světce hned na začátku legendy, jednak je ve shodě s převažujícími Wilfridovými sympatiemi ke kontinentální, a zejména galské církvi. Dalším důvodem může být Eddiovův záměr vylíčit Wilfrida většinou ve společnosti bohatých a politicky velmi vlivných lidí, jak jsme zmínili výše. To, že je nakonec smrti ušetřen, hagiograf navíc zdůrazňuje jako naplnění Božího plánu. Obraz vlivného muže paradoxně kontrastuje s vylíčením vlastností na základě biblického textu, kde se důraz klade na pokoru, štědrost, účast na postech, modlitbách a bdění apod.

Zatímco Wilfrid je znázorněn jako dokonalý světec, který žije svatým životem už od narození, sv. Cuthbert a Guthlac procházejí obrácením, které je dalším z topoi. V obou cuthbertovských legendách ke Cuthbertovu obrácení přispívá několik zázraků, v nichž se světec setkává s anděly. V anonymní legendě (kap. I/4) v druhé kapitole Bedovy legendy je na něj seslána nemoc jako příležitost k zázraku a obrácení. Po návštěvě anděla je Cuthbert, který kvůli opuchlému kolenu nemůže chodit, uzdraven, podobně jako je ze slepoty andělem uzdraven Tóbit (Tob 11). Způsob uzdravení je podobný: Cuthbert má smíchat mouku se vřelým mlékem

¹⁶⁷ Podle nejnovějších bádání, o kterých píše v úvodu k překladu akt Paul Fouracre, však Wilfrid u Aunemundova umučení být nemohl. Wilfrid se do Anglie vrátil před koncem roku 658 a jedna z listin datovaná r. 660 je podepsána arcibiskupem Aunemundem. Navíc mezi líčením Aunemundovy smrti ve *Vita Wilfridi* a *Acta Aunemundi* existuje několik zásadních rozdílů: Podle VW bylo ve stejné době na rozkaz královny Baldhild umučeno spolu s Dalfinem dalších osm biskupů při veřejné popravě ve dne. V Eddiově legendě není jediná zmínka o Aunemundově bratru ani knězi Waldeberhtovi. *Acta Aunemundi* uvádějí jméno Aunemundus, Dalfinus je podle Fouracre doplněno v pozdějším znění akt na základě Eddiovy Vity. K tajnému umučení dochází v noci a jméno Wilfrida jako svědka není uvedeno. Naopak jako mučedník je zmíněn také Aunemundův bratr, který stál v čele světské moci v Lyonu, a jako svědek Aunemundova umučení kněz Waldeberht. Srov. FOURACRE, P. – GERBERDING, R. A. *Late Merovingian France...*, s. 174–175.

¹⁶⁸ Zde je citován názor Janet L. Nelson. Srov. FOURACRE, P. – GERBERDING, R. A. *Late Merovingian France...*, s. 175.

¹⁶⁹ Srov. FOURACRE, P. – GERBERDING, R. A. *Late Merovingian France...*, s. 175.

a pomazat si nemocné koleno, Tóbitův zrak je zachráněn, když mu Tobiáš pomaže oči rybí žlučí.¹⁷⁰

Vraťme se však k legendě o svatém Wilfridovi. Za jistý druh obrácení, i když zde nejde o obrácení od světského způsobu života k duchovnímu, je možné považovat Wilfridovu cestu do Říma popsanou v kapitole V, kde je konečně naplněna jeho touha po návštěvě apoštolského stolce. Tam se mu dostává poučení o všech čtyřech evangeliích, správném způsobu výpočtu data Velikonoc a dalších pravidlech římské nauky. Nakonec přijímá od papeže požehnání pro misijní a pastorační působení v Británii. Symbolické je připodobnění Wilfridovy cesty do Říma k Pavlově cestě do Jeruzaléma (Gal 2, 1–2). Podobně jako v kapitole I je Wilfrid nazván plaménkem anglického národa (*igniculus gentis nostrae*), který osvěcuje církevní společenství celé Británie. Wilfridovu cestu hagiograf podává jako začátek naplnění Božího plánu s národem Anglů, což je myšlenka, která legendu provází a naplňuje její propagační funkci. Wilfrid je důrazně líčen jako zastávce křesťanské praxe podle římského způsobu a toto směřování je patrné z celého dalšího vývoje legendy. V souvislosti s touto první cestou do Říma je pak třeba chápat i Wilfridovo vystoupení na koncilu ve Whitby v kapitole X a jeho další cesty k apoštolskému stolci (XXIX-XXXII; L-LIV).

V tomto světle je nutné vnímat také kapitolu XII. Po svém zvolení biskupem Wilfrid žádá, aby mohl přijmout biskupské svěcení v Galii, kde je dost biskupů praktikujících římský způsob křesťanství. Opět dostává družinu průvodců, velké množství peněz, *ita ut valde honorifice ad Galliae regionem pervenerit*. Dále je popsána slavnost, k níž se sejde dvanáct biskupů, symbolický počet, který odráží počet Kristových apoštolů,

qui omnes eum propter fidem suam indicatam gratanter et honorifice coram omni populo publice ordinaverunt et in sella aurea sedentem more eorum sursum elevaverunt, portantes manibus soli episcopi intra oratorium, nullo alio attingente, hymnos canticaque in choro canentes.

Líčení této velkolepé události potvrzuje Eddiův záměr vykreslit biskupa Wilfrida jako vlivnou osobnost se silnými vazbami ke galské církvi.

Aby světec upoutal pozornost, musí se od svého okolí značně odlišovat. František Graus pokládá za zvlášť působivé, „když zářící postava světce může být postavena do protikladu

¹⁷⁰ V legendě *Vita Guthlaci* je Guthlakovo radikální obrácení popsáno v kapitolách 18 a 19: Guthlac, znavený neustálým, leč vítězným bojem proti svým nepřátelům, přemýšlí nad smrtelnými věcmi (*curas mortales*), když náhle pocítí, jak mu v srdci zaplame silný duchovní plamen. Tváří v tvář své vlastní smrti uvažuje nad nešťastnou smrtí jeho předků, urozených králů, pozemskou slávou i pomíjivým bohatstvím tohoto světa. Jelikož se před smrtí uchráněn, rozhodne se opustit dráhu válečného vůdce a zasvětit život službě Bohu: „*Ita enim in illo divinae gratiae inflammatio flagrabat, ut non solum regalis indolentiae reverentiam despiceret, sed et parentes et patriam comitesque adolescentiae suae contempsit*“ (VG 19).

k chmurnému úšklebku ďábla.¹⁷¹ Jak je z dalších kapitol vity patrné, biskup Wilfrid se často dostává do konfliktu se světskými i církevními představiteli: s králem Ecgrithem a zejména královnou Iurminburgh, s králem Aldfrithem, s arcibiskupem Theodorem i jeho nástupcem, arcibiskupem Berhtwaldem. Jestli se tyto spory opírají o historickou pravdu či nikoli, není důležité; Wilfrid ze všech sporů nakonec vychází vítězně a porážka jeho protivníků je interpretována jako zmaření ďáblových nástrah. Ďábel sám však není přirozeným protivníkem svěťce, je protivníkem Boha. Kdykoli bojuje proti svatým, děje se tak proto, aby Bohu odloudil služebníky, a to zvláště věrné služebníky.¹⁷² Aby se snížil na úroveň svěťce, proměňuje svěťcovy lidské protivníky ve svůj nástroj. Tak na počátku kapitoly XXIV, která líčí nenávist krále Ecgritha a jeho manželky vůči biskupu Wilfridovi, čteme alegorický úvod: *Insidiator quasi leo rugiens secundum Petrum apostolum circumiit ovile Dei, quaerens introitum, die noctuque vigilans semper, primum militem fortissimum vincere concupiscens, ut timidi facilius superentur* (VW XXIV). Hříčkou ďábla se stává nejdříve manželka krále Ecgritha, královna Iurminburgh, která k nenávisti vůči biskupu Wilfridovi přiměje také svého manžela. Aluze na prvotní hřích, ke kterému byla ďáblem svedena Eva, je evidentní. Podobně v kapitole XXXIX je královna Iurminburgh ovládnuta zlým duchem, který jí téměř způsobí smrt.

Ve *Vita Cuthberti anonyma* takové působení ďábla, které klade svěťci překážky, téměř chybí. Na jediném místě se hovoří o tom, že Cuthbert měl moc osvobodit ostrov Farne z moci zlých duchů (*propter uarias demonum fantasias*) a učinit jej obyvatelným (*intrepida mente fugauit eos*).¹⁷³ Podobně v Bedově legendě nemá Cuthbert žádného přirozeného protivníka. Cuthbertovo pokoušení ďáblem je vylíčeno na jediném místě těsně před Cuthbertovou smrtí (tato kapitola v anonymní legendě chybí). Světec se vrací sám do své poustevny na ostrůvku Farne, kde je ďáblem pokoušen. Vytrvale vzdoruje posílen dlouhým postem, aby byl v okamžik smrti dokonale čistý. Jak sám přiznává svým bratrům, když k němu po utišení bouře, trvající pět dní, doplují, *et concertatores mei nunquam per omne tempus ex quo in hac insula conuersari coepi, tot mihi persecutiones quot in his quinque diebus intulere* (VCP 37). Pokoušení jsou vystupňována, nemoc, kterou Cuthbert dlouhodobě trpí, se značně zhorší, svatý muž trpí žízni a rty si za celou dobu ovlaží jen kouskem cibule.¹⁷⁴

Poté, co světec prošel podobnými pokušeními, a poté, co byl s Boží pomocí ospravedlněn před svými lidskými protivníky, může zemřít klidnou smrtí. Ve všech anglo-

¹⁷¹ „wenn der Lichtgestalt des Heiligen eine besonders düstere Teufelsfratze gegenübergestellt werden kann.“ GRAUS, F.: *Volk, Herrscher und Heiliger...*, s. 71.

¹⁷² Srov. GRAUS, F.: *Volk, Herrscher und Heiliger...*, s. 72.

¹⁷³ *Vita Cuthberti anonyma* III/2.

¹⁷⁴ Obdobně jsou vylíčeny poslední okamžiky života svatého Guthlaka (VG 50).

latinských legendách, na které se tato práce zaměřuje, je smrt vylíčena stručně, je však jisté, že ji světci podstupují klidně a vyrovnaně. Zde jsou pro srovnání tři úryvky z těchto legend:

Ve *Vita Wilfridi* je i okamžik smrti podložen biblickým vzorem:

Postquam pauca locutus est, benedixit eos, sicut Iacob benedixit filios suos, et cum quiete, non cum gemitu et murmure, caput ad cervical lectuli inclinavit et requievit; [...] Tunc sanctus pontifex noster emisit spiritum suum, et omnes stupefacti sunt, audientes ea hora sonitum quasi avium advenientium (VW LXV).

V anonymní vitě je Cuthbertova smrt podána velice stručně:

Postquam ergo sanctae memoriae Cudberhtus episcopus peracta communionem eleuatis oculis et manibus ad coelum, commendans Domino animam suam, emittens spiritum, sedens que sine gemitu obiit in uiam patrum (VCA IV/13).

V Bedově legendě o svatém Cuthbertovi je okamžik smrti je značně typizovaný, neboť parafrázuje úryvek z Řehořových *Dialogů*:

At ubi consuetum nocturnae orationis tempus aderat, acceptis a me sacramentis salutaribus exitum suum quem iam uenisse cognouit dominici corporis et sanguinis communionem muniuit, atque eleuatis ad coelum oculis, extensis que in altum manibus, intentam supernis laudibus animam ad gaudia regni coelestis emisit (VCP 39).

Bedovo líčení je dále převzalo autorem legendy o svatém Guthlakovi. Okamžik smrti je vylíčen stručně, co však následuje, je zázračná vůně vycházející z úst zesnulého. Řeholní bratr, který je svědkem Guthlakovy smrti, vidí nadpřirozenou záři vycházející z místa, kde světec umíral, ohnivou věž sahající od země až do nebes: *caelestis luminis splendore domum repleri turremque velut igneam a terra in caelum erectam*; celý ostrov navíc zní andělským zpěvem *Cantantibus quoque angelis spatium totis aeris detonari audiebatur*. Také po krátké době, když na ostrov připluje Guthlakova sestra Pega, aby podle pokynů svého bratra pohřbila jeho tělo, zarazí ji lahodná vůně obklopující celý ostrov *ambrosio odore (Vita Guthlaci 50)*.

Jak je z uvedených úryvků zřejmé, gesta světců v okamžiku jejich smrti jsou velmi podobná, líčení je schématické, přičemž velký důraz je kladen na světcův klid a vyrovnanost. Smrt bývá zobrazena jako vstupní brána do věčného života. Přesná doba jejich smrti je jim většinou prorocky sdělena předem. Ve *Vita Wilfridi* je okamžik smrti doprovázen nezvyklým zvukem – šuměním ptačích křídel. Tento motiv se obdobně vyskytuje v

Adomnánově *Vita Columbae* a v *Historia ecclesiastica* IV, 3.¹⁷⁵ Zázračné úkazy doprovázejí také Guthlakovu smrt (VG 50). V některých vitách světci ještě před smrtí pronášejí ke svým bratřím napomenutí a přijímají eucharistii. Wilfrid rozděluje majetek (VW LXIII), ustanovuje nové opaty svých klášterů a nabádá bratry ke svornosti a zavazuje poslušností k nově ustanoveným opatům (VW LXIV). Zajímavé je zmínit, že o čtyři roky dříve, když byl biskup Wilfrid stížen nemocí, které se zdála být fatální, byl zázračně vyléčen andělem a byly mu přidány čtyři roky života právě k tomu, aby stihl uspořádat život svých klášterů a dát bratřím napomenutí (VW LVI).

V Bedově legendě dává Cuthbert pokyny, kde má být jeho tělo pohřbeno (VCP 37), nabádá bratry ke svornosti, dobré vůli a k pohostinnosti vůči příchozím z jiných klášterů. Zároveň ale mnichy vybízí, aby se nestýkali s těmi, kteří neslaví Velikonoce v řádném datu dle kontinentálních zvyklostí nebo kteří mají zálibu ve zlu. Pokud nastane doba, kdy se budou muset rozhodnout mezi dvěma zly a odstěhovat se jinam, dává pokyn, aby jeho ostatky vzali s sebou (VCP 39). V anonymní legendě není o žádných pokynech svatého Cuthberta ani zmínky. Naopak ve *Vita Guthlaci* dostává bratr Beccel pokyn, aby o Guthlakově smrti zpravil jeho sestru Pegu, aby mohla jeho tělo pohřbít (VG 50).

Zastavme se ještě u jednoho detailu, se kterým je okamžik smrti spojován. Světec většinou umírá obklopen bratřimi své klášterní komunity, kteří oplakávají jeho smrt a přitom zpívají žalmy. Ve *Vita Wilfridi* se dostanou k žalmu 103 *Emitte spiritum tuum, et creabuntur, et renovabis faciem terrae* (Ps 103, 30). Na uvedený žalm navazují slova: *Tunc sanctus pontifex noster emisit spiritum suum*, čímž se jasně poukazuje na souvislost biblického textu a života svatého Wilfrida. V Bedově legendě se žalm, který mniši zpívají v okamžiku smrti svatého Cuthberta na odlehlém ostrově Farne, stává pojítkem s bratry v klášteře na ostrově Lindisfarne, neboť jej zpívají právě v okamžiku, kdy je dostihne světelný signál o Cuthbertově smrti. Zde se jedná o Ps 88, 39: *Deus reppulisti nos et destruxisti nos, iratus es, et misertus es nobis*. Uvedený verš prorocky předznamenává vlny pokušení, které na klášter dolehnou. Avšak poté, co je Cuthbertovo tělo dopraveno do kláštera a pohřbeno, nastává klidná doba plná zázračných uzdravení na místě Cuthbertova hrobu.

Dalším z topoi, které se v legendách objevují, je omytí a upravení těla světce k pohřbu. To probíhá s velkou úctou ke svatému. Lázeň, v níž je Wilfridovo tělo umyto, se stává prostředkem posmrtných zázraků, opět se ozývá šum ptačích křídel, tělo je oděno do kněžského roucha a odvezeno do kláštera v Riponu. Za účasti klášterní komunity a za zpěvu žalmů je pak

¹⁷⁵ Srov. COLGRAVE, B. (ed.): *The Life of Bishop Wilfrid by Eddius Stephanus*, s. 186. Zázraky je doprovázena smrt svatého Columby a svatého Chada.

tělo pohřbeno (VW LXVI). Cuthbert zase dostává do rakve nové boty a čistou roušku (VCA IV/13). V cuthbertovských legendách je později světcovo tělo nalezeno po jedenácti letech neporušené, oděv, který se dotýkal jeho těla, nezteřel, rouška zůstala stejně bělostná a boty jsou na důkaz neporušenosti vystaveny. Jeho tělo je přeneseno do baziliky v Lindisfarne (VCA IV/14). Také tělo svatého Guthlaka je po roce nalezeno neporušené (VG 51); jeho popis je převzat ze 42. kapitoly *Vita Cuthberti prosaica. Vita Wilfridi* byla sepsána v podstatně kratší době po smrti světce, proto pochopitelně podobný zázrak zachycen není, nicméně první výročí Wilfridovy smrti doprovází zázračný světelný úkaz (VW LXVIII).

Jak již bylo naznačeno, podle terminologie Františka Grause je život světce typizovaně zobrazen jako *boj* a jako *imitatio*. Představení života jako boje se opírá o biblické vzory a zvláště starší hagiografie vidí ve světci typického Kristova bojovníka.¹⁷⁶ Wilfridův život je neustálým bojem proti ďáblu a tomuto světu. Protivníci i svody jsou různé, v zárodku stojí vždy překážka, která svatého odděluje od Boha. Není však odkázán jen na sebe, má spolehlivé předobrazy, zejména Krista. Naopak *imitatio* se nejvíce projevuje v příkladném životě podle biblických předobrazů.¹⁷⁷

Světcův pozemský, ale také posmrtný život provází konání zázraků. Nejčastějším místem posmrtných zázraků je světcův hrob. Sophia Boesch Gajano poukazuje na podstatný rys hagiografie, kterým je přesnost v označování míst, která bývají se zázraky spjata, „přesnost tím příznačnější, že kontrastuje s časovou neurčitostí.“¹⁷⁸ Ve *Vita Wilfridi* je z celkových 64 kapitol zázrakům věnováno kapitol třináct, z nichž šest kapitol líčí uzdravení nemocného či vzkříšení mrtvého (XVIII, XXIII, XXXVII, XXXIX, LVI, LXVI), tři popisují světelné zázraky (I, XXXVI, LXVIII), jedna zázračné vítězství v boji s pohany v Selsey (XIII), jedna zázrak při Wilfridově pobytu ve vězení (XXXVIII), jedna zobrazuje zázračnou ochranu před ničivým požárem (LXVII) a jedna proroctví porážky a smrti krále Aelfwina (XXIV).

¹⁷⁶ Srov. GRAUS, F.: *Volk, Herrscher und Heiliger...*, s. 66.

¹⁷⁷ Podle Andrého Vaucheze jsou tvůrci středověkého pojetí zázraku svatý Augustin (*De civitate Dei, De utilitate credendi*) a Řehoř Veliký (*Dialogi*). Podle Augustina Bůh působí ojedinělé jevy, „aby člověka překvapil a dovedl k uznání své všemohoucnosti“. Řehoř pojímá zázrak jako znamení, které „je pro Boha příležitostí k teofanii a pro člověka výchonou lekcí či výstrahou. [...] Právě zázraky slouží k povznesení křesťana a církve.“ Člověk má znamení vnímat a rozeznávat ta, která jsou „předzvěstí závěrečné katastrofy“. Odlišuje tělesné zázraky od duchovních znamení. „Tělesné zázraky [...] umožňují lidem rozpoznat na tomto světě přítomnost svatých, kteří by jinak mohli zůstat nepovšimnutí a kteří se skrze zázraky stávají zjevnými světu svým jednáním ve prospěch církevního společenství“ VAUCHEZ, A.: „Zázrak“. In LE GOFF, J. – SCHMITT, J. C.: *Encyklopedie středověku*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 879.

¹⁷⁸ GAJANO, S. B.: „Svatost“. In LE GOFF, J. – SCHMITT, J. C.: *Encyklopedie středověku*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 757.

Zázraky vzkříšení či uzdravení jsou typologicky bohatě podloženy předobrazy ze Starého i Nového zákona.¹⁷⁹ Nemoc, jako neuspokojivý stav, ze kterého Bůh prostřednictvím světce nemocného uzdravuje, je podle Františka Grause chápána buď jako „trest za přestoupení magických předpisů nebo předpisů čistoty,“¹⁸⁰ jako výsledek působení démonů, či jako zkoušku, kterou Bůh posílá na člověka, aniž by byl vinen. V Novém zákoně slovy Ježíše Krista je dodán ještě další důvod: nemoc může sloužit ke zjevení skutků Božích (Jan 9, 3).¹⁸¹ V hagiografii je pak hlavním důvodem získání a potvrzení reputace světce, jeho oslava. Není důležité, zda světec uvedený zázrak opravdu vykonal, či nikoli, nýbrž to, aby svatý naplnil biblické předobrazy. André Vauchez pokládá za důvod uzdravení jako nejčastějšího zázraku touhu lidí po zbavení neduhu.¹⁸² Jistým důvodem je ale patrně také to, že v Novém zákoně je uzdravení nejčastějším zázrakem a hagiografická líčení jsou modelována podle biblických vzorů. Silněji navíc působí zázraky, které světec vykoná až poté, co jsou vyčerpány možnosti medicíny, popř. magie.

K zázračnému uzdravení za světceva života dochází buď přímým působením světce samého, či působením předmětů, které svatý vlastní nebo které přišly do kontaktu s jeho tělem. Po vzoru Krista a apoštolů jsou nemocní uzdravováni modlitbou svatého spojenou se vkládáním rukou, pomazáním olejem, či podáním svěcené vody.¹⁸³ Ve *Vita Wilfridi* je dotykem biskupovy ruky uzdraveno umírající dítě v matčině náručí (XVIII), biskupovou modlitbou a požehnáním se uzdraví polomrtvý mladík, který vypadl z okna (XXIII), a po vypití svěcené vody také manželka králova správce (XXXVII). V legendách o svatém Cuthbertovi je takových příkladů ještě více, např. manželka králova předáka a sluha jsou uzdraveni po požití svěcené vody (VCA IV/3, VCP 29; VCA IV/7, VCP 25), řeholní sestra se vyléčí po pomazání olejem (VCA IV/4, VCP 30), postižený mládenec se uzdraví po Cuthbertově požehnání (VCA IV/5, VCP 32), Cuthbert uzdraví dotykem svého bratra, který mu slouží na samém konci pozemského života (VCA IV/12). U dvou z uvedených zázraků je zdůrazněno, že Cuthbert vyléčil nemocného až

¹⁷⁹ Např. ve *Vita Wilfridi* XVIII a XXIII se naplňuje SZ předobraz scén, v nichž křísí mrtvé proroci Eliáš a Eliša (1Kr 17, 17–24; 2Kr 4, 32–37) a apoštol Pavel (Sk 20, 9). Typologie zmíněných kapitol je detailně pojednána v kapitole III této práce.

¹⁸⁰ „eine Strafe, besonders für die Übertretung von magischen oder Reinheitsvorschriften.“ GRAUS, F.: *Volk, Herrscher und Heiliger...*, s. 71:

¹⁸¹ Srov. GRAUS, F.: *Volk, Herrscher und Heiliger...*, s. 79–80.

¹⁸² VAUCHEZ, A.: „Zázrak“, s. 882–883.

¹⁸³ V Novém zákoně jsou většinou nemocní uzdravováni Ježíšovým slovem, např. ochrnutý muž (Mt 9, 1–7), člověk s odumřelou rukou (Mt 12, 10–13) či dcera kananejské ženy (Mt 15, 21–27). Některé nemocné pak Ježíš uzdraví dotykem: malomocný je zdrav, když se ho Ježíš dotkne (Mk 1, 41), Petrova tchyně i Jairova dcera se uzdraví poté, co se dotkne jejich ruky (Mt 8, 15; 9, 25), slepci jsou uzdraveni, když se dotkne jejich očí (Mt 9, 29; Mt 20, 34), hluchoněmý se uzdraví, když mu Ježíš vloží prsty do uší a dotkne se slinou jeho jazyka (Mk 7, 32–35). Slepý z Janova evangelia se uzdraví poté, co si umyje oči, které mu Ježíš potřel blátem (J 9, 1–7).

po působení lékařů: *nullus medicus malagma corporali potuit sanare* (VCA III/4); *Illi [medici] enim omni cura eum [...] medere ceperunt, nihilque proficientes, post longum laborem omnino deseruerunt, disperantes curare eum* (VCA IV/17). Ve Bedově legendě je řeholní sestra vyléčena lékaři jen částečně, úplného uzdravení se jí dostane až Cuthbertovým zázrakem.

Uzdravení pomocí předmětů je v Cuthbertových legendách poměrně časté. Cuthbertovo opuchlé koleno je vyléčeno směsí mouky a horkého mléka (VCA I/4; VCP 2)¹⁸⁴, manželka Cuthbertova přítele se uzdraví dotykem uzdy Cuthbertova koně (VCA II/8; VCP 15). Výlučně v Bedově legendě je pak uzdravení nemocného způsobeno dotykem Cuthbertova opasku (VCP 23) či podáním kousku požehnaného chleba (VCP 31). Skrze zázračné předměty však nejčastěji působí světec uzdravení až po své smrti. Zajímavá plejáda zázračných předmětů se tak objevuje v závěrečných kapitolách obou legend: směs vody s hlínou, do níž byla vylita voda po obmytí Cuthbertova těla (VCA IV/15, VCP 41), Cuthbertovy boty (VCA IV/17, VCP 45), či kožešina, která pokrývala zeď Cuthbertovy poustevny (VCP 46). K takovýmto zázrakům dochází nejčastěji v blízkosti světcova hrobu či přímo na hrobě samém.¹⁸⁵ Výjimečně má zázračný účinek některých předmětů předobraz v Bibli. Ve *Vita Wilfridi* LXVI je uzdravena řeholní sestra poté, co se dotkne biskupova pláště podobně jako žena trpící krvotokem (Mt 9, 20).¹⁸⁶

Dodejme ještě, že tělesné uzdravení je v biblických předobrazech symbolickým znamením, neboť zastupuje také uzdravení duchovní, uzdravení od hříchu.¹⁸⁷ Takto lze chápat uzdravení královny Iurminburgh ve *Vita Wilfridi* – jde stejnou měrou o uzdravení tělesné jako o uzdravení z hříchu. Paradoxně je způsobeno odejmutím předmětu, který náleží biskupu Wilfridovi: královna se uzdraví z těžké nemoci poté, co Wilfridovi vrátí ukradený relikviář (VW XXXIX). Podobně v anonymní legendě v kapitole I/4 a Bedově prozaické legendě v kapitole 2 je nemoc, kterou je Cuthbert stižen před svým obrácením, vylíčena jako zkouška a prostředek k poznání Boží milosti. Jeho duchovní obrácení je pak důsledkem jeho tělesného i duchovního uzdravení. Ve všech výše uvedených příkladech dochází ihned k úplnému uzdravení; v některých legendách však nemocný musí často dlít u hrobu svatého a prosit a uzdravení nemusí následovat hned a navíc nemusí být úplné.¹⁸⁸

¹⁸⁴ Srov. Tob 11.

¹⁸⁵ To vedlo k propagaci kultu světce a ke vzniku poutních míst. O vzniku kultu svatých na místech uložených ostatků píše Peter Brown v knize *The Cult of the Saints*. London: SCM Press, 1983², 3–10.

¹⁸⁶ Podobně v Matoušově evangeliu čteme: „Přinášeli mu všechny nemocné a prosili ho, aby se směli aspoň dotknout třásní jeho roucha. A kdo se dotkli, byli uzdraveni.“ (Mt 14, 35–36).

¹⁸⁷ Srov. GIBLET, J. – GRELOT, P.: „Nemoc/Uzdravení“. In DUPLACY, J. – GEORGE, A. – GRELOT, P. – GUILLET, J. – LACAN, M. F. – LÉON-DUFOUR, X.: *Slovník biblické teologie*. Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1991, s. 268. (Přeložil Petr Kolář.)

¹⁸⁸ Srov. GRAUS, F.: *Volk, Herrscher und Heiliger...*, s. 82.

Druhým nejčastějším typem zázraků jsou v Eddiově vitě zázraky světelné. Podle Andrého Feuilleta a Pierra Grelota je světlo „jedním ze základních biblických témat“;¹⁸⁹ i v tomto ohledu je tedy legenda plně ukotvena v biblických předobrazech. Je zřejmé, že symbol světla a jasu celou legendu rámuje: jak jsme již ukázali, v první kapitole je ohněm uchvácen dům, v němž Wilfrid přichází na svět (VW I), světelným zázrakem se legenda také uzavírá, neboť v den výročí Wilfridovy smrti se na obloze objeví světelný oblouk, oklopující celý klášter (VW LXVIII). O typologii hořícího domu jsme se již zmínili, jako předobraz světelného oblouku patrně posloužil motiv duhy – smlouvy mezi Bohem a Noemem (Gen 9, 12–16). V legendě jde také o smlouvu, zpečetěnou nezvyklým světelným úkazem, smlouvu zaručující Wilfridovu blízkost a ochranu jeho bratří. Světelné zázraky legendu nejen rámují, ale spojují tři důležitá místa: kromě zmíněných dvou na počátku a na konci je to ještě obraz temné kobky, v níž je Wilfrid vězněn, která se zázračně rozzáří neobyčejným jasem (VW XXXVI). Tato zázračná záře je důkazem Boží blízkosti a pomoci pro vězněného. Důležitý je zde protiklad temnoty jako symbolu zla, neštěstí, trestu a zatracení, a světla, symbolu Boha, Krista, života věčného a svatosti. Funkcí těchto i dalších zázraků je oslava světce jako „thaumaturga“ – vykonavatele zázračných znamení.¹⁹⁰

Jinou funkci má zázračné vítězství v zápasu s pohany v Selsey v kapitole XIII. Biskup Wilfrid je vylíčen jako neúnavný misionář a jeho cílem je evangelizovat jedno z posledních pohanských území v Británii. Jeho zázračné vítězství nad převahou pohanů vychází z několika biblických předobrazů, na něž hagiograf explicitně poukazuje: početný dav pohanů je připodobněn k midjánskému vojsku (Sd 6), a náčelník pohanů je přirovnán k Bileámovi, který měl Božímu lidu zlořečit (Nu 22–23). Naopak jeden z Wilfridových druhů, který vystřelí kámen z praku a usmrtí pohanského čaroděje, je přirovnán k Davidovi, který tímto způsobem skolil Goliáše (1S 17,49–50). Wilfridovi druhové jsou chráněni jako Gedeonovo vojsko (Dt 34,7). Wilfridovým biblickým vzorem je Mojžíš – stejně jako Mojžíš se neúnavně modlí k Bohu a vyprošuje Boží pomoc, ruce má pozvednuté k nebi a modlí se spolu se svými kněžími (Ex 17,8–13). Tento zázrak tedy zjevně posiluje renomé Wilfrida – misionáře, naplňujícího biblické typy.¹⁹¹ O dalších zázracích je detailně pojednáno ve třetí kapitole této práce.

¹⁸⁹ FEUILLET, A.; GRELOT, P. „Světlo & temnoty“. In DUPLACY, J. – GEORGE, A. – GRELOT, P. – GUILLET, J. – LACAN, M. F. – LÉON-DUFOUR, X.: *Slovník biblické teologie*. Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1991, s. 495.

¹⁹⁰ Srov. GRAUS, F.: *Volk, Herrscher und Heiliger...*, s. 87.

¹⁹¹ František Graus uvádí ještě další funkci zázraků, a to vysvětlit a zdůraznit jevy v přírodě a propůjčit křesťanské zasvěcení dříve uctívaným pramenům nebo stromům (stopy svatých v kameni či skále). Srov. GRAUS, F.: *Volk, Herrscher und Heiliger...*, s. 87.

Dosud jsme se zabývali biblickými zázraky ve *Vita Wilfridi*. Dodejme ještě jeden, který biblické pozadí postrádá. Řeč je o uhašení požáru kláštera v Oundle, které Wilfrid způsobí po své smrti. Požár se nezadržitelně šíří, nečekaně však uhasne na místě, kam byla vylita voda po omytí Wilfridova těla. Podobně Wilfrid zabrání požáru domu, v němž zemřel (VW LXVII).¹⁹² Tento zázrak má ještě vystupňované pokračování: mladíci, kteří chtějí požár způsobit, jsou za trest oslepeni a pobiti nepřáteli a Wilfridův zázrak se pro ně tedy stává trestem či odplatou. Pomocí zázraku tu dochází k zadostiučinění za křivdy, které světec zakusil za svého života. Takovouto funkci hagiografie nazývá Graus funkcí společenskou.¹⁹³

Nyní se zmiňme ještě o jednom typu zázraků, který je velmi často zastoupen v legendách o svatém Cuthbertovi a který v Eddiově vitě úplně chybí. Jde o typ zázračného nasycení, které se ve většině příkladů opírá o biblické předobrazy.¹⁹⁴ Funkcí těchto zázraků je jednak zobrazit světce jako napodobitele Kristova jednání a jednak povzbudit čtenáře či posluchače legendy k pevné víře a důvěře v Boží pomoc. Ačkoli Cuthbert prochází neobydlenými kraji a není jídlem předem vybaven, po Kristově vzoru nachází pokrm sám (VCA II/4, VCP 11), či prostřednictvím něčí pomoci – svého koně (VCA I/6, VCP 5), anděla (VCA II/2, VCP 7) či orla (VCA II/5, VCP 12). Ačkoli schéma zázračného nasycení je vždy stejné – předchází mu modlitba a povzbuzení k vytrvalosti, pokrm má výbornou vůni a chuť – a hagiograf navíc na biblické předobrazy explicitně poukazuje, pozadí těchto zázraků je barvitě vylíčeno a má mnoho variací: jednou Cuthbert se svým koněm najde přístřeší a ochranu před bouří v pastevecké chatrči a ze slámy na střeše, kterou se občerství jeho kůň, vypadne bochník chleba a kus masa, jindy dostává čerstvý chléb od anděla, kterého pokládá za pocestného, a jindy přinese jemu a chlapci, který jej provází, velkou rybu k snědku orlice. Zajímavá je Cuthbertova pobídka chlapci: *Cur piscatori nostro ieiunanti partem ad vescendum non dedisti?* (VCA II/5) a na stejném místě v Bedově legendě: *Quare ministrae suam partem non dedisti? Seca citius medium, et illi partem quam nobis ministrando meretur remitte* (VCP 12). (Jak bývá v legendách tohoto období běžné, došlo k záměně přivlastňovacích jmen *suam* a *eius*.) Kromě těchto typů zázraků se v cuthbertovských legendách vyskytují ještě zázraky proctví blížící se události a také další zázraky mající předobraz v Bibli – zázračné vytrysknutí vody ze skály (VCA III/3, VCP 18) či proměnění vody ve víno (VCP 35).

¹⁹² Obdobné zázraky, kdy světec zabrání šíření požáru najdeme také ve *Vita Cuthbertianonyma* a *Vita Cuthberti prosaica*. Srov. VCA II/6, 7; VCP 13, 14.

¹⁹³ Srov. GRAUS, F.: *Volk, Herrscher und Heiliger...*, s. 87.

¹⁹⁴ Např. nasycení Izrealitů na poušti (Ex 16); rozmnožení chleba (Mt 14, 15–21); nasycení zástupu na poušti (Mt 15, 32–38).

Na závěr podkapitoly o zázracích se krátce zmiňme o tom, jak oba hagiografové legendy o svatém Cuthbertovi pojednávají tytéž zázraky. Jak je patrné, obě legendy jsou spíše řetězcem zázraků než souvislou narací Cuthbertova života. S několika drobnými výjimkami je valná většina zázraků zaznamenána v obou legendách, a to velmi podobně, v mnoha případech dokonce podobnými slovy. Výrazná typizace je pochopitelná – je logickým důsledkem toho, že hagiograf byl při výběru zázraků limitován jednak biblickými vzory, jednak tím, co bylo obecně za zázrak považováno.¹⁹⁵ Jako příklad shody v líčení uvedme uzdravení manželky správce Hildmera z moci zlého ducha v anonymní vitě II/8 a Bedově legendě v kapitole 15. Hildmer se bojí přiznat, že žena je v moci zlého ducha, neboť bývala čistotná a ctnostná a pevné víry; teď však *frendens dentibus gemitum lacrimabilem emittebat*, a popsána je jako *horribiliter redacta et impudenter confracta et saliva polluta*. Anonymní hagiograf předesílá, že Hildmer nepochopil, že takovému pokušení bývají často vystaveni právě křesťané. Ve *Vita Cuthberti prosaica* je událost popsána podobně: *stridendo dentibus, uoces miserabiles emittendo, brachia uel caetera sui corporis membra in diuersa raptando, non minimum cunctis intuentibus uel audientibus incuteret horrorem*. V obou případech hagiografové líčí stav ženy velmi expresivně, aby tím působivěji vyznělo její uzdravení, které Cuthbert prorokuje cestou k Hildmerově domu: žena bude uzdravena dotykem uzdy jeho koně. V Bedově legendě Cuthbert Hildmera poučuje, že Bůh sesílá takové trápení nejen na lidi zlé, ale také lidi spravedlivé a s pevnou vírou.

Na druhou stranu, jisté rozdíly v líčení zázraků jsou patrné: někdy se liší kontext, jindy je důraz kladen na různé aspekty. Zázračné nasycení svatého Cuthberta a jeho dvou bratří na misijní cestě do království Piktů ve *Vita Cuthberti anonyma* II/4 má přesné časové určení: zázrak se odehrává o slavnosti Zjevení Páně (*dies Epiphaniae*). Cuthbert pronáší prorocká slova o Boží pomoci, neboť Bůh jim jistě neodepře pomoc při obstarání pokrmu k oslavě dne, v němž se slaví klanění Tří králů, křest Páně a svatba v Káně Galilejské. Událost je typologicky pevně podložena. Cuthbert se před pronesením proroctví o samotě modlí na mořském břehu jako Ježíš o samotě na břehu Genezaretského jezera (Mt 14,13); bratry povzbuzuje Ježíšovými slovy: *Petite et dabitur uobis...* (Mat 7, 7); bratři posléze nacházejí na břehu tři kusy delfíního masa, o kterých Cuthbert prorokuje, že jim budou stačit na tři dny, kdy v okolí bude zuřit bouře, po třech dnech se obloha vyjasní (Ježíš v hrobě, třetího dne vzkříšen). Závěr kapitoly je doplněn biblickými aluzemi na Eliášovo zázračné nasycení v poušti (1 Kr 17, 6) a Petrovo proroctví o bouři na moři (Sk 27).

¹⁹⁵ Srov. GRAUS, F.: *Volk, Herrscher und Heiliger...*, s. 79.

Ve *Vita Cuthberti prosaica* v kapitole 11 je obdobná příhoda rovněž situována do slavnosti Zjevení Páně (*sacratissima dominicae apparitionis dies*). Ostatní biblické události (Křest Páně či svatba v Káně Galilejské) však v textu zmíněny nejsou. Rovněž se liší biblické aluze – pomoc v těžké situaci jim neodepře Bůh, který otevřel svému lidu cestu Rudým mořem (Ex 14) a sytil jej na poušti (Ex 16). Zajímavé také je, že aluzi na Eliášovo nasycení Beda používá na úplně jiném místě legendy (VCP 5).

Některé zázraky jsou v obou legendách vylíčeny podobně a v podobném rozsahu, avšak v Bedově podání je uvádí či na ně navazuje exkurs: v Bedově legendě v kapitole 2 je Cuthbert vyléčen andělem sedícím na koni a Beda podtrhuje hodnověrnost tohoto úkazu tím, že poukazuje na biblické místo (2 Mak); šestnáctá kapitola, věnovaná Cuthbertovu biskupskému působení, je uvedena delším exkursem o klášteře Lindsifarne jakožto sídle biskupa. Beda začíná svůj exkurs v historii, kdy se prvním biskupem stal Aidan, který byl zároveň mnichem a žil monastickým životem s dalšími kleriky všech církevních hodností. Tuto skutečnost odůvodňuje tím, že tento způsob ustanovil už papež Řehoř Veliký, který do Anglie vyslal kněze Augustina. Součástí exkurzu je i parafráze úryvku z *Historia ecclesiastica* I, 27. Uveďme ještě jeden příklad Bedova exkursu. Ve *Vita Cuthberti prosaica* (kap. 13 a 14), kde je vylíčeno Cuthbertovo zázračné uhašení falešného i skutečného požáru, je toto téma rozvíjeno alegorickým výkladem obou zázraků a výzvou, aby čtenáři a posluchači legendy doufali v Boží lásku, která je ochrání jak od ohně neřestí, tak od plamenů trestu v budoucnu. Rozličné exkurzy, které v anonymní legendě chybí, svědčí o Bedově erudici na poli historiografie i exegeze.

Ještě jeden zásadní rozdíl vyplývá ze srovnání obou cuthbertovských legend: ve *Vita Cuthberti prosaica* (kap. 3), jejíž téma se vyskytuje výlučně v Bedově legendě, působí Cuthbert zázračné utišení bouře a vichřice, které vede k záchraně mnichů plavících se na řece. Zásadní je, že svědky této události jsou prostí lidé, kteří opovrhují novým způsobem klášterního života mnichů. Zda jde o pohany či zastánce irské praxe, není jasné: (*uulgaris turba non modica*) *coepit irridere uitam conuersationis eorum, quasi merito talia paterentur, qui communia mortalium iura spernentes, noua et ignota darent statuta uiuendi* (VCP 3). Cuthbertův zázrak tak slouží ke změně smýšlení těchto lidí. Tento rys legendy v anonymní vitě chybí.

Všem třem legendám je společné uvedení autorit, od kterých se hagiografové o zázracích dozvěděli. Ve *Vita Wilfridi* je svědkem většiny událostí Eddius Stephanus sám a v takovém případě na svědectví neodkazuje. V několika případech uvádí jména svědků zázraku, např. správce Hocca (XVIII), abatyše Aebbe (XXXVII), kněz Tatberht (LXV), či řeholní bratři z kláštera v Riponu (LXVIII). V cuthbertovských legendách jde nejčastěji o kněze Herefrida, kterému je Bedou dokonce do úst vložena zpráva o posledních dnech

Cuthbertova pozemského života v kapitolách 37 a 38. Důvěryhodnost v zázraky je posílena uvedením jména jejich svědka: biskup Trumwine (VCP 1) či kněz Sigfrid (VCP 6), případně uvedením autority starší hagiografie – Possidiova *Vita s. Augustini* (VCP 38), Řehořovy *Dialogi* (VCP 14). Na jiném místě dodává Beda hodnověrnost zázraku konstatováním, že prostý člověk by si takovou příhodu sám nemohl vymyslet.¹⁹⁶

II. 3. Shrnutí hagiografických rysů legend *Vita Wilfridi*, anonymní *Vita Cuthberti* a Bedovy *Vita Cuthberti prosaica*

Závěrem lze říci, že všechny sledované legendy obsahují ustálená místa (topoi), i když v různém rozsahu. Zmínila jsem místa typická pro vylíčení světceva života - narození, které je ve *Vita Wilfridi* předem oznámeno zázračným úkazem, dětství, obrácení, schématický výčet vynikajících vlastností světce, smrt, péči o tělo zesnulého a jeho pohřbení. Dalšími klíčovými místy legendy jsou zázraky, které světec na sobě zakusil či které konal během svého života, a zejména zázraky posmrtné. Z analýzy vyplývá, že počet zázraků v obou legendách o svatém Cuthbertovi je výrazně vyšší než ve *Vita Wilfridi*. Ačkoli většina zázraků má biblické vzory, hagiografové zacházejí s tématy zázraků volněji a obohacují je např. o zvířecí a přírodní prvky (zázračná nasycení, mošti živočichové Cuthberta zahřívají, ptáci mu přinesou lůj k čištění bot, moře mu pomůže při stavbě obydlí). Potvrdilo se, že biblické zázraky jsou více stereotypní než zázraky nebiblické,¹⁹⁷ např. zázračná uzdravení. Posmrtné zázraky se omezují výhradně na uzdravování, jehož schéma se opírá o biblické typy apoštolů; prostředky, které jsou k uzdravení potřeba, jsou však rozličné.

Naopak ve *Vita Wilfridi*, jejíž důležitým úkolem bylo Wilfridovu osobnost obhájit, je důraz kladen na jeho příkladný život – vynikající vlastnosti světce, vůli a schopnost se vzdělávat v církevní nauce i římské praxi – a kariéru – pastorační činnost, misijní úspěchy i budování sítě Wilfridových klášterů. To je důvodem nižšího počtu zázraků, které hagiograf do legendy zahrnul. Podstatné je, že většina zaznamenaných zázraků, které se udály za jeho života, má jasný biblický předobraz a patří k obvyklé výbavě legend. Od biblických vzorů se autor odpoutal až při líčení některých posmrtných zázraků. To, že *Vita Wilfridi* obsahuje konvenční strukturu legendy, opírající se pevně o jednotlivá ustálená místa – topoi, i to, že uvádí mnoho

¹⁹⁶ *ab uno ipsorum rusticae simplicitatis uiro et simulandi prorsus ignaro coram multis sepe assidentibus audisse* (VCP 3).

¹⁹⁷ Srov. GRAUS, F.: *Volk, Herrscher und Heiliger...*, s. 86.

biblických citací, parafrází a odkazů, svědčí o jejím oprávněném místě mezi ranými anglo-latinskými hagiografickými texty. Co ji však od obou legend o svatém Cuthbertovi výrazně odlišuje, je charakter vity jako narativního celku, ne výčtu jednotlivých zázraků.

III. Typologický rozbor *Vita Wilfridi*

Pojem typologie, či přesněji teologická typologie, je podle Fridricha Ohlyho biblicko-exegetická metoda, která „spočívá ve společném pohledu na dvě skutečnosti, z nichž jedna je ze Starého a druhá z Nového zákona,¹⁹⁸ a jsou spojeny tak, že se navzájem osvětlují a z jejich spojení vyplývá významová souvislost. Tyto skutečnosti Ohly nazývá Typus (Vorprägung) a Antitypus (Ausprägung). Podobně charakterizuje vztah mezi starozákonním typem a novozákonním antitypem kanadský literární vědec Northrop Frye: typ a antityp v žádném případě nestojí proti sobě v pozici protikladů, nýbrž protějšků, které mají podobné rysy, vlastnosti, či jsou postaveny do podobné situace.¹⁹⁹ Ohly dodává, že vztah typu a antitypu spočívá v podobnosti, na níž se znázorňuje shodné i rozdílné. V antitypu jde navíc o kvalitativně vyšší skutečnost. Jako příklad užívá scénu, kdy Mojžíš vyvýšil hada na kůl, což mělo přinést záchranu Izraelitům na poušti. Tento předobraz je pak v Novém zákoně naplněn v Kristově ukřižování, které přináší spásu všemu lidstvu.²⁰⁰

Termín *typos*, latinsky *figura* či *forma*, používá už apoštol Pavel: [*Adam*] *qui est forma futuri* (Rom 5, 14);²⁰¹ *haec autem in figura facta sunt nostri* (1Co 10, 6).²⁰² Antityp lze definovat jako naplnění, uskutečnění toho, co je ve Starém zákoně nazančeno.²⁰³ Podle Fridricha Ohlyho je typologie kristocentrická, období typů je tedy předkristovské a období antitypů pokristovské.²⁰⁴ Northrop Frye pojímá typologii poněkud širěji jako řečnickou figuru, která „se pohybuje v čase. Typ existuje v minulosti a antityp v přítomnosti, nebo typ v přítomnosti a antityp v budoucnosti.“²⁰⁵ V tomto smyslu je možno typologii aplikovat také na hagiografii. Podobně jako starozákonní předobrazy nastiňují novozákonní postavy či události a ty jsou naplněním starozákonních předobrazů, stávají se prvotní křesťané předobrazy pozdějších generací křesťanů. Jedním z úkolů hagiografie je tedy poskytnout vzor světce

¹⁹⁸ OHLY, F.: „Typologie als Denkform des Geschichtsbeschreibung“, s. 446.

¹⁹⁹ Srov. FRYE, N. – LEE, A. A. (ed.): *The Great Code*, s. 98.

²⁰⁰ Srov. OHLY, F.: „Typologie als Denkform des Geschichtsbeschreibung“, s. 451.

²⁰¹ Srov. „Adam je protějšek toho, který měl přijít,“ (Ř 5, 14). Latinský text Bible a zkratky biblických knih v odkazech jsou citovány podle biblické konkordance Vulgaty přístupné online na <http://www.intratext.com/ixt/LAT0001/>, český text včetně zkratk biblických knih v odkazech podle Českého ekumenického překladu Bible.

²⁰² „To vše se stalo jako předobraz pro nás.“ 1K 10,6 – překlad dle poznámky k uvedenému verši.

²⁰³ Srov. FRYE, N. – LEE, A. A. (ed.): *The Great Code*, s. 98.

²⁰⁴ Srov. OHLY, F.: „Typologie als Denkform des Geschichtsbeschreibung“, s. 449.

²⁰⁵ „Typology is a figure of speech that moves in time: the type exists in the past and the antitype in the present, or the type exists in the present and the antitype in the future.“ FRYE, N. – LEE, A. A. (ed.): *The Great Code*, s. 99.

k následování pro čtenáře a posluchače legendy. Typem však nemusí být pouze postava; může to být i místo či událost.²⁰⁶

Vita Wilfridi je specifická užitím velkého počtu biblických paralel, aluzí, citací a parafrází. W. T. Foley tvrdí, že, „explicitní i implicitní odkazy na tyto biblické typy jsou optikou, skrze niž Stephanus nahlíží a interpretuje Wilfridův život.“²⁰⁷ Vzorovým příkladem toho, jak jsou v legendě užity biblické typy, je kapitola XXXV. Ústy biskupa Wilfrida povzbuzuje Eddius Stephanus k následování a naplňování biblických předobrazů. Uvádí čtenáře do situace, kdy Wilfridovi stoupenci zažívají hluboké zklamání. Poté, co se biskup vrátil od papežského stolce, kde byl papežskou synodou ospravedlněn a byl mu přiznán oprávněný nárok na biskupský stolec v Yorku i na všechny jeho majetek, král Ecgfrith dekrety papežského stolce odmítl a biskupa Wilfrida nechal uvěznit. V této situaci Wilfrid podněcuje své stoupence k tomu, aby se nechali povzbudit strozákonnými i novozákonnými předobrazy a naplňovali je. Ačkoli podle Eddia Stephana Izraelité ve Starém zákoně putovali 400 let (!) *de gente in gentem et de regno ad populum alterum* (VW XXXV),²⁰⁸ než mohli vejít do zaslíbené země, a ačkoli byli významní proroci jako Mojžíš a Áron, pronásledováni, stále měli naději v Boží zaslíbení. A dále, ačkoli byl Ježíš Kristus Židy ukřižován a jeho učedníci roztroušeni po celém světě, mají Krista následovat. Ani Wilfridovi následovníci nemají zapomínat na povzbuzení, které jim dává v listu Židům apoštol Pavel (Žd 12, 5–6), ale mají svůj běh dokončit. Vzniká tu tedy řada typů a antitypů, které samy se stávají typy: putování Židů do zaslíbené země a zkoušky, kterými procházejí Mojžíš a Áron, jsou typy novozákonních událostí Kristova ukřižování a roztroušení učedníků. Tyto události jsou pak naplněny ve Wilfridově pronásledování a zkouškách Wilfridových stoupenců. Všechny tyto obrazy pojí naděje v Boží pomoc a péči. Kapitola XXXV je tedy vynikajícím příkladem toho, jak spolu starozákonní a novozákonní typy a antitypy souvisejí a jak lze tento vzájemný vztah projektovat až do raně středověké legendy.

V první části legendy *Vita Wilfridi*, která líčí Wilfridovo vyvolení a povolání, tedy v kapitolách I–XXIII, je biblických předobrazů Wilfrida mnoho. Mark D. Laynesmith uvádí, že dvaadvacet starozákonních postav explicitně jmenovaných ve *Vita Wilfridi*, se vyskytuje právě v první části.²⁰⁹ Jsou jimi významné postavy jako Samuel, Jákob, David, Mojžíš či Gedeon. Jako typy se objevují i některé novozákonní postavy, jako Jan Křtitel, apoštol a evangelista Jan

²⁰⁶ Srov. OHLY, F.: „Typologie als Denkform des Geschichtsbeschreibung“, s. 452.

²⁰⁷ „Stephen’s many explicit and implied references to these biblical types are the prisms through which he beholds and interprets Wilfrid’s life.“ FOLEY, W. T.: *Images of Sanctity*, s. 22.

²⁰⁸ Dále srov. Psa 104,13.

²⁰⁹ Srov. LAYNESMITH, M. D.: „Stephen of Ripon and the Bible: allegorical and typological interpretations of the Life of St Wilfrid“. In: *Early Medieval Europe*, vol. 9, no. 2, Oxford and Malden: Blackwell Publishers Ltd., 2000, s. 168.

a zejména apoštol Pavel. Druhá část, která obsahuje kapitoly XXIV–LXVIII a líčí Wilfridův boj s církevní i světskou autoritou a jeho oslavení, odkazuje na biblické postavy v daleko menší míře. Tato část je Eddiem Stephanem pojata více historiograficky, neboť je v ní dán podstatný prostor líčení Wilfridových obhajob a vyjádřením apoštolské synody.²¹⁰ Jak se shodují Laynesmith a Foley, v první části legendy je dominantním typem starozákonní prorok, v druhé části jsou pak Wilfridovými typy apoštolové, zejména sv. Pavel.²¹¹ Aluze na některé postavy se však vyskytují v obou částech. Pokusme se na základě analýzy typologie zjistit, které starozákonní i novozákonní typy se staly předobrazem biskupa Wilfrida a jak biblické předobrazy naplňují také další postavy *Vita Wilfridi*.

III 1. Starozákonní a novozákonní typy biskupa Wilfrida

Wilfridovo narození je ohlášeno zázrakem hořícího domu. Tento obraz má několik souvislostí s různými biblickými místy, na něž autor poukazuje. Předobrazem je biblická scéna (Ex 3, 2), v níž Mojžíš spatřuje hořící keř, ačkoli Eddius Stephanus Mojžíše explicitně nejmenuje. Podobně jako v uvedené starozákonní scéně oheň dům nestravuje. Stává se znamením, že na svět přichází Boží vyvolený. O vyvolení, zasvěcení a poslání také hovoří následující verš z Jeremiáše: *Priusquam te formarem in utero, novi te; et antequam exires de vulva sanctificavi te; prophetamque in gentibus posui te* (Jer 1, 5). Jasně je tedy sděleno, že Wilfridovým posláním bude stát se prorokem mezi národy.

Další souvislost lze vidět mezi zázrakem hořícího domu a citovaným veršem z Pavlova listu Židům: *Deus ignis est, consumens [peccatores et illuminans iustos]* (parafráze Heb 12, 29). Tento verš, který je oproti původnímu biblickému znění rozveden, má pro obsah legendy velký význam: první část – *consumens peccatores* – zřejmě nastiňuje Wilfridův boj proti hříšníkům, kterými mohou být míněni nejen zastánci irské tradice, ale také světské a církevní autority, jež Wilfridovi kladou překážky v jeho biskupské službě. Druhá část verše – *illuminans iustos* – pak poukazuje na spravedlivé, a tedy jistě i na Wilfrida a Wilfridovy druhy, kteří v rozličných bojích nakonec s Boží pomocí vítězí. Třetí souvislost s ohněm, kterým dům hoří, je možno spatřit ve světle parafráze novozákonního verše Mat 5, 15, příp. Luc 11, 33: světlo

²¹⁰ Primárně však nešlo o historiografickou funkci legendy. Zanedbatelná není ani apologetická funkce legendy, kdy se pisatel snaží ospravedlnit život sv. Wilfrida. Kromě toho měla *Vita Wilfridi* jistě i reprezentativní úlohu, neboť klášterní komunitě v Riponu měla legenda o životě jejího zakladatele přinést větší prestiž.

²¹¹ Srov. LAYNESMITH, M. D.: „Stephen of Ripon and the Bible...“, s. 169, 175; FOLEY, W. T.: *Images of Sanctity*, s. 40–41.

lampy má být umístěno na svícen, ne pod nádobu. Právě biskup Wilfrid je s tímto pravým světlem ztotožňován. Jak je patrné, první kapitola je na typologii velmi bohatá a je vystavěna tak, aby nastínila linii a strukturu vity.

Wilfridovo povolání (VW II, III) je založeno na typu SZ proroka Samuela. Podobně, jako se Samuelovi dostalo prorockého pověření (1S 3, 20), i Wilfrid, jak bylo řečeno, se má stát prorokem. Jeho povolání je podobně utvrzeno požehnáním, které dostal Samuel, když sloužil knězi Elímu. Na něm má Wilfrid účast díky svojí službě Bohu. Na své povolání odpovídá, jako řada starozákonních proroků, změnou svého dosavadního života.²¹² Kromě Božího požehnání dostává také otcovské požehnání. Tato scéna je připodobněna k Izákovu požehnání Jákobovi (Gn 27). Jákob poté odchází ke strýci Lábanovi do Cháranu, aby mohl vykonat, k čemu byl povolán. Stejně tak se Wilfrid vydává na cestu z otcovského domu ke královně Eanfled, aby odtud pokračoval do Canterbury ke králi Erconberhtovi a dále do Říma, který je pro jeho povolání klíčovým místem.

Na paralelu s Jákobem se poukazuje opět v kapitole LXV, kde je biblickým vzorem Jákoba inspirována scéna Wilfridova požehnání bratřím před jeho smrtí. Podobně jako Jákob žehná před smrtí svým synům (Gn 48, 15; 49, 28), žehná i Wilfrid svým bratřím (VW LXV). Důležité je zmínit, že své bratry před smrtí zajistil také materiálně. Svůj poklad rozdělil na čtyři části a jednu z nich věnoval představeným klášerů v Riponu a Hexhamu k tomu, aby si mohli zajistit přízeň králů a biskupů. Je zřejmé, že se do tohoto symbolického aktu promítá dobrá znalost tehdejší politické situace a Wilfridovy osobní zkušenosti.

Ve čtvrté kapitole je Wilfrid připodobněn k další velmi významné starozákonní postavě – Abrahamovi. Stejně jako Abraham (tehdy ještě Abram) opouští svou zemi a dům svého otce (Gn 12,1) dle Božího pokynu, aby došel do země přislíbené Bohem, Wilfrid opouští biskupa Dalfina, který je mu téměř otcem, aby splnil svůj slib daný Bohu: že dojde do Říma (paralela k zaslíbené zemi a k Jeruzalému) a vzdělá národ Anglů v římské nauce. Jde o jednu z mnoha narážek na Wilfridovo poslání přinést do Británie římský způsob křesťanství.

Na několika místech je Wilfrid antitypem krále Davida. V první řadě jde o Boží vyvolení. Podobně jako byl David vyvolen a pomazán na krále (1S 16, 12–13), v deváté kapitole je Wilfrid Bohem vyvolen, aby se stal knězem. Děje se tak prostřednictvím franckého biskupa Agilberhta, který o Wilfridových kvalitách prorocky promlouvá, a podobně jako Samuel pomazal Davida na krále, Wilfrida vysvětlí na kněze. Stejně jako vyvolený král je Wilfrid obdařen mnoha dary – duchovními, včetně daru prorockého, i materiálními. V sedmé

²¹² Srov. GUILLET, J.: „Vyvolení“. In DUPLACY, J. – GEORGE, A. – GRELOT, P. – GUILLET, J. – LACAN, M. F. – LÉON-DUFOUR, X.: *Slovník biblické teologie*. Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1991, s. 574.

kapitole je Wilfridovo přátelství s králem Alhfrithem připodobněno k pevnému přátelství a vzájemné smlouvě mezi Davidem a Jónatanem (1S 20, 16–17). Podobně jako je Jónatan synem krále Saula, Alhfrith je synem krále Oswiu, spolu s nímž vládne. Jako v uvedené biblické scéně Jónatan zavazuje Davida přísahou vzájemného přátelství a přízně, tak i král Alhfrith zavazuje přísahou Wilfrida, aby zůstal v jeho království a kázal slovo Boží. Slovy o propojení Wilfridovy a Alhfrithovy duše je zdůrazněna jejich vzájemná bratrská láska.

Potřetí je Wilfrid přirovnán ke králi Davidovi, když je nezákonně připraven o biskupský stolec, na nějž je arcibiskupem Theodorem dosazen biskup Chad. Stejně jako biblický David neodplatil Saulovi zlem (1S 24, 4–8), ani Wilfrid se nezachoval k biskupu Chadovi zle, nýbrž navrhl jeho ustanovení biskupem v Lichfieldu, kde byl nově vytvořen biskupský stolec. Zmíněna je biblická citace: *Non mittam manum meam in christum Domini* (1Sa 24, 7). Oním pomazaným je míněn král Saul, který, ač se dopouští zlé věci, přesto je Boží vyvolený. Také ve *Vita Wilfridi* je tímto pomazaným biskup Chad, který je vysvěcen na biskupa, leč nezákonně ustanoven na Wilfridův biskupský stolec v Yorku.

Podle Marka D. Laynesmitha nejsou tyto tři starozákonní typy vybrány nahodile. Samuel, Jákob i David nahradili v biblických dějinách předchozí náboženskou či politickou autoritu: Samuel kněze Eliho, Jákob Izáka a David Saula. Všichni tři jsou tedy vhodnými předobrazy biskupa Wilfrida, který jako průkopník římského způsobu křesťanství o svůj biskupský stolec a o ustanovení nové církve v Northumbrii musí bojovat se stoupenci starší iroskotské tradice.²¹³

Velmi důležitým Wilfridovým biblickým vzorem je Mojžíš. Ačkoli na paralelu s vyvoleným dítětem Eddius explicitně nepoukazuje, jak Mojžíš, tak Wilfrid jsou vyvoleni už jako děti.²¹⁴ Explicitně je k Mojžíšovi Wilfrid připodobněn na dvou místech. V sedmácté kapitole staví biskup baziliku v Riponu. Z pohledu typologie je Riponu přikládán zvláštní význam tím, že pouze v kapitole XVII je Wilfrid přirovnán k tak významné starozákonní postavě. V kapitole XVI a XX, jež se zabývají opravou chrámu v Yorku a stavbou kostela v Hexhamu, tento biblický typ chybí. O důležitosti baziliky v Riponu svědčí skutečnost, že se stala místem odpočinku Wilfridových ostatků, a klášterní komunitě, která kolem baziliky vznikla, byla věnována i *Vita Wilfridi*. Podobně jako Mojžíš staví svatyni podle Hospodinových pokynů, které dostal na hoře Sinaj, biskup Wilfrid staví riponskou baziliku. Starozákonní svatyně se stává místem Hospodinova přebývání na zemi;²¹⁵ bazilika a klášter v Riponu je

²¹³ Srov. LAYNESMITH, M. D.: „Stephen of Ripon and the Bible...“, s. 169–170.

²¹⁴ Srov. Žd 11, 23.

²¹⁵ Srov. DILLARD, R. B. – LONGMAN, T.: *Úvod do Starého zákona*. Praha: Návrat domů, 2003, s. 62.

místem, kam biskup Wilfrid přináší benediktinskou řeholi a římský způsob křesťanství. Podobnost obou staveb je podtržena shodou použitého materiálu – zlata, stříbra a různých druhů nachové látky: *auro et argento purpuraque varia* (VW XVII).²¹⁶

Další paralelu lze vidět v líčení schrány na evangeliář *de auro purissimo* (VW XVII), který biskup nechal pro baziliku v Riponu zhotovit, a archy úmluvy (Ex 28, 36; 37, 22; 39, 15). Jako nejcennější předměty úcty je obojí uchováváno v svatyních. Styl popisu baziliky v Riponu do jisté míry připomíná popis stavby jeruzalémského chrámu za krále Šalomouna. Některá slovní spojení, která jsou k popisu stavby použita, mají biblický základ: *polito lapide*²¹⁷ či *variis columnis et porticibus*.²¹⁸ Pasáž končí konstatováním, že biskup *basilicam* [...] *in altum erexit et consummavit* (VW XVII), které v podobném znění završuje popis stavby jeruzalémského chrámu: *aedificavit domum et consummavit eam* (1Re 6, 9); *igitur aedificavit Salomon domum et consummavit eam* (1Re 6, 14).

Postava krále Šalomouna v biblické scéně posvěcení jeruzalémského chrámu je také zmíněna jako předobraz biskupa Wilfrida při aktu posvěcení baziliky v Riponu. Ačkoli se obsah Wilfridovy řeči velmi liší od Šalomounovy modlitby při posvěcení chrámu, věta uvozující tuto scénu se zcela jistě o biblický vzor opírá: *Stans itaque sanctus Wilfrithus episcopus ante altare conversus ad populum* (VW XVII); *stetit autem Salomon ante altare Domini in conspectu ecclesiae Israhel* (1Re 8, 22). Posvěcení staveb je pak završeno ve *Vita Wilfridi* hostinou, která trvá tři dny a tři noci, a ve Starém zákoně slavností trvající sedm a sedm, tedy čtrnáct dnů (VW XVII; 1Re 8, 65).

Wilfridově stavební činnosti se věnuje také kapitola XXIII, která popisuje stavbu kostela v Hexhamu. Třebaže je popis detailnější než v kapitole XVII, najdeme zde podobné výrazy: *politis lapidibus; columnis variis et porticibus multis; magnalia ornamenta* [...] *de auro et argento lapidibusque pretiosis; altaria purpura*. Paralela se stavbou jeruzalémského chrámu je zde opět patrná. Na základě Bedova alegorického výkladu stavby chrámu M. D. Laynesmith interpretuje rekonstrukci kostela v Yorku v kapitole XVI alegoricky jako Wilfridovo budování a reformu northumbrijské církve.²¹⁹ Pro tuto interpretaci svědčí fakt, že líčení poničeného kostela a jeho rekonstrukce vyznívá zcela jinak, než detailní popis nákladně budované baziliky v Riponu. Zde, stejně jako v případě kostela v Hexhamu, je Eddiovým cílem spíše typologické připodobnění k jeruzalémskému chrámu než alegorický výklad. O důležitosti baziliky i

²¹⁶ Srov. Exo 26,1.

²¹⁷ Srov. 1Ma 13,27; 1Re 7,10.

²¹⁸ Srov. 1Re 6,3.

²¹⁹ Srov. LAYNESMITH, M. D.: „Stephen of Ripon and the Bible...“, s. 173.

evangeliáře uloženého ve zdobné schráně svědčí i Beda Venerabilis,²²⁰ jak jsem zmínila v první kapitole.

Srovnání s biblickými vzory se dále nabízí také v kapitole XIII, kde je líčen Wilfridův zápas s pohany v Selsey. Autor legendy poukazuje na několik biblických scén: početný dav pohanů je připodobněn k midjánskému vojsku, které počtem daleko převyšuje izraelské bojovníky (Sd 6), náčelník pohanů je přirovnán k Bileámovi, který měl Božimu lidu zlořečit (Nu 22–23), a shromáždění pohané jsou dle Eddia Stephana *indurato corde cum Pharaone* (VW XIII).²²¹ Naopak jeden z Wilfridových druhů, který vystřelí kámen z praku a usmrtí pohanského čaroděje, je přirovnán k Davidovi, který tímto způsobem skolil Goliáše (1S 17, 49–50). Ač je Wilfridových druhů daleko méně než pohanských bojovníků, jsou Hospodinem chráněni jako Gedeonovo vojsko čítající 300 mužů proti zmíněné přesile Midjanců (Dt 34, 7). Také v této kapitole je Wilfrid protějškem Mojžíše. Tentokrát je biblickým předobrazem scéna boje Jozuova vojska proti Amálekovi. Wilfrid se podobně jako Mojžíš neúnavně modlí k Bohu a vyprošuje Boží pomoc. Podobně jako má Mojžíš ruce pozvednuté k nebi za pomoci Árona a Chúra, s rukama zdviženýma k nebi se modlí také Wilfrid spolu se svými kněžími (Ex 17, 8–13).

V první části *Vita Wilfridi* se objevují také dvě scény, v nichž biskup Wilfrid křísí mrtvé k životu a uzdravuje raněné. V obou kapitolách XVIII a XXIII se naplňuje starozákonní předobraz scén, v nichž křísí mrtvé proroci Eliáš a Eliša. Oba tyto proroci jsou tradičně pokládáni za předobrazy Jana Křtitele a Ježíše, zřejmou paralelu lze vidět právě v uzdravování nemocných a vzkříšení mrtvých.²²² Proroci křísí mrtvé syny žen, které jim prokázaly nějakou službu. V První knize královské jde o vzkříšení syna vdovy ze Sarepty (1Kr 17, 17–24), jejíž víra zakolísala a prostřednictvím vzkříšení jejího syna je opět upevněna. V druhém případě (2Kr 4, 32–37) křísí prorok Eliša syna Šúnemanky, ženy velmi pevné víry, která neváhá kvůli záchraně svého syna za prorokem vykonat dlouhou cestu a neodbytně na něj dotírá svými prosbami, i když on sám zdánlivě otálí a posílá k mrtvému dítěti nejdříve pouze svého služebníka.

Jak odráží scéna vzkříšení v kapitole XVIII obě tyto biblické scény? Událost vzkříšení je zasazena do kapitoly, která popisuje, jak se Wilfrid věnuje biskupské službě – křtí a podobně

²²⁰ *Uilfridus hic magnus requiescit corpore praesul./ Hanc Domino qui aulam ductus pietatis amore / Fecit, et eximio sacrauit nomine Petri, / Cui claves caeli Christus dedit arbiter orbis; / Atque auro ac Tyrio deuotus uestiit ostro. / Quin etiam sublime crucis, radiante metallo, / Hic posuit trophaeum, nec non et quattuor auro / Scribi euangelii praecepit in ordine libros; / Ac thecam e rutilo his condignam condidit auro. Historia ecclesiastica V, 19, par.13–14.*

²²¹ Srov. Exo 7,22; 7,13; 8,19.

²²² Srov. DILLARD, R. B. – LONGMAN, T.: *Úvod do Starého zákona*, s. 156–157.

jako apoštolové vkládáním rukou uzdravuje nemocné (Sk 3,1–11; 9, 32–43). V jedné z vesnic čeká žena, která v klíně schovává svého mrtvého prvorozeného syna. V naději, že jej biskup uzdraví, mu jej ukáže. Wilfrid chvíli otálí a tím podněcuje ženino vyznání víry v Boží moc prostřednictvím biskupa dítě vzkřísit a pokřtít. Žena se chová velmi neodbytně a neúnavně objímá biskupovy nohy, čímž naplňuje předobraz ženy ze Šúnemu: *genuflectens et pedes eius amplectens, deosculavit lacrimisque amarissimis irrigavit* (VW XVIII); *cumque venisset ad virum Dei in monte adprehendit pedes eius* (2Re 4, 27), *amaro animo* (VW XVIII), *anima enim eius in amaritudine est* (2Re 4, 27). Biskupovo vyčkávání vyprovokuje vyznání víry oné ženy, která je navíc přirovnána k syrofenické ženě z Markova evangelia (Mk 7, 26). Jinou evangelijní scénu připomíná drobně pozměněná biblická citace: *credulitatem meam adiuva* (VW XVIII). Ta ve Vulgátě zní: *incredulitatem meam adiuva* (Mar 9, 23) a v evangeliu ji pronáší otec, jenž se nachází v podobné situaci, prosí totiž o uzdravení svého syna. Žena zároveň zaslíbujíc syna Bohu a biskupovi, když říká: *tibi enim et Deo vivit* (VW XVIII). Domnívám se, že v zaslíbení je třeba vidět biblický předobraz v obětování syna darovaného či zachráněného Bohem, např. (1S 1).

Modlitbou a položením biskupovy ruky na mrtvé tělo je pak dítě opět přivedeno k životu, pokřtěno a vráceno matce. Žena odchází vázána slibem a příkazem chlapce ve věku sedmi let přivést zpět k biskupu Wilfridovi, aby sloužil Bohu. Toto však, přemluvena svým manželem, neudělá. Chlapce pak násilím přivede do kláštera v Riponu Wilfridův správce Hocca a chlapec tam stráví zbytek svého života ve službě Bohu (VW XVIII). M. D. Laynesmith opět nabízí alegorickou interpretaci tohoto zázračného vzkříšení jako vzkříšení celé northumbrijské církve a posléze její „uloupení“ z Wilfridových rukou.²²³ Ačkoli poukazuje na rozvinutí tématu v kapitole XXIV (biskup Wilfrid je připraven o biskupský stolec v Yorku, o kláštery v Riponu a Hexhamu i o majetek a pozemky, které mu králové odkázali) tato interpretace se zdá být až příliš násilná.

Druhý zázrak vzkříšení v kapitole XXIII líčí mladého muže, který je velmi těžce raněn a umírá poté, co při stavbě kostela spadl z věže. Zde iniciativa k záchraně mladíka pochází od biskupa samého. Ten vyzývá celou klášterní komunitu, aby se společně za jeho záchranu modlila. Po biskupově modlitbě a požehnání se mladík probudí k životu a postupně se uzdraví i ze všech zranění. Výslovně je poukázáno opět na proroky Elijáše a Elíšu, ale také na apoštola Pavla. Podle Skutků apoštolů uzdravil mladíka jménem Eutychus, který vypadl z okna během Pavlovy řeči (Sk 20, 9).

²²³ Srov. LAYNESMITH, M. D.: „Stephen of Ripon and the Bible...“, s. 179–181.

Dalším Wilfridovým starozákonním vzorem je Josef Egyptský. Paralela spočívá ve dvou souvislostech: v kapitole XXXVII je biskup Wilfrid podobně jako Josef vyveden z vězení (Gen 41, 14) a v kapitole XLII je biskup podobně jako Josef ustanoven nejvyšším správcem krále Ceadwally. Eddius Stephanus poukazuje také na paralelu mezi faraónem a králem. Na tomto místě je však faraon podán jako kladná postava na rozdíl od jiných aluzí (viz např. VW XIII). Pro oba dva – Josefa i biskupa Wilfrida – je vzájemné přátelství prospěšné. Wilfrid byl králem povolán z vyhnanství a Bohem opět vyzdvižen, aby naplňoval Boží zaslíbení, navíc získal od Ceadwally mnoho pozemků a darů a Ceadwalla byl úspěšným vladařem – království Wessex ochránil mečem jako vítěz v bitvách i smlouvami jako ochránce míru. Předobraz tohoto navzájem prospěšného vztahu můžeme opět spatřit ve Starém zákoně (Gn 41,40nn.).

Zmiňme ještě jednu starozákonní postavu, která je Wilfridovým předobrazem. *Vita Wilfridi* v kapitole LVI líčí setkání těžce nemocného biskupa Wilfrida s andělem Michaellem, který Wilfridovi oznámí, že mu budou přidány čtyři roky života, podobně jako bylo patnáct let přidáno králi Chizkijášovi (2 Kr 20, 1–6). Wilfridovi jsou roky přidány *pro intercessione sanctae Mariae genetricis Dei semperque virginis et pro subditorum [...] lacrimis, ad aures Domini pervenientibus* (VW LVI). Wilfrid dostává čas k vybudování chrámu ke cti Panny Marie. Ten sice během svého života už nepostaví, nicméně odkáže značnou část svého majetku ve prospěch kostela Panny Marie, který Colgrave ztotožňuje s bazilikou Santa Maria Maggiore v Římě.²²⁴ Králi Chizkijášovi je život prodloužen o patnáct let: *V pro electione David patris sui, alii autem V pro intercessione Esaiiae prophetae in templo Dei, alii V pro regis ipsius bonitate et ploratu ad parietem converso* (VW LVI). I v tomto odůvodnění lze vidět mezi oběma muži paralelu: za oba dva se přimlouvá významný přímluvce, oběma jsou léta přidána pro nárek, kterým byla provázena úpěnlivá modlitba, oba se mohou pyšnit zásluhami a oba jsou nakonec postupně uzdraveni.

Zatím jsme se zabývali nejvýznamnějšími starozákonními typy. Jak bylo uvedeno, paralely je možno vidět také mezi postavou biskupa Wilfrida a novozákonními postavami, zejména apoštoly. V kapitole XLI je Wilfrid nazván *sanctus novus evangelista et baptista* (VW XLI), což jasně naznačuje, jaké je Wilfridovo poslání. V první části legendy byl Wilfrid nazýván prorokem, v druhé části bývá častěji zobrazen jako apoštol a evangelista, který podobně, jako apoštolové zažívali pronásledování ze strany císaře i představených synagogy, je pronásledován králi i arcibiskupem Theodorem a některými biskupy.

²²⁴ COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid*, s. 185. Předobrazem v této souvislosti mohl být i král David, který také nestihl dostavět jeruzalémský chrám a stavbu pak dokončil král Šalamoun.

Význačným novozákonním předobrazem je apoštol Pavel. V kapitole V je to paralela mezi Wilfridovou cestou do Říma a cestou apoštola Pavla do Jeruzaléma (Ga 2, 1). Cílem Pavlovy cesty, na niž se vydal na Boží pokyn, je šířit evangelium mezi národy. Také Wilfrid se na cestu vydává pod vedením Božím a chce načerpat moudrost římské nauky, kterou by pak mohl šířit mezi národy Británie. Je ztotožněn s pokorným plaménkem *humillimus gentis nostrae igniculus*, který Bůh rozdmýchává, a přichází do Říma *a finibus terrae audire sapientiam [praesulum mundi]* (VW V).²²⁵ Zde je ocitován biblický verš vztahující se k cestě královny ze Sáby (či z jihu, dle Matoušova evangelia), která přichází za Šalamounem slyšet jeho moudrost (Mt 12, 42; 1Kr 10, 1nn). Na pozadí Británie jako končiny země pak paralela mezi Jeruzalémem a Římem ještě více vyniká.

Návratem z Říma do Británie se ve čtrnácté kapitole Wilfridovi, stejně jako apoštolu Pavlovi v Efesu, otevřela cesta k hlásání evangelia *sancto episcopo, sicut Paulo apostolo, magnum ostium fidei, Deo adiuvante, apertum est* (VW XIV, srov. 1Co 16, 9). Wilfrid se navrácí spolu se zpěváky Aeddim a Aeonou, s jejichž pomocí položí základ liturgického zpěvu podle římské tradice, s řemeslníky z kontinentu a přináší s sebou řeholi svatého Benedikta.

V kapitole XXIV, která otevírá druhou část legendy, v níž je Wilfrid pronásledován, se obrací o radu a posouzení k papežskému stolci, stejně jako se apoštol Pavel *sine causa dampnatus a Iudeis* odvolal k císaři (Act 25, 11). Apoštol Pavel je také předobrazem scény, v níž je biskup Wilfrid vězněn, zázračně mu však padají pouta (VW XXXVIII; Sk 16, 26).

Zřejmou paralelu v poslání obou postav je třeba spatřit v jejich misijním poslání. Biskup Wilfrid při své druhé cestě do Říma se dostává do Fríska (VW XXVI), kde stráví určitý čas v Aldgislově království a má příležitost k hlásání evangelia mezi pohany. Jeho působení je provázeno nezvykle velkou úrodou a hojným rybolovem (zde je možno vidět paralelu s Ježíšovým zázračným rybolovem) a vrcholí křtem mnoha tisíc lidí. Na Wilfridovo působení ve Frísku navázal biskup Willibrord, původně mnich z kláštera v Riponu, který je znám jako apoštol Fríska, a na tuto skutečnost poukazuje i biblická paralela s apoštolem Pavlem, který v Prvním listu Korintským líčí podíl jednotlivců na šíření víry; ač je to Pavel, kdo položil základ, na tomto základu staví jiný (1K 3, 10).

Dalším apoštolem, který je Wilfridovým předobrazem, je Petr. Ve dvanácté kapitole Skutků apoštolů je Petr na Herodův rozkaz vězněn a posléze zázračně vysvobozen andělem Páně. Na toto biblické místo se v legendě poukazuje ve třech kapitolách (XXV, XXXVI a XXXVIII). V kapitole XXV je Wilfrid vysvobozen z rukou nepřátel, kteří jsou přirovnáni ke

²²⁵ Srov. rozšířenou citaci Mat 12, 42.

králi Herodovi. Ačkoli zde Petr není výslovně zmíněn, podle biblické aluze *de manu Herodis* (Act 12, 11) legendista odkazuje na Petrovo vyznání víry po vyvedení z vězení. Explicitně je tato biblická scéna zmíněna v kapitole XXXVI, v níž je vylíčena zázračná záře, jíž je ozářena Wilfridova jindy temná kobka: *lucem angelicae visitationis adhibere dignatus est* (VW XXXVI), a je uvedena citace Act 12, 7. V kapitole XXXVIII po Petrových vzoru Wilfridovi padají z rukou i nohou pouta, protože jsou příliš volná. Jako předobraz zde patrně posloužila opět zmíněná scéna Petrova vysvobození z vězení ve Skutcích apoštolů.

Zmiňme ještě jednoho apoštola, který je Wilfridovým vzorem. Je jím apoštol a evangelista Jan. Obě místa zmiňující Jana Evangelistu odkazují na apokryfní spisy. V kapitole VI se Wilfrid stává vyznavačem poté, co je svědkem poprav svého přítele, biskupa Dalfina. Je zde přirovnán k apoštolu Janovi, který *in dolio oleo fervente illaesus sedebat et venenum mortiferum bibebat et nihil ei nocuit* (VW VI). Podle poznámky Bertrama Colgrava k uvedenému místu je obraz Jana ve vroucím oleji vzat z Tertullianova *De praescriptionibus adversos haereticos* (36, 3) a obraz smrtícího jedu z *De ortu et obitu sanctorum* (7) Izidora ze Sevilly.²²⁶ W. T. Foley se domnívá, že scénu Jana ve vroucím oleji i smrtelného jedu čerpal Eddius Stephanus z apokryfních Skutků Janových, tzv. Pseudo-Abdiáše 5. 2 ze 6. století.²²⁷

Ze stejného pramene pravděpodobně pochází i druhá aluze na apoštola Jana z XLIV. kapitoly *Vita Wilfridi*. Jan je zde vylíčen, jak se vrací z vyhnanství do Efesu. Podobně se i biskup Wilfrid vrátil z vyhnanství, do nějž jej uvrhl král Ecgrith, do Northumbrie za vlády krále Aldfritha. Janův návrat do Efesu je opět zmíněn v *Pseudo-Abdiáši*.²²⁸ Poslední zmínka o Janu Evangelistovi čerpá ze Zjevení Janova (Zj 1, 9 nn.). Jan je vyhnán císařem na ostrov Patmos, kde uvidí *magnalia Dei* (VW XXXVII). Je paralelou k Wilfridovi sřeženému ve vězení. Krátce poté však také začne zažívat velké věci Boží, např. uzdraví manželku správce vězení.

Dodejme ještě, že většina zmíněných starozákonních předobrazů jsou též Kristovými předobrazy. Ačkoli biskup Wilfrid nikdy není připodobněn ke Kristu explicitně, některé paralely zjevně kristovské jsou. Ve scéně, kde biskup zázračně uzdraví manželku správce vězení, v němž je vězněn, je biblickým vzorem právě sám Ježíš a celá scéna je paralelou k uzdravení Petrovy tchyně (Mk 1, 29–31). Též kapitola XXXVI je výmluvným příkladem připodobnění ke Kristu, neboť líčí Wilfridovo zajetí a věznění. Jako předobraz tu zřejmě

²²⁶ COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid*, s. 155.

²²⁷ Srov. FOLEY, W. T.: *Images of Sanctity*, s. 44; DUS, J. A. (ed.): *Příběhy apoštolů. Novozákonní apokryfy II*. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 282–283.

²²⁸ FOLEY, W. T.: *Images of Sanctity*, s. 45. Foley poukazuje též na to, že také scény, v nichž apoštol Pavel vzkřísí mrtvého mladíka a odvolává se k císařskému soudu, jsou obsaženy v *Pseudo-Abdiáši* 2.4 a 2.6.

posloužila novozákonní scéna, v níž je Ježíš jat v Getsemanské zahradě. Pro zdůraznění souvislosti s biblickým textem je na tomto místě v legendě biblická citace vyjadřující předobraz Kristova utrpení u Izajáše (Iz 53, 7): *duces regis tenentes sanctum pontificem nostrum et ducentes quasi ovem ad occisionem qui non aperuit os suum* (VW XXXVI). Stejně jako je Ježíš souzen dvěma instancemi – velekněžími, a později Pilátem Pontským, je Wilfrid nejdříve vězněn správcem města Broninis, Osfrithem, který však uvěří ve Wilfridovu svatost a bezúhonnost. Později jej na králův příkaz střeží muž daleko krutější, Tydlin, ve městě Dunbar (VW XXXVIII).

III. 2. Typologie dalších postav *Vita Wilfridi*

III .2. 1.Králové Ecgfrith, Alhfrith a Ceadwalla

Northumbrijští králové mají v legendě *Vita Wilfridi* důležité místo. Wilfridovu úspěšnou kariéru i jeho boj o biskupský stolec a majetek líčí pisatel legendy na pozadí vlády northumbrijských a mercijských králů. Přátelství králů s biskupem Wilfridem je vždy interpretováno jako velmi prospěšné pro obě strany, rostoucí nenávisť pak oběma stranám velmi škodí. Postavy králů se nezdá stávají těmi, skrze něž přicházejí na biskupa Wilfrida zkoušky a pronásledování. Toto se logicky odráží i v typologii.

Ecgfrith je jistě z těchto tří králů nejrozporupnější. Na začátku jeho vlády, kdy má s biskupem Wilfridem velmi dobré vztahy a kdy jej biskup provází svým požehnáním, je Ecgfrith přirovnán k judskému králi Jóašovi, kterému se dařilo úspěšně a bezúhonně vládnout, dokud žil ve shodě s knězem Jójadou (2Kr 12, 3). Podobně král Ecgfrith s důvěrou v Boží ochranu a pomoc vítězí nad početným vojskem (VW XIX) jako Juda Makabejský (1Mak 3, 18–24). Je také vylíčen jako mocný a úspěšný protějšek krále Davida (VW XX), v téže kapitole nad svými nepřáteli vítězí podobně jako Báraak a Debóra (Sd 4–5), kteří vysvobodili Izraele z moci Kenaanců.

Zcela jinak je však Ecgfrith zobrazen v kapitole XXIV, kdy spolu s královnou Iurminburgh získá na svou stranu arcibiskupa Theodora, aby mohli lstivě ponížít a pošpinit biskupa Wilfrida. Biblickou paralelou je moábský král Balák, který za odměnu po věšci Bileámovi požaduje, aby proti Boží vůli proklel izraelský lid (Nu 22–23). Podobně jako Balákova léčba mu nakonec nepřinese nic dobrého a naopak přinese požehnání Izraeli, ani Ecgfrithovi jeho nečestné jednání neprospěje, jelikož Wilfrid je dvakrát během jeho vlády

uznán nevinným před apoštolskou synodou v Římě. Odměnu, kterou má arcibiskup Theodor přijmout za zradu biskupa Wilfrida, lze chápat jako předobraz Jidášových třiceti stříbrných za zradu Ježíše (Mt 26, 15).²²⁹ Vzájemné přátelství biskupa Wilfrida s králi Alhfrithem a Ceadwallou již bylo zmíněno výše.²³⁰

III. 2. 2. Královna Iurminburgh

Velmi negativně je ve vitě zobrazena královna Iurminburgh, Ecgfrithova manželka. V kapitole XXIV je to ona, kdo přiměje svého manžela k léčce proti biskupu Wilfridovi. Slovy *Insidiator [...] consueta arma arripiens, vasa fragilia muliebria quaesivit* (VW XXIV) Eddius Stephanus naráží na Evin prvotní hřích (Gn 3, 6). Dále je královna přirovnána k proradné SZ královně Jezábel (1Kr 21).²³¹ Za nejhorší zločin královniny lze pokládat krádež biskupova relikviáře, která má za následek královnino smrtelné onemocnění (VW XXXIX). Podobně jako ukradená archa úmluvy působila mezi filistínskými pohany zkázu (1S 5), zcizený relikviář, který královna pokládá za pouhou ozdobu, jí mnoho uškodí (VW XXXIV, XXXIX). Posledním předobrazem, který je v souvislosti s královnou uveden, je Pilátova žena. Na biblickou paralelu je opět poukázáno explicitně: královna posedlá d'ablem je srovnávána s Pilátovou ženou, již v noci před Pilátovým soudem nad spravedlivým Ježíšem pronásledovaly zlé sny (Mt 27, 19).²³² Podobně je i královna Iurminburgh stížena vážnou nemocí, z níž se zázračně vyléčí až poté, co je biskupu Wilfridovi dáno právo odejít z Ecgfrithova království, a poté, co mu královna vrátí odcizený relikviář (VW XXXIX).

III. 2. 3. Postavy, které se prostřednictvím Wilfridova působení uzdravily

Jak bylo řečeno v předchozím odstavci, královna Iurminburgh byla nakonec zázračně vyléčena poté, co byly napraveny křivdy způsobené biskupu Wilfridovi. Věnujme však pozornost dalším

²²⁹ Podobně v kapitole XXVII slibují Wilfridovi nepřátelé odměnu za zradu a vydání biskupa Wilfrida (*pretium scelestae*) králi Aldgislovi a v následující kapitole langobardskému králi Perctaritovi (VW XXVII, XXVIII).

²³⁰ *Vita Wilfridi* VII; XLII.

²³¹ Podobně je ke královně Jezábel přirovnána královna Baldhild, která nechá popravít lyonského biskupa Dalfina (VW VI).

²³² Sen Pilátovy ženy je též zmíněn v *Aktech Pilátových*, apokryfním textu z pilátovského okruhu. *Akta Pilátova* II, 1. Srov. DUS, J. A., – POKORNÝ, P. (eds.): *Neznámá evangelia. Novozákonní apokryfy I*. Praha: Vyšehrad, s. 2001, s. 327.

zázračně vyléčeným postavám, které mají svůj biblický předobraz. O dvou vzkříšeních v kapitolách XVIII a XXIII jsme se zmínili už výše: předobraz ženina vzkříšeného syna lze vidět jednak v synovi vdovy ze Sarepty (1Kr 17, 17–24) a synovi Šúnemanky (2Kr 4, 32–37). Zachráněný mladík, kterého biskup Wilfrid vzkřísil v kapitole XXIII, je paralelou k Eutychovi, který vypadl z okna během Pavlovy řeči (Sk 20, 9). V kapitole XXXII je také řeč o manželce správce vězení, která je připodobněna k Petrově tchyni (Mk 1, 29–31). V závěrečných kapitolách, jež líčí Wilfridovy posmrtné zázraky, se moc biskupa Wilfrida zjevuje dvojnásobným způsobem: jednak působí uzdravení, jednak záchranu domu, v němž Wilfrid zemřel, před zničením požárem. V kapitole LXVI se objevuje řeholní sestra, která má jednu ruku odumřelou. Zajímavé je, že Eddius v souvislosti s postiženou sestrou poukazuje na zedníka v evangeliu (*in evangelio cementarius*). Míněn je jím muž s odumřelou (uschlou) rukou, který je Ježíšem uzdraven v sobotu (Mt 12, 9–14). V Jeronýmově komentáři k Matoušovu evangeliu, který se opírá také o apokryfní židokřesťanská evangelia, se píše: „... muž s uschlou rukou byl zedník, který se doprošoval pomoci těmito slovy: „Byl jsem zedník a živil jsem se rukama. Prosím tě, Ježíši, navrať mi zdraví, abych si nemusel potupně vyžebravat obživu.“²³³ Narážka na zedníka tedy nasvědčuje tomu, že Eddius zřejmě z Jeronýmova komentáře čerpal.

Postižená sestra, jež podobně jako žena trpící krvotokem z Matoušova evangelia (Mt 9, 20) má pevnou víru v uzdravení, si od své představené vyžádá, aby si mohla omýt ruku v lázni, v níž bylo třeba vyprat plášť. Na něm bylo položeno biskupovo mrtvé tělo, než bylo omyto a oblečeno do církevního šatu. Ačkoli představená váhá, neotřesitelná víra sestry ji přesvědčí a ona svolí. Poté, co se pláště dotkne, omyje si paži a pláštěm si ji otre, *digiti erecti, manus vivificata, brachio roborato, a tactu sindonis per fidem sanabatur* (VW LXVI). Podobně jako žena v evangeliu je uzdravena díky své pevné víře. Oběma uzdravením totiž předchází vyjádření této víry – ve vnitřním monologu u ženy v evangeliu: *dicebat enim intra se si tetigero tantum vestimentum eius salva ero* (Mat 9, 21), a v dialogu postižené sestry s představenou: *Credo enim indubitate fide, hanc meam manum incurvatam et brachium longo tempore emarcuatum in eo lavacro per sancti sudoris ammixtionem, Deo volente, posse sanari* (VW LXVI). Inspirace biblickým textem je zde velmi zřetelná.

V kapitole LXVII je díky Wilfridovu posmrtnému zázraku zachráněn před požárem dům v klášteře v Oundle, kde biskup Wilfrid zemřel. Kromě něj se vyhnancům podařilo zapálit všechny domy. Mladík, jenž se snažil dům zapálit přes všechny obtíže, se uvnitř setkal s mládencem v bělostném šatě s křížem v ruce. Pokládal zjevení za anděla Páně, čímž se

²³³ Citováno z českého překladu Jeronýmova komentáře k Matoušovu evangeliu. Srov. DUS, J. A., – POKORNÝ, P. (eds.): *Neznámá evangelia. Novozákonní apokryfy I*, s. 184.

explicitně odkazuje na scénu narození Páně v Lukášově evangeliu (Lk 2, 9) či na zjevení mladíka v bělostném šatu po Ježíšově zmrtychvstání (Mk 16, 5). Lze však vidět i paralelu s proměněním Páně na hoře (Mt 17, 2).

III. 3. Shrnutí typologie

Jak je z typologické analýzy patrné, Wilfridovými nejdůležitějšími předobrazy ze Starého zákona jsou v první řadě proroci Samuel, Eliáš a Eliša. Paralelu je třeba vidět ve vyvolení i ve Wilfridově prorockém poslání věci měnit – prosazovat římskou praxi a budovat společenství klášterů. Eliáš a Eliša jsou tradičními biblickými typy, na něž se poukazuje v zázracích vzkříšení a uzdravení. Wilfridovým typem je také Mojžíš, jemuž je Bohem svěřen úkol vést Boží lid do zaslíbené země. Wilfrid je také tím, kdo xxx vede. Paralela s Davidem a Šalamounem vyplývá z kapitol o budování kostelů v Riponu a Hexhamu. Sama stavba těchto chrámů je typologicky bohatě podložena.

Nejdůležitějšími novozákonními typy jsou apoštolové, zejména svatý Pavel a Petr. Poslání, které apoštolové dostávají od Krista, se pak naplňuje v pastorační a misijní činnosti biskupa Wilfrida.

Typologie hraje v legendě *Vita Wilfridi* velmi důležitou roli. Připodobněním ke SZ a NZ typům nabývá Wilfridova osobnost na důležitosti. Použitím typologie je navíc zdůrazněno, že Boží působení se neomezuje jen na biblické události, ale že prostupuje a podněcuje také život světců v kterémkoli historickém období. Tím, že je život biskupa Wilfrida líčen na pozadí předobrazů starozákonních proroků a novozákonních apoštolů, je zdůrazněno, že biskup pokračuje v jejich poslání. Připodobněním ostatních postav *Vita Wilfridi* k biblickým postavám získávají i ony na důležitosti a jejich příznivé i nepříznivé působení vyznívá naléhavěji.

IV. Jazyková analýza *Vita Wilfridi*

Následující kapitola se věnuje jazykovému rozboru legendy. První část se zaměří na lexikum a druhá na morfologické a syntaktické rysy.

IV. 1. Lexikum v legendě *Vita Wilfridi*

Tato podkapitola se věnuje analýze lexika Stephanovy legendy. Jak vyplývá z celkové charakteristiky, podstatnou část legendy tvoří biografické a historiografické prvky týkající se Wilfridovy kariéry biskupa, který je činný v rámci církevní hierarchie a správy Northumbrie v 7. století. Slovní zásoba legendy tak logicky odráží tuto skutečnost tím, že se v ní kromě běžných výrazů majících původ v latině klasické vyskytují četné výrazy vlastní latině křesťanské. Hagiografické prvky legendy jsou většinou modelovány podle biblických vzorů, kterým je vlastní lexikum latiny biblické. V první části kapitoly tedy uvedeme příklady lexika latiny křesťanské a biblické.²³⁴ Následující část bude věnována lexikálním zvláštnostem *Vity Wilfridi*. Na závěr kapitoly představíme jeden z rysů lexika, kterým je velká četnost adverbíí. Tato kapitola vznikla na základě podrobné analýzy lexika legendy. K uvedené problematice bohužel neexistuje mnoho literatury zaměřené přímo na insulární latinu, cílem kapitoly je tedy přispět ke specifikaci lexika anglo-latinské literatury.²³⁵

IV. 1. 1. Křesťanská a biblická latina

Daniel Sheerin dělí lexikum křesťanské latiny na základě studie Vincenza Loie; ten jej klasifikuje podle původu na lexikografické christianismy, které dále dělí na přejatá slova – slova přejatá z řečtiny, popř. z hebrejštiny skrze řečtinu – *ecclesia*, *apostolus*, *episcopus*, *presbyter*, *diaconus* apod.; kalky – *primogenitus*, *salvator*, *glorificare*; a neologismy odvozené z biblických termínů prostřednictvím suffixů: *spiritus* → *spiritalis*, *spiritaliter*; *sanctus* → *sanctificare*, *sanctificatio*, *sanctificator* apod. Další skupinou jsou sémantické christianismy –

²³⁴ K analýze jsme použili edici Bertama Colgravea, který potvrzuje jisté úpravy ortografie textu. Srov. COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid*, s. xv–xvi. Obecně je ortografie *Vita Wilfridi* poměrně konzistentní, s běžnými variantami ae – e, y – i, u – v, a významně se neodlišuje od jiných legend sledovaného období.

²³⁵ Některé studie se věnují dílčí problematice, např. studie Michaela Lapidge se zaměřuje na poetické rysy anglo-latinské prózy. Srov. LAPIDGE, M.: „Poeticism in Pre-Conquest Anglo-Latin Prose“. In REINHARDT T. – LAPIDGE, M. – ADAMS, J. N. (eds.): *Aspects of the Language of Latin Prose. Proceedings of the British Academy*, roč. 129. Oxford: OUP, 2005, s. 321–337. Nad nedostatkem výzkumu na poli latiny užívané v Británii před normanským zábořem se pozastavoval také W. F. Bolton: „Why, in fact, has so little work been done on Anglo-Latin?“ BOLTON, W. F.: „Pre-Conquest Anglo-Latin: Perspectives and Prospects“. In *Comparative Literature*, vol. 23, no. 2. Duke University Press, 1971, s. 165.

slova klasické latiny, která nabývají nového významu v křesťanském kontextu a stávají se tak polysémními slovy. Tuto obsáhlou skupinu dělí podrobněji do několika kategorií: běžná slova, která získala speciální význam – *salus, fides, spiritus*; běžná slova, která se stávají vlastními jmény – *Dominus* (Pán), *adversarius* (dábel); běžná slova, jejichž význam se v křesťanském kontextu zúžil: slova *mundus* a *saeculum* nabyly pejorativního významu, *caelum/caeli* – nebesa, *testis* – mučedník, atd.; slova běžného jazyka, kterými jsou překládány biblické termíny: *redemptor, creator, humilitas, divinitas*; slova, která v křesťanském kontextu nabývají velmi odlišného významu: *sacramentum, confiteri* (chválit, velebit), *praedicare* (kázat); slova, která nabývají nového významu v kolokacích – *sancta scriptura, secunda nativitas, absolvere peccata, vivere in aeternum*, apod.²³⁶ Lexikum křesťanské latiny, vyskytující se ve *Vita Wilfridi*, je možno klasifikovat z hlediska původu slov jako slova přejatá (*ecclesia, episcopus, presbiter, diaconus, apostolicus, propheta, clerus, synodus*), dále jako neologismy (*episcopatus* (odvozené od *episcopus*), *baptizare, evangelizare*) a zejména jako sémantické christianismy: *pontifex, antistes, praevius*; či kolokace *hostis antiquus, sedes apostolica, vestra summitas*. Podle významu lze lexikum Eddiovy legendy dělit do následujících skupin:

- substantiva označující hodnosti církevní hierarchie, jejich službu a jednotky církevní správy: *ecclesia* (církev, kostel), *episcopus, episcopus metropolitanus, pontifex, presbiter, diaconus, apostolicus, propheta, clerus, clerici, presbiterii gradus, sacerdotalis officium, ecclesiastica officia persolvere, baptizare, evangelizare, completorium orationis, episcopatus* (diecéze), *parrochia* (diecéze), *provincia*. Z hlediska původu se jedná zejména o grecismy.
- slova vztahující se ke klášterům a řeholnímu životu: *monasterium, monasteriolum* (dceřinný klášter, závislý na větším, mateřském klášteře), *coenobium, coenobialis vita, regularis disciplina, sedes coenobialis* (klášter, který je zároveň biskupským sídlem)
- lexikum vztahující se k papežskému stolci a jeho autoritě: *sedes apostolica, sanctissimus ac ter beatissimus episcopus sanctae catholicae atque apostolicae ecclesiae urbis Romae, apostolicae sedis praesul, sancti Petri apostoli ecclesiae disciplina, sedis apostolicae disciplina, canones, sancta synodus, statuta canonica, glorifica sedes, gloriosissima sedes, vestra summitas, fastigium*

²³⁶ Srov. SHEERIN, D. „Christian and Biblical Latin“. In MANTELLO, F. A. C. – RIGG, A. G. *Medieval Latin: An Introduction and Bibliographical Guide*. Washington: The Catholic University of America Press, 1996, s. 143–145.

Velký počet těchto výrazů je podmíněn tématem legendy a také tím, že jsou do textu začleněny inserty dokumentů, psaných úředním stylem papežských listů Řehoře Velikého.²³⁷

- lexikum týkající se církevní nauky: *ecclesiasticae disciplinae regulae, paschalis ratio, sacrorum canonum normae ac definitiones*
- slova vztahující se k církevním stavbám a liturgickým předmětům: *domus* (kostel v Riponu i Hexhamu), *ecclesia* (kostel), *basilica* (podobně jako v Bedově terminologii kostel, v němž jsou uloženy ostatky, tedy pouze v Riponu a Yorku), *officia* (kostel), *oratorium* (kaple, chór kostela), *chrismarium* (relikviář), *reliquiae*
- adjektiva vyjadřující křesťanské ctnosti: *religiosus, religiosissimus, beatus, beatissima, sanctus*
Sanctus je nejčastějším adjektivem (71 výskyt jen ve tvaru nominativu) a pochopitelně je užito ve valné většině o Wilfridovi samém. *Beatus* se vyskytuje čtyřikrát, z toho dvakrát o Wilfridovi, jednou o papeži Agathonovi a jednou o svatém Petrovi.²³⁸
- figurativní vyjádření církevních pojmů: *navem ecclesiae gubernare*
- náboženské pojmy vyjádřené slovy klasické latiny, která nabývají specifického významu: *antistes, praevius, hostis antiquus* (též v pl.), *insidiator, illusor omnis boni*

Jak bylo řečeno, velký podíl má také lexikum latiny biblické. Také to můžeme rozčlenit do několika sémantických skupin:

- vlastní jména biblických postav: *Abraham, Hur, Aaron, Moyses, Iesus Nave, Samuel, Iesus Christus, Paulus apostolus, sanctus Petrus apostolorum princeps, Syrophenissa* a další
- náboženské pojmy vyskytující se ve Vulgátě (často hebraismy, grecismy a výrazy klasické latiny, jejichž význam je v biblické latině posunut): *verum pascha* (neutrum, nesklonné), *evangelium, idolothitum, agon, elemosinae, decimae, miracula, mirabilia, prodigia, virtutes, Dominus, saeculum, mundus*

²³⁷ Srov. GILCHRIST, J.: „Canon Law“. In MANTELLO, F. A. C. – RIGG, A. G. (eds.): *Medieval Latin. An Introduction and Bibliographical Guide*. Washington: The Catholic University Press, 1999, s. 243–244.

²³⁸ Neplatí zde tedy tvrzení Paula Fouracra, že *beatus* se používá o žijících lidem a *sanctus* o zesnulých. Srov. FOURACRE, P. – GERBERDING, R. A. *Late Merovingian France...*, s. 67.

Nejčastějším slovem pro zázrak u Eddia Stephana je *virtus*, jež vyjadřuje typické zázraky uzdravení či vzkříšení. Pro Božíc zázraky je použit výraz *mirabilia* a *miracula*. Zajímavé je spojení *miraculorum virtutes*, které se vztahuje k Wilfridovým posmrtným zázrakům. Kombinuje obě slova a z hlediska stylistických ozdob je vlastně pleonasmem.

- aluze na biblický text: *sindon, paupercula, fimbria* (třásně šatu) a další
Tyto výrazy jsou záměrně použity tak, aby čtenář či posluchač legendy rozpoznal biblický předobraz.

Dodejme, že uvedené příklady jsou pouhým výběrem. Z hlediska použití výrazů biblické latiny je *Vita Wilfridi* ve shodě s dalšími anglo-latinskými hagiografiemi raného středověku. Velkým počtem odborných výrazů týkajících se církevní správy a praxe se naopak významně liší např. od obou legend o svatém Cuthbertovi, ve kterých hrají hlavní roli prvky hagiografické, popř. homiletické či exegetické.

IV. 1. 2. Lexikální zvláštnosti

Nyní se věnujme několika lexikálním zvláštnostem, které se v jazyce legendy vyskytují. Kritériem jejich výběru bylo, zda na jejich výskyt ve *Vita Wilfridi* odkazuje slovník *Dictionary of Medieval Latin from British Sources (DMLBS)*, popř. zda jsou zaznamenány v Du Cangeově slovníku středověké latiny *Glossarium ad scriptores mediae et infimae Latinitatis* s odkazem na Eddia Stephana. Následující přehled je *nesourodým výčtem xxx proč je nesourodý a co to je?, snad jen „neúplný“, „spíše nahodilý... takových výrazů, který vznikl při detailní analýze lexika.*

Jako první příklad uveďme slovo ***bibliotheca*** v kontextu popisu interiéru kostela v Riponu, pro který biskup Wilfrid nechal zhotovit kodex obsahující evangelia:

*Nam quattuor evangelia de auro purissimo in membranis depurpuratis, coloratis, pro animae suae remedio scribere iussit: necnon et **bibliothecam** librorum eorum, omnem de auro purissimo et gemmis pretiosissimis fabrefactam, compaginare **inclusores gemmarum** praecepit (VW XVII).*

V *DMLBS* je zaznamenán jediný výskyt tohoto slova s významem „desky knihy“ a s odkazem na toto místo. Du Cange u hesla *bibliotheca* na něj rovněž odkazuje a dále vykládá: *per Bibliothecam intelligenda potius videtur ipsa librorum theca seu tegumentum, quam libri ipsi:*

*quod attentus lector, quolibet tacente, facile potest deprehendere.*²³⁹ Na tento význam poukazuje také Blaisův slovník a odkazuje na Eddiovu vitu. Pozornost si zaslouží také slovní spojení *inclusor gemmarum* – šperkař. Také u něj odkazují oba slovníky na totéž místo ve *Vita Wilfridi*. V Blaisově slovníku zaznamenáno není. Slovo se také vyskytuje ve Vulgátě u proroka Jeremiáše (Jer 29, 2; 24, 1).

Dalším heslem obou slovníků, v němž je odkaz na výskyt ve VW XIII, je *celeuma* z řeckého κέλευμα. Du Cange jej definuje jako *cantus nautarum quem in prosperis praesertim concinebant*, v textu legendy je slovo užito o zpěvu Wilfridových spolubratří při líčení jeho plavby do Fríska. V obecnějším a častějším významu „jásot, výskot“ se *celeuma* vyskytuje také ve Vulgátě (Jer 25, 30; 48, 33) a v dalších textech, v původním významu je to poměrně ojedinělý výskyt. Substantivum *clavicularius* – klíčník je použito ve dvou kontextech – jako „držitel klíčů od klášterní pokladnice“ (VW LXIII) a jako „svatý Petr, držitel klíčů od království nebeského“ (VW X). V *DMLBS* i v Du Cangeově slovníku je odkaz na slovo *clavicularius* v kapitole LXIII – držitel klíčů, pokladník.²⁴⁰ Substantivum *chrismarium* je u Eddia Stephana v kapitole XXXIV použito ve významu „schránka na relikvie či relikviář“. Ve stejném významu se objevuje také v Adhelmových *Aenigmatich*.²⁴¹ Opět na ně poukazují oba slovníky, Du Cange je definuje jako *theca reliquiarum*.²⁴² V Blaisově slovníku uvedeno není.

Adverbium *memorialiter* ve spojení se slovesy *didicit* (VW II), *enarravit* (VW LXIV), *retinere* (VW LII), popř. *transmetuit* (VW III) (zřejmě tvar perfekta slovesa *transmittere* chybně vytvořený), je uvedeno v Du Cangeově slovníku *pro memoriter*, s odkazem na uvedená místa ve VW.²⁴³ Dalším slovem je *progeniculare* (VW L), které je častější bez předpony (uvádí jej Du Cange), s předponou *pro-* jej lze nalézt jen v *DMLBS* a v Blaisově slovníku, v obou s odkazem na VW. Odkaz na Eddiovu vitu je podobně zaznamenán v *DMLBS* u hesla *gazofylacium* (VW LXIII) z řeckého γαζοφυλάκιον. Jedná se o klášterní či kostelní pokladnici, ze které biskup Wilfrid rozděluje majetek před svou smrtí. *Gazofylacium* se vyskytuje také ve Vulgátě, např. Mar 21, 41 jako chrámová pokladnice. Naopak pouze v Du Cangeově slovníku najdeme substantivum *indiculum*, „list“, s odkazem na *Vita Wilfridi*.²⁴⁴ Blaisův slovník také uvádí tento význam, ovšem bez odkazu na naši legendu.

²³⁹ Du Cange užívá jiné číslování kapitol – VW XVI.

²⁴⁰ Du Cange mylně uvádí kap. 59.

²⁴¹ Srov. „chrismarium“ in *DMLBS*.

²⁴² Du Cange uvádí kapitolu 32.

²⁴³ Du Cange uvádí kapitoly 3, 49 a 61.

²⁴⁴ Du Cange uvádí kapitolu 47.

Substantivum *institor*, které se vyskytuje v Blaisově slovníku i *DMLBS* s významem „obchodník, bankéř“, má v legendě význam řemeslník, na který poukazuje *DMLBS* s odkazem na *Vita Wilfridi* XIV. Substantivum *dissipator* je rovněž zachyceno v *DMLBS* s odkazem na kapitolu XXXIII. Ani Du Cangeův, ani Blaisův slovník toto substantivum neuvádějí.

DMLBS zaznamenává sloveso *distillare* a odkazuje na slovní spojení *culmina antiquata tecti distillantia* (VW XVI), jiný slovník středověké latiny sloveso neuvádí. Zvláštní je také sloveso *praearripere*: *rex [...] alium consensit praearripere inordinate sedem suam* (VW XIV). Vyskytuje se také v jiné variantě jako *praeeripere*: *praedonis more episcopus alterius episcopi sedem praeeriperere ausus est* (VW XV). Oba tvary jsou doloženy pouze v *DMLBS* s odkazem na příslušná místa ve *Vita Wilfridi*. V téže kapitole se vyskytují také dvě podobná slovesa – *fraudare* a *defraudare*. Obě jsou doložena pouze v Blaisově slovníku a v *DMLBS*, zde s odkazem na kapitolu XXIV. Zajímavé je, že každé z nich se pojí s předmětem v jiném pádu: *dona fraudare* (s ak.) a *suis substantiis defraudarent* (s. abl.). Dvakrát je použito sloveso *compaginare*, jehož význam „spojit, propojit“ je jak v Du Cangeově slovníku, tak ve slovníku Niermeyerově. První výskyt v kap. VII *Tunc autem mirifice anima utriusque in alterum conglutinata est, sicut animam David et Ionothae inter alterutrum compaginatam legimus*. Je zachycen v *DMLBS*. Citace z kap. XVII byla již uvedena u hesla *bibliotheca*.

Slovní spojení *vendere sub corona* je zaznamenáno jak v Du Cangeově slovníku, tak v *DMLBS*, v obou s odkazem na kapitolu XXXIII s významem „prodat do otroctví“. V Blaisově slovníku s tímto významem zaznamenáno není. Sloveso *musito* (*musitantes*) (VW LXVIII) je zaznamenáno pouze v *DMLBS*. Jiné slovníky středověké latiny jej neuvádějí.

Uveďme také morfologické či ortografické zvláštnosti dalších slov, na které Du Cange upozorňuje: adjektivum *sceleste* místo *scelestum* ve spojení *pretium sceleste* (VW XXVII) (*apud Steph. Eddium in Vita S. Wilfridi, cap. 26*), na toto místo odkazuje také *DMLBS*, Blaisův slovník uvádí adjektivum *scelestis* jako variantu adjektiva *scelestus*. Sloveso *angarizo* místo obvyklejšího *angario* s odkazem na kapitolu XXVIII,²⁴⁵ v *DMLBS* jde o jediný výskyt tohoto slovesa, Blaise na legendu odkazuje také; adjektivum *inhormis* místo tvaru *innormis*.²⁴⁶ Pouze v Blaisově slovníku se vyskytuje slovo *antedecessor* (VW LII), které je synonymem slova *praedecessor* a je zřejmě vytvořeno analogicky.

Věnujme nyní pozornost několika slovními spojeními, která jsou poměrně ojedinělá, ačkoli pouze některá z nich jsou zaznamenána ve zmíněných slovnících. Wilfridovo rozhodnutí

²⁴⁵ Du Cange mylně uvádí kapitolu VII.

²⁴⁶ Du Cange: *non semel apud Eddium Stephanum in Vita S. Wilfridi*. Adjektivum má také variantu *inormis*, naopak *innormiter* lze nalézt v kap. XXX.

podniknout první cestu do Říma je popsáno jako *adhuc inatritam viam genti nostrae temptare in cor adolescentis supradicti ascendit* (VW III). Na adjektivum *inatritus* – „neprošlapaný“ odkazuje *DMLBS* a uvádí je jako jeden ze dvou odkazů na texty ostrovní provenience. Dalším slovním spojením je *per plana et aspera camporum et montium* (VW LV) popisující Wilfridovu cestu z Říma zpět do Británie. Překládáme je úslovím „přes hory a doly“; spojení *litterae apex* ve spojení *ne unius quidem litterae apicem umquam in vita mea condempnabo* (VW LVII), znamená „neodmítnu ani čárku“. Tato slova vyjadřují odhodlanost mercijského krále Aethelreda podřídit se ustanovením papežského stolce. Zde je zřejmá aluze na Mat 5, 18: *amen quippe dico vobis donec transeat caelum et terra iota unum aut unus apex non praeteribit a lege donec omnia fiant*.

Neobvykle působí spojení *audire sapientiam praesulum mundi* (VW V), které označuje Wilfridovu touhu navštívit papežský stolec v Římě. Význam slova *praesul* – biskup, papež je běžný, neobvyklá je však kombinace se substantivem *mundi*, které má v křesťanských textech často pejorativní konotaci (pozemský svět, světský jako protiklad duchovnímu, nebeskému). Zde se však patrně jedná o společenství všech křesťanů *oikúmené*.

To, že je *Vita Wilfridi* bohatá na lexikum biblické latiny, platí také o slovních spojeních a vazbách. Za všechny uvedme alespoň jeden příklad: v kapitole IV se líčí, jak ochotně přijal arcibiskup Dalfinus Wilfrida při jeho první cestě do Říma. Wilfridovi se dostalo opravdu pozorné péče, která je popsána takto: [*Dalfinus*] *super servum Dei mitissimum Wilfridum posuit oculos in bonum*. Uvedené spojení se vyskytuje třikrát u proroka Jeremiáše: Jer 39, 12: *et pone super eum oculos tuos*; 40, 4: *et ponam oculos meos super te*; 24, 6: *et ponam oculos meos super eos*. Podobné parafráze biblického textu jsou ve vitě velmi časté.²⁴⁷

Počet deminutiv v naší legendě není velký, nicméně jejich použití si zaslouží pozornost. V kapitole V je Wilfrid vylíčen jako *humillimus gentis nostrae igniculus* – plamének či jiskřička, kterou roznítí Duch svatý, aby se Wilfrid stal světlem – *lumen Britanniae*; a ve stejné kapitole je nazván *adolescentulus servus Dei*. Obě deminutiva spolu souvisejí a zdůrazňují Wilfridovo mládí a ranou kariéru svěťce. Podobnou funkci má substantivum *aetatula* ve větě [*ministerium*] *a primaevo vagientis aetatuli incunabulo enutrivit* (VW XLVII). Patrně jde o chybnou koncovku genitivu singuláru. Je zde řeč o Wilfridově péči o jednoho z pomocníků krále Aldfritha, když byl malým dítětem. *DMLBS* uvádí femininum *aetatula* ve významu „raný

²⁴⁷ Např. VW XV: *magnum ostium fidei apertum est* (Act 14, 26: *cum autem venissent et congregassent ecclesiam rettulerunt quanta fecisset Deus cum illis quia aperuisset gentibus ostium fidei*); VW XVIII: *Noli fidem orbatae mulieris extinguere* (Sol 5, 19: *Spiritum nolite extinguere*); VW XXXVIII: *in opprobriis spectaculum factus* (Hebr. 10, 33: *et in altero quidem opprobriis et tribulationibus spectaculum facti*).

dětský věk“, které je odvozeno od substantiva *aetas*. Adjektivum *vagiens* se jednou vyskytuje ve Vulgátě.²⁴⁸ V úplně jiném kontextu jsou pak použita deminutiva v rozhovoru králů Ecgfritha a Aldfritha s biskupem Wilfridem na koncilu v Atswinapathe; králové chtějí Wilfrida připravit o všechny majetek: *primo dixerunt, sanctum famulum Dei omnibus facultatibus spoliare taliter velle, ut nec in Ultra-Umbrensi regno nec in Merciorum minimam quidem unius domunculi portiunculam haberet* (VW XLVII). Deminutivy je zde zdůrazněno, že Wilfridovi nemá z jeho majetku zbýt vůbec nic. Zajímavé je, že slovo *domunculus* se vyskytuje třikrát ve *Vita Cuthberti Anonyma*, kde má význam „domeček, chýše“.²⁴⁹

Na závěr uveďme ještě figurativní vyjádření *de utribus et folliculis*, které také obsahuje deminutivum. Vojáci severského kmene Piktů se chystají k boji proti vojsku northumbrijského krále Ecgfritha a jejich počínání je metaforicky trefně vyjádřeno takto: *congregantes undique de utribus et folliculis aquilonis innumeras gentes, quasi formicarum greges in aestate de tumulis verrentes aggerem contra domum cadentem muniebant*. Uvedené slovní spojení obsahuje slova *uter, tris*, m. „měch“ a *folliculus, i*, m. „váček“ a lze ho přeložit „ze všech koutů“. Žádný ze slovníků dostupných v databázi *Litterae ante portas* metaforický význam tohoto sousloví neuvádí.

IV. 1 .3. Výskyt adverbii

Při analýze lexika jsme zjistili, že *Vita Wilfridi* vyniká velkým počtem adverbii způsobu, míry a času, jejichž přehled poskytuje následující tabulka:

Adverbium	VW	VCA	VCP
abundanter	1	0	1
abstinerter	1	0	0
aliter	3	0	1
alternatim	2	0	0
amare	3	1	0
ample	1	0	0
artificiose	1	0	0
audaciter	3	0	0
austere	3	1	0

²⁴⁸ *Aperiens cernensque in ea parvulum vagientem miserta eius ait de infantibus Hebraeorum est. Exo 2, 6:*

²⁴⁹ *Srov. Vita Cuthberti anonyma I/6 a III/4.*

benedicte	2	0	0
benigne	3	3	3
callide	1	0	0
canonice	1	0	0
cito	3	3	3
coacte	2	2	0
confestim	1	0	8
confidenter	1	1	0
constanter	1	1	0
consuetudinariae	1	0	0
contentiose	1	0	0
contumaciter	3	0	0
copiose	2	0	0
decenter	1	0	0
dedignanter	1	0	0
dignanter	1	0	0
diligenter	16	4	3
districte	1	0	0
diutius	6	0	2
dure	3	0	0
efficaciter	1	0	0
eloquenter	1	0	0
evidenter	1	2	0
facilius	3	1	0
festinanter	2	0	0
fideliter	1	0	3
fiducialiter	2	1	0
fixe	1	0	0
firmiter	2	0	0
frequenter	7	3	1
glorioso	1	0	0
gratanter	1	1	1
gratulanter	1	0	0

honorifice	11	1	0
humiliter	17	4	2
impie	1	0	0
incessabiliter	1	0	0
incunctanter	1	0	0
indesinenter	6	0	0
indigne	1	0	0
indocte	1	0	0
inique	1	0	0
inordinate	2	0	0
inormiter/innormiter	1	0	0
insidiose	1	0	0
insipienter	1	0	0
instanter	1	0	0
iugiter	2	0	0
large	2	0	0
latenter	1	0	0
leniter	2	0	0
libenter	5	0	3
libere	1	0	0
lucide	1	0	0
lugubre	1	0	0
magnifice	4	1	1
manifeste	2	0	0
mansuetissime	1	0	0
mature	1	0	0
mediocriter	2	0	0
memorialiter/memoraliter	4	0	0
mirabiliter	2	1	1
miranter	1	0	0
mire	1	4	1
mirifice	5	0	0
misere	1	0	1

moderate	1	0	0
nominatim	2	0	0
noviter	3	0	0
obnixè	1	0	1
oboedienter	2	0	0
pacifice	7	1	0
pariter	1	0	18
patienter	2	1	0
perspicue	2	0	0
plene	4	5	2
plene perfecteque	3	0	0
praesentialiter/presentialiter	1	0	0
prospere	5	3	0
provide	1	0	0
prudenter	1	0	0
pulchre	1	0	0
pure	4	0	0
regulariter	5	0	0
saeculariter	1	0	0
sapienter	3	0	0
scienter	1	0	0
secure	1	0	0
sententialiter	1	0	0
similiter	2	0	0
singulariter	1	1	1
stabilter	2	0	0
synodaliter	1	0	0
taliter	2	0	0
temere	1	0	0
temperanter	1	0	1
unanimiter	5	0	0
venerabiliter	2	0	0
veraciter	4	0	1

verbialiter	1	0	0
vere	6	0	2
voluntarie	3	0	0
	111/262 výskytů	23/46 výskytů	23/61 výskytů

Z uvedeného přehledu vyplývá, že *Vita Wilfridi* je po stránce rozmanitosti adverbíí daleko bohatší než anonymní *Vita Cuthberti* i Bedova prozaická *Vita Cuthberti*. Samozřejmě důležitým faktorem je délka legend. Zatímco anonymní vita obsahuje 40 kapitol, prozaická obsahuje 46 kapitol a *Vita Wilfridi* 68 kapitol. Zajímavé však je, že tato používá 111 různých adverbíí, z nichž většina (57) je zakončena na -iter/-ter, 48 má příponu -e, 3 jsou zakončena na -im a 3 mají příponu jinou. Překvapivé je také použití adverbíí u jednotlivých autorů: u Eddia jsou nejčastější adverbia *humiliter*, *diligenter* a *honorifice*, v Bedově legendě jsou to *pariter* (18!) a *confestim*.

IV. 1. 4. Shrnutí rozboru lexika

Závěrem shrňme, že celkový charakter legendy *Vita Wilfridi* jako hagiografie s mnoha biografickými a historiografickými prvky je rozhodujícím faktorem ovlivňujícím četnost výrazů křesťanské a biblické latiny, zejména lexika vztahujícího se k církevní správě a papežskému stolci a jeho autoritě. Lexikální zvláštnosti, které jsme identifikovali na základě podrobné analýzy a konzultace slovníků středověké latiny *Medieval Latin from British Sources (DMLBS)* a Du Cangeova slovníku *Glossarium mediae et infimae Latinitatis* a Blaisova slovníku středověké latiny, poukázaly na jedinečné příklady slovní zásoby *Vita Wilfridi*. V žádném případě ale nejde o jejich vyčerpávající přehled. Zajímavým rysem je pak použití rozmanitých adverbíí, z nichž některá jsou vlastní latině dokumentů, které tvoří inserty vložené do textu legendy. Jsou to např. adverbia *humiliter*, *diligenter*, *libenter*, *praesentialiter*, *sententialiter*, *synodaliter*, *verbialiter*. Tím, že jsou často užívána v diplomatických textech, můžeme vysvětlit jejich hojný výskyt ve *Vita Wilfridi*.

IV. 2. Morfologické a syntaktické rysy legendy *Vita Wilfridi*

Situace středověké latiny v Británii se značně liší od situace na kontinentu. Vernakulárním jazykem tam byla stará angličtina (Old English), tedy jeden z germánských jazyků. V důsledku rozdílnosti obou jazyků existovaly vedle sebe a byla to angličtina, která z latiny čerpala. V anglo-saském období z latiny přejala mnoho biblických termínů a slov týkajících se církevní nauky i praxe, ale také každodenní slovní zásobu (street, butter, pear, apod.). Později v období vrcholného středověku a v renesanci platila latinská syntax za vzor angličtině, která byla po normanském záboru zatlačena do pozice jazyka téměř výlučně mluveného a která postupně během 14. století opět nabyla prestiže jazyka státní správy i literatury. Vraťme se však do anglo-saského období. Podle Petera Stotze si latina v Británii uchovala pozdně antický ráz právě díky velkému rozdílu mezi latinou a starou angličtinou. Z hlediska morfologie a syntaxe je insulární latina charakteristická poměrně konzervativním, školským vyjadřováním, a právě proto, že nevykazuje téměř žádné výstřední rysy, se později stala vzorem pro znovuobnovený spisovný jazyk.²⁵⁰ Podobně se k poměrně konzervativní morfologii a syntaxi vyjadřuje A. G. Rigg, zohledňuje však vliv vernakulárního jazyka na středověkou latinu, např. v kombinaci slovesa *habere* s participiem perfekta sloves spatřuje vliv germánských jazyků.²⁵¹

Následující kapitola²⁵² se soustředí na morfologické a syntaktické jevy, které se ve *Vita Wilfridi* vyskytují. Otázka, kterou jsme si položili, tedy byla, jaká je úroveň morfologie a syntaxe, kterou Stephanus v legendě užil a zda je ve shodě s obecně přijímaným hodnocením insulární latiny 8. století jako jazyka vykazujícího daleko větší podobnost s latinou klasickou než soudobý jazyk literární produkce na kontinentu. Z tohoto důvodu jsme ke srovnání zvolili hagiografický text podobného charakteru a doby vzniku, ale kontinentální proveniencie, a tedy rozdílného kulturního okruhu – franckou legendu *Vita vel passio Haimhrammi episcopi et martyris Ratisbonensis* Arbeona z Freisingu.²⁵³ Byla sepsána v druhé polovině 8. století a

²⁵⁰ Srov. STOTZ, P.: *Handbuch zur lateinischen Sprache des Mittelalters*, Einleitung. Lexikologische Praxis. Wörter und Sachen. Lehnwortgut (Bd. I). München: C. H. Beck, 2002, I § 36.4.

²⁵¹ „In comparison with the development of the vernacular languages, Medieval Latin syntax shows relatively few changes from its classical ancestor. [...] In Latin, the inflectional system remained intact and there was no internal pressure on the structure of the language. Such changes as there were came from two sources: tendencies already at work in Classical Latin and external forces, often in combination.“ RIGG, A. G.: „Morphology and Syntax“. In MANTELLO, F. A. C. – RIGG, A. G. (eds.): *Medieval Latin. An Introduction and Bibliographical Guide*. Washington: The Catholic University Press, 1999, s. 85.

²⁵² Dílčí výsledky analýzy byly publikovány v článku POLEHLOVÁ, H.: „*Vita Sancti Wilfridi*: selected aspects of language“. In *Graeco-Latina Brunensia*, sv. 21, č. 1, 2016, s. 135–148.

²⁵³ ARBEO: *Vita vel passio Haimhrammi episcopi et martyris Ratisbonensis*. In KRUSCH, B. (ed.) *Monumenta Germaniae Historica, SS rer. Mer. IV*. Hannoverae et Lipsiae, 1902, s. 452–524. Na legendu zkráceně odkazujeme jako na *Vita Haimhrammi* nebo *VH*.

zachycuje život, smrt a zázraky biskupa Jimrama. Jistý rozdíl v zaměření legend je patrný; *Vita Wilfridi* líčí detailně Wilfridův život a uvádí relativně malý počet zázraků; naopak z názvu francké legendy je zřejmé, že pozornost je věnována Jimramovu životu a zvláště jeho mučednictví. První část kapitoly je tedy věnována rozboru morfologických rysů ve *Vita Wilfridi* a *Vita Haimhrammi*, další část se zaměřuje na rysy syntaxe v týchž legendách a jejich vzájemnému srovnání.

IV. 2. 1. Analýza morfologických rysů legendy *Vita Wilfridi*

Při analýze morfologie jsme se soustředili na to, do jaké míry se morfologie jednotlivých slovních druhů odchyľuje od klasické latinské normy. Rozbor jsme zaměřili zejména na gramatické kategorie substantiv a adjektiv (deklinace, pády, rod) a na užití zájmen. Dále jsme se věnovali gramatickým kategoriím sloves (konjugace, slovesné kmeny, slovesný rod) a užití předložek, zvláště na to, s jakými pády se pojí.

Převážně ve shodě s normami klasické latiny se jeví pádový systém substantiv a adjektiv: substantiva mají ve valné většině stejný rod jako v klasické latině a náležejí ke stejné deklinaci. Změny v rodu a deklinaci se vyskytují napříč celým textem, ale jsou spíše sporadické: *ad decorem* (VW XVII) místo *ad decus* (n.); *vagientis aetatuli* (VW XLVII) místo *aetatulae* (f.); *ignis illa* (f.) (VW LXVII); *magnanimes in hostes* (VW XVII) (3. deklinace adjektiva místo 2. deklinace), ale *magnanimus* (VW XIX). Častější je výskyt chybných pádových koncovek, např. ablativu u participia přítentu *episcopo equitanti et pergenti* (VW XVIII), chybná pádová koncovka *famosus vir in circuitu nationibus* (VW XLVII) místo *nationum*; *in honore sancti Petri et Andreae apostolis* (VW LVI) místo *apostolorum*, či neshoda pádových koncovek substantiva a adjektiva *decretis Theodori episcopi [...] misso* (VW XLV).

Pozornost si zaslouží užití zájmen: za největší odchylku lze považovat nesystematické užití zvrtných zájmen *sibi* a *se*, osobních *ei*, *eum* a přivlastňovacích *suus* a *eius*; na mnoha místech dochází k jejich mísení. To je však třeba pokládat za běžný jev středověké latiny:²⁵⁴ *privigna enim sibi, matre sua mortua, molesta et immitis erat* (VW II) (místo *privigna enim ei, matre eius mortua, molesta et immitis erat*); naopak *cum mater eius* (*Wilfridi*) *in domo sua iaceret* (VW I). V některých případech je mísením těchto zájmen ztěženo porozumění textu: *preparans sibi necessaria, in pace Christi secundum voluntatem eius cum ducibus et opibus ad sedem apostolicam emisit* (VW IV) nebo *adiuravit eum audaciter, ut in nomine domini Dei sui*

²⁵⁴ RIGG, A. G.: „Morphology and Syntax“, s. 86.

cum sua sanctitate filium suum suscicaret et baptizaret (VW XVIII). Místy se od klasické normy odchyluje použití vztažných zájmen: *multiplies donationes, quam enumerare nullus potest* (VW IX), podobně *episcopatus, quam regebat* (VW XLV).

Také slovesné tvary jsou tvořeny převážně podle norem klasické latiny. V textu jsou použity tvary celého slovesného systému. Např. perfektum pasiva, které bývá ve středověké latině tvořeno pomocí participia perfekta a slovesa *esse* v perfektu,²⁵⁵ je ve VW tvořeno důsledně podle klasické normy, např. *passus est* (VW V). Následující věta takové použití dokládá: *exhortatione sancti pontificis nostri gentes, quibus ante praedicatum non erat, et numquam verbum Dei audierunt, congregatae sunt* (VW XLI). Odchylnou od klasické normy jsou aktivní tvary deponentních sloves, jeden z rysů středověké latiny:²⁵⁶ *deosculavit* (VW XVIII), *minabant* (VW XIX). Deponentní tvary pro běžná slovesa však doloženy nejsou.

Zajímavé je také použití slovesa *habere*: *O rectissime episcopo, quid aliud habuisti facere?* (VW XXXIII) ve smyslu „co jiného bys býval udělal?“ Tento úzus se od klasické normy výrazně odlišuje a domníváme se, že se zde jedná o výjimečný vliv germánského jazyka – staré angličtiny. Další příklad – *Habes hoc emendare* (VW LVI) se patrně vyvinulo z klasické gerundivní vazby se slovesem *habere*, tedy „habes hoc emendandum“, podobně také *habens [...] invitare* (VW LX).

Předložky se obvykle pojí se stejnými pády substantiv a adjektiv jako v klasické latině. Výjimkami jsou následující příklady: *ante regalibus conspectibus* (VW II) (místo *ante conspectus*), dále *secundum sanctae synodus iudicio* (VW XLIV) (místo *secundum iudicium*), popř. neobvyklé užití předložky *in*: *crecebat ei porta aperta elemosinarum pro Domino in pauperes* (VW VIII).

Shrneme-li morfologické rysy, morfologie substantiv, adjektiv a sloves většinou zachovává klasickou normu. Také předložky, až na několik výjimek, se pojí se stejným pádem jako v klasické latině.

IV. 2. 2. Analýza syntaxe legendy *Vita Wilfridi*

Jako příklad složitého větného celku, který je pro text vity charakteristický, uvedme úryvek z kapitoly XLII:

²⁵⁵ Srov. STOTZ, P.: *Handbuch zur lateinischen Sprache des Mittelalters*: Formenlehre, Syntax und Stilistik. (Bd. 4). München: C. H. Beck, 1998, IX § 64.1.

²⁵⁶ RIGG, A. G.: „Morphology and Syntax“, s. 83.

Quippe, regnante Ceadwalla, occisis et superatis inimicis eius, totam Westsexna regionis monarchiam tenens, statim sanctum Wilfridum episcopum nostrum, gentilem populum in Suthsexum bene ad Deum convertentem et nomen Domini per se magnifice glorificantem, patrem suum venerabilem et super omnes carissimum ad se venire humiliter accersivit (VW XLII).

V této větě jsou kombinovány vazby ablativu absolutního s oběma druhy participií, participium coniunctum a vazba akuzativu s infinitivem. Jako východisko zkoumání bylo stanoveno několik syntaktických jevů, které z uvedeného příkladu vyplývají: participium coniunctum, vazby ablativu absolutního, infinitivní vazby a dále také gerundium a gerundivum. Zřetel byl brán i na použití slovesných časů a způsobů. Při další analýze jsme se věnovali jednotlivým typům vedlejších vět a spojkám, v nich použitým.

Participium coniunctum

Typickým znakem textu je řetězení participií, která nahrazují určitý slovesný tvar:

*Nam, quo audito, rex Ecgfridus, humilis in populis suis, magnanimus in hostes, statim equitatu exercito praeparato, tarda molimina **nesciens**, sicut Iudas Machabeus in Deum **confidens**, parva manu populi Dei contra inhormem et supra invisibilem hostem cum Beornhaeth audaci subregulo invasit stragemque immensam populi subruit, duo flumina cadaveribus mortuorum **replentes**, ita, quod mirum dictum est, ut, supra siccis pedibus **ambulantes**, fugientium turbam **occidentes** persequebantur (VW XIX).*

Na přílišné používání participií místo určitého slovesného tvaru poukazuje Walter Berschin.²⁵⁷

Ablativ absolutní

Časové vztahy jsou v textu vyjádřeny nejen použitím vedlejších vět časových, nejčastěji je to užitím vazby ablativu absolutního. Ta může vyjadřovat též význam příčinný, podmínkový či přípustkový, nicméně primárně je užita k vyjádření souslednosti nebo předčasnosti děje vůči ději věty hlavní. V textu zdatelně převažují vazby ablativu absolutního s participií presantu aktiva nad vazbami s participií perfekta pasiva. V příkladu, který jsme uvedli na začátku této podkapitoly, se vyskytují oba dva druhy. Rysem tohoto příkladu, je to, že substantivum Ceadwalla, které je na začátku věty součástí vazby ablativu absolutního, je zároveň podmínkem celé věty, což se klasické normě vymyká. Pomocí ablativu absolutního je také vyjádřen topos Boží pomoci, požehnání a vedení, který je v legendě velmi častý: *Deo adiuvante* (VW II, XIV,

²⁵⁷ BERSCHIN, W.: *Biographie und Epochenstil im lateinischen Mittelalter*, s. 300.

XIX, XX, XXVIII), *Deo concedente* (VW IX), *Domino dirigente* (VW XXVIII), *Deo praeviante* (VW XXX).

Výjimečně je participium užito chybně – *eo postea quacumque ex causa moriente, plenius aliquod spatium pacifice imperavit* (VW XX) (místo *eo mortuo*); *vita obeunte* (VW XLV). Ve složitém souvětí místy dochází k vyšinutí z větné vazby, zde je porušena právě vazba ablativu absolutního:

*Factum est itaque, postquam, vergentibus annorum multorum circulis, sancto rectore nostro aliquando honorifice in exilio degente, et tunc **monachis suis** per diversa loca totius Britanniae **exterminatis** et sub alienis dominis **merentes expectantesque** a Domino redemptionem, ut postremo audierunt miserrimae cladis ruinam* (VW XLIV).

Infinitivní vazby

Ačkoli ve středověké latině jsou často infinitivní vazby nahrazovány vedlejšími větami, v textu *Vita Wilfridi* jsou poměrně hojné zejména vazby **akuzativu s infinitivem**. Vyskytují se v nich infinitivy přítomného a dokonavého:

*Putabant [...] **illum esse sanctum Wilfrithum episcopum***. (VW XXV)

*Deprecor vestram beatitudinem ut [...] **petitionem excipi** coramque **relegi praecipiat***. (VW XXIX)

*[...] episcopum subterfugientem, **quem huc venisse** arbitrati sunt*. (VW XXIX)

Ve vazbě akuzativu s infinitivem dokonavého pasiva dochází místy k vynechání infinitivu *esse*. V některých případech je vynechán také akuzativní člen vazby: *volens sic posse vivificare* (VW XVIII) – chybí akuzativ *episcopum*; *viventem et [...] florentem audientes* (VW XXVIII) – chybí akuzativ *eum*.

Vazba **nominativu s infinitivem** bývá ve středověké latině poměrně vzácná a také ve vitě se vyskytuje zřídka: *Wilfrithus [...] prae foribus nostri secretarii **esse narratus est***; [...] *cum petitione quam **afferre** dictus est* (VW XXIX).

Gerundium a gerundivum

Ačkoli gerundium a gerundivum nejsou častým jevem Stephanova jazyka, jejich použití se převážně shoduje s klasickou normou: *officia baptizandi* (VW XVIII); *potestas ligandi solvendique* (VW XXXIX, LX); *cadaveris mortui faciem inter alios ad confirmandum episcopo revolvit* (VW XVIII). Výjimečně se tyto vazby lehce od normy odklání: *dabo tibi bonam partem Galliarum ad regendam* (VW IV). Zmínit je však třeba užití ablativu gerundia místo participia

prézentu aktiva, které bývá považováno za obecný rys středověké latiny:²⁵⁸ *navigando ad Hiberniam insulam pervenit* (navigans) (VW XXVIII), *revelabat indicando* (VW XLVII). Pozoruhodné je, že v kapitole LIII se na rozdíl od zbylého textu tato vazba vyskytuje pětkrát, z toho třikrát ve Wilfridově obhajobě. Důvodem může být stylistický náboj. Nejčastěji jsou totiž použita slovesa významově blízká či synonymní a tato vazba pak vyjadřuje určitý důraz: *revelando [...] patefacere iudicii exsolutionem, iudicando decrevisset, silendo quievit* (VW LIII).

Syntax souvětí

Dále jsme se zabývali složitějšími větnými celky a sledovali, jak často jsou zastoupeny vedlejší věty. Ačkoli typickým znakem středověké latiny je převládající parataxe nad hypotaxí, ve *Vita Wilfridi* je velký počet podřadných souvětí. Nejčastěji zastoupeným druhem vedlejších vět jsou věty vztažné se vztažnými zájmeny v celé škále jejich tvarů, vedlejší věty srovnávací se spojkami *ut* a *sicut*, účelové se spojkami *ut* a *ut ne*, účinkové se spojkou *ut* a adverbii *ita* nebo *tam*, dále příslovečné věty podmínkové, v nichž se vyskytují spojky *si*, *nisi* a výjimečně *dum*. Vedlejší věty důvodové jsou nejčastěji uvozeny spojkou *quod*, výjimečně spojkou *quia* a *quamobrem*, vedlejší věty příslovečné přípustkové uvozené spojkami *quamvis* a *licet* a konečně vedlejší věty obsahové žádací, uvozené spojkou *ut*, a obsahové oznamovací se spojkou *quod*.²⁵⁹ Zastavme se u vedlejších vět příslovečných časových.

Jak bylo řečeno, časové vztahy jsou ve *Vita Wilfridi* vyjádřeny zejména ablativem absolutním, nicméně příslovečné věty časové uvozené časovými spojkami jsou též hojně zastoupeny. Nejčastěji se vyskytujícími spojkami jsou: *cum* historicum, *postquam*, *priusquam*, *usquedum*, *antequam*, *dum* a *iamiamque*. Udivující byla poměrně malá četnost zastoupení spojky *cum* ve srovnání s výskytem dalších časových spojek. V těchto větách se vyskytují jak indikativy, tak konjunktivy sloves, nejčastěji se používá konjunktiv imperfekta ve vedlejší větě závislé na větě hlavní se slovesem v indikativu perfekta. Výzkum zcela potvrdil fakt, že *cum* temporale ve větách obsahujících indikativ sloves je zcela vytlačeno spojkou *cum* historicum, která se pojí výlučně s konjunktivem sloves.²⁶⁰

²⁵⁸ Srov. STOTZ, P.: *Handbuch zur lateinischen Sprache des Mittelalters*: Formenlehre, Syntax und Stilistik. (Bd. 4). IX § 111.26.

²⁵⁹ Srov. STOTZ, P.: *Handbuch zur lateinischen Sprache des Mittelalters*: Formenlehre, Syntax und Stilistik. (Bd. 4). IX § 103.

²⁶⁰ Srov. RIGG, A. G.: „Morphology and Syntax“, s. 85; MIKULOVÁ, J.: *Syntax latinských vedlejších vět*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 141, 143.

Konečně se zmiňme o vedlejších větách obsahových oznamovacích. V tomto druhu vět, které v některých případech nahradily infinitivní vazbu běžnou v klasické latině, se u Eddia objevuje spojka *quod*, výjimečně také *ut*, např. [...] *sciam, quod quattuordecimani sunt* (VW XII); [...] *audivit, quod praedonis more episcopus alterius episcopi sedem praeeripere ausus sit* (VW XV), “*Scire enim*”, *dicebant, “vestram dignitatem hoc volumus, ut neminem per invidiam accussandum advenimus”* (VW L).

Slovesný čas a způsob

Slovesný čas i způsob v hlavních i vedlejších větách se až na několik výjimek řídí klasickou normou. V textu legendy se vyskytuje celá škála slovesných tvarů, včetně indikativu plusquamperfekta a futura II (VW XLVI, XLVII). Na několika místech jsme však zaznamenali některé odchylky od klasické normy: kombinování indikativu přítomného a perfekta v jedné větě – *ingreditur et [...] narravit* (VW VI), podobně také VW LXVII; mísení indikativu perfekta a plusquamperfekta – *super servum Dei mitissimum Wilfrithum posuit oculos suos in bonum et benigne cum sociis hospitio suscepit* (VW IV); nekonzistentní použití konjunktivu – *ut visitem et didicerim* (VW IV), *preparantes ei navem et auxilia hominum et pecuniae multitudinem, ita ut valde honorifice ad Galliae regionem pervenerit* (místo *perveniret*) (VW XII).

Na několika místech textu je větná stavba porušena a dochází k vyšinutí z větné vazby, např. *in conviviis tam abstinenter vivebat, ut numquam solus, quamvis parvissima fiala esset, potu consumpsisset, aut pro calore solis in aestate **sitiēti** aut pro frigore hiemis **fatigato*** (VW XXI). Podobně se vyskytuje také ve VW XLIII, XLV.

IV. 2. 3. Analýza morfologických jevů v legendě *Vita vel passio Haimhrammi episcopi et martyris Ratisbonensis*

Při analýze jazyka legendy *Vita vel passio Haimhrammi* bylo zjištěno, že odchylek od klasické latinské normy je daleko více a jsou zásadnějšího rázu než ve *Vita Wifridi*. Proto se věnujeme zvláště morfologii substantiv a adjektiv a zvláště zájmen a sloves.

Morfologie substantiv a adjektiv

Při rozboru morfologie substantiv a adjektiv vyvstaly jako charakteristické následující jevy:

- 1) tendence ke změně rodu a/nebo deklinace substantiv:

caelus (m.) (VH XXXIV), *superficies coopertus* (m.) (VH VI), *de scelo* (2. deklinace) (VH XXXVI), *sopolam* (1. deklinace, místo *sobolem*) (VH XII)

- 2) tendence užívat shodnou koncovku u substantiva a adjektiva nebo dvou souřadně spojených substantiv, ačkoli jsou rozdílných deklinací:

collectu spiritu (VH XIX), *corpus deductus* (VH XX), *in stagnis et amnis* (VH VI), *orationis et vigiliis intentus* (VH XX)

- 3) tendence k použití nesprávného pádu substantiv rozvíjejících adjektiva nebo slovesa:

orbati tanti pontifices (VH X), *instructus operandi peritiae* (VH XXXVII); někdy jsou použity dva možné pády: *huius criminis noxius* (VH IX), *huius innoxius crimine* (VH XI); *omnibus latibulis perlustrare* (VH VIII), *gementium condolere* (VH IX)

- 4) tendence užívat genitiv, stojí-li dvě substantiva vedle sebe:

post gloriae remunerationis (VH XI), *ex caritatis causae* (VH XV), *in tanti viri corporis praesentiae*

Tato tendence však úzce souvisí s obecným rysem užívání předložek s jiným pádem substantiv, jak bude patrné níže.

Morfologie zájmen

Rovněž použití zájmen vykazuje jisté tendence, které se od klasické normy odchylojí:

- 1) užití chybného pádu zájmen: *haec nefandam sententiam* (místo *hanc*) (VH XII), *eis in stuporem verteretur* (místo *eos*) (VH XXIII)
- 2) občasné mísení zvratných a osobních zájmen *se*, *suus* a *eum*, *eius*: *sperantia in se membra* (VH XXIII) (místo *in eum*), *quam vir suus dispexit* (VH XXXVI) (místo *eius*); na jiných místech jsou však zájmena použita správně
- 3) nadužívání příklonky *-que*: *et gregum omniumque* (VH VI), *seque, suisque prolibus* (VH VII)

Morfologie sloves

- 1) tendence k záměně slovesných kmenů:

ab incognitis detulta viris (delata) (VH XXIII), *vellisset* (voluisset) (VH XXXVI), *intulere* (inferre) (VH XV), *poposcere* (poscere) (VH VIII)

- 2) užití slovesného tvaru aktiva místo pasiva:

nuncupantem (nuncupatam) (VH XIII), *condisse* (condita esse) (VH XXIII)

3) užití tvarů aktiva u deponentních sloves:²⁶¹

gradere (*gradi*) (VH XXI), *imitare* (*imitari*) (VH XXII), *pollicebat* (*pollicebatur*) (VH IV)

4) ještě častější použití deponentních tvarů u nedeponentních sloves:

cessabatur (*cessabat*) (VH XVIII), *verteretur* (*verteret*) (VH XXIII), *deberentur* (*deberent*) (VH IX, XXIV, XXXV), *infunditur* (*infundit*) (VH IV, VI), *mutare deberentur* (*mutari deberent*) (VH XXXV)

5) složené tvary pasiva tvořené pomocí tvarů slovesa *fuisse*:²⁶² *fueraat constituta* (VH XLV) (místo *est constituta*), *adstrictus fuisset* (VH V) (místo *adstrictus sit*), *reprehensa fuisset* (VH XII), *praesentatus fuisset* (VH IV). Zajímavé však je, že tvary perfekta deponentních sloves jsou důsledně tvořeny podle klasické normy (*orta est, conatus est*).

Charakteristická byla také tendence pojit předložky s jinými pády, než je obvyklé v klasické latině: *ad pedibus* (VH IX), *sub pastoralis curae* (VH XXXVI), *ex caritatis causae* (VH XV), *in tanti viri corporis praesentiae* (VH XXXV).

IV. 2. 4. Analýza syntaxe legendy *Vita Haimhrammi*

Podobně jako při analýze Stephanovy vity, jsme sledovali obdobné syntaktické jevy.

Participium coniunctum

Participium coniunctum se v textu také vyskytuje, častější však jsou určité slovesné tvary:

Eadem namque die, non longo intermisso spatio, duo ignoti atque pulcherrimi viri, equitantes per publicam callem, a quibusdam arantibus in agro de sacris sancti martyris membris inquirentes, dum diutius circitarent, innotuerunt, quod in quendam arborem summissi essent (VH XXIII).

Častější je však následující struktura souvětí:

Dum autem vir reverentissimus Haimhrammus episcopus tot vigoribus polleret, pervenit ad eum fama, quod in quibusdam Europae partibus Pannoniensis plebs, tot Avarorum regna, excaecatis oculis a veritatis luce, quae est Christus, maxime ydolis deserviret (VH III).

Ablativ absolutní

Časové vztahy jsou vyjádřeny zejména pomocí vedlejších vět příslovečných časových. Ablativ absolutní je však také užit, i když méně často než ve *Vita Wilfridi*, a to jak ablativ

²⁶¹ Srov. RIGG, A. G.: „Morphology and Syntax“, s. 83.

²⁶² Srov. RIGG, A. G.: „Morphology and Syntax“, s. 87–88.

absolutní s participií přésentu aktiva i perfekta pasiva. Jejich tvoření a použití je zcela ve shodě s klasickou normou (viz předchozí příklady).

Infinitivní vazby

Výzkum prokázal, že jazyk legendy osciluje mezi užitím infinitivních vazeb a vedlejších vět se spojky *ut* a *quod*, podřízených hlavní větě obsahující *verba dicendi*, *sentiendi* et *putandi*. Na jednu stranu infinitivní vazby jsou ve shodě s klasickou normou: vazba akuzativu s infinitivem se vyskytuje zejména po slovesech *verba dicendi* a po neosobních vazbách: *se discordare cum Avaros (!) praenuntians* (VH V); *se iturum professus est* (VH IV); *se revelasse testatus est* (VH XI); *prophetie spiritum eum habuisse nimirum constat* (VH XI). Zajímavé je, že osobní zájmeno *se* v akuzativu obvykle vynecháno není, např. také v kapitolách IV, V, VI, XII, XIX. Vzácněji se objevující vazbu nominativu s infinitivem lze nalézt pouze se slovesem *videre*: *superficies telli coopertus esse videbatur* (VH VI). Na druhou stranu na hlavních větách se slovesy *verba dicendi* a *verba sentiendi* často závisejí vedlejší věty se spojkou *ut*: *praesciebat, ut impetrare potuisset* (VH IX); *videtur, ut refrigeres pectus* (VH XIX); případně užití spojky *ut* s polovětnou infinitivní vazbou *dixisse, ut quispiam ad mortem festinare minime debere* (VH XIX). V podobné funkci je občas užitá také spojka *quod*, např. VH II, XXIII.

Gerundium a gerundivum

Ačkoli je gerundium a gerundivum častým prostředkem syntaxe legendy, jeho užití se značně odchyluje od klasické normy. Někdy je nahrazeno infinitivy sloves:²⁶³ *occasionem egredere* (egrediendi) (VH XII), *tradendum non est, sed magis propheticum imitare testimonium* (imitandum) (VH XXII); naopak je gerundium užitó ve větách řízených slovesem *simulare*, kde by bylo lze očekávat vazbu akuzativu s infinitivem: *episcopus se limina simulat quaerendi* (VH XII); *se cuiusdam rei quasi expectandi simulat* (VH XII). Jak uvedeno v přehledu, užití ablativu gerundia místo participií přésentu aktiva je obvyklým rysem středověké latiny a ve *Vita Haimhrammi* je bohatě použito: *increpando arguens* (VH IX), *confirmando intulit* (VH XIV), *optando differre* (VH XIX).

Druhy vedlejších vět ve Vita Haimhrammi

Z druhů vedlejších vět, které legenda obsahuje, zmiňme vedlejší věty vztažné se škálou vztažných zájmen, vedlejší věty účelové, uvozené spojkou *ut* a *ne* a obsahující konjunktiv podle klasické normy. Dalším druhem jsou vedlejší věty účinkové se samostatným konjunktivem a

²⁶³ Srov. RIGG, A. G.: „Morphology and Syntax“, s. 85.

výhradně se spojkou *ut* či vedlejší věty srovnávací s touž spojkou. Příslovečné věty podmínkové jsou uvozené spojkou *si* a *acsi* a vyskytuje se v nich způsob a čas obvyklý v klasických podmínkových větách. Také věty přípustkové, uvozené spojkou *quamvis*, nevybočují z klasické normy. Věty příčinné jsou nejčastěji uvozeny spojkou *quia*, méně často spojkou *quod*, *cum causale* a *dum*. Obsahují indikativ a konjunktiv podle souslednosti časové a v závislosti na pravděpodobnosti příčiny. Věty obsahové oznamovací jsou nejčastěji uvozené spojkou *ut*, výjimečně *quod*. Jak již bylo zmíněno, bývají alternativou klasické infinitivní konstrukce. Poměrně častým slovním spojením synonymním k neosobnímu *constat* je v takových větách *datur intellegi*. Zmíňme ještě věty obsahující slovní spojení *dubium non est*. Na rozdíl od latiny klasické, kde po tomto slovním spojení následuje vedlejší věta uvozená spojkou *quin*, zde následuje vazba akusativu s infinitivem: *censorem adesse dubium non est* (VH XV); *membra condere dubium non est* (VH XXIII). Dalším druhem jsou věty obsahové žádací, důsledně uvozené spojkou *ut*. Obsahují konjunktiv imperfekta, výjimečně plusquamperfekta. Oproti latině klasické se v nich vyskytuje záporná spojka *ut non* a *ut ne*: *denuntiare debeas, ut ne eorumquis delinquat* (VH XI).

Podrobnější pozornost vyžadují vedlejší věty příslovečné časové, které jsou v legendě hojně zastoupeny. Nejčastější spojkou je *dum* ve smyslu *když*, *dokud*. Takovéto časové věty vyjadřují buď současnost s dějem věty hlavní a obsahují konjunktiv imperfekta, nebo předčasnost, a pak se v nich vyskytuje konjunktiv plusquamperfekta. Výjimečně se v nich objevuje indikativ podle souslednosti časové. Dále bývají časové věty uvozeny spojkou *cum* historicum s odpovídajícím konjunktivem. V menší míře jsou užity spojky *postquam* s indikativem podle souslednosti, *quamdiu* s indikativem imp., *ut* ve smyslu „jakmile“ s indikativem perfekta. Je třeba dodat, že časové vztahy jsou rovněž vyjádřeny participiálními konstrukcemi – ablativem absolutním: *suadente diabolo, eo meditante, his abeuntibus; sublato corpore, intermisso spatio, facto consilio*, které jsou však zastoupeny méně často než v legendě Eddiově.

IV. 2. 5. Srovnání morfologických a syntaktických rysů latiny legend *Vita Wilfridi* a *Vita vel passio Haimhrammi episcopi et martyris*

Jak jasně vyplývá z analýzy obou textů, největší rozdíly spočívají v morfologii: Eddiova legenda *Vita Wilfridi* se významně neodchyluje od norem klasické latiny, naopak text Arbeonovy legendy, jak je zřejmé z uvedených příkladů, vykazuje podstatné odchylky

v systému pádových koncovek substantiv a adjektiv i v příslušnosti jednotlivých substantiv ke kategorii rodu i deklinace. Odchyly jsou zřetelné také v tvarosloví sloves. Na příkladech jsme ukázali, že občas dochází k záměně slovesných kmenů, evidentní je také tendence tvořit deponentní tvary u nedeponentních sloves a zaměňovat tvary aktiva a pasiva. Složené slovesné tvary pasiva jsou převážně tvořeny pomocí participia perfekta a tvarů slovesa *fuisse*. Za nejzávažnější odchylku slovesného systému v Eddiově legendě považujeme vzácné užití tvarů aktiva pro deponentní slovesa. Jinak je systém ve shodě s normou. Velký rozdíl je také v použití předložek. Třebaže v Eddiově legendě se předložky pojí s pády substantiv podle klasické normy, v Arbeonově legendě je patrná tendence pojit předložky s pády jinými. Navíc je na příklad předložka *infra* použita ve smyslu *intra*.²⁶⁴ Shodným rysem jazyka obou legend je nekonzistentní použití reflexivních zájmen *se* a *sibi* a posesivního *suus*.

Zdaleka ne tak markantní rozdíly jsou patrné ze srovnání syntaxe: v obou legendách se vyskytují obdobné syntaktické prostředky – ablativ absolutní, infinitivní vazby, gerundium a gerundivum, a velký počet vedlejších vět. Rozdíly jsou patrné v četnosti uvedených jevů. Zatímco v Eddiově legendě je ablativ absolutní nejčastějším prostředkem vyjádření časových vztahů, v legendě Arbeonově je výskyt tohoto jevu méně častý. Vazba akuzativu s infinitivem se vyskytuje v obou textech zejména po určitých slovesech (*verba dicendi, sentiendi et putandi*). Vazba nominativu s infinitivem je v obou textech výjimečná, u Arbeona je použita výlučně po slovese *videre*. Naopak gerundium (třebaže je jeho použití občas nestandardní) se vyskytuje častěji u Arbeona. Pokud jde o vedlejší věty, vyskytují se v obdobné škále. Největší rozdíl je zřejmý v použití spojek u vedlejších vět, např. spojka *dum* převažuje v Arbeonových časových větách, spojka *acsi* ve větách podmínkových, či spojka *ut* v obsahových oznamovacích větách. Naopak v Eddiových větách tohoto druhu se nejčastěji vyskytuje spojka *quod*.

Nejdůležitějším rozdílem je však opět velká shoda syntaxe Eddiova textu s klasickou normou a naopak jisté odchyly syntaxe textu Arbeonova – nestandardní použití gerundia. V obou legendách můžeme místy poukázat na nekonzistentní použití času v hlavních větách. Lze tedy konstatovat, že analýza potvrdila obecně přijímaný názor o poměrně vysoké úrovni středověké latiny na Britských ostrovech v první polovině 8. století ve srovnání s úrovní latiny užívané ve stejném období ve francké oblasti. Odchyly od klasické normy, které jsme v Arbeonově textu zaznamenali, svědčí o francké latině předkarolinského období, kterou A. G. Rigg nazývá „negramatickou“.²⁶⁵

²⁶⁴ Srov. RIGG, A. G.: „Morphology and Syntax“, s. 87.

²⁶⁵ Srov. RIGG, A. G.: „Morphology and Syntax“, s. 89.

V. Stylistický rozbor legendy *Vita Wilfridi*

V. 1. Metodologie

Metodologickým východiskem pro stylistický rozbor textu legendy *Vita Wilfridi* je raně středověká příručka *De schematibus et tropis* Bedy Ctihodného, která poskytuje přehled figur a tropů vyskytujících se v Bibli a tím i návod, jak figurativní jazyk interpretovat při četbě Písma a exegezi. Spolu s *De arte metrica* tvoří celek dvou příruček adresovaný Bedově žáku Cuthbertovi.²⁶⁶ *De schematibus et tropis* byla sepsána po r. 709,²⁶⁷ tedy v přibližně stejné době jako *Vita Wilfridi*. Opírá se o třetí knihu *Ars maior* Aelia Donata, tedy spisu, jenž byl v raném středověku základní gramatickou příručkou. Výčet figur a tropů je u Donata i Bedy stejný. Zásadním rozdílem však je to, že Donatus ilustruje jednotlivé figury na příkladech z Vergiliových textů, zatímco Beda uvádí „pokřesťanštěnou“ verzi Donatovy *Ars maior* s příklady z Písma a křesťanských básníků.²⁶⁸ Dalším Bedovým přínosem je nová terminologie, jejíž pomocí rozlišuje dva druhy alegorie - *allegoria in verbis* a *allegoria in factis*.²⁶⁹

Svoji metodu uvádění příkladů z Písma Beda odůvodňuje v úvodu:

„*Sed ut cognoscas, dilectissime fili, cognoscant omnes qui haec legere uoluerint quia sancta scriptura ceteris omnibus scripturis non solum auctoritate, quia diuina est, uel utilitate, quia ad uitam ducit aeternam, sed et antiquitate et ipsa praeeminet positione*

²⁶⁶ Ačkoli jde o spisy dva, byly zamýšleny jako jednotný celek. Srov. COPELAND, R. – SLUITER, I.: *Medieval Grammar & Rhetoric. Language Arts and Literary Theory, AD 300–1475*. Oxford: OUP, 2009, s. 256. První z nich je spis poskytující přehled o metrice, o správném čtení slabik podle jejich délek a návod, jak metrum rozpoznat, druhý se zabývá přehledem figur (schemat) a tropů.

²⁶⁷ Srov. COPELAND, R. – SLUITER, I.: *Medieval Grammar & Rhetoric*, s. 256.

²⁶⁸ *De schematibus et tropis* navazuje na nedochovaný zdroj společný různým textům ze 6.–8. století, např. první kniha *Etymologií* Isidora ze Sevilly, který naopak vznikl díky inspiraci Donatovým komentářem k Vergilioví. Bedův spis je ve srovnání s ostatními křesťanskými výčty figur a tropů nejucelenější. Další autoritou byl Bedovi Cassiodorův komentář k žalmům (*Expositio Psalmorum*) z 6. století. Srov. COPELAND, R. – SLUITER, I.: *Medieval Grammar & Rhetoric*, s. 257.

²⁶⁹ Jak uvádí Rita Copeland a Ineke Sluiter, bližší pozornost si zaslouží Bedova definice alegorie. Alegorie je jednak pojednána z pohledu gramatiky podobně jako v Donatově *Ars maior* jako „tropus quo aliud significatur quam dicitur“ a jsou uvedeny její druhy (ironia, antifrasis, enigma, charientismos, paroemia, sarcasmos a astismos); jednak jako prostředek sdělení hlubších duchovních a mystických pravd, které pak vycházejí na povrch pomocí alegorické interpretace Písma. Proto Beda rozlišuje dva druhy alegorie. Srov. COPELAND, R. – SLUITER, I.: *Medieval Grammar & Rhetoric*, s. 259 – *allegoria in factis* (ta má jak historický základ, tak alegorický význam) a *allegoria in verbis* (ta historický základ nemá a její význam je třeba vnímat pouze obrazně); *allegoria in factis* dále může mít smysl typologický, tropologický (morální) a anagogický (poukazující na vyšší duchovní pravdy). Jako příklad všech těchto možných interpretací Beda uvádí slovní spojení *templum Domini*, které může odkazovat na Šalamounův chrám (historia), tělo Kristovo tělo či církev (allegoria; typologie), tělo věřících jako chrám Ducha (tropologia) a *templum Domini* či *domus Domini* jako obraz budoucího života na věčnosti (anagogia). Srov. *De schematibus et tropis* (CPL 1567) - LLT-A, cap. 2.

dicendi, placuit mihi collectis de ipsa exemplis ostendere quia nihil huiusmodi schematum siue troporum ualent praetendere saecularis eloquentiae magistri, quod non in illa praecesserit.“ (*De schematibus et tropis* (CPL 1567) - LLT-A, cap. 1)

Bedovým cílem tedy není jen poukázat na výlučnou pozici Písma svatého pro jeho autoritu, užitečnost a stáří, ale také pro jeho kvality stylistické. O velké oblibě obou těchto Bedových spisů svědčí hojné rozšíření až do konce 11. století, kdy se do popředí příruček zabývajících se figurami a tropy dostává anonymní *Rhetorica ad Herennium*.²⁷⁰

Jelikož Bedova příručka je dobou svého vzniku velmi blízká době sepsání legendy *Vita Wilfridi* a jelikož obě díla vznikla v Británii (a dokonce v témž království), zvolili jsme *De schematibus et tropis* za text výchozí z hlediska definice figur a tropů. Lze totiž vyslovit hypotézu, že stylistické ozdoby, které Beda uvádí, byly autorům literární produkce známy a v anglo-latinské literatuře 8. století používány.

Dříve než přejdeme k výčtu jednotlivých figur a tropů, zaměříme se na definici figury a tropu. Pojem figura Beda definuje takto: *Solet aliquoties in scripturis ordo uerborum causa decoris aliter quam uulgaris uia dicendi habet figuratus inueniri* (*De schematibus et tropis* (CPL 1567), cap. 1). Podle této stručné a poněkud zkratkovité definice spočívají figury zejména v jiném řazení slov, než je obvyklé v běžné řeči. Může se tak díť z důvodu opakování slov, hromadění slov příbuzných či slov se stejně či podobně znějícími hláskami. Figury, které Beda uvádí, spadají do kategorie stylistických ozdob zvané **ornatus facilis**. Tropus Beda definuje jako *dictio translata a propria significatione ad non propriam similitudinem ornatus necessitatis ue causa* (*De schematibus et tropis*; CPL 1567, cap. 2), podstatou tropů je tedy přenesení významu. Tyto ozdoby patří do kategorie tzv. **ornatus difficilis**.

V. 1. 1. *De schematibus et tropis* – vybrané figury a jejich definice

V následujícím přehledu uvádíme definice pouze těch figur, s nimiž budeme později pracovat při stylistickém rozboru *Vita Wilfridi*. Jelikož některé definice navazují na definici předchozí figury, uvádíme je v původním pořadí podle první kapitoly *De schematibus et tropis*.²⁷¹

paronomasia – *id est denominatio, dicitur, quotiens dictio paene similis ponitur in significatione diversa, mutata uidelicet littera vel syllaba* – řazení či hromadění slov podobně znějících, avšak majících rozdílný význam

²⁷⁰ Stov. COPELAND, R. – SLUITER, I.: *Medieval Grammar & Rhetoric*, s. 258.

²⁷¹ *De schematibus et tropis* (CPL 1567), cap. 1.

schesis onomaton – *multitudo nominum coniunctorum diuerso sono unam rem significantium*
– hromadění synonym čí slov podobného významu, nejčastěji asyndeticky spojených

paromoion – *cum ab hisdem litteris diuersa verba ponuntur* – hromadění slov se shodnými počátečními hláskami, čato nazývána aliterace

homiooteleuton – *similis terminatio, quoties media et postrema versus sive sententiae simili syllaba finiuntur* – opakování slov s podobně znějícími koncovými slabikami

homioptoton – *cum in similes sonos exeunt dicta plurima* – opakování slov končících na podobné hlásky²⁷²

polyptoton – *cum diuersis casibus variatur oratio* – hromadění týchž slov s různými pádovými koncovkami

polysyndeton – *oratio multis nexa coniunctionibus* – větné členy jsou spojeny nadbytkem spojek

dialyton (asyndeton) – *dialyton uel asyndeton est figura superiori contraria, carens coniunctionibus* – opačná figura k polysyndetu, spojení slov beze spojek

V. 1 .2. *De schematibus et tropis* – vybrané tropy a jejich definice²⁷³

metafora – *rerum uerborum que translatio* – přenesení významu věcí a slov, tato kusá definice je doplněna příklady čtyř druhů metafory, které Beda, stejně jako definice, převzal od Donata: *ab animali ad animale, ab inanimali ad inanimale, ab animali ad inanimale, ab inanimali ad animale*, např. jako metafora *ab animali ad animale* je uveden verš Act 4, 25: „*quare fremuerunt gentes?*“ [...] *Nam et homines et bestiae et volucres animam habent.*

cataphoresis – *abusio nominis aut uerbi ad significandam rem quae propria appellatione deficit, ut: „pones uectes in quattuor angulis mensae per singulos pedes“* – užívání slova k vyjádření jiné věci, která nemá své vlastní pojmenování. Podle Bedy se cataphoresis od metafory odlišuje tím, že pro danou věc či skutečnost neexistuje specifické pojmenování, a proto je označení pro jinou skutečnost přeneseno na skutečnost novou. Jak je patrné z uvedeného příkladu, některé metafory tohoto typu jsou již v běžné řeči lexikalizované a za tropus bychom je nepovažovali

metonymia – *quaedam ueluti transnominatio* – dosl. přejmenování, pro vysvětlení je uvedeno několik příkladů, např. *Aut enim per id quod continet id quod continetur ostendit, ut: „effundens*

²⁷² Rozdíl mezi homiooteleutem a homioptotem je velmi malý, homioptoton lze také definovat jako opakování koncových gramatických morfémů.

²⁷³ Tropy cituji podle *De schematibus et tropis* (CPL 1567), cap. 2.

hydriam in canalibus“. *Aut contra, ut: „accipe litteras tuas*“. Z příkladů je zřejmé, že jde o přenesení významu na základě vnitřních vztahů.

antonomasia – *significatio uice nominis posita: ex accidentibus uidelicet propriam significat personam* – označení použité místo vlastního jména, jde o opis jména osoby prostřednictvím jejích vlastností či původu

epitheton – *praeposita dictio proprio nomini* – doslova slovo stavěné před vlastní jméno. K rozdílu mezi epithetem a antonomasií Beda podotýká: *Nam antonomasia uicem nominis sustinet, epitheton numquam, sine nomine fit, ut: „dilectus deo et hominibus moyses*“.

synecdoche – *significatio pleni intellectus capax, cum plus minus ue pronuntiat. Aut enim totum a parte ostendit, ut: „verbum caro factum est*“, *aut contra* – přenesení významu na základě vztahu části a celku

onomatopoiia – *Onomatopoeia (!) est nomen de sono factum, ut: „cymbalum tinniens*“ – slovo vytvořené podle zvuku

periphrasis – *circumlocutio, quae fit ut aut breuitatem splendide describat et producat aut foeditatem circuitu euitet* – opis, který buď obohacuje stručné vyjádření, nebo se oklikou vyhýbá něčemu ošklivému

hyperbaton – *transcensio quaedam uerborum ordinem turbans, cuius species sunt quinque: hystero-logia, anastrophe, parenthesis, tmesis, synchisis* – překročení slova, jež má pořádek; jedná se tedy o neobvyklý slovosled. Ze zmíněných druhů hyperbata zmiňme **anastrophe** – *uerborum tantum ordo praeposterus, ut: „quamobrem ego deprecabor dominum*“ pro *„ob quam rem*“ – převrácený pořádek slov – a **parenthesis** – *interposita ratiocinatio diuisae sententiae* – vsuvka, gramaticky samostatné vložení myšlenky do věty. Podle Bedova členění jde vlastně o hyperbaton na větné úrovni.

hyperbole – *dictio fidem excedens augendi minuendi ue causa* – slovo překračující uvěřitelnost kvůli zveličení nebo zeslabení

alegorie – *tropus quo aliud significatur quam dicitur* – tropus, kterým se myslí něco jiného, než se říká. Uvedený příklad podstatu alegorie vysvětluje takto: *„leuate oculos uestros et uidete regiones, quia albae sunt iam ad messem*“. *Hoc est, „intellegite quia populi iam parati sunt ad credendum*“.

homoeosis – *minus notae rei per similitudinem eius quae magis nota est demonstratio. Huius species sunt tres: icon, parabole, paradigma* – vysvětlení věci, která je méně známá, prostřednictvím podobnosti jiné věci, která je známější. **Icon** Beda definuje jako vzájemné

srovnání osob a skutečností, které se osob týkají či se jim stávají, **parabole**, čili podobenství, jako přirovnání věcí rozdílných povah, a **paradigma** jako příklad k povzbuzení či zastrašení.²⁷⁴

Moderní příručkou, s kterou jsme při analýze pracovali, je příručka Leonida Arbusowa nazvaná *Colores rhetorici*.²⁷⁵ Přihlíželi jsme rovněž k příručce Heinricha Lausberga *Elemente der literarischen Rhetorik*.²⁷⁶ Obě systematicky klasifikují figury a tropy na základě antických a středověkých gramatik a poetik a uvádějí příklady ze širokého spektra textů, mezi něž patří Ciceronovy řečnické spisy (*De inventione* a *De oratore*), anonymní *Rhetorica ad Herennium*, Quintilianova *Institutio oratoria* a Donatova a Priscianova gramatika a celá řada středověkých příruček rétoriky a poetiky, které na uvedené antické zdroje navazují. Logickým důsledkem toho je, že počet uváděných figur a tropů je velice široký. Obě moderní příručky pojímají danou problematiku z hlediska rétoriky a nechybí v nich tedy figury typické pro řečnictví.

V. 1. 3. Členění Arbusowovo

Na základě *Rhetoriky ad Herennium* Arbusow rozlišuje slovní a myšlenkové figury (Wort- und Sinnfiguren).²⁷⁷

Skupinu I tvoří **figury slovní**. Arbusow je dále řadí podle způsobu, jakým vznikají, do čtyř podskupin:

- Do podskupiny I a) patří figury, při nichž se opakuje téže slovo či stejně znějící slovo, aniž by docházelo k posunu významu, např. anafora, epifora, epanalempsis, epizeuxis, anadiplosis. V podskupině I aa) jsou figury založené na opakování slova v pozmeněném tvaru s částečně pozmeněným významem, např. **polyptoton**²⁷⁸ a **paronomasia**,²⁷⁹ jejímž poddruhem je **figura etymologica**.²⁸⁰

²⁷⁴ *Icon est personarum inter se uel eorum quae personis accidunt comparatio, ut: 'vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti a patre'. Parabole est rerum genere dissimilium comparatio, ut: 'simile est regnum caelorum grano sinapis'. Paradigma est praepositio exempli hortantis aut deterrentis. De schematibus et tropis (CPL 1567), cap. 2.*

²⁷⁵ ARBUSOW, L.: *Colores rhetorici*. Göttingen: Vandenhoeck&Ruprecht, 1963.

²⁷⁶ LAUSBERG, H.: *Elemente der literarischen Rhetorik*. München: Hueber, 1987⁹.

²⁷⁷ Srov. definici Josefa Hrabáka: „Při aplikaci figury nejde sice o zvláštnosti v pojmenování, ale přesto užití figury samo už něco signalizuje, obvykle „básnickost“ textu. Nejčastěji přitom jde zároveň o intenzifikaci významu (na rozdíl od tropu tedy nikoli o významový efekt kvalitativní, nýbrž kvantitativní).“ HRABÁK, J.: *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1977², s. 172.

²⁷⁸ Pro polyptoton užívá Arbusow termín **adnominatio**. Srov. ARBUSOW, L.: *Colores rhetorici*, s. 41.

²⁷⁹ Arbusow rozlišuje **paronomasii** a **antanaklasis**, kde jsou vedle sebe postavena dvě slova podobně znějící, ale rozdílného původu. Antanaklasis je příbuzná figurě zvané **figura pseudoetymologica**. Srov. ARBUSOW, L.: *Colores rhetorici*, s. 43.

²⁸⁰ Srov. ARBUSOW, L.: *Colores rhetorici*, s. 42. Lausberg figuru etymologicu řadí hned vedle paronomasie. Srov. LAUSBERG, H.: *Elemente der literarischen Rhetorik*, s. 91, § 281.

- Skupina I b) shromažďuje figury založené na spojování slov spojkami, resp. na absenci spojek, např. **asyndeton**, **polysyndeton**, ellipsis (vypuštění méně důležitého ve prospěch důležitějšího slova) a aposiopesis (záměrné přerušování výpovědi ve chvíli, kdy má být řečeno něco důležitého).
- Skupina I c) obsahuje řečnické figury, např. **oslovení**, **apostrofu**, **exclamatio** vyjadřující bolest či politování, jejichž poddruhy jsou figura zvaná **interiectio ex parte poetae** či **vox poetae**, jejímž prostřednictvím autor vyjadřuje svoji účast s popisovanou situací, další figurou je **interrogatio** (řečnická otázka).
- Skupina I d) je skupinou nehomogenní, do které spadají např. prolepsis, antithesis, zagma a další.

Do skupiny II řadí **figury myšlenkové**, např. figury příměru, např. homoiosis; hromadění synonym, např. interpretatio; a figury uplatňované při líčení, např. exemplum, digressio či ekphrasis. Figury patřící do této skupiny je třeba považovat za **ornatus difficilis**.

Ve skupině III Arbusow uvádí **figury zvukové**, např. **homoioteleuton**,²⁸¹ **homioptoton**,²⁸² **aliteraci**, **onomatopoiu**, **rým** či **cursus**.

IV. skupinu figur dle Arbusowa tvoří **figury gramatické**, např. **hyperbaton**, **chiasmus** či **parenthesis**.

Mezi **tropy** Arbusow řadí např. **metaforu**, **personifikaci**, **metonymii**, **synekdochu**, **antonomasii**, **alegorii**, **litotes**, **oxymóron**, **periphrasis**, **hyperbolu**, či **cataphresis**.

Jak patrně, Arbusowova klasifikace figur a tropů není založena na základním dělení ornatus facilis a ornatus difficilis. K tzv. **ornatus facilis** náleží figury, které Arbusow člení do skupiny Ia a Ib, většina figur skupiny Id a zvukové figury skupiny III. Naopak k **ornatus difficilis** patří myšlenkové figury skupiny II, řečnické figury skupiny Ic a gramatické figury skupiny IV a samozřejmě tropy. Ozdoby ornatus facilis i difficilis spolu navzájem úzce souvisejí: Významové vztahy jsou na rovině fonetické, morfologické i syntaktické vyjádřeny a zdůrazněny figurami ornatus facilis, např. paralelismus a chiasmus bývají zdůrazněny homoioteleutem.

²⁸¹ Pro homoioteleuton Arbusow používá termín **similiter desinens**. Srov. ARBUSOW, L.: *Colores rhetorici*, s. 75.

²⁸² Pro homioptoton užívá Arbusow termín **similiter cadens**. Srov. ARBUSOW, L.: *Colores rhetorici*, s. 75.

V. 2. Stylistický rozbor *Vita Wilfridi*

Ačkoli *Vita Wilfridi* tvoří literární celek, z hlediska tematického ji lze rozdělit na dvě části:

- **Část 1** je narativní partií, která chronologicky líčí život biskupa Wilfrida od narození, přes vysvěcení na biskupa a jeho úspěšnou kariéru, která je spojena zejména s vybudováním dvou nejdůležitějších klášterů v Riponu a Hexhamu. Rozsáhlá část legendy se pak zabývá bojem proti Wilfridovým protivníkům a jeho svržením z biskupského stolce. Tato část kulminuje vyličením biskupovy smrti. Své místo má také líčení zázraků, a to jak těch, které na sobě zakusil biskup Wilfrid, tak Wilfridových zázraků posmrtných.
- **Část 2** (kapitoly XXIX–XXXIII a L–LIV) má formu soudní řeči a listu s krátkými narativními partiemi, které jsou přechodem mezi jednotlivými kapitolami. Po stránce tematické obsahuje Wilfridovo odvolání k papežskému stolci a následnou odpověď papežské synody v čele s papežem. Při rozboru této části jsme se snažili o stylistický rozbor na základě stavby soudní řeči, jak je popsána ve spisu *Rhetorica ad Herrenium*.

V. 2. 1. Stylistický rozbor části 1

Jak bylo řečeno, část 1 je narativní a patří do ní většina textu legendy. Z hlediska stylistického jde o chronologickou naraci v er-formě, oživenou přímou řečí a biblickými citáty a aluzemi. Při analýze stylistických figur jsme postupovali od těch, jejichž podstatou je opakování či hromadění hlásek, po ty, které jsou založeny na opakování a hromadění slov.

Ornatus facilis

Ze zvukových figur, jež vznikají opakováním hlásek, je třeba zmínit homoiototon a homoioteleuton. **Homoioteleuton**, neboli rým, je častým prostředkem umělecké prózy, jehož pomocí jsou spojeny paralelní části větných celků.²⁸³ Jak je z příkladů patrné, jde o figuru častou, zdůrazňující tematickou spojitost mezi biskupem Wilfridem a jeho biblickými typy:

Sicut enim Moyses tabernaculum seculare [...] aedificavit, ita vero beatissimus Wilfrithus episcopus thalamum veri sponsi [...] decoravit (VW XVII).

²⁸³ Srov. ARBUSOW, L.: *Colores rhetorici*, s. 74.

sicut Paulus [...] custodire propositum suum praecepit, quod per manus impositionem eius accepit (VW XII).

Homoioptoton je poddruhem homoioteleuta a nejčastěji vzniká opakováním shodných gramatických morfémů slovesných tvarů kvůli tendenci latiny stavět sloveso na konec věty, jako např.

Et hoc [...] effulsit, sicut [...] rei eventus postmodum probavit (VW I).

Mare naves [...] relinquens, terras fugiens, litora detegens (VW XIII).

Jak homoioteleuta, tak homoioptota je ve *Vita Wilfridi* většinou použito, aby byl po stránce zvukové zdůrazněn myšlenkový i gramatický paralelismus, popř. chiasmus větných členů či propozic (viz např. VW VIII, IX, XVI, XVII, XXI).

Paromoion (aliterace) se ve Wilfridově životopisu vyskytuje napříč celou legendou ve slovních spojeních, např. *diligenter dictavit* (VW V); *corde credentium et fide confitentium* (VW XVII); *emisit, enumerans ei eloquenter* (VW XXIV); *gaudens et gratulans* (VW V); *sospite et sano* (VW VI); *eleganter enumerans* (VW XLI); *fixe et firmiter* (VW XLV), *multae et magnae quaestiones* (VW XLVI), *pacem plene perfecteque ineant* (VW LX, LXII, LXVII), *terrītus est et tremebundus* (VW LVII). V desáté kapitole je důraz kladen na řečnické umění mluvčích obou stran na koncilu ve Whitby, z tohoto důvodu je líčení na stylistické figury obzvlášť bohaté: lze nalézt paromoion hlásky [k], které je navíc zesíleno hromaděním slov s předponou *con* a *contra*: *Ille est hostiarius et clavicularius, contra quem conluctationem controversiae non facio nec facientibus consentio et iudiciis eius [...] in nullo contradicam* (VW X).

Další místo bohaté na paromoion je v kapitole XLI. Líčí Wilfridův úspěch v hlásání evangelia u jižních Sasů. Úryvku předchází citace z Mat 3, 2 a z Act 2, 38 o obrácení a křtu. Wilfridova výmluvnost je popsána takto:

*Quae per plures menses, longo ambitu verborum ab exordio mundi omnipotentis Dei facturam in contemptum idolatriae **eleganter enumerans** usque ad diem iudicii, ubi aeterna **poena peccatoribus** et electis Dei vita **perpetua praeparabitur**, **suaviloqua eloquentia** omnia mirabiliter per ordinem **praedicavit praedicator** evangelicus* (VW XLI).

Kromě uvedených zvukových figur je zde užita figura etymologica (*suaviloqua eloquentia, praedicavit praedicator*) a ze složitějších ozdob chiasmus (*aeterna poena peccatoribus et electis Dei vita perpetua ...*).

Další zvukovou figurou je **polyptoton**, to však není figura častá. V kapitole VIII je možno najít polyptoton *de die in diem*, které je však již lexikalizované, u dalších příkladů není

jisté, zda jsou záměrně jako figura použity nebo zda jsou spontánní - *nuntii tristem nuntium portantes* (VW LIX).

V závěru XVII. kapitoly je možno nalézt **paronomasii**: *quae omnia [...] in testimonium beatae memoriae eius in ecclesia nostra usque hodie reconduntur, ubi reliquiae illius requiescunt, [...] in orationibus nominis eius recordantur*. Zvuková podobnost slovesných tvarů *reconduntur* a *recordantur* je evidentní. Za paronomasii možno též považovat zvukovou podobnost participií *merenti* a *morienti* v kapitole XXXVII, kde správce, který biskupa nejdříve věznil, žádá pomoc pro svoji umírající manželku: *genuflectens [...] adiuravit eum in nomine Domini, ut sibi non merenti et mulieri morienti subveniret* (VW XXXVII). Další příklad je v kapitole LVII: *ad Aethelredum regem [...] nimirum pro nimio gaudio lacrimantem, sanctus pontifex noster veniens* (VW LVII). V blízkosti stojí adverbium *nimirum* a adjektivum *nimius*, která si jsou po zvukové stránce podobná, původem i významem se však liší.

Připomeňme ještě **figuru etymologicu**, která má k paronomasii blízko. Zde je několik příkladů: *praedicavit praedicator, suaviloqua eloquentia* (VW XLI); *voto vovens* (VW XLII); [...] *regem, qui regnum regebat* (VW LVII); *odio oderat* (VW XL). Je patrně použita ke zdůraznění významu.

Asyndeton (dialyton), tedy vynechání spojek, se objevuje v pasážích vypočítajících Wilfridovy vynikající vlastnosti, např. *Omnibus affabilis, mente sagax, corpore strenuus, pedibus velox, habilis ad omne opus bonum, tristia ora numquam contraxit* (VW III). Uvedené vlastnosti jsou řazeny beze spojek. Tento asyndetický výčet vlastností tvoří základ figury zvané **ekphrasis** neboli **descriptio**,²⁸⁴ patřící k *ornatus difficilis*. V IX. kapitole jsou vlastnosti opět asyndeticky řazeny: *dicentes virum esse [...] benignum, sobrium, modestum, misericordem, plenum auctoritatis gratiae Dei, pudicum, prudentem, non vinolentum, docibilem et bene docentem*.

V rámci stylistického rozboru jsme se také pokusili zjistit, zda se ve VW objevuje **cursus**, který lze řadit k figurám využívajícím hromadění či opakování, v tomto případě jde o opakování rytmického zakončení větných celků. V uvedené části je nejčastějším vzorcem zakončení *cursus planus* -'-- -'-' : *illuminans iustos* (VW I), *palam effulsit* (VW I), *Deo serviret* (VW II), *bonum contigit* (VW III), *numquam contraxit* (VW III), *mentem gerebat* (VW IV), *omnem narravit* (VW VI), nelze však tvrdit, že by výrazně převažoval. V mnoha případech má rytmus zakončení jiné vzorce: *eripere cupientes* (VW I), *celestia maerere* (VW II), *caput*

²⁸⁴ Srov. ARBUSOW, L.: *Colores rhetorici*, s. 71–72.

accipere (VW III), *venire iusserunt* (VW VI) apod. Lze tedy konstatovat, že náznaky cursu jsou patrné, ale cursus vzniká spíš spontánně.

Ornatus difficilis

Dříve, než přejdeme k tropům, které tvoří jádro složitějších ozdob, věnujme se ozdobám, které Arbusow nazývá figurami řečnickými (*Figuren der Anrede*) a figurami myšlenkovými (*Sinn-Figuren*).

Řečnické ozdoby

Na několika místech legendy se opakuje řečnická figura, kterou Lausberg i Arbusow označují jako **exclamatio**.²⁸⁵ Většinou se jedná o prostředek, kterým autor chválí Boha a oslavuje Boží působení v konkrétní situaci: „*Benedictus Deus qui servos suos defendit et protegit et per bonorum auxilia adiuvabit!*“ (VW IV); „*Mirabilis est Deus in sanctis suis et clarificatus in virtutibus eorum*“ (VW XVIII); „*O quam magna et miserabilis misericordia Dei!*“ (VW XVIII) V některých případech je tato figura uvozena citoslovcem *ecce!*: „*Ecce! iam sanctus Wilfrithus noster nunc confessor factus est.*“ (VW VI); „*Ecce! iam fratres, videte et ammiramini*“ (VW VIII).

Poměrně často autor sám komentuje události prostřednictvím vsuvky, jejímž účelem je vyjádřit autorovo překvapení, nadšení či opovržení. Tuto figuru Arbusow nazývá **interiectio ex parte poetae** či **vox poetae**.²⁸⁶ Patrný rozdíl lze opět spatřit mezi vyjádřeními tohoto typu v úvodní části legendy, líčící vzestup biskupovy kariéry, a v následujících částech legendy, které se věnují nečestnému jednání Wilfridových protivníků. Zatímco v úvodní části se na dvou místech opakuje *quod mirum dictu est* (VW XIII, XIX), vyjadřující obdiv nad vítězstvím v bitvě, v kapitolách XXIV, XXXIII a LX se objevuje *quod absit*, vyjadřující opovržení; *heu, pro dolor* (VW XLIII); *quod dictu horribile est* (VW XLVII); *quod est execrabilius et dictu horrendum* (VW LX); *quod me enarrantem horruit* (VW XXXIV). Figura *vox poetae*, vyjadřující autorův postoj k líčené události, je velice častá a má převážně negativní náboj.

Další řečnickou figurou je **řečnická otázka** (*interrogatio*) a **odpověď**: *quis similis ei inveniebatur?* (VW XXI), na niž autor v téže kapitole odpovídá řečnickou odpovědí: *nullus ei aequalis inveniebatur* (VW XXI). Jinou řečnickou otázku najdeme v následující kapitole. Zde vyjadřuje topos neschopnosti autora vylíčit tak skvělé skutky biskupa Wilfrida: *quis ad explanandum sufficere potest?* (VW XXII).

²⁸⁵ Srov. ARBUSOW, L.: *Colores rhetorici*, s. 48.

²⁸⁶ Srov. ARBUSOW, L.: *Colores rhetorici*, s. 50.

Zvláštním druhem řečnické otázky je figura zvaná **addubitatio**,²⁸⁷ skrze niž autor vyjadřuje svůj postoj k líčené události nebo k tématu vůbec. Otázky *Quid igitur magis moror in verbis?* (VW XLI); *Quid plura dicam?* (VW XLIII) naznačují, že ač by autor o dané události mohl psát dále, pro porozumění to není nutné. Tato formulace je jedním z topoi – brevitatis. Stejná otázka (*Quid plura dicam?*), kterou si autor klade v kapitole XLVI, naznačuje negativní běh věci; biskup Wilfrid se opětovně stává obětí nečestného jednání králů a arcibiskupa.

Následující kapitola XLVII je po stránce stylistické velmi zajímavá. Obsahuje Wilfridovu obhajobu před synodou v Atswinapathe roku 703. Biskup se brání nařčení, že není ochoten podříditi se rozhodnutí arcibiskupa Theodora, resp. Berhtwalda. Svůj postoj hájí šesti řečnickými otázkami formulovanými v obsáhlých slouvěticích, v nichž vypočítává své životní zásluhy – čtyřicet let biskupské služby, prosazení římského způsobu křesťanské praxe, vymýcení bludů irské církve, zavedení kostelního zpěvu responsorií a antifon dvěma sbory a zavádění benediktinské řehole ve svých kláštorech. Tato přímá řeč má silný citový náboj, který se projevuje metaforami (*Scotticae virulenta plantationis germina*) a pleonasmy (*calamitatis miseriae*), a její neodbytnost je zvýrazněna podobným uvozením otázek (*Nonne..., Necnon..., Aut quomodo..., Vel quomodo...*). První otázka zní: „*Qua ex causa me compellit, ut tam lugubre calamitatis miseriae in memetipsum gladium dirae interfectionis [...] convertam?*“ Dýkou zatracení je míněn Wilfridův podpis arcibiskupova dokumentu, kterým by má biskup zřící ospravedlnění papežskou synodou. Poslední otázkou se opět vrací k tématu otázky první. Tentokrát je urgentnost otázky zasílána použitím hyperbatem: „*Et nunc contra me subitam dampnationis ipse protulero extra conscientiam alicuius facinoris sententiam?*“ Z uvedených řečnických figur je patrný Eddiův vztah k biskupu Wilfridovi a k jeho životopisu. Zejména z figur vyjadřujících opovržení nad jednáním Wilfridových protivníků je zřejmé, že Eddiovým důležitým úkolem bylo sepsat obhajobu tohoto svěťce.

Ačkoli přímá řeč sama řečnickou figurou není, rozhodli jsme se o ní stručně referovat na tomto místě. Z hlediska uvozovacích výrazů je přímá řeč důsledně, až na tři případy (VW IX, XVI a XLVII), uvozena slovesnými tvary *dicens*, *dicentes*, *dixit*, *dixerunt*, *dictumque est*, *respondit*, *responderunt*. V IX. kapitole přímá řeč uvozena není, pouze z kontextu vyplývá, kdo onu přímou řeč pronáší; v kapitole XVI je jedinkrát použito sloveso *inquit* a v kapitole XLVII se objevuje sloveso *ait* jako jediný případ tohoto uvozovacího slovesa. Slovesnými tvary *dicens* a *dixit* jsou uvozeny též biblické citace, např. *Iesus dixit*: „*Vos potestis calicem bibere, quem*

²⁸⁷ Srov. ARBUSOW, L.: *Colores rhetorici*, s. 51.

*ego bibiturus sum? “ et cetera (VW VI). Jak bude patrné později, v uvození přímé řeči se *Vita Wilfridi* značně liší od Bedovy *Vita Cuthberti*.*

Myšlenkové figury (Sinn-figuren)

Myšlenkové figury Arbusow charakterizuje jako figury, jejichž „podstatou je částečné přenesení významu a jejichž základem není slovo a jeho měnící se tvar, ale myšlenka“.²⁸⁸ Podobně jako tropy patří k tzv. ornatus difficilis. Jako první zmiňme **paralelismus**.

Sicut autem David puer electus a Domino est et, per Samuelem unctus, dona prophetiae accipere post multas temptationes meruit; ita sanctus Wilfrithus presbiter post multas benedictiones sanctorum Dei tam multiplices donationes [...] accepit (VW IX).

V tomto příkladu lze hovořit o paralelismu tematickém i gramatickém. Paralelismus je navíc posílen opakováním týchž či příbuzných slov (*dona – donationes; post multas temptationes – post multas benedictiones; multas – multiplices; accipere – accepit*) i homioptotem (*meruit – accepit*). Vzájemnou pozici větných členů *dona prophetiae – post multas temptationes* a *post multas benedictiones – multiplices donationes* lze klasifikovat jako chiasmus.

Z hlediska sémantického je prostřednictvím paralelismu vyjádřena **gradace** – *populus ecclesiae Dei copiose de die in diem crescens et nominis eius gloria magnifice clarescens (VW XLII) –* či **antithesis** – *illum apostolica auctoritate [...] maiorem subditorum sedare gaudiumque amicorum renovare in nomine Domini iusserunt (VW LV); a dextris et a sinistris in prosperis et in adversis (VW XXI).*

Zastavme se ještě u figury zvané **ekphrasis** neboli **descriptio**,²⁸⁹ kterou jsme zmínili u asyndeta. V rámci charakteristiky biskupa doporučují středověké poetiky vytrvalost ve víře, lásku ke ctnostem, čistotu nauky a zbožnost. V kapitole XI je výčet biskupových vlastností zopakován dokonce dvakrát: poprvé se opírá v biblický vzor – volně kombinuje pasáže z listu Titovi a prvního listu Timoteovi (viz níže), podruhé je pasáž převzata z anonymní *Vita Cuthberti*:

Oportet episcopum sine crimine esse, ut Dei dispensatorem; non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non litigiosum, non turpe lucrum sectantem, sed hospitem, benignum, sobrium, iustum, sanctum, continentem amplectentemque eum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut potens sit exhortari ad doctrinam et contradicentes revincere (VW XI).

²⁸⁸ „Es sind Figuren, denen teilweise die Übertragung zugrunde liegt, und deren Substrat nicht ein Wort und dessen gleichbleibende oder wechselnde Form, sondern ein Gedanke ist.“ ARBUSOW, L.: *Colores rhetorici*, s. 63.

²⁸⁹ Srov. ARBUSOW, L.: *Colores rhetorici*, s. 71–72.

Je zřejmé, že kromě vynikajících lidských vlastností je zdůrazněna správná nauka a schopnost její nepřátele k takové nauce přivést.

Tropy

Nyní obraťme pozornost k tropům. Nejčastějším z nich je **metafora**. Jak bylo naznačeno v metodologickém úvodu, Beda rozlišuje čtyři druhy metafory podle povahy jazykových prostředků, z nichž a na něž se význam přenáší: *ab animalis ad animale*, *ab inanimalis ad inanimale*, *ab animalis ad inanimale*, *ab inanimalis ad animale*. Ve *Vita Wilfridi* lze nalézt některé příklady těchto druhů:

- *Ab animalis ad animale: de lupa agna Dei commutata est* (VW XXIV) – metafora pro zlou královnu Iurminburgh, jež se později stane řeholní sestrou
- *Ab inanimalis ad inanimale: thalamus veri sponsi* (VW XVII) – metafora pro kostel
- *Ab inanimalis ad animale: vasa fragilia muliebria* (pl.) (VW XXIV) – metafora pro křehkost ženského pohlaví (aluze na prvotní hřích), zde konkrétně pro královnu Iurminburgh

Metafory můžeme dále dělit podle jejich významu: některé se vztahují k psychickému či fyzickému stavu osob – *alligatus districtiois vinculo* (VW XLVII); *toto mentis annis subiacere amplector* (VW XLVII); *omnem nodum maculae solvere* (VW III) či *vinculis alligatum infirmitatis regem compressit* (VW LIX). Jiné obrazně líčí duchovní cestu biskupa Wilfrida – *organo spiritali de se canente, verbum praedicaret* (VW VII); *ei saeculi huius lata ianua per Dominum aperiebatur* (VW VIII); *crescebat ei porta aperta elemosinarum pro Domino* (VW VIII); *inter secularesque undas fluctuantes moderate navem ecclesiae gubernat* (VW XXI); *ostium magnum fidei apertum est ei* (VW XIV, XLI). Zajímavé je, že na různých místech legendy jsou obrazně použita tři synonyma (*ianua, porta a ostium*). Obdobné metafory jsou v hagiografii velmi časté – *vitae perpetuae viam aperuit* (VW XLI), *in viam patrum exiit/initiit* (VW XV).

Nepřátelský postoj Wilfridových odpůrců je také vyjádřen skrze metafory: *Haec autem omnia facem invidiae et odii in pectoribus multorum, flante diabolo, accenderunt* (VW XXI). Tato metafora je ještě dále vyjádřena podobně: *maxima flamma inimicitiae exardescite* (VW XLV). Dále je rozvedena slovy: *olla fervente nequitiae, plures deterioravit* (VW XLV), což je pravděpodobně biblická aluze na Jer 1,13 (*ollam succensam ego video*) či Am 4, 2 (*iuravit Dominus Deus in sancto suo quia ecce dies venient super vos et levabunt vos in contis et reliquias vestras in ollis ferventibus*), příp. Iob 41, 11 (*de naribus eius procedit fumus sicut ollae succensae atque ferventis halitus*). Působení irských misionářů je velmi expresivně

vyjádřeno jako *Scotticae virulenta plantationis germina* (VW XLVII). Na několika místech se objevují také vojenské metafory – *vexillum victoriae ferens* (VW XXXIV); *consueta arma arripiens* (VW XXIV) – nečestné jednání královny, která přiměje svého manžela, krále Ecgfritha, aby biskupa Wilfrida uvěznil; obdobná metafora *consueta arma orationum arripiens* (VW LXV) se tentokrát vztahuje k modlitbě provázející uzdravení; *calamitatis miseriae gladius* (VW XLVII); biblické *arma a dextris et a sinistris in prosperis et in adversis aequali lance portabat* (VW XXI) je aluzí na 2 Cor 6, 7 a je zakončeno metonymií *aequali lance* poukazující na rovnováhu misek vah.

Metaforické či metonymické povahy jsou rovněž **epiteta** a **antonomasie** označující osobu biskupa Wilfrida: *servus Dei* (VW II), *humillimus gentis nostrae igniculus* (VW V), *adolescentulus servus Dei* (VW V), *amicus sponsi aeternalis* (VW XVII), *sanctum caput ecclesiae* (VW XXIV); *praedicator evangelicus, sanctus novusque evangelista et baptista* (VW XLI); *sanctus parens noster, venerabilis pater noster, pater glorificatus* (VW XLII), *sanctus rector noster* (VW XLIV). Přivlastňovací zájmeno *noster* jasně ukazuje vztah Eddiovy klášterní komunity k biskupu Wilfridovi.

Dalším tropem, daleko méně častým, je **synekdocha**. Jde o synekdochu pars pro toto *videbo faciem tuam* (VW IV), *caput suum Dominum salvatorem sequens, oculi mei faciem iocundam videant* (VW XLIII), *vultum eius ultra non videntes* (VW LIX), *aciem gladii hostilis manu gentis nostrae fugiens* (VW XVII). Tyto příklady synekdochy jsou však už lexikalizované.

Alegorie slouží na několika místech legendy k uvedení tématu kapitoly. Úvodní část kapitoly XXIV, jež předestírá téma zrady krále, královny a arcibiskupa Theodora a vyhnání biskupa Wilfrida z biskupského stolce, je alegorií, inspirovanou biblickými obrazy – *insidiator quasi leo rugiens [...] circumiit ovile Dei, quaerens introitum, die noctuque vigilans semper, primum militem fortissimum vincere concupiscens [...]*. V úvodu kapitoly XLV je obdobně nastíněno téma celé kapitoly: *Nam antiquae inimicitiae suasores, quasi de sopore somni excitati, mare huius saeculi in gaudio serenum, procella flante turbinis invidiae folliculo, ad triste naufragium moventes, et facem dissensionis extinctam resuscitavere* (VW XLV). Klidné vztahy mezi biskupem Wilfridem a králem Aldfrithem jsou symbolizovány klidným mořem a jejich náhlá změna bouří a vichřicí. V kapitole XXI jsou pomocí alegorie vyjádřeny vynikající schopnosti biskupa Wilfrida: *inter seculares undas fluctuantes moderate navem ecclesiae gubernat. Sicut enim eum unda convivii non demersit, ita et abstinentiae in superbiam non proiecit* (VW XXI).

Události Wilfridova života pisatel konfrontuje s biblickými vzory, naopak špatné vlastnosti Wilfridových protivníků ilustruje na negativních biblických postavách (Jezábel,

Balám) a srovnává je s nimi. Přirovnání neboli **homoiosis** lze nalézt na mnoha místech legendy; druh přirovnání, který Beda nazývá **parabole**, je patrný z následujících příkladů: [virginem] *disciplinae moribus quasi floribus virtutum [...] adornavit* (VW XVII); bojovné kmeny Piktů Eddius připodobňuje k mravencům: *gentes, quasi formicarum greges in aestate de tumulis verrentes aggerem contra domum cadentem muniebant* (VW XIX), Wilfridovo kázání slova Božího přirovnává podle biblického vzoru (1 P 2, 2) bezelstnému podávání mléka – *lac sine dolo* (VW XLI). Náhlé biskupovo náhlé uzdravení je přirovnáno k probuzení ze spánku – *quasi de somno excitatus* (VW LXII), jeho poslední vydechnutí k šumu ptačích křídel – *audientes ea hora sonitum quasi avium advenientium* (VW LXV). Přirovnání, vyjádřená jednak pomocí adjektiva *similis*, spojky *quasi* či pomocí vedlejší věty srovnávací uvozené spojkou *sicut*, jsou jedním z nejčastějších tropů, neboť jednak explicitně poukazují na biblické typy a jednak činí naraci autentičtější, plastičtější a snáze pochopitelnou.

Působivým tropem, užitým např. v kapitolách líčících vítězství v boji proti pohanům, je **hyperbola**, kterou Eddius používá zejména při líčení bitev, v nichž vítězí král stojící na Wilfridově straně. Počet bojovníků, Wilfridových stoupců, je hyperbolicky nazván hrstkou: *parva manus populi Dei* (VW XIX), *parvus exercitus, parilis manus* (VW XX) a *pauci christiani* (VW XIII); naopak nepřátelské vojsko je líčeno jako *hostis inormis et supra invisibilis* (VW XIX), *hostis superbus* (VW XX) či *feroces et indomiti pagani* (VW XIII).

Hyperbaton se neobjevuje tak často, jak by bylo lze očekávat. Hyperbatem jsou zdůrazněny některé pasáže Wilfridovy obhajoby proti králům a arcibiskupovi na koncilu v Atswinapathe: *Et nunc contra me quomodo subitam dampnationis ipse protulero extra conscientiam alicuius facinoris sententiam?* (VW XLVII) Substantivum *sententiam*, které je rozvito adjektivem *subitam* stojí až na konci věty a je tak zdůrazněno. Jako další příklad hyperbata uveďme slovní spojení *pergens per plana et aspera camporum et montium* (VW LV), v němž je substantivum *plana* rozvíjeno substantivem *camporum* a *aspera* substantivem *montium*.

Parenthesis, která na rovině větné odpovídá hyperbatu²⁹⁰ a kterou Beda řadí k poddruhům hyperbata, se vyskytuje tam, kde hagiograf poskytuje nějaké vysvětlení, či uvádí okolnosti nějaké události, popř. cizí mínění: *pauci numero – erant enim CXX viri in numero Mosaicae aetatis – [...] aut mortem [...] aut vitam habere mererentur* (VW XIII); *scripturas legens – memoriam autem miram in libris habuit – percurrens canones* (VW XI); *cum voluntate Aldfrithi regis [...] – id fecisse non dubium habetur* (VW XLVI).

²⁹⁰ Srov. LAUSBERG, H.: *Elemente der literarischen Rhetorik*, s. 137, § 412.

Dále je třeba připomenout **litotes**, další hojně užívaný tropus: *strage non modica* (VW XIII), *non paucos diacones* (VW XIV), *venire non negaret* (VW XLVI).

Ve *Vita Wilfridi* se vyskytuje také **oxymóron** *errore bono* (VW XXV). Toto oxymóron připomíná oxymóron *felix culpa*, které zaznívá ve velikonočním chvalozpěvu Exsultet: *O felix culpa quae talem et tantum meruit habere redemptorem*, a které vychází z teologie svatého Augustina. Za oxymóron považujeme také spojení *rapinam omnium bonorum suscipiens* (VW XXXVIII), jelikož substantivum *rapina* má význam negativní, který stojí v rozporu s významem adjektiva *bonus*.

Dosud jsme se zabývali jednotlivými figurami a tropy zvlášť. Pro představu o Eddiově stylu uveďme krátký rozbor kapitoly XXIV, kterou pokládáme za stylisticky velmi významnou, a stručný rozbor kapitol XXXVI–XXXIX a LXVI–LXVIII, jež líčí zázraky, které biskup Wilfrid na sobě zakusil, i ty, které se udály po jeho smrti.

Jak bylo řečeno, úvodní část kapitoly XXIV alegoricky uvádí téma zraedy krále, královny a arcibiskupa Theodora a vyhnání biskupa Wilfrida z biskupského stolce. I dále je kapitola bohatá na přirovnání a metafory. Důraz je kladen na barvitě líčení Wilfridových nepřátel: ďábel je podle biblického vzoru přirovnán ke řvoucímu lvu: *insidiator quasi leo rugiens [...]* (1Pe 5, 8) a zlá královna Iurminburgh ke královně Jezábel *quasi impiissima Gezabel prophetas Dei occidens et Heliam persequen* (1Re 21). Zde se podle Bedovy terminologie jedná o **icon**. Velmi působivě jsou užity metafory, které líčí, jak královna Iurminburgh přemluvila svého chotě, krále Ecgfritha, k nenávisti vůči biskupu Wilfrithovi: *Iamiamque de faretra sua venenatas sagittas venifica in cor regis [...] per auditum verborum emisit. Talibus itaque iaculis cor regis vulneratum [...]*. Odměna slíbená arcibiskupu Theodorovi za zradu biskupa Wilfrida, která je biblickou aluzí na zradu Jidášovu (viz kapitola Typologie), je metaforicky vylíčena jako *munera, quae excaecant etiam sapientium oculos*. Zavrženíhodné jednání arcibiskupa je pak autorem komentováno pomocí figury *vox poetae*, která je vložena jako parenthesis do věty: *[archiepiscopus] sine aliquo culpandi piaculo inique dampnare – quod absit – consensit*. Závěr kapitoly je po stránce stylistické významný užitím **antiteze** prostřednictvím chiasmu: *Hoc anniversario die, qui nunc ridetis in meam pro invidia condemnationem, tunc in vestram confusionem amare flebitis*. Ve vzájemném vztahu zde stojí pět dvojic slov: adverbia opačného významu *nunc – tunc*, chaisticky stavěná slovesa *ridetis – flebitis*, aliterující substantiva *condempnationem – confusionem* a přivlastňovací zájmena *meam – vestram*. Dalším tropem je hyperbaton: do syntakticky souvisejícího slovního spojení *in meam condemnationem* je vloženo slovní spojení *pro invidia*.

Kapitoly líčící zázraky (XXXVI–XXXIX a LXVI–LXVIII)

Kapitoly líčící zázraky biskupa Wilfrida mají stylistické rysy typické pro narativní část, na straně druhé vykazují určitá specifika. Společným rysem je vyprávění v er-formě obohacené o přímou řeč důsledně uvozenou slovesy *dixit*, *dicens*, *dicentes*, ze stylistických figur založených na hromadění se vyskytují například homoioptota, tedy shody gramatických morfémů slovesných tvarů - *genuflectens*, *deplorans*, *confitens*, *aspergens*, *deplorans* (VW XXXVII); *gaudentes*, *epulantes*, *circumeuntes* (VW XXXIX); *aedificasti*, *fecisti* (VW LXVI); lze nalézt též paromoion *plene perfecteque* (VW LXVIII). Paronomasii využívající zvukovou podobu sloves *mereor* a *morior* lze nalézt v kapitole XXXVII – *adiuravit eum, ut sibi non merenti et mulieri morienti subveniret*.

Z tropů se místy vyskytují metafory, často inspirované biblickými vzory – *magnum certamen passionum, in opprobriis spectaculum factus* (VW XXXVIII), či litotes – *non eritis impuniti* (VW XXXIX), *dona alia non mediocriter promittebat* (VW XXXVI). Tematicky podmíněna je antonomasie biskupa Wilfrida – *lumen Britanniae* (VW XXXVI).

Nad obvyklé rysy narativní části jsou však časté detailní popisy míst, kde se zázraky udály, či osob, na niž se zázraky projeví, které je možné označit za amplifikaci prostřednictvím synonym. Tak je v kapitole XXXVI líčeno umístění cely biskupa Wilfrida v kontrastu k zázračnému jasů, který z ní vychází: *in absconditis locis, tetra caligine obscuratis; in latebrosis locis, ubi raro sol per diem illuxit, et lampas noctu non accenditur; in antro nimiae obscuritatis*. Naopak zázračné světlo je líčeno barvitě jako *igneus splendor, lux angelicae visitationis, videntes in obscura nocte domum intus lucentem quasi per diem*. Podobně je líčen zázračný příliv moře umožňující Wilfridovi a jeho druhům odplout od nepřátelských břehů, který přišel daleko dříve, než bylo obvyklé.

Pokud jde o popis osob, v kapitole XXXVII je detailně vyličen beznadějný zdravotní stav královny Iurminburgh: *alligata languore, totis membris dissolutis, rigida, frigido corpore, clausis oculis spumantique ore*. Podobně je v kapitole LXVI popisována řeholní sestra s uschlým pahýlem ruky: *aridam manum et inutilem habens; manum incurvatam et brachium longo tempore emarcuatum*. Po zázračném uzdravení jsou *digiti erecti, manus vivificata, brachium roboratum*.

Z řečnických figur, jež se v této části vyskytují častěji než v částech jiných, se objevují zvolání uvozená slovem *ecce!*, která vyjadřují podiv nad uvedenými zázraky a překvapení z nich: *Ecce! Bona voluntas, quae Deum novit, imitari non potest* (VW XXXVI), či *Ecce! angelus Domini* (VW LXVI), *ecce! angelus Domini hanc domum defendit* (VW LXVII); a také interrogatio – řečnické otázky, např. *quid magis moror in verbis?* či *Quantos vero per quadraginta sex*

annos [...] episcopos ordinaverat et quantas ecclesias dedicavit, quis enumerare potest? (VW LXVI).

V rámci topiky je třeba zmínit topos svědectví, který je nedílnou součástí zázračných vypravování, jelikož mu dodává důvěryhodnosti a pravdivosti – *adhuc vivens [...] cum lacrimis hoc narrare consuevit (VW XXXVII); quod multorum testimonio comprobatur (VW LXVII), nube testium (VW LXVIII).*

Celkově lze konstatovat, že uvedené kapitoly líčící zázraky mají obvyklé rysy narativní části legendy a navíc se vyznačují častějším použitím řečnických figur (řečnická otázka, která je někdy vložena do větného celku jako parenteze, či exclamatio). Typické jsou pro tuto část detailní popisy míst či osob, na nichž pisatel dokládá zázračnou změnu (uzdravení, jas v temnotě).

V. 2 .2. Stylistický rozbor části 2 (kapitol XXIX–XXXIII a L–LIV)

Druhá část, v níž jsme provedli stylistický rozbor, obsahuje jednak kapitoly XXIX–XXXIII věnující se přednesení žádosti biskupa Wilfrida před synodou papeže Agathona, odpovědi synody a Wilfridově návratu zpět do Británie, a jednak kapitoly L–LIV, jež popisují druhé Wilfridovo odvolání se do Říma, tentokrát ke stolci papeže Jana VI., jednání synody a listu, který papež adresuje králům Northumbrie. Podobnost obou pasáží spočívá:

- 1) v uvedení obou Wilfridových žádostí, s nimiž před papežský stolec předstoupil (kapitoly XXX a LI);
- 2) v zaznamenání soudní řeči, kterou biskup Wilfrid přednesl před synodou papeže Jana VI. (kapitoly L a LIII);
- 3) v odpovědi papežských synod na Wilfridovu žádost, která je v prvním případě přednesena zástupcem Agathonovy synody (kapitola XXXII), ve druhém případě je vyjádřena prostřednictvím listu papeže Jana VI. adresovaného králům Northumbrie (kapitola LIV).

Cílem analýzy textu této části legendy bylo zjistit, zda soudní řeč i listy s žádostí biskupa Wilfrida, jež jsou do legendy včleněny, mají strukturu, jež se vyvinula z ciceronské soudní řeči, a dále se věnovat topice a stylistickým figurám, které jsou v řeči i v listech použity. Podle pseudo-ciceronského spisu *Rhetorica ad Herrenium*,²⁹¹ jenž se stal základem středověké

²⁹¹ Citováno podle Jamese Murphyho. MURPHY, J. J.: „Rhetoric“. In MANTELLO, F. A. C. – RIGG, A. G. (eds.) *Medieval Latin. An Introduction and Bibliographical Guide*. Washington: The Catholic University Press, 1999, s. 630.

rétoriky, má soudní řeč šest částí: exordium, narratio, divisio, confirmatio, refutatio a peroratio (conclusio). Heinrich Lausberg užívá poněkud odlišné terminologie: Řeč dělí do tří částí – úvod, hlavní část a závěr a jádro řeči ještě člení do částí propositio, partitio, narratio a argumentatio.²⁹² Struktura soudní řeči se také stala základem stavby úředního listu; jeho části bývají obvykle nazývány salutatio, captatio benevolentiae, narratio, petitio, divisio a conclusio.²⁹³

Kapitola XXX – list biskupa Wilfrida

Z úvodní části listu, **exordia**, vyplývá biskupovo podřízení se papežské autoritě a odůvodnění, proč přichází k papežskému stolci: jednak s použitím biblické aluze poukazuje na bezpečí a jistotu, kterou mu apoštolský stolec poskytuje (*ad locum munitum turremque fortitudinis gressus cordis [...] perduxi*) a jednak uznává jeho výsadní postavení v šíření kanonického práva (*quia unde normas sacrorum canonum in omnes Christi ecclesias per totum orbem diffusas emanare cognosco*). Nedílnou součástí exordia jsou skromnostní a devoční formule²⁹⁴, jež stojí v kontrastu k papežské autoritě – *mea humilitas* – *apostolicum fastigium*.

Cílem následující části – **narratio** – je nastínění podrobností sporu a ujištění se, že papeži (i publiku) je kauza známa. Postupně jsou uvedeny důvody biskupova odvolání se k papežskému stolci. Další část – **petitio** – můžeme rozčlenit na část, ve které je zdůrazněno nečestné jednání Wilfridových protivníků, refutatio, a confirmatio, kde jsou uvedeny důkazy Wilfridovy nevinoty. Nezákonné jednání protivníků je popsáno s evidentním apelem na emoce posluchačů (*contra sacrorum normas ac definitiones, [sedem] raptorum more invadere atque eripere moliti sunt*). Refutatio je strukturována do tří bodů:

- *nullam in me supplici canonicam culpam repperientes*
- *quidam mei episcopatus invasores illicita praesumptione contra sacrorum canonum normas ac definitiones [...] sedem [...] invadere atque eripere moliti sunt*
- *Quid autem acciderit, ut Theodorus [...] ordinaret episcopos omittere magis quam flagitare pro eiusdem viri reverentia condecet; quem accusare non audeo. Z důvodu úcty k arcibiskupu Theodorovi je výpověď biskupa Wilfrida přerušena, jde zde o řečnickou figuru aposiopesis.*

²⁹² Srov. LAUSBERG, H.: *Elemente der literarischen Rhetorik*, s. 25, § 43.

²⁹³ Srov. MURPHY, J. J.: „Rhetoric“, s. 632.

²⁹⁴ Srov. CURTIUS, E. R.: *Evropská literatura a latinský středověk*. Praha: Triáda, 1998, s. 95–97.

Následující část – **confirmatio** – nabízí výčet důkazů biskupovy nevinoty. Z hlediska stylistiky je zajímavá gradací, využívá paralelismus membrorum, uvedený anaforicky tímž spojovacím výrazem (neque): *Verum si claruit, quod [...] propulsus sum*

- *sine convictione cuiuspiam criminis*
- *et absque culpa facinoris*
- *neque de pristina sede pulsus tumultuosus cuiquam apparui*
- *neque seditionis quaestionem succensi*
- *neque ambitiosus contentionibus obstiti*
- *sed confestim huius sacrosanctae sedis appellavi subsidium* (gradace)

Část, kterou bychom mohli nazvat **divisio**, nabízí možnosti řešení. Opět je využito paralelismu větných celků s tímž spojovacím výrazem (si):

- *Si praevidet vestra apostolica summitas [...] privatum me esse, qui pro nulla culpa convictus sum, humili devotione quae censentur amplector;*
- *si autem et pristinum episcopatum percipere, sequor totisque viribus veneror ab apostolica sede prolatam sententiam, tantum ut invasores [...] vestra synodali sanctione pellantur.*
- *Et si rursus [...] praesules adhibere praeviderit, saltem tales iubeat praevidere promovendos, cum quibus possim [...] Deo unanimiter deservire [...]*

Závěrečná část – **conclusio** – vyjadřuje přesvědčení, že vyřešení sporu je důležité pro jednotu církve – *Quidquid enim confusum et indiscretum est, inextricabiles atque inexplebiles dissensiones exaggerat [...]*, což je zdůrazněno paromoiem. V závěru je zopakováno ujištění, že se biskup podřídí rozhodnutí papežského stolce a že důvěřuje ve spravedlnost rozhodnutí. List je uzavřen stejnou myšlenkou, která stojí v úvodu listu – důvěrou ve spravedlnost papežského rozhodnutí.

Kapitola XXXII – list synody papeže Agathona

Tématem kapitoly XXXII je rozhodnutí synody papeže Agathona ve prospěch biskupa Wilfrida. Ze stylu uvedeného textu je zřejmé, že jde o insert listu papežské kanceláře. Ty se podle Johna Gilchrista inspirovaly stylem císařské kanceláře a používají např. slovesa typu *statuimus atque decernimus*; dále formule *apostolica auctoritas*, či si libují v adverbiích zakončených na -ter (*inormiter, regulariter, sententialiter, verbialiter, subtiliter*).²⁹⁵ Rozhodnutím synody byl biskup Wilfrid ustanoven zpět na svůj biskupský stolec v Yorku,

²⁹⁵ Srov. GILCHRIST, J.: „Canon Law“, s. 243–244.

s tím, že jeho původní diecéze byla rozdělena podle původního Theodorova rozhodnutí. V tomto bodě se synoda jasně arcibiskupova rozhodnutí zastala. Wilfridovým privilegiem však bylo zvolit si biskupy podle svého výběru (ze své původní diecéze).

V závěru kapitoly jsou formulována velmi přísná varování pro případ, že by někdo rozhodnutí papežské synody neuposlechl, a navíc jsou specifikována podle jeho postavení (*episcopus; presbiter, diaconus, clericus, monachus, rex*). Podle Bertrama Colgrava nejsou v papežských dekretch tohoto období ničím neobvyklým.²⁹⁶ Text listu graduje v poslední paralelní větě prozopozici, kde je naopak nastíněno, co je zaručeno těm, kteří se rozhodnutími synody budou řídit. Motivace k uposlechnutí papežských rozhodnutí je zintenzivněna citací a parafrází biblického textu (Mt 25, 34), jenž rozsudku dodává důvěryhodnosti.

Dosud jsme se zabývali Wilfridovým odvoláním ke stolci papeže Agathona, nyní přejdeme k odvolání ke stolci papeže Jana VI.

Kapitola L

Pokorný postoj biskupa Wilfrida před přečtením jeho žádosti před synodou je předeslán pomocí obvyklých skromnostních formulí (*progeniculantes flexis poplitibus, obnix obsecrantes postulabant*), mezi něž patří také omluva za hrubý styl Wilfridovy žádosti (*indiculum, quamvis rusticitate magis conscriptum quam urbanitatis facundia caraxatum appareat*) a apel na obvyklou blahosklonnost papežského stolce (*pro sua consuetudinaria pietatis clementia*). Tato krátká řeč je opět zakončena topem uznávané autority – *ad hanc gloriosissimam sedem quasi ad matris gremium confugimus sufferendo, quicquid vestra beatissima imperavit auctoritas* – zdůrazněným metaforou papežského stolce jako matčina klína.

Kapitola LI – list biskupa Wilfrida papeži Janu VI.

List začíná pozdravem – **salutatio**: *Domino apostolico terque beatissimo papae Iohanni Wilfrithus simplex et humilis servus servorum Dei episcopus*. Zřejmá je i **captatio benevolentiae** uvedená slovy *Cognoscat sanctitas vestra*. Důležitým bodem úvodní části je apel na jednotu a platnost papežových nařízení a dále slib biskupa Wilfrida, že se podřídí papežově rozhodnutí, ať je jakékoli. V části **narratio** biskup uvádí důvody svého příchodu – potřeby se utíká k apoštolskému stolci o pomoc.

²⁹⁶ Srov. COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid*, s. 172.

Petitio je rozčleněna do tří bodů: Wilfrid žádá o nápravu věcí podle rozhodnutí papeže Agathona, Benedikta a Sergia (jde tedy o uznání svrchované papežské autority), o navrácení biskupského stolce, majetku a klášterů. Všechny tyto důvody jsou několikrát zopakovány a je jim dodáno na urgentnosti žadacími větami:

Et vestram inflexibilem auctoritatem ex intima cordis intentione non solum ego, sed et omnes [...] fratres obsecrantes humiliter postulamus [...]

Necnon supplex et humilis vestram sanctitatem deprecor, ut eandem auctoritatis instantiam [...] imperare dignemini [...]

Et adhuc summopere vestram almitatem obnixis precibus humiliter deprecor [...] (VW LI)

Velmi často se zde vyskytuje topos skromnosti a poníženosti, který je postaven do kontrastu k velikosti papežské autority (*petitionum parvitas meae paginam vestrae gloriosissimae praesentiae [...] offerendam curavi*). Efektu je dosaženo také použitím metafory *vestrae solitae clementiae et benignitatis aures pulsare [...] praesumi* (VW LI).

V závěrečné části **conclusio** je uveden slib biskupa Wilfrida, že se podřídí všem rozhodnutím apoštolského stolce. Zde poprvé však není slib bezvýhradný, podmínkou je, že rozhodnutí uzná jako platná také arcibiskup Berhtwald.

Kapitola LIII

V kapitole LIII je uvedena obhajoba biskupa Wilfrida proti prvnímu z článků obžaloby, který se týká toho, že biskup Wilfrid na koncilu v Atswinathe odmítl uzнат rozhodnutí a nařízení arcibiskupa Berhtwalda, která byla v rozporu s rozsudkem papežské synody. Wilfridovi protivníci obžalobu uzavírají slovy: „*Nos nostrae partis sententiam detulimus; vos vestram defensionem dicite*“ (VW LIII).

Je zřejmé, že Wilfridova obhajoba v podstatě zachovává strukturu soudní řeči. **Exordium** začíná topem skromnosti a pokory. Ten je vyjádřen též prosbou o vyslechnutí: „*Humilis et supplex excellentissimam sanctitatem vestram deprecor, ut meae parvitas dignemini veritatem huius rei gestae a me audire*“ (VW LIII).

V rámci části **narratio** biskup popisuje podrobnosti svého sporu, jeho přítomnost na koncilu v Atswinathe a nečestné jednání krále a arcibiskupa. Autentičnost líčení situace je posílena citací Wilfridovy přímé řeči. Stylisticky je narratio zajímavá poměrně častým použitím synonymních sloves, z nichž první je ve tvaru gerundia a druhé v určitém slovesném tvaru (*iudicando decrevisset, revelando patefacere, exsequendo pati, silendo quievit*). Ačkoli se ve středověké latině jedná o běžný jev, ve VW se vyskytuje zřídka (např. XLVII). O to zajímavější

je, že v kapitole LIII se tato vazba objevuje čtyřikrát, přičemž jí jsou spojena synonymní slovesa.

Dále jsou uvedeny argumenty proti Wilfridovým žalobcům – **refutatio**, přičemž hlavním argumentem je, že tato situace nemá precedens: biskup Wilfrid byl totiž vyzván, aby svým podpisem vyjádřil ochotu a vůli podříditi se rozhodnutím arcibiskupa Berhtwalda, aniž by je předem znal. „*Istius tam angustam districtiois coartationem,“ dicebam, „numquam antea a quoquam hominum coactam audivi ut omnino iuramentis nodo adstrictus fateretur decreta composita, quamvis impossibilia, persolvere, priusquam sciret vim decreti“* (VW LIII). Z hlediska stylistiky je pasáž zajímavá použitím metafory *iuramentis nodo adstrictus* a synonymem *angusta districtiois coartatio coacta*, navíc zdůrazněné aliterací (paromoion).

V poslední části, **confirmatio** a **conclusio**, se biskup Wilfrid obhajuje tím, že slíbil poslušnost *toto mentis conatu* ve všech bodech, které jsou v souladu s kanonickým právem a neprotiví se nařízením papeže Agathona a jeho dalších nástupců na papežském stolci. Závěr obhajoby je abruptní, což je však jistě způsobeno tím, že jde o obhajobu pouze proti prvnímu z článků.

Po Wilfridově obhajobě následuje konstatování synody, že biskup Wilfrid přednesl svou obhajobu. V reakci na ni synoda cituje jeden z článků církevního práva (*Collectio Dacheriana*, Caput XCVII.)²⁹⁷, podle něž nemá být žalobci dán prostor k dalším námitkám, pokud první z článků obžaloby nemůže být řádně dokázán. Na základě tohoto článku by Wilfridova obhajoba proti prvnímu článku stačila, synoda však rozhodne, že vzhledem k úctě k biskupu Wilfridovi i vzhledem k jeho vážnosti, věnuje čas pečlivému prozkoumání všech dalších článků obžaloby. Po dalších sezeních synody je biskup Wilfrid zproštěn obžaloby a jsou potvrzeny dekry předchozích papežů, na jejichž základě má být sjednána náprava věcí. V textu legendy je uveden insert papežského dokumentu.²⁹⁸ Vítězství biskupa Wilfrida ve sporu je ještě

²⁹⁷ Srov. *Collectio Dacheriana*, Caput XCVII. Text sbírky je dostupný v projektu Carolingian Canon Law, který sdružuje různé sbírky kanonického práva z karolínské doby. Dostupné z <http://ccl.rch.uky.edu:8088/cclxtf/view?docId=ccl/transcript-node-232.xml;chunk.id=0;brand=default;hit.rank=1;;query=accusatoribus%20multa%20crimina> <http://ccl.rch.uky.edu/> (cit. 25. 5. 2017)

Sbírka *Collectio Dacheriana* je systematickou sbírkou pocházející z Galie konce 8. století. Nazvána byla po Jeanu Lucovi d'Achéry, který ji roku 1672 vydal na základě dvou rukopisů. "Dacheriana Collectio." *New Catholic Encyclopedia*. Dostupné z <http://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/dacheriana-collectio> (cit. 28. 8. 2017).

<http://ccl.rch.uky.edu:8088/cclxtf/view?docId=ccl/transcript-node-232.xml;chunk.id=0;brand=default;hit.rank=1;;query=accusatoribus%20multa%20crimina> <http://ccl.rch.uky.edu/> (cit. 25. 5. 2017).

²⁹⁸ Tento text uvádí antikvář Henry Spelman. Srov. SPELMAN, H.: *Concilia, decreta, leges, constitutiones, in re ecclesiarum orbis Britannici*. Londini, 1639, s. 161–163. Dostupné z <https://books.google.cz/books?id=NbV2yma5tywC&pg=PR25&lpg=PR25&dq=Concilia+Eccllesiastica+Orbis+Britannici&source=bl&ots=rsundUFKc8&sig=JKbKQ9Q5LLcjt8ihoDk8diiXMI&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKE>

potvrzeno svědectvím očitých svědků, kteří byli přítomni při synodě papeže Agathona. Jejich svědectví je plně vyjádření apelujících na city přítomných posluchačů: *exclamatio – vae pro dolor!*; negativně a pozitivně zabarvená substantiva a adjektiva stavěná do kontrastu – *infestatorum insidiae; tam honorabilem senem; accusatores falsidici; ideo digni sunt poenas luere, in ima carceris angustia usque ad finem mortis macerati*.

Působivá je alegorická pasáž líčící Wilfridovo vítězství: *nebulae mendaciorum, flante vento sapientiae, dispersae, soleque veritatis per adiutorium et sanctum Petrum illuscente; de fornace ignis examinandi [...] evasit*; vyskytuje se zde také paromoion *pure perfecteque excusatus*; parenthese – *ut breviter dicam*.

Kapitola LIV – list papeže Jana VI. králům Aethelredovi a Aldfrithovi

Kapitola LIV obsahuje list papeže Jana VI. mercijskému králi Aethelredovi a northumbrijskému králi Aldfrithovi. Králům i arcibiskupu Berhtwaldovi nařizuje, aby byla svolána církevní synoda v Británii a aby byl Wilfridův spor vyřešen pokojně. Přitom papež apeluje na respektování papežských dekretů. Tento list má typickou strukturu – **salutatio**, **captatio benevolentiae**, **narratio**, **petitio** (*Et idcirco commonemus Berhtwaldum [...] ut synodum convocet*), **divisio** a **conclusio**.

Jak bylo již řečeno, v závěrečné části papež povzbuzuje k dořešení sporu a pobízí oba krále i arcibiskupa k podřízení se papežským dekretům. List obsahuje také varování před neuposlechnutím (*Quicumque enim [...] contempserit, non erit a Deo impunitus neque sine dampno coelitus alligatus evadit*) a pozdrav na závěr (*In columem eminentiam vestram gratia*

[win6ZS5xKvUAhVJcBoKHapTC1gO6AEIUTAJ#v=onepage&q=Concilia%20Ecclesiastica%20Orbis%20Britannici&f=false](https://www.google.com/search?q=win6ZS5xKvUAhVJcBoKHapTC1gO6AEIUTAJ#v=onepage&q=Concilia%20Ecclesiastica%20Orbis%20Britannici&f=false) (cit. 7. 6. 2017).

Text je také zaznamenán ve sbírce dokumentů církevních historiků Arthura W. Haddana a Williama Stubbsa. Srov. HADDAN, A. – STUBBS, W.: *Councils and Ecclesiastical Documents relating to Great Britain and Ireland*, vol. III. Oxford: Clarendon Press, 1871, s. 261–262.

Dostupné z <https://archive.org/stream/councilsecclesia03hadd#page/256/mode/2up> (cit. 7. 6. 2017).

Citují jednání synody v Římě podle *Vita Wilfridi*. Jejich sbírka čerpá z dřívějších sbírek Henryho Spelmana (viz výše) a Davida Wilkinse. Srov. WILKINS, D.: *Concilia Magnae Britanniae et Hiberniae a Synodo Verolamiensi A.D. 446 ad Londinensem A.D. 1717; accedunt Constitutiones et alia ad Historiam Ecclesiae Anglicanae spectantia*. Londini, 1737.

Dostupné z

<https://books.google.cz/books?id=0HvY7X5At5YC&pg=PA47&lpg=PA47&dq=WILKINS,+D.:+Concilia+Magna+Britanniae+et+Hiberniae+a+Synodo+Verolamiensi+A.D.+446+ad+Londinensem+A.D.+1717&source=bl&ots=JyKwqjKxle&sig=627TxvU0JApO2zoh6q57oM109DQ&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwid8qHGwJnZAhUCZFAKHxUrBQoQ6AEISTAG#v=onepage&q=WILKINS%20C%20D.%3A%20Concilia%20Magna%20Britanniae%20et%20Hiberniae%20a%20Synodo%20Verolamiensi%20A.D.%20446%20ad%20Londinensem%20A.D.%201717&f=false> (cit. 7. 6. 2017).

superna custodiat). List je insertem, který má podobnou strukturu a styl jako jiné papežské listy sebrané a vydané Henrym Spelmanem. Uvádí jej také Haddan a Stubbs.²⁹⁹

Závěrem lze konstatovat, že analyzované texty listů i soudní řeči odpovídají zásadám ciceronské řeči: pokud jde o jejich stavbu, ve většině lze rozeznat charakteristické části listu *salutatio*, *captatio benevolentiae*, *narratio*, *petitio*, *divisio* a *conclusio*, i řeči - *exordium*, *narratio*, *divisio*, *confirmatio*, *refutatio* a *conclusio*. Topem charakteristickým pro tyto texty je na jedné straně *topos* pokory a poniženosti žadatele a na straně druhé *topos* autority. Z hlediska stylistických ozdob jsou texty stavěny promyšleným způsobem, využívají paralelismy a *paromion*, větné celky a jsou často anaforicky spojené pomocí spojek (*si*, *neque*), obsahují typická *epitheta* *Deo amabilis Wilfrithus episcopus* (VW XXXII, LIII), *Wilfrithus simplex et humilis servus servorum Dei episcopus* (VW LI) a *antonomasie* založené na metonymii – *vestra almitas*, *vestra sanctitas*, *dominus apostolicus*, *vestra pia auctoritas*, *vestra inflexibilis auctoritas*, *nostra parvitatit humilitas* (VW LIII), místy také metafory.

V. 2. 3. Topika

Na některé z *topoi* jsme již poukázali v rámci rozboru Stephanova stylu. Šlo zejména o *topos* zvaný *brevitas*, dále *topos* autorovy skromnosti a *topos* svědectví. Klíčovou roli hraje topika v prologu k legendě. Už skutečnost, že téměř celý prolog byl převzat z prologu k anonymní legendě *Vita Cuthberti*, svědčí o ustálené kompozici a konvenčních prvcích, které má prolog obsahovat. Ani prolog k *Vita Cuthberti* není originální: většina je převzata z Evagriova překladu Athanasiovy legendy *Vita S. Antonii*, z listu *Epistola Victorii Aquitani ad Hilarum de cursu paschali* a z *Vita S. Martini Sulpicia Severa*.³⁰⁰

Prolog obsahuje tradiční *exordiální* topiku; *topos* poniženosti a skromnosti, kdy pisatel vyjadřuje svoji bezcennost a neschopnost sepsat život světce: *praeceptorum vestrorum magnitudine [...] superatus; meae intelligentiae et eloquentiae facultas exigua; opus arduum*. Na omluvu svého počínání uvádí, že píše z poslušnosti vůči přání biskupa Accy a opata Tatberhta a zaštiťuje se jejich autoritou: *certe debitum oboedentiae exsolvit obsequium; nec dubitatur ipsorum fide perficiendum quorum est adhortatione susceptum*. Následuje *topos* autority Boží: *id erit profecto divini muneris*. Úlohou další části prologu je přilákat pozornost čtenářů, kteří ačkoli o Wilfridovi mnohé slyšeli, přesto znají pouze zlomek informací o jeho

²⁹⁹ Srov. SPELMAN, H.: *Concilia, decreta, leges,...*, s. 179–180; Spelman cituje *Gesta Pontificum* Williama z Malmesbury; HADDAN, A. – STUBBS, W.: *Councils and Ecclesiastical Documents...*, s. 262–264.

³⁰⁰ Srov. *Vita Sancti Cuthberti auctore anonymo*. In COLGRAVE, B. (ed.): *Two Lives of Saint Cuthbert*, I, 1; I, 2.

velkých činech: *minima vos estimate de maximis audisse*. Seznámení se s životem biskupa Wilfrida má na čtenáře i na pisatele blahodárné účinky: *Est siquidem perfecta via ad virtutem illum scire, quis fuerit; ingens mihi lucrum est atque utilitas hoc ipsum, quod [...] recordor*. Pisatel dále čtenáře nabádá, aby věřili jeho slovům a nepodléhali závistivým, leč výřečným „zlým jazykům“. První část topu je opět převzata z prologu životopisu *Vita S. Cuthberti*, část následující zřejmě aktuálně naráží na negativní postoje k rozporuplné, leč velmi odvážné Wilfridově osobnosti: *Obsecro itaque eos qui lecturi sunt, ut fidem dictis adhibeant, relinquentes antiqui hostis millenos invidiae stimulos et recolentes, quod eloquentia pertonabat*. Na tomto místě je citován verš z Horácia: *feriuntque summos fulgora montes*.³⁰¹

V závěru prologu se vyskytuje topos zapřísahání pravdivosti a odvolání se na autoritu důvěryhodných lidí: *alioquin tacere quam falsa dicere maluissem; nisi quod compertum et probatum a fidelibus sit*. Prohlášením tohoto druhu činí autor zadost povinnosti vyjádřit svoji nedostatečnost a skromnost před tak velkým úkolem, který ho čeká.³⁰²

V. 3. Stylistický rozbor legendy *Vita Cuthberti prosaica*

Pro srovnání jsem provedla analýzu stylu ve vybraných kapitolách Bedovy *Vita Cuthberti*. Jedná se o kapitoly, které jsou svým tématem blízké legendě Wilfridově: kapitoly I–VII představují Cuthbertovo dětství a dospívání, kapitoly XIII–XV líčí zázračné uhašení ohně a uzdravení nemocné ženy, v kapitolách XXII–XXVII Cuthbert varuje před nástrahami d'ábla, uzdravuje ženu a stává se biskupem. V kapitolách XXXII a XXXIII je vyličen zázrak uzdravení umírajícího chlapce a konečně kapitoly XXXVII–XLI referují o Cuthbertově nemoci, smrti a prvním posmrtném zázraku. Celkem jde o 23 z celkového počtu 46 kapitol.

Ornatus facilis

Podobně jako v legendě *Vita Wilfridi* homoioteleuta a homioptota jsou využita ke zdůraznění isokól, jako v tomto příkladu: [...] *iuxta quod aestatis ordo **poscebat**, paruulorum conuenticulis interesse **cupiebat**, ludentibus colludere **desiderabat**, [...] contententibus ludo sepius preualere **consueuerat*** [...] (VC I). Homoioteleuta v tomto příkladu se vyskytují

³⁰¹ Srov. *Q. Horati Flacci Carminum liber secundus*, X. Bertram Colgrave na něj nepoukazuje. Podle Charlese W. Jonese pochází z některého z florilegií. Srov. JONES, CH. W.: *Saints' Lives and Chronicles*, s. 70.

³⁰² Podobné skromnostní formule se vyskytují také v prolozích životů svatých z tohoto období, např. anonymní *Vita Cuthberti*, *Vita sancti Guthlaci*. K topice srov. CURTIUS, E. R.: *Evropská literatura a latinský středověk*, s. 91nn.

v paralelních větných konstrukcích přibližně stejné délky. Svoji zvukovou podobou spojují jednotlivé vazby v souvětí. Podobně jsou isokóla zvýrazněna homioptoty i v následujících příkladech. Většinou jsou homioptota umístěna na konci vazeb, pouze pozice infinitivu *pandere* je změněna hyperbatem, jelikož na substantivu *uersutias* je závislá vedlejší věta vztažná, která bezprostředně následuje:

*Nouerat quippe mestos pia exhortatione **refouere**, sciebat angustiatis gaudia uitae coelestis ad memoriam **reuocare**, fragilia saeculi huius et prospera simul et aduersa **monstrare**, didicerat temptatis multifarias antiqui hostis **pandere** uersutias, [...] (VC XXII).*

*Commissam nanque sibi plebem et orationibus **protegebat** assiduis, et ammonitionibus saluberrimis ad coelestia **uocabat**, et quod maxime doctores **iuuat**, ea quae agenda **docebat**, ipse prius agendo **praemonstrabat** (VC XXVI).*

Také v této periodě je pozice prvního homioptoteuta pozměněna hyperbatem. Lze vycítit jistou gradaci.

Paromoion (aliterace) není figurou častou. Pokud se vyskytuje, slouží ke zintenzivnění významu jednotlivých slov: *Quotienscunque enim os **ariditate** ac siti nimia **aruit** et **ardebat**, haec gaustando me **recreare** ac **refrigerare** curauit (VC XXXVII).* Jak patrně, aliterací je zdůrazněn význam slov významově blízkých i protikladný vztah k dalším aliterujícím slovům.

Polyptoton je podobně jako ve VW zastoupen zřídka.

*Nec mirandum cuiquam **paruuli** lasciuiam per **paruulum** potuisse Domino agente cohiberi (VC I); [...] ac regalis stemmata **nobilitatis** potiori **nobilitate** summae uirtutis accumulabat [...] (VC XXIII).*

Oba tyto příklady polyptota dokládají, že mezi oběma substantivy homioptotem zdůrazněnými existuje jistý vztah – v prvním příkladu jde o překvapivé konstatování, že chlapec Cuthbert zabraný do dětských radovánek není napomenut dospělým, nýbrž jiným chlapcem, aby zanechal dětských pošetilostí a obrátil svou pozornost k důležitějším věcem; ve druhém příkladu je urozenost královské dcery Aelfled překonána duchovní urozeností abatyše.

Zaznamenali jsme také následující příklady **paronomasie**.

[...] ***solitam** me meae **solitudinis** remittet ad requiem (VC XXIV).*

[...] *Coepit disserere pauca sed fortia de pace et humilitate, cauendisque eis qui his **obluctari** quam **oblectari** mallent (VC XXXIX).*

V obou případech je zvuková podoba i významový rozdíl zřetelný. První příklad poukazuje na skutečnost, že svatý Cuthbert považoval mnišskou samotou oproti biskupskému stavu za obvyklou a žádanou; v druhém příkladě je evidentní hra se slovesy velmi rozdílného významu.

Za druh paronomasie lze považovat i následující příklad, protože mezi aktivním a pasivním tvarem slovesa existuje jistý významový rozdíl. Může ale být klasifikován i jako figura etymologica, vzhledem k tomu, že jde o slovesa stejného slovního základu: *Cerno quod angelus Dei erat quam suscepi, pascere non pasci ueniens* (VC VII).

Uveďme poměrně ojedinělý příklad **polysyndeta**: *Nam [panes] et lilia candore, et rosas odore, et mella praececellunt sapore* (VC VII). Polysyndeton zde zintenzivňuje vzájemný vztah větných vazeb, které jsou opět isokóly s paralelní stavbou a jsou zdůrazněné homoioteleuty.

Ornatus difficilis

Řečnické figury

Řečnických otázek (interrogatio) se ve *Vita Cuthberti* vyskytuje málo – dvě z nich pronáší sám Cuthbert v kapitole XXIV, kde předpovídá smrt krále Ecgritha a příchod jeho nástupce Aldfritha. Ve stejné kapitole je také poměrně vzácné exclamatio: *O quam uaria intentione diuiduntur corda mortalium* (VC XXIV). Další řečnické otázky pronáší Cuthbert v kapitole XXVII.

Jak bylo řečeno, většina textu *Vita Cuthberti* je vyprávěna v er-formě. V závěru několika kapitol Beda v ich-formě odkazuje na svědky světcova života, kteří mu konkrétní příběh vyprávěli či byli očitými svědky konkrétní události. K věrohodnosti a autentičnosti textu rovněž přispívá použití přímé řeči. V textu legendy promlouvá jednak svatý Cuthbert sám, jednak očití svědci Cuthbertova života. Zajímavé je, že o posledních dnech Cuthbertova života referuje kněz Herefrid, jehož přímá řeč prostupuje kapitoly XXXVII až XL a není pevně stanoveno, kde končí. Styl tohoto úseku je prostší než styl ostatních částí legendy, věty mají jednodušší stavbu. Šlo jistě o záměrnou změnu stylu, skrze niž je patrné, že jde o přímou řeč.³⁰³ Ve srovnání s legendou Wilfridovou je přímá řeč obecně nejčastěji uvozena tvary slovesa *inquit* (*inquit, inquiens, inquam, inquiunt*) a slovesem *ait*; tvary slovesa *dicere* (*dixit, dicens, dixi*) jsou zastoupeny daleko méně často. Poměr výskytu sloves *inquit* a *ait* ku slovesu *dicere* lze vyjádřit jako 34 : 6.

Myšlenkové figury

Velmi častou a propracovanou figurou je paralelismus. Na příklad závěr kapitoly XIV, který je jakýmsi Bedovým kázáním vycházejícím ze zázraku uhašení požáru, je stylisticky velmi zajímavý použitím několika paralelismů:

³⁰³ Walter Berschin tuto změnu stylu zdůvodňuje tak, že Beda dává přednost prostotě očitého svědectví před vybroušeným stylem. Srov. BERSCHIN, W.: *Biographie und Epochenstil im lateinischen Mittelalter*, s. 282–283.

At ego et mei similes propriae fragilitatis et inertiae conscii, certi quidem sumus quia contra ignem materiale nil tale audemus, incerti autem an ignem illum inextinguibilem futurae castigationis immunes euadere queamus. Sed potens est et larga pietas saluatoris nostri, quae indignis nobis et nunc ad extinguenda viciorum incendia, et ad euadendas in futuro poenarum flammam, gratiam suae protectionis impendat (VC XIV).

V prvním souvětí stojí paralelně vedle sebe dva větné celky začínající adjektivy *certi / incerti*, dále obsahují slova antonyma *ignem materiale / ignem inextinguibilem*, i když ve druhém případě jde o význam figurativní. Tento paralelismus, vyjadřující **antithesis**, je navíc zvýrazněn homioptoty *audemus / queamus*. Ve druhém souvětí stojí paralelně příslovečná určení *nunc a in futuro* a dvě metaforická slovní spojení *ad extinguenda viciorum incendia* a *ad euadendas poenarum flammam*. Podobný paralelismus se vyskytuje např. v kapitole VII, XVI, XXII, XXIII a XXXIX.

Blízko k paralelismu má **chiasmus**, který se ve *Vita Cuthberti* vyskytuje často:

Esurientibus alimenta, indumenta praebebat argentibus [...] (VC XXVI).

[...] fortis quidem fide sed dissenteriae morbo corpore iam factus imbecillis (VC XXXVII).

V prvním příkladu chiasticky proti sobě stojí participia *esurientibus* a *argentibus* a substantiva *alimenta* a *indumenta*, ve druhém pak adjektiva *fortis* a *imbecillis* a substantiva *fide* a *morbo*.

Z myšlenkových figur uveďme dále dvě, které se v legendě Wilfridově nevyskytují. Do kapitoly XXXVIII zařadil Beda **exemplum**, v němž líčí zázrak, který učinil svatý Augustin v době své nemoci, aniž by doufal, že se ještě zázrak skrze jeho působení stane. Pomocí tohoto exempla Beda poukazuje na podobnost Cuthberta a svatého Augustina, čímž Cuthbertova osoba získává na věrohodnosti a úctě.

Častou figurou je tzv. **digressio**, čili odbočka, exkurs, což dokládá, že Beda Venerabilis byl také významným historiografem a exegetou. Úkolem digrese je podat informaci, která s tématem úplně nesouvisí, k níž však vede nějaká významová (obsahová) paralela. Např. v kapitole II autor legendy odkazuje čtenáře, kteří by se mohli podívat nad výjevem anděla jedoucího na koni, ke Druhé knize makabejské (3, 25; 11, 8), kde se tento obraz objevuje. Jinou digresi ve formě kázání v kapitole XIV už jsme zmínili jako pasáž bohatě ozdobenou paralelismy. Jejím cílem bylo podat metaforický výklad zázraku uhašení požáru pro čtenáře a posluchače legendy. Oba tyto exkursy jsou umístěny na konci kapitoly, tedy poté, co je téma kapitoly dovršeno. Jinak tomu je v kapitole XVI, kde uprostřed kapitoly Beda podává rozsáhlý výklad o klášteře Lindisfarne jako sídlo biskupa i opata v téže osobě. Zmiňuje se o prvním biskupovi a mnichu Aidanovi, cituje z listu papeže Řehoře Velikého misionáři Augustinovi a

ospravedlňuje tak tento způsob uspořádání církevní hierarchie. Podobně v kapitole následující (XVII) popisuje geografickou polohu ostrova Farne, který leží několik mil od poloostrova Lindisfarne obklopen hlubokým mořem a oceánem z východní strany. Tento popis slouží jako předehra k vyličení Cuthbertovy schopnosti učinit ostrov obyvatelným. Digrese v kapitole XV obdobně slouží jako úvod k tématu kapitoly, kterým je zázračné uzdravení správce manželky.

Tropy

Také ve *Vita Cuthberti* je velmi častým tropem **metafora**.

Můžeme rozlišit různé druhy metafor:

- 1) metafory s duchovním významem: *praeuidens in Spiritu* (VC VI); *ad gaudium perpetuae lucis intrauit* (VC VIII); *migrasset ad Dominum* (VC XL); *uiam ueritatis praedicabat errantibus* (VC IX); *Qui dum [...] coelestis sapientiae poculis debriarent, dixit inter alia Cuthbertus [...]* (VC XXVIII)
- 2) metafory odvozené od částí těla: [...] *sermonem Domini reuelata cordis aure percepturus* (VC I); [...] *ad suscipendum episcopatus officium collum summitere compellitur* (VC XXIV); [...] *multi erant de circumpositis late uillulis quibus manus erat imponenda* (VC XXXII); [...] *scismaticorum iugo colla subdatis* (VC XXXIX); *Cui cum [...] ueniret in mentem beata et quieta conuersatio [...]* (VC XXIV);
- 3) metafory vztahující se k fyzickému a duševnímu stavu: [...] *huius compede languoris retinerer* (VC II); [...] *arreptus infirmitate subita, temporalis igne doloris ad perpetuae coepit beatitudinis gaudia praeparari* (VC XXXVII); [...] *ammonitus sum aduersus subitas temptationum procellas, statum cordis semper esse muniendum* (VC XXVII); [...] *tanta aecclesiam illam temptationis aura concussit* (VC XL).

Místo zde mají také metafory vojenské - *ab arrepto semel proposito militiae coelestis* (ve spojení s antonomasií *athleta Christi*) (VC VIII); [...] *uoluit eum [...] suae carnis dolore et antiqui hostis acriori certamine probari* (VC XXXVII).

Na základě metonymie byla vytvořena **epiteta a antonomasie** označující svatého Cuthberta. Ty jsou jedním z rysů společných oběma legendám. Jak je patrné z následujících příkladů, jsou velmi podobné: *uir Domini Cuthbertus* (VC I), *puer Domini Cuthbertus* (VC II), *Deo dilectus adolescens* (VC IV), *famulus Domini* (VC VII) (oproti nejčastějšímu *servus Domini* ve VW), *athleta Christi* (VC VIII), *sanctissimus gregis dominici pastor* (VC XXXII), *pious explorator* (VC XVI). Časté jsou také antonomasie označující d'ábla: *antiquus hostis* (VC XIII, XXII), *hostis nequissimus* (VC XIII), *auctor fallaciarum* (VC XIII), *nequissimus* (VC

XIV), *hostis inuisibilis* (VC XVII), *aduersarius* (VC XXII); ojedinělá je antonomasie pro Boha *supernus gubernator* (VC XXIV).

Homoiosis se vyskytuje ve *Vita Cuthberti* podobně často jako ve *Vita Wilfridi*: lodě jsou popisovány *quasi quinque aues paruulae* (VC III), nástrahy ďábla jsou připodobněny k pavučině – *quasi casses araneae* (VC XXII), Baldhelmus vypráví o Cuthbertových zázracích – *uirtutes uiri Dei referre melle dulcius habet* (VC XXV).

Nejčastější druh **hyperbata** je ten, v němž je mezi substantivum a rozvíjející adjektivum vloženo jiné substantivum v genitivu, jež je atributem prvního substantiva, např. *ibi ob amorem sapientiae spontaneum pasus exilium* (VC XXIV). Častá jsou však také složitější hyperbata – *Nec mirum quod epulas in terris sumere respuerit humanas* (VC VII); *reversus ad insulam et monasterium suum, solitariam ut coeperat agebat sedulus vitam* (VC XXIV), či *Siquidem sepulto viro Dei tanta aecclesiam illam temptationis aura concussit, ut plures e fratribus loco magis cedere [...] vellent* (VC XL). Vždy však je od sebe odděleno substantivum a adjektivum, případně substantivum a zájmeno.

Velmi častým tropem je také **litotes**: *non modica puerorum turba* (VC I), *non parum corda pastorum ad reuerentiam divinae laudationis accendit* (VC IV), *non paucio tempore* (VC V), *uentus non modicus* (VC XIV), *non parua sub praesentia* (VC XXIV), *non grandi uoce ait* (VC XXVII) apod.

V. 4. Shrnutí stylistického rozboru

Ze srovnání analýzy ornatus facilis vyplývá, že v obou legendách se objevují obdobné figury: častá jsou homoioteleuta a homioptota, ve *Vita Wilfridi* je také poměrně častým prostředkem paromoion (aliterace). V pasážích, kde hraje roli řečnické umění obou stran při jednání koncilu či papežské synody, jsou zvukové figury četnější. V obou legendách se objevuje několik příkladů paronomasie. Významnou roli naopak nehrají figury založené na četnosti či absenci spojovacích výrazů. Asyndeton lze ve Stephanově legendě nalézt pouze v konvenčních pasážích popisujících vynikající vlastnosti světce, které se navíc opírají o biblické citace, popř. citují text anonymní *Vity Cuthberti*. V Bedově legendě jsme identifikovali ojedinělý příklad polysyndeta.

Ač se obě legendy v těchto stylistických rysech podobají, rozdíl v povaze obou je zřetelný ze složitějších stylistických ozdob. Zatímco *Vita Wilfridi* se žánrem blíží biografii, v níž je velký prostor dán líčení Wilfridových sporů s northumbrijskými králi a arcibiskupy Theodorem a Berhtwaldem a byla napsána s cílem obhájit osobu biskupa Wilfrida, *Vita*

Cuthberti je souborem zázraků inspirovaných biblickými typy a byla záměrně psána tak, aby osobu svěťce „odosobnila“ a vyhověla tak konvencím hagiografie.³⁰⁴ Toto se odráží na příklad ve složitějších stylistických ozdobách. Zatímco v Eddiově legendě jsou velmi časté řečnické figury (*exclamatio*, *interrogatio*, *interiectio ex parte poetae*), skrze něž autor legendy vyjadřuje svůj vztah k líčeným událostem, řečnické figury ve *Vita Cuthberti* nejsou tolik časté a významné. Naopak homiletické pasáže, *digressio* či *exemplum* mají své místo v legendě Cuthbertově. Přímá řeč, kterou Beda vkládá do úst knězi Herefridovi, je psána prostším stylem a dokazuje Bedovu schopnost experimentovat na různých stylových rovinách. Zajímavý je rozdíl v uvození přímé řeči – zatímco ve *Vita Wilfridi* jasně převažují tvary slovesa *dicere* (*dicens*, *dicentes*, *dixit*) a v celé legendě najdeme pouze po jednom výskytu slovesa *inquit* a *ait*, v Bedově legendě je naopak nejčastějším uvozovacím slovesem *inquit*, *inquam* a *inquiens*. Tímto rysem je *Vita Wilfridi* blíže Vulgátě, v níž také převažují tvary slovesa *dico*.

Srovnáme-li použití tropů, obě legendy se vyznačují četnými metaforami, které jednak vycházejí z biblických vzorů, jednak jsou metaforami konvenčními. Nejčastěji popisují duchovní cestu světců, v obou legendách také najdeme vojenské metafory. Shodným rysem je uvádění antonomasie a epitet, i když i ta mají v obou legendách svá specifika. Biskup Wilfrid je často zobrazen jako opat – otec klášterní komunity (*sanctus parens noster*), biskup – hlava místní církve (*sanctum caput ecclesiae*) a po vzoru svatého Pavla jako zdatný kazatel (*praedicator evangelicus*). Cuthbert je charakterizován jako bojovník proti pokušením (*athleta Christi*), pastýř stáde (*sanctissimus gregis dominici pastor*) a průkopník mnišského života na odlehlém, neobydleném ostrově (*pius explorator*), často také *pater Cuthbertus*. Nejčastější antonomasií je *servus Dei* ve *Vita Wilfridi* a *famulus Dei* ve *Vita Cuthberti*.

Důležitou roli hraje na několika místech *Vita Wilfridi* alegorie. Jejím prostřednictvím je nastíněno téma kapitoly a tvoří tak působivý úvod kapitol. Důležitý rozdíl je v četnosti hyperbat. Zatímco Bedova *Vita Cuthberti* vykazuje značný počet hyperbat, často složitých, *Vita Wilfridi* je v tomto ohledu prostší. Je možné, že je to způsobeno horší úrovní Eddiovy latiny (viz občasné chyby v morfologii) ve srovnání s latinou Bedovou.

Naprostým specifikem legendy *Vita Wilfridi* jsou pasáže líčící odvolání biskupa Wilfrida k papežskému stolci, Wilfridovy listy adresované papežské synodě a její odpovědi. Jak z analýzy vyplývá, soudní řeč i listy mají strukturu antické soudní řeči, jak je popsána v *Rhetorice ad Herennium*. Řeč i listy se vyznačují složitými stylistickými ozdobami (paralelismy isokól zdůrazněnými homioptoty a homioleuty, anafrou, čili opakováním

³⁰⁴ Srov. LAPIDGE, M.: *Anglo-Latin Literature 600-899*, s. 79.

shodných slov na začátku vět, i metaforami, antonomasií a topikou). Rovněž líčení Wilfridovy obhajoby na koncilech a před papežskou synodou je vzácným příkladem apologetického stylu, který se od stylu zbytku legendy odlišuje. V tomto ohledu se *Vita Wilfridi* odlišuje od všech insulárních legend 8. století.

Závěr

Cílem disertační práce bylo na základě analýzy hagiografických prvků, typologie, lexika, morfologie, syntaxe a stylu zhodnotit postavení legendy *Vita Wilfridi* mezi soudobými anglo-latinskými legendami *Vita Cuthberti anonyma* a prozaickou *Vita Cuthberti auctore Beda*.³⁰⁵

První kapitola přinesla informace o legendě *Vita Wilfridi* a o historické osobnosti biskupa Wilfrida. Za autora legendy je většinou badatelů považován Eddius Stephanus, dlouholetý mnich Wilfridova kláštera. Vznik legendy je jejím editorem Bertamem Colgravem datován mezi roky 710 a 720. Předkládané informace o životě biskupa Wilfrida se opírají o údaje vity, o svědectví Bedovy *Historia ecclesiastica gentis Anglorum* a o novější odbornou literaturu. Je zřejmé, že opat a biskup Wilfrid byl významnou osobností northumbrijské církve sedmého století. Proslavil se svou obhajobou římského způsobu výpočtu data Velikonoc na synodě ve Whitby roku 664, po níž byl vysvěcen na biskupa. Kvůli svému vlivnému postavení, podobnému spíše postavení galských biskupů, se dostal do sporu s králi Northumbrie Ecgfrithem a Aldfrithem i s arcibiskupem Theodorem, který v té době začal provádět reformu diecézní správy. Biskup Wilfrid se dvakrát odvolal proti nepříznivému rozhodnutí králů k papežskému stolci do Říma, kde bylo rozhodnuto o jeho právoplatném znovunastolení do funkce biskupa. V Británii se však setkal s opakovaným odmítnutím papežských dekretů, takže to, čeho nakonec roku 704 na církevním sněmu dosáhl, bylo navrácení jeho dvou největších klášterů – Riponu a Hexhamu – a ustanovení na biskupský stolec v Hexhamu. Na historiografické údaje ve *Vita Wilfridi* však nelze nekriticky spoléhat, neboť hagiografickým cílem rozhodně nebylo objektivně pravdivé vylíčení historie či spolehlivá chronologie a datování; naopak zcela jistě šlo o to, biskupa Wilfrida obhájit a vylíčit ho jako světce hodného následování, který sám svým životem naplňoval biblické vzory.

Tématem druhé kapitoly této práce jsou hagiografické rysy. První podkapitola poskytla stručný přehled vývoje hagiografie, zmínili jsme hlavně legendy, z kterých anglo-latinská hagiografie čerpala, tedy zejména Evagriovu *Vita Antonii*, *Vita Martini Sulpicia Severa* a *Dialogi* Řehoře Velikého. Pozornost byla věnována také nejvýznamnějším anglo-latinským legendám, z nichž většina vznikla v první polovině 8. století na území Northubrie. Dále jsem se detailněji zaměřila na rozbor hagiografických rysů zmíněného užšího okruhu tří legend. Jako topoi v hagiografii se ukázalo narození světce, většinou doprovázené zázračným úkazem; jeho dětství zobrazené jako topos *puer senex*; obrácení; schématicizovaný výčet vynikajících

³⁰⁵ Bedova legenda *Vita Cuthberti metrica* nebyla předmětem mého bádání.

vlastností světce; klidná smrt, které předcházelo udílení pokynů a přijetí eucharistie; péče o tělo zesnulého a jeho pohřbení; v legendách o Cuthbertovi také *elevatio* a *translatio*.

Dalšími klíčovými místy legend byly zázraky. Z analýzy vyplývá, že počet zázraků v obou legendách o svatém Cuthbertovi je výrazně vyšší než ve *Vita Wilfridi*, což souvisí s důvodem sepsání legendy. Tím bylo Wilfridovu osobnost obhájit, a proto je důraz kladen na jeho aktivní život – na zápal pro vzdělání se v církevní nauce i římské praxi, na pastorační činnost, misijní úspěchy a na budování sítě Wilfridových klášterů na jedné straně a na neustálý boj se světskou a církevní mocí na straně druhé. Z analýzy rovněž vyplynulo, že *Vita Wilfridi* se výrazně odlišuje svým charakterem narativního celku od sledu jednotlivých zázraků v legendách svatého Cuthberta.

Z třetí kapitoly vyplývá, že v legendě *Vita Wilfridi* hraje velmi důležitou roli typologie. Legenda je biblickými citacemi, parafrázemi a aluzemi doslova protkána. Zřejmě proto říká William T. Foley, že biblické odkazy jsou nejpozoruhodnějším a zároveň únavným rysem Eddiova hagiografického stylu.³⁰⁶ Z typologické analýzy je jasné, že významným starozákonním typem biskupa Wilfrida je prorok, nejčastěji Samuel, Eliáš a Elíša. Podobnost s biskupem Wilfridem lze vidět v jejich vyvolení i v prorockém poslání věci měnit, ve Wilfridově případě prosazovat římskou křesťanskou praxi, křísit mrtvé a uzdravovat nemocné. Z novozákonních předobrazů je nejvíce zmiňován apoštol Pavel, nazývaný *doctor gentium* a *praedicator evangelicus*. Souvislost mezi apoštolem Pavlem a biskupem Wilfridem tkví v jejich misijní a kazatelské činnosti. Ukotvení v biblické typologii posiluje apologetickou funkci legendy, protože připodobněním Wilfrida biblickým typům nabývá jeho osobnost na důležitosti a Boží působení v životních činech světce je zřejmější. Tím, že je život biskupa Wilfrida líčen na pozadí předobrazů starozákonních proroků a novozákonních apoštolů, je zdůrazněno, že biskup pokračuje v jejich poslání.

Tématem čtvrté kapitoly byl jazykový rozbor. V první části jsem se zaměřila na lexikum legendy. Jak je obvyklé v hagiografii obecně, velkou část slovní zásoby Eddiova textu tvoří výrazy křesťanské a biblické latiny. V legendě o opatu a biskupovi, který vede spory se světskou i církevní mocí, jsou přirozeně časté výrazy týkající se křesťanské nauky a církevní správy. Charakter legendy se také odráží v lexiku papežských listů s formálními výrazy jako *vestra summitas* či *ter beatissimus papa* a hojným výskytem adverbii zakončených příponou *-iter*. Podařilo se identifikovat několik lexikálních zvláštností, o kterých svědčí jejich zařazení do slovníků středověké latiny. Základním slovníkem pro studium legendy byl *Dictionary of*

³⁰⁶ Srov. FOLEY, W. T.: *Images of Sanctity*, s. 22.

Medieval Latin from British Sources (DMLBS) a dále jsem pracovala také s Du Cangeovým slovníkem *Glossarium mediae et infimae Latinitatis*, Blaisovým a Niermeyerovým slovníkem středověké latiny, které jsou dostupné v databázi *Litterae ante portas*.

V druhé části kapitoly jsem text legendy podrobila analýze morfologických a syntaktických rysů. Vycházela jsem z hypotézy o relativně vysoké úrovni morfologie i syntaxe raně středověkých insulárních textů. V rámci morfologie jsem se soustředila na morfologii substantiv, adjektiv, zájmen a sloves. Analýza prokázala poměrně velkou shodu morfologického systému uvedených slovních druhů s klasickou latinskou normou, ačkoli jsem identifikovala několik sporadických případů porušení této normy; jedná se o změnu v rodu a deklinaci či užití chybných pádových koncovek. Systém slovesných tvarů se zásadně od normy neodchyluje. Naopak nezávažnější odchylkou je mísení zvrtných, osobních a přivlastňovacích zájmen *se, suus, eum, eius*, které místy způsobuje obtíže při porozumění textu. Analýza syntaxe prokázala, že syntax Eddiova textu je opět poměrně shodná s pozdně klasickou normou. Ve velké míře se zde vyskytují vazby ablativu absolutního a infinitivní vazby, v menší míře také gerundium a gerundivum. Rysem syntaxe souvětí je rozsáhlá hypotaxe s celou škálou druhů vět vedlejších. Markantnější rozdíl je v použití podřadících spojek: ve větách časových jsou rovnoměrně použity spojky *cum historicum, postquam, priusquam, usquedum* a *antequam*, ve větách obsahových oznamovacích dominuje spojka *quod*.

Pro srovnání jsem provedla analýzu obdobných jevů v legendě kontinentální provenience, *Vita vel passio Haimhrammi episcopi et martyris Ratisbonensis Arbeona* z Freisingu, která vznikla v druhé polovině 8. století. Rozbor prokázal daleko větší odchylky od klasické normy, zejména v morfologii substantiv a sloves. Jednalo se zejména o změny v systému pádových koncovek substantiv a adjektiv i v příslušnosti jednotlivých substantiv ke kategorii rodu i deklinace. Odchylky byly zřetelné také v tvarosloví sloves, kdy došlo zejména k záměně slovesných kmenů, tvoření deponentních tvarů u nedeponentních sloves a záměně tvarů aktiva a pasiva. Pokud jde o syntax, rozdíly mezi oběma legendami nebyly tak významné. Obě legendy se odlišují pouze četností sledovaných jevů. Z hlediska syntaxe souvětí se vedlejší věty vyskytují v obdobné škále. Největší rozdíl je zřejmý v použití spojek u vedlejších vět, např. v Arbeonových časových větách převažuje spojka *dum* a v obsahových oznamovacích větách spojka *ut*.

Celkově lze konstatovat, že zejména analýza morfologie potvrdila obecně přijímaný názor o poměrně vysoké úrovni středověké latiny na Britských ostrovech v první polovině 8. století ve srovnání s úrovní latiny užívané ve stejném období ve francké oblasti.

Z kapitoly zabývající se stylistickým rozbořem vyplývá, že *Vita Wilfridi* je co do použití stylistických ozdob srovnatelná s Bedovou *Vita Cuthberti* a že figury i tropy, které Beda zařadil do příručky *De schematibus et tropis*, byly zřejmě obecně známé. Pochopitelně, každá z legend má svůj osobitý ráz. V pasážích legendy *Vita Wilfridi*, kde hraje roli řečnické umění obou stran při jednání koncilu či papežské synody, jsou četnější zvukové figury, např. paromoion, a občas se objevuje paronomasia. Co je oběma legendám vlastní, jsou časté metafory, antonomasie a epiteta. Z porovnání dalších stylistických ozdob *ornatus difficilis* vyplývají zřetelnější rozdíly. Zatímco v Eddiově legendě jsou velmi časté řečnické figury, skrze něž autor legendy vyjadřuje svůj vztah k líčeným událostem, v legendě Bedově mají své místo homiletické pasáže, *digressio* či *exemplum*.

O Bedově schopnosti užívat různých rovin stylu svědčí použití složitějších větných konstrukcí ve většině textu legendy i prostšího stylu Herefridovy přímé řeči v kapitolách 37 a 38. Na druhou stranu také *Vita Wilfridi* vykazuje rozdíly ve stylu narativních pasáží, v nichž je chronologicky líčen Wilfridův život, a ve Wilfridově obhajobě před papežskou synodou i na koncilu v Austerfeldu, takže i zde lze hovořit o různých stylových rovinách.

Naprostým specifikem legendy *Vita Wilfridi* jsou pasáže líčící odvolání biskupa Wilfrida k papežskému stolci, Wilfridovy listy adresované papežské synodě a její odpovědi. Jak z analýzy vyplývá, soudní řeč i listy mají strukturu antické soudní řeči. Řeč i listy se vyznačují složitými stylistickými ozdobami (paralelismy isokól zdůrazněnými homioptoty a homiooteleuty, anaforou i metaforami, antonomasií a topikou). V tomto ohledu se *Vita Wilfridi* odlišuje od všech insulárních legend 8. století.

Závěrem můžeme konstatovat, že *Vita Wilfridi* má mezi anglo-latinskými legendami osmého století, (na myslí mám zvláště anonymní *Vita Cuthberti* a Bedovu prozaickou *Vita Cuthberti*) specifické místo. Na jednu stranu se s nimi shoduje v hagiografických rysech, v uvádění biblických citací a odkazů i v úrovni jazykové. Na druhou stranu skutečnost, že *Vita Wilfridi* obsahuje detailní pasáže popisující průběh papežských synod i církevních koncilů v Británii, včetně expresivní obhajoby biskupa Wilfrida, i to, že součástí vity tvoří inserty listů adresovaných papežem králi Nortumbrie, je jejím osobitým rysem, který ji posunuje směrem k dílům historiografickým. Za zásadní však považuji typologický rámec legendy, jehož pomocí hagiograf vybudoval obraz osobnosti biskupa Wilfrida jako pokračovatele a uskutečnitel biblických typů a skrze nějž obhajuje Wilfridův pozemský život, jakkoli kontroverzní ve skutečnosti byl.

Tvrzení W. F. Boltona o tom, že jazyk anglo-latinských děl dosud nebyl dostatečně probádán,³⁰⁷ není dnes již zcela platné, nicméně je zřejmé, že legenda *Vita Wilfridi* upoutala v posledních letech pozornost historiků spíše než filologů. Tato disertační práce se snaží vyplnit toto místo v bádání. Cílem je celistvý pohled na tuto legendu a srovnání s legendami soudobými. Jsem si vědoma toho, že se práce soustředila pouze na komparaci se dvěma cuthbertovskými legendami a v kapitole o morfologických a syntaktických jevech s jednou kontinentální legendou, a prostor pro další bádání, které by ozřejmilo srovnání s dalšími legendami anglo-latinského okruhu, je tudíž stále otevřený. V českém prostředí je anglo-latinská literatura méně známá a zůstává spíš na okraji pozornosti badatelů. Tím, že práce přináší též český překlad legendy, se snaží aspoň částečně přispět k vyplnění této mezery.

³⁰⁷ Srov. BOLTON, W. F.: „Pre-Conquest Anglo-Latin: Perspectives and Prospects“, s. 165.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

ALDHELMUS SCIREBURNENSIS: *Epistulae. Epist. 12 ad Wilfridi abbates*, s. 500–502, Monumenta Germaniae Historica, Auct. ant. 15. Dostupné z eMGH. <http://clt.brepolis.net/eMGH/pages/Toc.aspx>

ARBEO: *Vita vel passio Haimhrammi episcopi et martyris Ratisbonensis*. In KRUSCH, B. (ed.): *Monumenta Germaniae Historica, SS rer. Mer. IV*. Hannoverae et Lipsiae, 1920, s. 452–524.

ARBEO: *Vita vel passio Haimhrammi episcopi et martyris Ratisbonensis*. In FÖRSTER, J.: *Arbeo z Freisingu: Život a umučení svatého Jimrama, mučedníka*. Praha: Karolinum, 2007. Přeložil Josef Förster.

BEDA VENERABILIS: *Liber de schematibus et tropis*. Teubner (C. Halm,) [Rhetores Latini minores], 1863, s. 607–618. Dostupné z Brepols Publishers, Turnhout, 2017 (CPL 1567, LLA [vol. 8]) - LLT-B. <http://clt.brepolis.net/lltb/pages/Exporter.aspx?ctx=182643>

BEDA VENERABILIS: *Historia Ecclesiastica gentis Anglorum*. In COLGRAVE, B. – MYNORS, R. A. B. (ed.): *Bede's Ecclesiastical History of the English People*. Oxford, 1969.

BEDA VENERABILIS: *Vita Cuthberti metrica*. In JAAGER, W. (ed.): *Bedas metrische 'Vita sancti Cuthberti'*. Leipzig: Mayer und Müller, 1935. Dostupné z Brepols Publishers, Turnhout, 2017 (CPL 1380) – LLT-A. <http://clt.brepolis.net/llta/pages/Exporter.aspx?ctx=1291342>

BEDA VENERABILIS: *Vita Sancti Cuthberti auctore Beda*. In COLGRAVE, B. (ed.): *Two Lives of Saint Cuthbert*. New York: Greenwood Press, Publishers, 1969.

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih). Český ekumenický překlad. Praha: Česká biblická společnost, 1993.

DUS, J. A. (ed.): *Příběhy apoštolů. Novozákonní apokryfy II*. Praha: Vyšehrad, 2003. Přeložili Jaroslav Brož, Růžena Dostálová, Jan A. Dus, Matyáš Havrda, Lucie Kopecká, Zdeněk Kratochvíl, Petr Peňáz, Dagmar Peňázová, Petr Pokorný, Zuzana Vlčková.

DUS, J. A. – POKORNÝ, P. (eds.): *Neznámá evangelia. Novozákonní apokryfy I*. Praha: Vyšehrad, s. 2001. Přeložili Josef Bartoň, Dušan Coufal, Růžena Dostálová, Jan A. Dus, Lucie Kopecká, Jiří Pavlík, Petr Peňáz, Petr Pokorný, Jan Roskovec.

FELIX: *Vita sancti Guthlaci auctore Felice*. In COLGRAVE, B. (ed.): *Felix's Life of Saint Guthlac*. Cambridge: The University Press, 1956.

EDDIUS STEPHANUS: *Vita sancti Wilfridi*. In COLGRAVE, B. (ed.): *The Life of Bishop Wilfrid by Eddius Stephanus*. Cambridge: Cambridge University Press, 1985 (2. vydání).

EDDIUS STEPHANUS: *Vita Wilfridi*. In MOONEN, C. A. (ed.). *Eddius Stephanus: het leven van Sint Wilfrid*. Malmberg: Hertogenbosch, 1946.

Q. HORATIUS FLACCUS: *Opera*. Ed. Shackleton Bailey, David R., Bibliotheca Teubneriana, 2010.

STEPHANUS: *Vita Wilfridi I ep. Eboracensis*. In LEVISON, W. (ed.). *Monumenta Germaniae Historica, SS rerum Merovingicarum VI*, 1902, s. 163-263.

Vita sancti Cuthberti auctore anonymo. In COLGRAVE, B. (ed.): *Two Lives of Saint Cuthbert*. New York: Greenwood Press, Publishers, 1969.

Literatura

ALBRECHT, M. von: *Geschichte der römischen Literatur*, II. München: DTV, 1997².

ARBUSOW, L.: *Colores rhetorici*. Göttingen: Vandenhoeck&Ruprecht, 1963.

BERSCHIN, W.: *Biographie und Epochenstil im lateinischen Mittelalter, II. Merowingische Biographie, Italien, Spanien und die Inseln im frühen Mittelalter*. Stuttgart: Hiersemann, 1988.

BERSHIN, W.: „Biography“. In MANTELLO, F. A. C. – RIGG, A. G. (eds.): *Medieval Latin. An Introduction and Bibliographical Guide*. Washington: The Catholic University Press, 1999, s. 607–617.

BOLTON, W. F.: „Pre-Conquest Anglo-Latin: Perspectives and Prospects“. In *Comparative Literature*, vol. 23, no. 2, Duke University Press, 1971, s. 151–166, (dostupné z JSTOR 188.75.176.62)

BLAIR, J.: *The Church in Anglo-Saxon Society*. Oxford: Oxford University Press, 2005.

BROWN, P.: *The Cult of the Saints: Its Rise and Function in Latin Christianity*. London: SCM Press, 1983².

BRUNHÖLZL, F.: *Geschichte der lateinischen Literatur des Mittelalters, I*. München: Wilhelm Fink Verlag, 1975.

COLGRAVE, B.: „Wilfrid of York, St.“. In *New Catholic Encyclopedia*. Vol. XIV. Washington: Catholic University of America, 2003.

CONTE, G. B. *Dějiny římské literatury*. Praha: KLP, 2003. Přeložil kolektiv autorů pod vedením Dagmar Bartoňkové.

COPELAND, R. – SLUITER I.: *Medieval Grammar & Rhetoric. Language Arts and Literary Theory, AD 300-1475*. Oxford: OUP, 2009.

CUBITT, C.: *Anglo-Saxon church councils c.650 – c.850*. Leicester University Press, 1995.

CUBITT, C.: „The clergy in early Anglo-Saxon England.“ In *Historical Research*, sv. 78, č. 201. Oxford – Malden: Blackwell Publishing, 2005, s. 273-287.

CURTIUS, E. R.: *Evropská literatura a latinský středověk*. Praha: Triáda, 1998. Přeložili Jiří Pelán, Petr Stromšík, Irena Zachová.

DILLARD, R. B. – LONGMAN T.: *Úvod do Starého zákona*. Praha: Návrat domů, 2003. Přeložili Vilém Schneeberger, Pavel Jartym, Pavel Štíčka.

DROBNER, H. R.: *Patrologie: úvod do studia starokřesťanské literatury*. Praha: Oikúmené, 2011. Přeložila Monika Recinová.

FEUILLET, A. – GRELOT, P.: „Světlo & temnoty“. In DUPLACY, J. – GEORGE, A. – GRELOT, P. – GUILLET, J. – LACAN, M. F. – LÉON-DUFOUR, X.: *Slovník biblické teologie*. Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1991, s. 495–498. Přeložil Petr Kolář.

FOLEY, W. T.: *Images of Sanctity in Eddius Stephanus' Life of Bishop Wilfrid, an Early English Saint's Life*. Lewiston, Queenston, Lampeter: The Edwin Mellen Press, 1992.

FOURACRE, P. – GERBERDING, R. A. *Late Merovingian France: History and Hagiography 640–720*. Manchester and New York: Manchester University Press, 1996.

FRYE, N. – LEE, A. A. (Ed.): *The Great Code: The Bible and Literature*. Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press, 2006.

GAJANO, S. B.: „Svatost“. In LE GOFF, J. – SCHMITT, J. C.: *Encyklopedie středověku*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 754–765. Přeložili Lada Bosáková, Alena Boušková, Catherine Ebert-Zeminová, Alena Macháčková, Jitka Matějů, Irena Neškudlová, Barbora Spalová, Veronika Sysalová, Lucie Šavlíková, Pavel Zahradník.

GELMI, J.: *Papežové: Od svatého Petra po Jana Pavla II*. Praha: Mladá fronta, 1994. Přeložila Marie Goldmannová.

GIBLET, J.; GRELOT, P.: „Nemoc/Uzdravení“. In DUPLACY, J. – GEORGE, A. – GRELOT, P. – GUILLET, J. – LACAN, M. F. – LÉON-DUFOUR, X.: *Slovník biblické teologie*. Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1991, s. 267–269. Přeložil Petr Kolář.

GILCHRIST, J.: „Canon Law“. In MANTELLO, F. A. C. – RIGG, A. G. (eds.): *Medieval Latin. An Introduction and Bibliographical Guide*. Washington: The Catholic University Press, 1999, s. 241–253.

GOFFART, W.: *The Narrators of Barbarian History*. Notre Dame: University of Notre Dame Press, 2005.

GRAUS, F.: *Volk, Herrscher und Heiliger im Reich der Merowinger*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1965.

GUILLET, J.: „Vyvolení“. In DUPLACY, J. – GEORGE, A. – GRELOT, P. – GUILLET, J. – LACAN, M. F. – LÉON-DUFOUR, X.: *Slovník biblické teologie*. Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1991, s. 573–577. Přeložil Petr Kolář.

HADDAN, A. – STUBBS, W.: *Councils and Ecclesiastical Documents relating to Great Britain and Ireland*, III. Oxford: Clarendon Press, 1871.

Dostupné z <https://archive.org/stream/councilsecclesia03hadd#page/256/mode/2up>

HIGHAM, N. J.: *(Re-) Reading Bede: The Ecclesiastical History in Context*. Oxon: Routledge, 2006.

HRABÁK, J.: *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1977².

- JEDIN, H. (ed.): *Handbuch der Kirchengeschichte*, II/2, Feriburg – Basel. – Wien: Herder, 1985.
- JOHN, E.: *Reassessing Anglo-Saxon England*. Manchester: Manchester University Press, 1996.
- JONES, CH. W.: *Saints' Lives and Chronicles in Early England*. Cornell University Press, 1947.
- KIRBY, D. P.: *St. Wilfrid at Hexham*. Orient Press, 1974.
- KITZLER, P.: (ed.) *Příběhy raně křesťanských mučedníků: výběr z nejstarší latinské a řecké martyrologické literatury*. Praha: Vyšehrad, 2009. Přeložili Iva Adámková, Pavel Dudzik a Petr Kitzler.
- KITZLER, P.: *Athletae Christi: Raně křesťanská hagiografie mezi nápodobou a adaptací*, Praha: Filosofia, 2012.
- LAPIDGE, M.: *Anglo-Latin Literature 600-899*. The Hambledon Press, London and Rio Grande, 1996.
- LAPIDGE, M.: „Poeticism in Pre-Conquest Anglo-Latin Prose“. In REINHARDT T. – LAPIDGE, M. – ADAMS, J. N. (eds.): *Aspects of the Language of Latin Prose. Proceedings of the British Academy*, roč. 129. Oxford: OUP, 2005, s. 321–337.
- LAPIDGE, M.: „8. století“. In LEONARDI, C. (ed.): *Středověká latinská literatura (6.–15. století). Příručka*. Praha: Academia, 2014, s. 70–100. Přeložily Lenka Češková a Kateřina Gajarová.
- LAUSBERG, H.: *Elemente der literarischen Rhetorik*. München: Hueber, 1987⁹.
- LAWRENCE, H.: *Dějiny středověkého mnišství*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury; Praha: Vyšehrad, 2001. Přeložili Pavel Pšeja a Jan Vomlela.
- LAYNESMITH, M. D.: „Stephen of Ripon and the Bible: allegorical and typological interpretations of the Life of St Wilfrid“. In: *Early Medieval Europe*, vol. 9, no. 2, Oxford and Malden: Blackwell Publishers Ltd., 2000, s. 163–182.
- LEONARDI, C.: „6. století“. In LEONARDI, C. (ed.): *Středověká latinská literatura (6.–15. století). Příručka*. Praha: Academia, 2014, s. 31–45. Přeložily Lenka Češková a Kateřina Gajarová.
- MIKULOVÁ, J.: *Syntax latinských vedlejších vět*. Brno: Masarykova univerzita, 2014.
- MURPHY, J. J.: „Rhetoric“. In MANTELLO, F. A. C. – RIGG, A. G. (eds.): *Medieval Latin. An Introduction and Bibliographical Guide*. Washington: The Catholic University Press, 1999, s. 629–638.
- NECHUTOVÁ, J. – STEHLÍKOVÁ, D.: *Stručné dějiny latinské literatury středověku*, Praha: Arista and Baset, 2013.
- OHLY, F.: „Typologie als Denkform des Geschichtsbeschreibung“. In OHLY, F., RUBERG, U., Peil, D. (Eds.): *Ausgewählte und neue Schriften zur Literaturgeschichte und zur Bedeutungsforschung*. Stuttgart: Hirzel, 1995, s. 445–472.

POLEHLOVÁ, H. – POLEHLA, P.: *Non Angli sed angeli. Kult svatých v latinské literatuře raně středověké Anglie*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012.

POLEHLOVÁ, H.: „*Vita Sancti Wilfridi: selected aspects of language*“. In *Graeco-Latina Brunensia*, sv. 21, č. 1, 2016, s. 135–148.

POLEHLOVÁ, H.: „Venerable Bede and Stephen of Ripon: Two Accounts of Anglo-Saxon History.“ In *Hradec Králové Journal of Anglophone Studies*, vol. 4, no. 2. Hradec Králové: University of Hradec Králové, 2017, s. 134–139.

PULSIANO, P.; TREHARNE, E.: *A Companion to Anglo-Saxon Literature*. Malden, Oxford: Blackwell Publishing, 2008.

REINHARDT, T. – LAPIDGE, M. – ADAMS, J. N. (eds.): *Aspects of the Language of Latin Prose*. Proceedings of the British Academy. Oxford University Press, 2005.

RIGG, A. G.: „Morphology and Syntax“. In MANTELLO, F. A. C. – RIGG, A. G. (eds.): *Medieval Latin. An Introduction and Bibliographical Guide*. Washington: The Catholic University Press, 1999, s. 83–92.

SHEERIN, D.: „Christian and Biblical Latin“. In MANTELLO, F. A. C. – RIGG, A. G. *Medieval Latin: An Introduction and Bibliographical Guide*. Washington: The Catholic University of America Press, 1996, s. 137–156.

SPELMAN, H.: *Concilia, decreta, leges, constitutiones, in re ecclesiarum orbis Britannici*. Londini, 1639. Dostupné z

<https://books.google.cz/books?id=NbV2yma5tywC&pg=PR25&lpg=PR25&dq=Concilia+Ecclesiastica+Orbis+Britannici&source=bl&ots=rsundUfKc8&sig=jKbKQ9Q5LLcft8ihoDk8diiXMI&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwin6ZS5xKvUAhVJcBoKHapTC1gQ6AEIUTAJ#v=onepage&q=Concilia%20Ecclesiastica%20Orbis%20Britannici&f=false>

STANCLIFFE, C.: “Disputed Episcopacy: Bede, Acca, and the relationship between Stephen’s *Life of Saint Wilfrid* and the early prose *Lives of St Cuthbert*.” In *Anglo-Saxon England*, sv. 41. Cambridge: Cambridge University Press, 2012, s. 7–39.

STENTON, F. M.: *Anglo-Saxon England*, Oxford, New York: Oxford University Press (3. vydání), 1971.

STOTZ, P.: *Handbuch zur lateinischen Sprache des Mittelalters*:. (Bd. 1). München: C. H. Beck, 1998.

STOTZ, P.: *Handbuch zur lateinischen Sprache des Mittelalters: Formenlehre, Syntax und Stilistik*. (Bd. 4). München: C. H. Beck, 1998.

ŠUBRT, J.: *Římská literatura*. Praha: Oikúmené, 2005.

TOWNSEND, D.: „Hagiography“. In MANTELLO, F. A. C. – RIGG, A. G. *Medieval Latin: An Introduction and Bibliographical Guide*. Washington: The Catholic University of America Press, 1996, s. 618–628.

VAUCHEZ, A.: „Zázrak“. In LE GOFF, J. – SCHMITT, J. C.: *Encyklopedie středověku*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 877–888. Přeložili Lada Bosáková, Alena Boušková, Catherine Ebert-Zeminová, Alena Macháčková, Jitka Matějů, Irena Neškudlová, Barbora Spalová, Veronika Sysalová, Lucie Šavlíková, Pavel Zahradník.

VAUCHEZ, A.: „Hagiography and Biography: The Case of St. Francis of Assisi.“ In GECSER, O. – LASZLOVSZKY, J. – NAGY, B. – SEBÖK, M. – SZENDE, K. (eds.): *Promoting the Saints: Cults and Their Contexts from Late Antiquity until the Early Modern Period (Essays in Honor of Gábor Klaniczay for His 60th Birthday)*. Budapest – New York: CEU Press, 2011, s. 59–67.

WILKINS, D.: *Concilia Magnae Britanniae et Hiberniae a Synodo Verolamiensi A.D. 446 ad Londinensem A.D. 1717; accedunt Constitutiones et alia ad Historiam Ecclesiae Anglicanae spectantia*. Londini, 1737.

Subsidia

BLAISE, A.: *Lexicon Latinitatis mediae aevi*. Turnhout, 1975. Dostupné z Database of Latin Dictionaries (DLD) by CTLO © Brepols Publishers, Turnhout, 2018 <http://clt.brepolis.net/dld/>

Cross Database Searchtool. Dostupné z <http://www.brepolis.net>

DU CANGE, C. F.: *Glossarium ad scriptores mediae et infimae Latinitatis*. Parisiis, 1883–1887. Dostupné z Database of Latin Dictionaries (DLD) by CTLO © Brepols Publishers, Turnhout, 2018 <http://clt.brepolis.net/dld/>

HIERONYMUS: *Vulgata, Hieronimiana versio*. I IntraText Edition CT: Èulogos 2008. Dostupné z <http://www.intratext.com/ixt/LAT0001/>

Lexicon des Mittelalters, IV. München und Zürich: Artemis Verlag, 1989.

LATHAM R. E. – HOWLETT, D. R. – ASHDOWNE, R. K. (eds.): *Dictionary of Medieval Latin from British Sources (DMLBS)*. Oxford: British Academy, 1975–2013. Dostupné z Database of Latin Dictionaries (DLD) by CTLO © Brepols Publishers, Turnhout, 2018 <http://clt.brepolis.net/dld/>

NIERMEYER, J. F.: *Mediae Latinitatis lexicon minus*. Leiden: E. J. Brill, 1976.

Seznam zkratek

Zkratky biblických knih jsou převzaty z Českého ekumenického překladu Bible. Na latinský text Vulgáty odkazují zkratkou uvedenou v konkordanci k Vulgátě.

ČEP	Český ekumenický překlad Bible
DLD	Database of Latin Dictionaries
DMLBS	Dictionary of Medieval Latin from British Sources
HA	Historia abbatum
HE	Historia ecclesiastica gentis Anglorum
MGH	Monumenta Germaniae Historica
VCA	Vita Cuthberti anonyma
VCM	Vita Cuthberti metrica
VCP	Vita Cuthberti prosaica
VG	Vita Guthlaci
VW	Vita Wilfridi

Summary

The aim of the present dissertation is to evaluate the position of *Vita Wilfridi* among contemporary Anglo-Latin hagiographies, namely *Vita Cuthberti anonyma* and *Vita Cuthberti auctore Beda*, based on the analysis of hagiographical elements, typology, lexicon, morphology, syntax and style. As an appendix, a translation of the *vita* into Czech is included.

Chapter I presents *Vita Wilfridi* and the personality of bishop Wilfrid. The author of the legend is usually identified with Eddius Stephanus, a monk of Wilfrid's monastery at Ripon. The life is considered to have been written between 710 and 720 by the editor Bertram Colgrave. The information presented is based on the *vita* itself, the Venerable Bede's *Historia ecclesiastica gentis Anglorum* and modern scholarship.

Bishop Wilfrid is well-known especially for his defence of the Roman computus at the synod of Whitby in 664. After the synod, he was consecrated bishop of York, gradually gaining power and influential position within Northumbria. He seems to have imitated the Gaulish, powerful model of episcopate, which resulted in an argument with the kings of Northumbria, Ecgfrith and Aldfrith, and Archbishop Theodore who started to introduce the administration reform. Wilfrid appealed twice to the apostolic see in Rome after he had been deprived of the see of York. He obtained papal decrees granting his lawful position and his possessions, the kings of Northumbria, however, did not acknowledge the decrees repeatedly. What he finally achieved at the Church council on the River Nidd in 704 was the possession of the two monasteries of Ripon and Hexham and the bishopric at Hexham. Nevertheless, *Vita Wilfridi* cannot be taken for granted as an historical source; the primary hagiographer's aim was rather to write an apology for bishop Wilfrid and to depict him as a model for imitating, a person who had fulfilled biblical types.

The focus of chapter II is aimed at hagiographical elements. The first sub-chapter is concerned with the development of hagiography, especially of the legends which influenced *Vita Wilfridi*; of course, attention is also paid to contemporary Anglo-Latin hagiographies which came into existence in Northumbria in the first half of the 8th century. Further on, a detailed analysis of hagiographical features examines topoi or commonplaces and miracles in the three legends. Cuthbert legends attempt to depict St Cuthbert as a wonder-maker and anchorite, and thus present a sequence of miracles, whereas St Wilfrid is portrayed as an active propagator of the Roman way of Christianity, a missionary and a founder of monasteries on the one hand, and as a tireless fighter against the secular and church authorities on the other. *Vita*

Wilfridi as a whole demonstrates a narrative unity which is significantly different from the character of both Cuthbert lives.

The analysis of typology is summarized in chapter III. The legend is permeated with biblical citations, paraphrases and allusions. The results of the analysis have proved that bishop Wilfrid's prevailing Old Testament types are prophets, namely, Samuel, Elijah and Eliseus. The New Testament types are apostles, especially Paul, called *doctor gentium* and *praedicator evangelicus*. The fact that the legend is deeply grounded in typology emphasizes the apologetic function of the legend since the portrayal of bishop Wilfrid as a biblical anti-type makes God's assistance and guidance in his life more apparent; thus it is evident that the saint carries on the mission of the types and fulfils what was foreshadowed in the Old and New Testament.

Chapter IV concentrates on the language analysis of the text, particularly that of lexicon, morphology and syntax. As usual in hagiography in general, the lexicon of Biblical and Christian Latin constitutes a great part. In comparison with the Cuthbert legends, and in accordance with the general character of *Vita Wilfridi*, terminology of church discipline and administration and formal expressions of the papal decrees play an important role. I have identified several lexical peculiarities – expressions which are rather rare and are included as entries in Medieval Latin dictionaries, with reference to their occurrence in *Vita Wilfridi*.

The second sub-chapter examines features of morphology and syntax. The analysis has proved that the system of morphology and syntax is consistent with the classical Latin norm to a great extent. What seems to be a significant deviation from the norm is the confusing usage of pronouns *eum*, *eius* and *se*, *suus* and sporadic inconsistency of declension endings. On the contrary, a similar analysis of a Frankish legend *Vita vel passio Haimhrammi episcopi et martyris Ratisbonensis* by Arbeo of Freising has pointed at a rather substantial deviation from the norm, especially in terms of declension endings, declension types and the system of verb forms.

The analysis of the style in chapter V focuses on the rhetoric properties of the text. The aim was to find out whether the figures and tropes listed in *De schematibus et tropis* by the Venerable Bede occurred in *Vita Wilfridi* as well. The analysis has proved that the legend comprises a wide range of figures of speech (*ornatus facilis* and *difficilis*) and, from this perspective, deserves a comparison with the Venerable Bede's *Vita Cuthberti*. Although each legend evinces special features, both of them demonstrate the ability of the hagiographers to experiment on different stylistic levels. Nevertheless, what is unique in *Vita Wilfridi* are parts dealing with bishop Wilfrid's appeals to the apostolic see and the response of the synod which have a very complicated structure and attest to a great number of rhetoric devices.

To summarize, the position held by *Vita Wilfridi* by Eddius Stephanus among the contemporary Anglo-Latin hagiographies is specific. On the one hand, it shares certain hagiographical conventions and also a rather stable and consistent level of morphology and syntax, on the other hand, the fact that *Vita Wilfridi* includes detailed passages depicting the proceedings of the church synods in Rome and in Britain and an expressive defence of bishop Wilfrid demonstrates a unique and specific feature, which shifts the legend closer towards historiographies. Nonetheless, it is the typology which I consider to be the essential key to the interpretation of the legend. The image of bishop Wilfrid as the one who succeeds and fulfils the biblical types justifies Wilfrid's real life, however controversial it might have been.

Přílohy

1) Překlad legendy *Vita Wilfridi Eddia Stephana*

2) Latinský text *Vita Wilfridi*

Překlad legendy *Vita Wilfridi Eddia Stephana*

V příloze disertační práce přináším vlastní překlad legendy, který byl pořízen na základě edice Bertrama Colgravea.

Na lexikální rysy a zvláštnosti už jsem poukázala v kapitole IV.1. Na některé výrazy upozorňuji také v poznámce ke konkrétnímu slovu. Problémy činily zejména pasáže, které líčí jednání papežské synody a Wilfridovu obhajobu, a dále inserty papežských listů. Důvodem jsou ustálené diplomatické formulace, např. *sanctissimus et ter beatissimus papa Agatho*, a velmi složité větné celky, obsahující řetězec vedlejších vět. Složitá souvětí jsou ostatně největším problémem, se kterým se překladatel setkává. Jak jsem uvedla v kapitole IV.2., pro text legendy jsou typická složitá paratactická souvětí s celou řadou vedlejších vět. Navíc součástí věty hlavní bývají participiální vazby a vazby ablativu absolutního, které většinou vyjadřují časové určení. Nejčastěji takové věty překládám pomocí vedlejších vět časových a souřadně spojenými větami hlavními. Kde je to možné, používám také nominální konstrukce.

U názvů kapitol, pokud jsou uvedeny, se v latinském textu užívá vedlejší věty (*De eo, quod ...*). Abych se vyhnula monotónnosti překladu, volím buď vedlejší větu (*Jak biskup Dalfinus ochotně přijal svatého Wilfrida*), nebo jmennou vazbou s předložkou (*O nemoci našeho patrona a o příchodu Michaela*), případně vazbu bez předložky (*Znamení kruhu*).

Osobní a místní jména uvádím v podobě, ve které jsou známa v odborné literatuře, většinou ve znění, jež v anglickém překladu a v komentáři užívá editor legendy. Místní jména pak pro srovnání uvádím v poznámkách v latině.

Hlavním přínosem komentáře jsou odkazy na biblická místa, která jsou v legendě citována a parafrázována, nechybí však ani odkazy na zmíněné biblické postavy či události. Biblické citace jsou v překladu, stejně jako v Colgraveově edici vyznačeny kurzívou. V citacích se držím Českého ekumenického překladu (ČEP), taktéž u parafrází se snažím užívat výrazů, které jasně na biblická místa poukazují. Zkratky biblických knih jsou převzaty rovněž z Českého ekumenického překladu. Pouze v případě, že při srovnání pracuji s latinským textem Vulgáty, odkazuji zkratkou uvedenou v konkordanci k Vulgátě. V prologu a v kapitole XI Eddius převzal text z anonymní *Vita Cuthberti*, který je rovněž zvýrazněn kurzívou, odkaz v poznámce upozorňuje na konkrétní místo ve *Vita Cuthberti*. Pro lepší pochopení textu jsem se snažila stručně vysvětlit reálie, zejména zmíněné osobnosti. V takovém případě se opírám o Colgraveův komentář, případně o novější literaturu.

Život biskupa Wilfrida

Prolog³⁰⁸

Ve jménu našeho Pána Ježíše Krista. Začíná pokorná omluva kněze Stephana, pisatele života svatého biskupa Wilfrida, hodného před Bohem.

Ctihodní pánové, biskupe Acco a opate Tatberhte,³⁰⁹ přemožen závažností vašich příkazů a rozhodnutím celé komunity, kéž bych posloužil k takovému výsledku, jaký byste si přáli. Toto dílo je totiž obtížné a mé rozumové schopnosti i řečnické dovednosti jsou mizivé. A přeci, ačkoli tyto mohou sotva učinit zadost uloženému úkolu, jistě má ochota k dílu splatí dluh, který vůči vám mám. Největším důkazem mé úcty k vám je to, že jsem se chtěl oddat vašim příkazům více, než jsem schopen. Jestliže přeci vytvořím dílo hodné vaší volby, bude to zajisté díky Boží pomoci a není pochyb, že bude přivedeno k úspěšnému konci právě díky důvěře těch, s jejichž povzbuzením jsem je na sebe vzal. Kdo by nechápal, že vašim prosbám předcházelo přesvědčení, že toto dílo mohu vykonat i já? To, co zaznamenám o svatém Wilfridovi, blahé paměti, je i k mému vlastnímu dobru a prospěchu. Vědět o něm, kdo byl, je dokonalou cestou ke ctnosti. Tedy, abych byl stručný, věřte, že i když jste slyšeli vše, co o něm lidé vyprávěli, slyšeli jste o velkých událostech ještě moc málo, a není spor o to, že o něm tyto lidé nemohli všechno vědět. Proto zapřísahám ty, kteří to budou číst, aby mým slovům věřili a nedbali na tisíce závistivých ostnů prastarého nepřítele³¹⁰ a aby uvažovali o tom, co bylo výmluvně řečeno. Statečnost má totiž mezi lidmi vždycky mnoho závistivců: *blesky bijí do vrcholků hor*.³¹¹ Kéž si nikdo nemyslí, že jsem psal zbrkle a opovážlivě, aniž bych se to dověděl od důvěryhodných lidí a aniž to potvrdili; než říkat nepravdu, raději bych byl mlčel. Vydejme se tedy na započatou cestu podle vašich přání.

Kapitola I

³⁰⁸ Téměř celý prolog *Vita Wilfridi* je zkompileován ze dvou prologů anonymní legendy *Vita Cuthberti*. V Colgraveově edici jsou převzaté části vyznačeny kurzívou, srov. EDDIUS STEPHANUS: *Vita Wilfridi*. In COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 2.

³⁰⁹ Biskup Acca a opat Tatberht byli blízkými spolupracovníky biskupa Wilfrida a ve vitě jsou několikrát zmiňováni. Jejich svědectví, zvláště Accovo, bylo důležitým pramenem k jejímu sepsání. Acca se po Wilfridově smrti stal biskupem v Hexhamu a Tathberht opatem v Riponu, srov. *Vita Wilfridi* LXV.

³¹⁰ *antiquus hostis* – častá antonomasie pro ďábla.

³¹¹ Verš z Horatiových *Ód* II, 10; dle Colgraveova komentáře jej Eddius převzal z Jeronýmova spisu *Liber Hebraicarum Quaestionum in Genesim*.

Končí prolog kněze Štěpána. Začíná kapitola o narození svatého biskupa Wilfrida a o znamení, které jej provázelo.

S Boží pomocí a při Wilfridových svatých zásluhách začínám psát životopis tohoto svatého kněze, kterého si Pán podle slov vynikajícího učitele *předem vyhlédl, předem určil, povolal, ospravedlnil a uvedl do své slávy.*³¹² Už z lůna jeho zbožné matky vzešlo znamení, že Wilfrid bude Bohem posvěcen; podobně jako Jeremiáš uslyšel slovo Hospodinovo: *Dříve než jsem tě vytvořil v životě matky, znal jsem tě, dříve než jsi vyšel z lůna, posvětil jsem tě, dal jsem tě pronárodům za proroka.*³¹³

Když totiž jeho matka, znavená porodními bolestmi, ležela ve svém domě a bylo u ní několik žen, muži stojící venku viděli, jako by dům hořel a plameny šlehaly až k nebi. Všichni se odevšad seběhli s hrůzou a děsem, chtěli ten plamen uhasit a zachránit lidi z ohně. Ale ženy z domu jim vyšly vstříc a říkaly: „Zadržte a počkejte;³¹⁴ hle, právě se tomuto světu narodilo dítě.“ Oni se podivili, a když viděli veliké skutky Boží, podobně jako když Mojžíš uviděl v keři syčící plamen, který nic nestravoval,³¹⁵ uvěřili. My pak, bratři, často čteme, že Duch svatý se zjevoval jako oheň, neboť *Bůh je oheň, stravující*³¹⁶ hříšníky a ozařující spravedlivé, a Hospodin nařídil nedávat ono světlo pod nádobu, ale na svícen. A toto světlo zazářilo veřejně téměř ve všech církvích Británie skrze našeho svatého kněze, jak znamení věcí budoucích předpověděla a jak se nakonec i stalo.³¹⁷

Kapitola II

Končí první zázrak. Začíná kapitola o tom, jak si Wilfrid v dětství vyvolil Boha.

Když byl Wilfrid dítětem, poslouchal své rodiče, ke všem byl milý, krásný na pohled, dobré povahy, jemný, skromný, stálý, netoužil po marnostech chlapeckého věku, ale podle apoštola Jakuba *byl rychlý k naslouchání, ale pomalý k mluvení.*³¹⁸ Zkušeně a pokorně pomáhal všem, kteří přicházeli do otcova domu, ať to byli členové královské družiny či jejich služebníci, aby byli podle proroka *všichni vyučeni od Boha.*³¹⁹ Nakonec se ve čtrnácti letech ve svém srdci rozhodl, že opustí statky svého otce a bude usilovat o nebeská zaslíbení. Jeho macecha – matka mu už totiž zemřela – byla k němu zlá a krutá, ale on přesto pro sebe a své průvodce dostal zbraně, koně a oděv, v kterém by se mohli objevit před královskými zraky. Když mu jeho otec

³¹² Srov. Ř 8, 29–30. Vyznačení citací biblického textu kurzívou přejímám od editora latinského textu Bertrama Colgravea.

³¹³ Jr 1, 5.

³¹⁴ Srov. Ex 14, 13.

³¹⁵ Srov. Ex 3, 2–4.

³¹⁶ Žd 12, 29.

³¹⁷ Srov. Gn 41, 13.

³¹⁸ Jk 1, 19.

³¹⁹ J 6, 45.

požehnal jako Izák Jákobovi a jako Jákob svým synům, aby se do mnoha tisíců národů rozrostlo jejich potomstvo,³²⁰ vydal se na cestu, až došel ke královně Eanfled, manželce krále Oswiu.³²¹ Urození muži, kterým kdysi posloužil v domě svého otce, jej před královnou vychválili a představili jí ho. Ihned s Boží pomocí *získal její náklonnost*.³²² Byl totiž krásný na pohled a velmi bystrého ducha a ona mu dovolila, oč žádal, tedy aby mohl sloužit Bohu pod její záštitou. Tehdy se jeden z urozených mužů královské družiny, králův věrný a oblíbený přítel jménem Cudda, rozhodl, že kvůli své těžké nemoci pohrdne světskými žádostmi a raději povede život podle řehole na ostrově Lindisfarne. Zmíněná královna mu svěřila chlapce, který k ní právě přišel, aby Cuddovi pomáhal a sloužil Bohu. A on podle královnina doporučení přijal tuto službu tak svědomitě, že byl svým pánem a všemi staršími mnichy hned milován jako syn a svými vrstevníky jako bratr, protože se snažil naplnit pokorně a poslušně veškerý řádový život s nejhlubší láskou v srdci. Naučil se nazpaměť celý žaltář a několik knih. Ačkoli ještě jako laik nenosil tonsuru, v srdci byl obřezán od nepravostí.³²³ Sloužil Bohu a zasloužil si podíl na požehnání, které dostal Samuel, když sloužil veleknězi Elímu.³²⁴

Kapitola III

Jak zatoužil uvidět stolec svatého Petra, Knížete apoštolů

Po několika letech pod vlivem Ducha svatého vstoupila zmíněnému mladíku do srdce touha spatřit a navštívit stolec apoštola Petra, Knížete apoštolů, a vydat se cestou pro náš národ dosud neprošlapanou. Věřil, že by tím mohla být zpřetrhána pouta jeho vin a že by mohl přijmout blaho požehnání. Oznámil tento úmysl svému pánu a ten, jelikož byl moudrý, ihned poznal, že mu byl úmysl vnuknut Bohem, a svolil, aby jeho drahý syn dosáhl zdroje všeho dobra. Po poradě s Wilfridovým otcem jej královna Eanfled poslala se všemi poctami ke svému vlastnímu příbuznému, kentskému králi Erconberhtovi, a po poslech jej králi horlivě doporučila, aby u něho Wilfrid zůstal, dokud nenajde důvěryhodné souputníky, kteří by se s ním vydali k apoštolskému stolci. Když král viděl, jak se služebník Boží po svém příchodu podle svého zvyku neustále oddává modlitbám, postu, četbě a bdění, neobyčejně si ho oblíbil. Žalmy, které dříve četl z Jeronýmovy revize, se Wilfrid naučil nazpaměť podle pátého vydání, tedy po

³²⁰ Srov. Gn 27 a Gn 48.

³²¹ Viz kapitola I; Oswiu, král Bernicie (642–670); královna Eanfled, dcera krále Edwina z Yorku, srov. COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 151.

³²² Est 2, 9.

³²³ Srov. Ko 2, 11.

³²⁴ Srov. povolání proroka Samuela v 1S 3.

římském způsobu.³²⁵ Po roce únavného čekání mu král na královninu žádost našel vznešeného a velmi nadaného průvodce Biscopa Baducinga,³²⁶ který byl na cestě k apoštolskému stolci, a požádal ho, aby mohl jít Wilfrid s ním. A tak se služebník Boží vydal na pouť s požehnáním svých rodičů jako Jákob, jemuž požehnání nakonec bylo k dobru.³²⁷

Ke všem byl Wilfrid milý, měl bystrou mysl, statnou postavu, hbité nohy, byl hotový ke všemu dobrému, nikdy se nemračil; nadšeně a s radostí doplul šťastně do galského města Lyon.³²⁸ Tam se svými druhy nějaký čas zůstal poté, co se jeho přísný průvodce od něho oddělil, stejně jako se od Pavla oddělil Barnabáš kvůli Janovi, který měl příjmení Marek.³²⁹

Kapitola IV

Jak biskup Dalfinus ochotně přijal svatého Wilfrida

Požehnaný ať je Bůh, který své služebníky brání a chrání a pomůže jim skrze službu dobrých lidí! Ve zmíněném městě byl arcibiskup Dalfinus,³³⁰ blahé paměti, a ten na mírného Božího služebníka Wilfrida v dobrém pohledl³³¹ a ochotně jemu i jeho druhům poskytl pohostinství, když v jeho klidné tváři viděl, jak požehnanou má mysl. Proto jim štědře poskytl vše, co potřebovali, jako by byli jeho vlastní; Wilfrida si chtěl vybrat za svého adoptivního syna a řekl mu: „Pokud se mnou zůstaneš, dám ti velkou část Galie, abys nad ní po celý svůj život vládl, za ženu ti dám mladičkou dceru svého bratra, ty budeš mým adoptivním synem a já tvým otcem, který ti ve všem oddaně pomůže.“ Svatý Wilfrid, služebník Boží, mu na to moudře odpověděl, a jak byl poučen, řekl: „Dal jsem svůj slib Pánu a splním ho; jako Abraham³³² jsem opustil své příbuzné a dům svého otce, abych navštívil apoštolský stolec a naučil se pravidlům církevní nauky, aby náš národ rostl ve službě Bohu; pevně doufám, že od Boha dostanu, co slíbil těm, kteří ho milují: *Každý, kdo opustil otce nebo matku a tak dále, stokrát víc dostane a bude mít život věčný.*³³³ Nuže, budu-li živ a zdrav, s Boží pomocí se zase vrátím a spatřím znovu tvoji tvář.“ Když to vše svatý biskup slyšel, pochopil, že Wilfrid je opravdu služebník Boží, plný

³²⁵ Není jisté, co autor míní termínem *quinta editio*. Každopádně však šlo o římský žaltář (*versio Romana*), jehož základem je Jeronýmova první revize žalmů. Žaltář zmíněný v předchozí kapitole byl žaltář galský (*versio gallicana*), který se běžně používal v Galii a byl vytvořen na základě Jeronýmovy druhé revize podle šestisvazkového řeckého vydání, zvaného *Hexapla*. Colgrave zmiňuje názor, že šlo o písarskou chybu slova *antiqua* – *secundum antiquam editionem*. Srov. COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 152.

³²⁶ O životě Benedikta Biscopa, srov. BEDA VENERABILIS: *Historia abbatum* 1–14.

³²⁷ Srov. Gn 27.

³²⁸ Lat. *Lugdunum*.

³²⁹ Srov. Sk 15, 39–40.

³³⁰ Srov. kapitola I této práce; COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 153.

³³¹ *posuit oculos suos in bonum* – srov. Jer 24, 6.

³³² Srov. Gn 12, 1.

³³³ Mt 19, 29.

Ducha svatého. Připravil mu s sebou vše potřebné a pak ho v Kristově pokoji vyslal s průvodci a zásobami k apoštolskému stolci tak, jak si to Wilfrid přál.

Kapitola V

Jak požehnaně dorazil ke stolci svatého apoštola Petra

S radostí a vděčností dorazil Wilfrid, služebník Boží, šťastně se svými přáteli k vytouženému stolci svatého apoštola Petra, Knížete apoštolů. Stejně jako vynikající učitel národů na cestě do Jeruzaléma napsal učedníkům Páně: *aby snad moje nynější i dřívější úsilí nebylo nadarmo*,³³⁴ také on, pokorný plamének našeho národa, roznícený Bohem, přišel do Říma *z nejzazších končin země, aby slyšel moudrost*³³⁵ představených křesťanského světa.³³⁶ V kostele zasvěceném svatému apoštolu Ondřejovi³³⁷ pokorně poklekl před oltářem, na němž byla položena čtyři evangelia, a prosil apoštola ve jménu Páně, pro nějž trpěl, aby mu dal nadání číst a vyučovat slova evangelia mezi pohany. A tak se i stalo, jak dosvědčuje svědectví mnohých. Neboť mnoho měsíců obcházel svatá místa, aby se tam modlil, až našel učeného muže, arcijáhna jménem Bonifác, který se stal díky Bohu a apoštolu Ondřejovi jeho věrným přítelem. Byl to jeden z nejmoudřejších rádců a učitelů, od něhož se Wilfrid výborně naučil čtyři Kristova evangelia a způsob výpočtu data Velikonoc, který schismaticí Britové a Irové neznali. Jako vlastnímu synovi mu dále předal mnoho pravidel církevní nauky. Pak ho představil papeži, blahé paměti,³³⁸ a obdivuhodně mu objasnil veškeré důvody cesty mladého Božího služebníka. Papež na jeho hlavu vložil svou ruku a v modlitbě mu požehnal. A on, služebník Boží, se s pomocí relikvií svatých, které si zde opatřil, vydal v pokoji na cestu a přišel bez úhony ke svému otci, arcibiskupu města Lyon v Galii.

Kapitola VI

Jak od biskupa Dalfina přijal tonsuru svatého Petra a o utrpení onoho Dalfina

Když Wilfrid, služebník Boží, našel arcibiskupa Dalfina živého a zdravého, přišel k němu, aby ho pozdravil jako syn otce, a vyprávěl mu postupně, jak požehnaná byla celá jeho cesta. A

³³⁴ Ga 2, 1–2.

³³⁵ Mt 12, 42.

³³⁶ *Praesulum mundi* – zřejmě se jedná o papeže. Slovo *mundus*, které mívá v křesťanské latině negativní konotaci, proto upřesňuji adjektivem křesťanský. Význam substantiva *mundus* chápu jako *oikuméné*.

³³⁷ *oratorium sancto Andreae apostolo dedicatum* – podle komentáře k edici zřejmě klášter svatého Ondřeje na římském pahorku Caelius, v němž pobývali papež Řehoř Veliký, iniciátor římské misie do Británie, a Augustin, jehož vedení byla misie svěřena, pozdější Augustin z Canterbury. Toto místo mělo tedy pro Angličany velký význam. Srov. COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 153.

³³⁸ Pravděpodobně to byl papež Eugenius nebo Martin I., srov. COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 153.

biskup vzdával díky Bohu, že Pán ve zdraví střežil jeho syna na cestě tam i při návratu. Wilfrid s ním tři roky zůstal a od vzdělaných učitelů se toho mnoho naučil; láska mezi ním a Dalfinem rostla a rostla. Boží služebník velice toužil po tonsuře apoštola Petra *ve tvaru trnové koruny obepínající Kristovu hlavu*³³⁹ a s radostí ji od svatého arcibiskupa Dalfína přijal. Ten mu na hlavu vkládal svaté ruce a přitom ve svém srdci myslel na to, jak by jej chtěl mít za dědice, kdyby si to Bůh přál. Bůh však měl pro náš národ v plánu něco lepšího.³⁴⁰ V té době pronásledovala Boží církev zlá královna jménem Baldhilda,³⁴¹ a jako kdysi strašná královna Jezábel,³⁴² která zabíjela proroky, tak tato, ač byli ušetřeni kněží a jáhni, přikázala zavraždit devět biskupů, z nichž jeden byl Dalfinus. Vévodové pro něj zlomyslně vzkázali. A on s neochvějnou myslí, věda, co ho čeká, přišel na místo smrtelného zápasu. Spolu s ním šel i svatý Wilfrid, služebník Boží, přestože mu v tom biskup bránil, a radostně řekl: „Není pro nás nic lepšího, než když mají otec a syn spolu zemřít a být s Kristem.“ Pak byl svatý biskup ozdoben korunou mučednictví. Když stál svatý Wilfrid zbaven šatů a beze strachu připraven získat palmu mučedníků, vévodové se vyptávali: „Kdo je tento krásný mladík, který se připravuje na smrt?“ Odpověděli jim: „Cizinec ze zámoří z národa Anglů z Británie.“ Oni natož řekli: „Ušetřete ho a nedotýkejte se ho.“ A hle, už se náš svatý Wilfrid stal vyznavačem, podobně jako apoštol Jan a evangelista, který seděl bez úhony v nádobě se vroucím olejem a pil smrtonosný jed, a ten mu nic neuškodil.³⁴³ O něm a jeho bratru apoštolu Jakubovi Ježíš řekl: „*Můžete pít kalich, který já mám pít?*“³⁴⁴ a tak dále.

Kapitola VII

Jak byl pozván králem Alhfrithem

Jakmile byl Wilfridův otec, biskup Dalfinus, pohřben s patřičnými poctami, svatý vyznavač Wilfrid s četným požehnáním a s pomocí svatých relikvií nastoupil na loď. Vítr vál podle přání námořníků a oni šťastně dopluli do bezpečného přístavu do své země. Když Alhfrith,³⁴⁵ který vládl se svým otcem Oswiu, uslyšel, že tento Boží služebník přijel se svými druhy od apoštolského stolce, že káže ty pravé Velikonoce a že se vyučil mnohému v nauce církve

³³⁹ Srov. citované místo z *Vita Cuthberti anonyma* II/2.

³⁴⁰ Srov. Žd 11, 40.

³⁴¹ Baldhilda, francká královna, manželka Chlodvíka II. a matka Clothara III. Její anglo-saský původ považuje Colgrave za možný důvod, proč byl Wilfrid ušetřen umučení. Srov. COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 154–155. Zcela v jiném světle podává královnu Vita Aunemundi. Srov. FOURACRE, P. – GERBERDING, R. A.: *Late Merovingian France...*, s. 106–107.

³⁴² Srov. 1Kr 21.

³⁴³ Srov. Skutky Janovy, Pseudo-Abdiáš 5.2.; DUS, J. A. (ed.): *Příběhy apoštolů. Novozákonní apokryfy II.*, s. 282.

³⁴⁴ Mt 20, 22.

³⁴⁵ Alhfrith, syn krále Oswiu, podkrál v Deire (655–664). Srov. kapitola I této práce.

svatého apoštola Petra, kterou král měl nejvíc v oblibě, a když ho k tomu věrný přítel Coenwalh, král západních Sasů,³⁴⁶ přemluvil, rozkázal, aby k němu Wilfrid přišel. Ten dorazil ke králi, který ho pozval, a pozdravil jej pozdravením pokoje: „Ježíš Kristus, Boží Syn, přikázal svým učedníkům a jejich knížeti, apoštolu Petrovi: *„Když vejdete do některého domu, řekněte nejprve: „Pokoj tomuto domu!“*“³⁴⁷ Základ tohoto pokoje musíme nejdříve položit v sobě mezi tělo a duši, jak říká učitel národů: *„A ve vašem srdci ať vládne mír Kristův.*“³⁴⁸ Dále nás Ježíš Kristus nabádá, abychom měli pokoj mezi sebou a svými bližními: *Mějte sůl v sobě a žijte mezi sebou v pokoji.*“³⁴⁹ Poté, co dokončil kázání, král mu pokorně padl k nohám a přijal slova od vyvoleného služebníka Božího a žádal jej o požehnání. Zdálo se mu, jako by k němu mluvil anděl Boží. Potom dal Wilfrid králi požehnání a začali spolu hovořit. Král se ho moudře vyptával na rozdíly římské nauky a ustanovení, byl totiž moudrý. A Wilfrid, protože byl vzdělaný, mu na vše srozumitelně a zasvěceně odpovídal. Poté král Wilfrida při Pánu a svatém Petru zapřísahal, aby u něj zůstal a kázal slovo Boží jemu i všemu lidu, aby hudba Ducha zněla skrze něj. Wilfrid poznal královu přízeň a souhlasil, že u něj zůstane. Duše obou se navzájem podivuhodně spojily, stejně jako to čteme o duši Davida a Jonatána.³⁵⁰

Kapitola VIII

Jak mu Alhfrith dal klášter v Riponu

Později, jak láska mezi nimi den ze dne rostla, dal nejprve Alhfrith svatému Wilfridovi, vyznavači, deset honů³⁵¹ půdy v místě zvaném Stamford³⁵² a zakrátko mu pro spásu své vlastní duše věnoval klášter v Riponu³⁵³ s třiceti hony³⁵⁴ půdy a Wilfrid tam byl ustanoven opatem. Jak mu Pán a svatý apoštol Petr otvírali širokou bránu tohoto světa, tak se doširoka otvírala brána almužen pro chudé, sirotky a vdovy a pro soužené jakoukoli nemocí a slabostí, které daroval k Boží poctě. Wilfrid jasně ukazoval, jak v srdci smýšlel o chudobě. Hle, bratři, vizte a

³⁴⁶ Coenwalh, král západních Sasů (642–645; 648–674).

³⁴⁷ Lk 10, 5.

³⁴⁸ Kol 3, 15.

³⁴⁹ Mk 9, 50.

³⁵⁰ Srov. 1 S 20, 16–17.

³⁵¹ *X tributarium*: Du Cange uvádí heslo *tributarium – modus agri a tributariis seu colonis possessus et cultus*, DMLBS heslo *tributarius* ve významu „pozemková míra“ (s odkazem na *Vita Wilfridi*). Jak podotýká Colgrave, přesnou míru nelze určit. Srov. COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 156.

³⁵² Lat. *Aet Stanforda*.

³⁵³ Lat. *Inhrypis*.

³⁵⁴ *XXX mansio*: DMLBS uvádí heslo *mansio* (s odkazem na *Vita Wilfridi*) ve významu „pozemková míra“, která původně označovala půdu, jež stačila k živobytí pro jednu domácnost a stala se jednotkou pro stanovení daně.

žasněte,³⁵⁵ jak velké dobro dal Bůh králi, který *objevil krásnou perlu a neprodleně ji koupil*.³⁵⁶ Svátého opata Wilfrida si však neoblíbil jen král Alhfrith, ale též všechen lid, urozený i neurozený, jej považoval za proroka Božího. A tím Wilfrid skutečně byl.

Kapitola IX

Jak ho biskup Agilberht vysvětil na kněze

V těch dnech přijel ke králi Oswiu a jeho synu Alhfrithovi na návštěvu zámořský biskup Agilberht.³⁵⁷ Král Alhfrith mu vyprávěl o tom, že se svatý opat Wilfrid vrátil od apoštolského stolce, a také o tom, co mu oznámili ti, kteří Wilfrida znali. Říkali, že je to muž pokorný a tichý, oddaný postům a modlitbám, dobrosrdečný, zdrženlivý, skromný, milosrdný, plný moci a milosti Boží, počestný, rozvážný, střídmy v pití vína, že je dobrým žákem i učitelem a že mluví jasně a upřímně. „Proto tě žádám, abys jej vysvětil na kněze, aby mi byl nerozlučným druhem.“ Biskup mu pak v prorockém duchu odvětil: „Ten by měl být jistě biskupem,“ a ustanovil ho podle králova přání knězem v Riponu. Jako byl David Bohem vyvolený už jako chlapec a Samuelem pomazaný a zasloužil si po mnoha pokušeních dar prorocství, tak svatý kněz Wilfrid po mnoha požehnáních od svatých Božích získal mnoho darů před Bohem i před lidmi, které by nikdo nevyjmenoval, protože mu je daroval Bůh, jenž ho v dobách úzkosti střežil.

Kapitola X

O sporu svátého kněze Wilfrida s biskupem Kolmanem o způsobu slavení Velikonoc

Jednou, v době, kdy byl Kolman metropolitním biskupem v Yorku,³⁵⁸ za vlády krále Oswiu a jeho syna Alhfritha, se všichni opati, kněží a muži všech církevních hodností společně sešli v klášteře, který se jmenuje Whitby,³⁵⁹ za přítomnosti ctihodné matky, přesvaté Hildy,³⁶⁰ za přítomnosti králů a dvou biskupů, Kolmana a Agilberta, a rokovali o tom, kdy slavit Velikonoce: co je správnější, zda je slavit podle zvyku Britů a Irů a celé severní části v neděli od čtrnáctého dne měsíce až do dvacátého druhého dne, nebo zda je lepší slavit Velikonoce podle zvyku apoštolského stolce od patnáctého dne do jednadvacátého dne.³⁶¹ Jak se slušelo,

³⁵⁵ Srov. Iz 29, 9.

³⁵⁶ Srov. Mt 13, 46.

³⁵⁷ Agilberht, původem z Galie, se stal biskupem ve Winchesteru, účastnil se synody ve Whitby, posléze v Compiègne byl přítomen při Wilfridově biskupském svěcení. Srov. COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 156.

³⁵⁸ Biskup Kolman byl jedním z irských misionářů z kláštera Iona. Srov. COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 157.

³⁵⁹ Lat. *Streuneshalgh*.

³⁶⁰ Hilda, abatyše dvojklášteří ve Whitby, stála proti Wilfridovi, když se odvolal k papežskému stolci do Říma. Srov. COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 157.

³⁶¹ K výpočtu data Velikonoc srov. kapitola I této práce.

nejprve byl dán prostor biskupu Kolmanovi, aby vysvětlil svůj důvod za přítomnosti všech. A on neohroženě řekl: „Naši otcové a jejich předchůdci, jako byl Kolumba, zjevně inspirovaní Duchem svatým, ustanovili, že se mají Velikonoce slavit čtrnáctý den, pokud je to neděle, držíce se příkladu apoštola a evangelisty Jana, který *ležel při večeři na prsou Páně*³⁶² a který byl nazýván miláčkem Páně. On slavil Velikonoce čtrnáctého dne a my je slavíme podle jeho autority stejně jako jeho učedníci Polykarp a jiní a neodvažujeme se to kvůli našim otcům měnit, ani to měnit nechceme. Přednesl jsem názor naší strany a nyní mluvte vy.“

Agilbert, biskup ze zámoří, a Agatho, jeho kněz, přikázali svatému Wilfridovi, knězi a opatovi, aby přednesl s dobrou výřečností ve svém jazyce důvod římské církve a apoštolského stolce. A on pokorně tak, jaký sám byl, odpověděl: „Tuto otázku obdivuhodně zkoumali již dávno naši svatí a moudří otcové v Niceji a Bythinii,³⁶³ kde jich bylo shromážděno tři sta osmnáct, a ustanovili mezi ostatními rozhodnutími cyklus, který se opakuje po devatenácti letech a který nikdy neukazuje, že by se Velikonoce měly slavit čtrnáctého dne v měsíci. Toto je pravidlo apoštolského stolce a téměř celého světa a naši otcové poté, co učinili mnoho rozhodnutí, řekli: „Ať je vyobcován člověk, který by jediný z rozhodnutí odmítl.“

Když svatý kněz Wilfrid domluvil, král Oswiu se s úsměvem zeptal všech: „Řekněte mi, zda je v nebeském království větší Kolumba nebo apoštol Petr?“ Celá synoda jedním hlasem a jednou myslí odpověděla: „To určil Pán, který řekl: *Ty jsi Petr a na té skále zbuduji svou církev a brány pekla ji nepřemohou. Tobě dám klíče od nebeského království a cokoli svážeš na zemi, bude svázáno i na nebi a cokoli rozvážeš na zemi, bude rozvázáno i na nebi.*“³⁶⁴ Na to král moudře odpověděl: „On je dveřník a klíčník, jemuž nebudu odporovat, ani nebudu souhlasit s těmi, kteří tak činí. Za svého života nebudu žádnému z jeho rozhodnutí protiředit.“ Biskup Kolman si pak vyslechl, co má udělat, když odmítl tonsuru a římský výpočet data Velikonoc ze strachu před svými krajany: že má odstoupit a zanechat svůj stolec, aby na něj nastoupil někdo lepší. A tak také učinil.

Kapitola XI

O zvolení Wilfrida biskupem

Králové se po nějaké době sešli s moudrými muži svého národa, aby se poradili, koho zvolit na uvolněný biskupský stolec: někoho, kdo by si osvojil učení svatého stolce a vyučoval by v něm i ostatní, někoho, kdo by úřadu byl hoden svými mravy, kdo by byl přijatelný pro Boha a milý

³⁶² J 21, 20.

³⁶³ Nicejský koncil roku 325.

³⁶⁴ Mt 16, 18–19.

lidem. Všichni jednomyslně odpověděli: „Nemáme v našem království nikoho lepšího a tohoto postu hodnějšího než kněze a opata Wilfrida, neboť víme, že je ve všem velmi moudrý a takový, jak učí apoštol Pavel, když píše Titovi: *Biskup má být bezúhonný jako správce Božího domu. Nemá být nadutý, zlostný, pijan, rváč, ziskuchtivý. Má být pohostinný, dobrý, rozvážný, spravedlivý, zbožný, zdrženlivý, pevný ve slovech pravé nauky, aby byl schopen jak povzbuzovat ve zdravém učení, tak usvědčovat odpůrce.*³⁶⁵ Všechny tyto vlastnosti, o nichž apoštol soudí, že jich je třeba, tento muž má, proto jej volíme v jeho nejlepších letech, aby vyučoval Božímu zákonu.“ A tak byl onen člověk zvolen ve třiceti letech svého věku podobně jako Jan, předchůdce Páně, a jako prorok Ezechiel.³⁶⁶

S touto volbou souhlasili také králové a veškerý lid a celé shromáždění vybízelo svatého Wilfrida, aby přijal ve jménu Páně hodnost biskupa. On se nejprve zdráhal a na omluvu uváděl, že toho není hoden. Poté však uposlechl a nechtěl utíkat před Božím požehnáním. Takového, jak jej tehdy znali, známe ho i my, kteří dosud žijeme. *Jeho řeč byla čistá a otevřená, plná vážnosti a vznešenosti, sladkosti a půvabu. Mluvil o tajemství zákona, o nauce víry, o ctnosti zdrženlivosti a spravedlnosti. Každého povzbuzoval různým způsobem podle jeho povahy; předem totiž věděl, co komu kdy a jak prospěje. Jeho hlavní starostí bylo věnovat se postům, modlitbám a bdění, a když četl Písmo, měl vynikající paměť potřebnou ke čtení. Procházel církevní kánony, napodoboval příklady svatých, s bratry žil v pokoji. Žil v pokoře a lásce, která převyšuje všechny dary a bez níž je jakákoli ctnost ničím. Staral se o chudé, sytil hladové, šatil nahé, ujímal se cizinců, vykupoval vězně, chránil vdovy a sirotky, aby si zasloužil odměnu věčného života uprostřed andělských chórů s naším Pánem Ježíšem Kristem.*³⁶⁷

Kapitola XII

Jak byl vysvěcen v Galii

Po svém zvolení svatý Wilfrid řekl: „O, ctihodní páni králové, musíme důkladně uvážit to, jak budu moci na základě vaší volby získat s Boží pomocí biskupskou hodnost, aniž bych byl katolíky kritizován. Je totiž zde v Británii mnoho biskupů, z nichž mi nepřísluší nikoho obviňovat, ale popravdě o nich vím, že jsou quartodecimáni jako Britové či Irové.³⁶⁸ Právě oni biskupy vysvětili, a apoštolský stolec nepřijímá do svého společenství nejen je, ale také ty, kteří jsou stejného smýšlení jako oni. Proto vás v pokoře prosím, abyste mě pod svou ochranou

³⁶⁵ Tt 1,7–9. Srov. 1Tm 3, 3; 3, 8.

³⁶⁶ Srov. Ez 1, 1.

³⁶⁷ Tato pasáž je převzata z *Vita Cuthberti anonyma* IV/1.

³⁶⁸ K pojmu *quartodecimani*, srov. kapitola I a COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 159.

poslali za moře do Galie, kde je mnoho katolických biskupů, abych mohl bez výtek apoštolského stolce přijmout biskupskou hodnost, ač toho nejsem hoden.“ Tento návrh se králům velice zamlouval. Připravili tedy pro něj loď, pomocníky i mnoho peněz, aby do Galie připlul ve vší důstojnosti. Tam se hned sešlo početné shromáždění dvanácti katolických biskupů, z nichž jeden byl biskup Agilberht. Ti všichni Wilfrida pro jeho víru, o které vydal svědectví, s radostí a důstojností přede všemi lidmi vysvětili a podle svého zvyku jej na zlatých nosítkách zvedli do výše a sami biskupové ho na svých rukou bez pomoci jiných odnášeli do kaple, sborově zpívající žalmy a kantika.³⁶⁹ Za nějaký čas jej poslali na biskupský stolec do města Yorku a ve jménu Páně mu přikázali, aby zůstal věrný katolické víře, jako když apoštol Pavel nabádal svého syna Timotea, aby střežil poslání, které mu bylo dáno vkládáním Pavlových rukou.³⁷⁰

Kapitola XIII

Jak Pán zachránil našeho biskupa a jeho průvodce z moře a z rukou pohanů

Když plul biskup Wilfrid, blahé paměti, z Galie přes Britské moře a klerikové sborem zpívali ke chvále Boží hymny a žalmy a dávali tak doby veslařům,³⁷¹ strhla se uprostřed moře veliká bouře a zvedl se nepříznivý vítr, jako když Ježíš byl se svými učedníky na Galilejském moři.³⁷² Silně foukalo od jihovýchodu a bělostné hřebeny vln je zahnalý do kraje jižních Sasů, který dosud neznali. Moře vyvrhlo loď i muže na břeh, vzdálilo se od země, odkrylo pobřeží a stáhlo se zpět do propastné tůně.³⁷³ Vtom přispěchali pohané s velkým vojskem a chtěli se zmocnit lodi, rozdělit si ukořistěné peníze, odvést zajatce a bez otálení zabít mečem ty, kdo by se bránili. Náš svatý biskup k nim vlídně a laskavě mluvil, a protože chtěl vykoupit životy svých společníků, slíbil jim mnoho peněz. Oni však byli neústupní a jejich srdce se zatvrdilo jako srdce faraonovo;³⁷⁴ nechtěli propustit Boží lid a zpupně tvrdili, že jim patří vše, co moře na břeh vyvrhlo. Nejvyšší kněz stál na vyvýšeném pahorku v čele pohanů a jako Bileám se pokusil proklít Boží lid³⁷⁵ a čarodějnými kejklemi³⁷⁶ jim svázat ruce. Vtom jeden z druhů našeho biskupa vzal kámen, který byl Božím lidem požehnaný, a vymrštil ho z praku jako David.

³⁶⁹ K ceremonii srov. COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 159.

³⁷⁰ Srov. 2Tm 1, 6.

³⁷¹ *celeuma* – zpěv, kterým dávali signál veslařům, aby veslovali jednotně a pravidelně.

³⁷² Srov. Mt 8, 23–27.

³⁷³ Aluze na přechod Izraelitů Rudým mořem, srov. Ex 15, 8.

³⁷⁴ Srov. Ex 7, 22.

³⁷⁵ Srov. Nu 23.

³⁷⁶ Srov. Mdr 17, 7.

Prorazil klejícímu mágovi čelo a vrazil mu jej až do mozku. Zastihla ho nenadálá smrt a jeho bezduché tělo jako tělo Goliáše padlo naznak do písku.³⁷⁷

Pohané se začali připravovat k bitvě, avšak svůj šik marně namířili proti lidu Božímu. Pán totiž bojoval za ty, kterých bylo málo; stejně jako kdysi Gedeon na rozkaz Páně s třemi sty muži jedním útokem zabil sto dvacet tisíc midjánských bojovníků,³⁷⁸ tak se druhové našeho svatého biskupa dobře vyzbrojeni, zmužilého srdce, ale malého počtu (bylo jich totiž sto dvacet, jako bylo Mojžíšovi let)³⁷⁹ domluvili, že nikdo z boje neuteče, ale že si zaslouží buď čestnou smrt, nebo vítězný život, neboť pro Boha je obojí snadné. Svatý biskup Wilfrid se svými kněžími klečel, pozvedal ruce k nebesům a dosáhl Boží pomoci. Jako když bojoval Jozue, syn Nábův, proti Amálekovi, Mojžíš, kterému Hur a Áron podpírali ruce,³⁸⁰ často prosil o Boží ochranu a zvítězil, tak tato hrstka křesťanů zahнала divoké a nezkrotné pohany třikrát na útěk a zdolala je ve velkolepé porážce, přičemž ze strany křesťanů padlo jen pět mužů, což je podivuhodné. Jejich velký biskup se modlil k Pánu, svému Bohu, a ten hned přikázal moři, aby se ke břehům vrátilo dříve, než se naplnila hodina.³⁸¹ V době, kdy se pohané i se svým králem, který přišel, ze všech sil připravovali na čtvrtou bitvu, moře, překypující proudy, zaplavilo celé pobřeží, zvedlo loď a ta vyplula na hlubinu. Vzdávali Bohu díky, že je slavně poctil, a hnáni jihozápadním větrem šťastně dopluli do bezpečného přístavu v Sandwichi.³⁸²

Kapitola XIV

Jak byl mezitím na Wilfridův stolec vysvěcen Chad

Mezitím, když ještě svatý biskup Wilfrid pobýval v zámoří, král Oswiu se nechal svést zavisť a na popud prastarého nepřítele souhlasil s tím, aby se Wilfridova stolce nezákonně ujal někdo jiný, protože ho vychovali ti, kteří si oblíbili stranu quartodecimánů proti pravidlům apoštolského stolce; vysvětili Chada,³⁸³ velice zbožného služebníka Božího a obdivuhodného učitele, který přišel z Irska, a nemoudře a proti kanonickému právu ho ustanovili na biskupský stolec v Yorku. Wilfrid o tom nic nevěděl. Když se však vrátil, bylo jasné, že se mu stalo příkoří. Odešel tedy zpátky na svoje místo opata kláštera a tři roky pokorně sídlil v Riponu, kromě častých příležitostí, kdy byl Wulpherem, králem Mercie,³⁸⁴ z opravdové náklonnosti zván na

³⁷⁷ Srov. 1S 17, 49–50.

³⁷⁸ Srov. Sd 7, 19–25.

³⁷⁹ Srov. Dt 34, 7.

³⁸⁰ Srov. Ex 17, 8–13.

³⁸¹ Aluze na návrat moře po přechodu Izraelitů, srov. Ex 14, 28.

³⁸² Lat. *Sandwica*.

³⁸³ Chad, žák irského biskupa Aidana. Srov. COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 160.

³⁸⁴ Wulphere, král Mercie (659–675), srov. COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 161.

jeho území k různým úkonům biskupské služby. Pán si tohoto laskavého krále připravoval pro sebe: mimo jiné dobré skutky pro spásu své duše postoupil našemu biskupovi na různých místech rozsáhlé pozemky, na nichž Wilfrid záhy založil kláštery služebníků Božích. Také zbožný Ecgberht, král Kentu,³⁸⁵ k sobě povolal našeho biskupa a on tam vysvětil mnoho kněží, z nichž jeden byl Putta,³⁸⁶ který se stal později biskupem, a také mnoho jáhnů. Deusdedit, který se stal arcibiskupem po Honoriovi,³⁸⁷ už totiž zemřel.

Wilfrid tedy žil ve velké úctě a všemi oblíben, biskupskou službu vykonával na mnoha místech a vrátil se se zpěváky Aeddím a Aeonou,³⁸⁸ se zedníky a řemeslníky všeho druhu do své diecéze, kde pomocí řehole svatého Benedikta vylepšoval církevní předpisy. Tehdy byla vpravdě v oněch krajích s Boží pomocí otevřena brána víry pro svatého biskupa Wilfrida, stejně jako kdysi pro apoštola Pavla.³⁸⁹

Kapitola XV

Jak byl znovu ustanoven na svůj stolec

Když uplynuly tři roky, přišel za králem Deiry a Bernicie z Kentu arcibiskup Theodor³⁹⁰ a přinesl s sebou dekrety apoštolského stolce, odkud byl kdysi vyslán, a hned jak vstoupil na ono území, uslyšel od důvěryhodných svědků o porušení kanonického práva, a to, že si jeden biskup dovolil jako zloděj násilím uchvátit stolec jiného biskupa. Rozhořčeně přikázal, aby biskup Chad byl sesazen z cizího stolce. Chad byl opravdový služebník Boží a velmi laskavý a naprosto chápal, že jeho jmenování kvartodecimány na stolec jiného biskupa bylo pochybením, a s pokornou lítostí se z toho vyznal v souladu s rozhodnutím biskupů. Theodor zjednal nápravu a ustanovil svatého Wilfrida s jeho souhlasem na jeho vlastní stolec ve městě Yorku.³⁹¹ Tehdy náš svatý biskup podle příkazu Páně neoplácel zlo zlem, ale zlo dobrem, jako oplatil David Saulovi, když řekl: *Nevztáhnu ruku na Hospodinova pomazaného.*³⁹² Věděl, že na území mercijského krále Wulfhera, jeho věrného přítele, je místo zvané Lichfield,³⁹³ které mu bylo darováno a které bylo připraveno jako biskupský stolec pro Wilfrida nebo pro někoho jiného,

³⁸⁵ Ecgberht, král Kentu (664–673), srov. COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 161.

³⁸⁶ Později biskup v Rochesteru, srov. COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 161.

³⁸⁷ Honorius, arcibiskup v Canterbury, jeho nástupcem se stal Deusdedit. Srov. COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 161.

³⁸⁸ Aeddi, neboli Eddius, je pokládán za autora *Vita Wilfridi*.

³⁸⁹ Srov. Sk 14, 26.

³⁹⁰ Theodor z Tarsu, arcibiskup v Canterbury v letech 668–690, viz kapitola I této práce.

³⁹¹ V textu *Vita Wilfridi* XV mísení podmětů věty ztěžuje porozumění textu: *Theodorus [...] Ceaddam episcopum de sede aliena iussit deponi. Ille vero servus Dei [...] intelligens, [...] confessus, emendavit et cum consensu eius in propriam sedem Eboracae civitatis sanctum Wilfrithum episcopum constituit.*

³⁹² Srov. 1S 24, 7.

³⁹³ Lat. *Onlicitfeld*.

komu by ho chtěl dát. Proto byla s Chadem, služebníkem Božím, který byl ve všech záležitostech poslušný biskupů, uzavřena přátelská dohoda. Plnoprávně jej vysvětili na všechny církevní hodnosti.³⁹⁴ Ustanovili ho biskupem na zmíněný stolec a král ho přijal se všemi poctami. Tam biskup činil mnoho dobrých a požehnaných skutků a v daný čas se vydal na cestu k otcům, kde očekává den, kdy přijde Pán všechny soudit, a jak doufáme, bude k němu po zásluze laskavý.

Kapitola XVI

Obnova chrámu v Yorku

Za vlády zmíněného krále poté, co byl Wilfrid blahé paměti ustanoven metropolitním biskupem v Yorku, kamenná stavba Božího chrámu, založeného kdysi ve městě svatým biskupem Paulinem a zasvěceného Bohu za dnů navýsost křesťanského krále Edwina, byla napůl zbořená. Zchátralým hřebenem střechy tekla voda a nezasklenými okny létali ptáci dovnitř a ven a stavěli si zde hnízda, zanedbané stěny byly hrozně špinavé od deště a ptáků. Když to všechno uviděl náš svatý biskup, jeho duch byl naplněn hrůzou jako duch Danielův,³⁹⁵ neboť našel dům Boží a dům modlitby jako doupeř zločinců.³⁹⁶ Rozhodl se jej hned podle Boží vůle opravit. Nejprve spravil zničený hřeben střechy a umně jej pobíl čistým olovem. Zasklením oken zabránil, aby se dovnitř dostávali ptáci a déšť, ale přesto jimi dovnitř pronikalo světlo. Očistil stěny, které pak byly podle slov proroka *bělejší nad sníh*.³⁹⁷ Neozdobil jenom oltář a vnitřek domu Božího různými vázami a nábytkem, ale dokonce získal k Boží poctě mnoho půdy a tím odstranil bídu chrámu a bohatě ho obdařil pozemky. Tak se na Wilfridovi naplnilo slovo Boží o Samuelovi a všech svatých: *Kdo mě ctí, toho poctím i já*.³⁹⁸ Byl totiž Bohu i všemu lidu milý a ode všech ctěný.

Kapitola XVII

Stavba baziliky v Riponu a její zasvěcení

Jak rostl našemu biskupovi z Božího obdarování světský majetek, rostla v něm, jako v příteli věčného ženicha, stále víc vroucí láska k panenské nevěstě, zasnoubené jedinému muži a zrozené z lásky matky všeho dobra. Wilfrid ji nádherně ozdobil mravností a poslušností jako květy ctností, ji, která byla čistá a cudná, mírná a skromná, pestře oděná a pokorná. Jak říká

³⁹⁴ Předchozí svěcení bylo zřejmě považováno za neplatné.

³⁹⁵ Srov. Da 7, 15.

³⁹⁶ Srov. Mt 21, 13.

³⁹⁷ Ž 51, 9, Vulg. Ps 50, 9.

³⁹⁸ 1S 2, 30.

prorok: *Královská dcera v celé své slávě již čeká uvnitř.*³⁹⁹ Jako Mojžíš postavil vlastníma rukama pozemskou svatyni rozličných barev podle příkladu, který mu Bůh ukázal na hoře, aby v izraelském lidu povzbudil důvěru v uctívání Boha, tak i svatý biskup Wilfrid zlatem, stříbrem a různými odstíny purpuru podivuhodně vyzdobil svatební komnatu pravého ženicha a nevěsty před zraky lidu ze srdce věřícího a vyznávajícího svoji víru. Neboť v Riponu vybudoval vysokou baziliku, od základů v zemi až po střechu postavenou z leštěného kamene a podepřenou různými sloupy a bočními loděmi.⁴⁰⁰ Když byl Boží dům dokončen, byli v den posvěcení pozváni dva zbožní, křesťanští králové, bratři Ecgfrith a Aelfwine⁴⁰¹ spolu s opaty, správci a podkráli. Lidé všech hodností se společně sešli a po vzoru moudrého Šalomouna požehnali Boží dům zasvěcený Pánu k počtě svatého Petra, knížete apoštolů, aby se přimlouval za modlitby lidu v tomto chrámě. Zasvětili Pánu také oltář s jeho základy,⁴⁰² zahalili jej purpurovou látkou protkanou zlatem, při čemž pomáhali také lidé a všechno dovršili přesně podle církevních předpisů.

Svatý biskup Wilfrid stál před oltářem otočený k lidu a tváří v tvář králům vypočítával území, která mu dříve i v tento den darovali pro spásu svých duší se souhlasem a podpisem biskupů a všech vládců. Biskup jasně vyjmenoval také posvátná místa v odlehlých krajích, která opustili britští kněží a prchli před ostřím meče nepřátelské ruky našeho národa.⁴⁰³ To, že zbožní králové připsali našemu biskupovi tolik území ke službě Bohu, byl bohulibý dar. Toto jsou jejich názvy: Ribble, Yeadon, Dent, Catlow a jejich okolí a další místa.⁴⁰⁴ Poté, co dokončil svou řeč, se králové zúčastnili velké hostiny a po tři dny a tři noci se radovali spolu se vším lidem, byli velkodušní ke svým nepřátelům a pokorní ke služebníkům Božím.

Náš svatý biskup také přidal k výzdobě Božího domu mezi jinými dary podivuhodnou věc, dosud nevídanou: pro spásu své duše totiž nechal sepsat čtyři evangelia zlatým písmem na iluminovaném purpurovém pergamenu. Šperkařům přikázal vyrobit na tu knihu desky,⁴⁰⁵ celé z ryzího zlata, zdobené drahými kameny. Všechny tyto dary a mnohé další jsou dodnes uchovávány jako svědectví jeho blahé paměti v našem kostele, kde také odpočívají jeho ostatky, a bez ustání jsou v modlitbách za něj připomínány.

³⁹⁹ Srov. Ž 45, 14, Vulg. Psa 44, 14.

⁴⁰⁰ *porticus*: podle *DMLBS* se jedná o boční loď oddělenou sloupořadím.

⁴⁰¹ Ecgfrith, král Northumbrie (670–685), syn krále Oswiu; Aelfwine, král v Deirě (670–679), srov. COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 163–164.

⁴⁰² Srov. Ezd 3, 3.

⁴⁰³ Nepřátelství vůči zastáncům iroskotské tradice je zde velmi expresivně vyjádřeno.

⁴⁰⁴ Podle Colgravea není možno je blíže identifikovat, srov. COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 164.

⁴⁰⁵ Vzácný výskyt slova *bibliotheca* ve významu „desky knihy“, viz kapitola IV.1.

Kapitola XVIII

Jak vzkřísil dítě z mrtvých

*Podivuhodný je Bůh ve svých svatých*⁴⁰⁶ a oslavený v jejich zázracích. Už ve Starém zákoně čteme, že Boží služebníci konali s Boží pomocí různé zázraky. Tak jako služebníci Boží Eliáš a Elíša křísili mrtvé,⁴⁰⁷ tak i Kristovi apoštolové, následující příkladu svého učitele, zaháněli v jeho jménu rozličné nemoci, jak jim to Kristus slíbil, a nyní stejným způsobem jejich nástupci, z nichž jedním je i náš svatý biskup, uzdravují nemocné k Boží slávě.

Jednoho dne, kdy svatý Wilfrid jel na koni za svými biskupskými povinnostmi, aby křtil a biřmoval vkládáním svých rukou, ve vsi zvané Ontiddanufri se objevila mezi lidmi nějaká žena; smutná na duchu, naříkala žalem a byla vysílená tíhou břemena – nesla totiž v náručí mrtvého prvorozeného syna, zavinutého v plenkách⁴⁰⁸ a schovaného. Odkryla tvář mrtvého dítěte, aby jej Wilfrid mezi ostatními biřmoval. Chtěla totiž, aby tím mohl ožít. Jakmile náš svatý biskup poznal, že je mrtvý, na chvíli zaváhal, co má udělat. Avšak ta matka před ním padla na zem a hořce plakala. S velikou odvahou jej zapřísahala, aby ve jménu Pána, svého Boha, a ve své svatosti jejího syna vzkřísil, pokřtil a vysvobodil jej ze lví tlamy.⁴⁰⁹ Těmito i jinými slovy nepřestávala prosit při vši svatosti biskupů, klečela na kolenou, objímala jeho nohy, líbala je a skrápěla hořkými slzami a volala: „Ó, svatý, nezhášej víru opuštěné ženy, ale *pomoz mé nevěře*.⁴¹⁰ Oživ jej a pokřti, bude žít pro tebe a pro Boha. Nepochybuji o Kristově moci!“ Svatý biskup nezapochyboval v Kristovu moc, a když slyšel, že její víra je podobná té, jakou měla Syroféničanka,⁴¹¹ pomodlil se, položil ruku na tělo mrtvého dítěte a to se hned nadechlo a ožilo. Když je vzkřísil a pokřtil, vrátil ho matce a nařídil jí ve jménu Páně, aby ho, odevzdala Bohu, až chlapci bude sedm let, aby mu sloužil. Ale ta žena se nechala přemluvit zlomyslným manželem, a když viděla, jak je hoch krásný, neučinila to a uprchla ze své země. Biskupův správce, jménem Hocca, chlapce našel, jak se skrývá mezi jinými Brity, a násilím ho přivedl k biskupovi. Jmenoval se Eodwald a měl příjmení Syn biskupův. Žil poté v Riponu ve službě Bohu, dokud nezemřel za velkého moru. Ó, jak veliké a podivuhodné je milosrdenství Boží! On prostřednictvím svého služebníka, blahé paměti, povolal zpět k životu zemřelé, nepokřtěné dítě, aby po křtu žilo pro věčný život v nepomíjejícím požehnání.

⁴⁰⁶ Vulg. Psa 67, 36: *Mirabilis Deus in sanctis suis*; ČEP Ž 68, 36 však uvádí překlad znění: *terribilis Deus de sanctuario suo*.

⁴⁰⁷ Srov. 1Kr 17, 17–24; 2 Kr 4, 32–37.

⁴⁰⁸ Zřejmě aluze na Ježíšovo narození, srov. Lk 1, 7.

⁴⁰⁹ Ž 22, 22; Vulg. Psa 21, 22.

⁴¹⁰ Mk 9, 24.

⁴¹¹ Srov. Mk 7, 26.

Kapitola XIX

O králově vítězství nad divokými Pikty

V těch dnech zbožný král Ecgfrith se svatou královnou Aethelthryth,⁴¹² jejíž tělo zůstává po smrti neporušené a tím ukazuje, že bylo za jejího života bez poskvrny, byli oba ve všem poslušni biskupu Wilfridovi a s Boží pomocí je provázely pokoj a radost mezi lidmi, úrodná léta a vítězství nad nepřáteli. Stejně jako za života velekněze Jójady se judský král Jóaš jako mladý zalíbil Bohu a vítězil nad nepřáteli;⁴¹³ když však velekněz zemřel, Bohu se znelíbil a jeho království zesláblo.⁴¹⁴ Tak také, když král Ecgfrith žil v souladu s naším biskupem, jeho království se podle svědectví mnoha lidí rozšiřovalo do všech stran slavnými vítězstvími. Leč soulad mezi nimi ochabl, zmíněná královna krále opustila a zasvětila se Bohu a jeho triumf ještě za jeho života skončil.

Na počátku jeho vlády, když království bylo ještě křehké, divoké kmeny Piktů zuřivě pohrdaly svým poddanstvím vůči Sasům a hrozily, že ze sebe jho poddanství svrhnu. Piktové shromáždili nespočetné kmeny ze všech koutů severního území, jako když společenstva mravenců v létě smetají z mravenišť nánosy, aby se jejich obydlí nezřítilo. Když to uslyšel král Ecgfrith, pokorný mezi svým lidem a udatný proti svým nepřátelům, hned nechal připravit vojsko jezdců na koni; pomalé jednání mu totiž bylo cizí. Stejně, jako Juda Makabejský důvěřoval v Boha,⁴¹⁵ král spolu se statečným podkrálem Beornhethem⁴¹⁶ a s hrstkou Božího lidu vyrazil proti obrovskému houfu nepřátel, kteří navíc byli skryti. Zabil nespočetné množství lidí, naplnil dvě řeky těly mrtvých, takže po nich – světe, div se – přešli suchou nohou, když pronásledovali dav prchajících a usmrtili je. Kmeny byly znovu podrobeny a zůstaly v područí až do doby, kdy byl král zabit.⁴¹⁷

Kapitola XX

O vítězství nad králem Mercie

Po tomto vítězství vládl král Ecgfrith nad národy spolu s biskupem spravedlivě a svatě a jako David svou silou působil zkázu nepřátelům. Před Bohem byl pokorný; dostal od něj ještě více

⁴¹² Aethelthryth, první manželka krále Ecgfritha, anglická svěřice známá pod jménem Audrey. Podle Bedovy *Historia ecclesiastica* IV, 19, ji sám Wilfrid podpořil, aby odešla od krále Ecgfritha a stala se řeholnicí v klášteře v Coldinghamu a později první abatyší kláštera v Ely. Dokonce prý Ecgfrith Wilfridovi slíbil půdu a peníze, pokud královnu od tohoto záměru odradí. Je možné, že odtud pramenilo pozdější Ecgfrithovo nepřátelství vůči Wilfridovi. Jak zmíněno ve *Vita Wilfridi* XVIII, její tělo bylo vyzdviženo neporušené; této události byl podle Bedovy *Historia ecclesiastica* IV, 19 přítomen biskup Wilfrid.

⁴¹³ 2Kr 12, 1–3; 2Pa 24, 1–2.

⁴¹⁴ 2Pa 24, 15–27.

⁴¹⁵ 1Mak 4, 8–14.

⁴¹⁶ Beornheth, srov. COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 166.

⁴¹⁷ Ecgfrith byl zabit v bitvě u Nechtansmere roku 685, kdy rovněž bojoval proti Piktům.

udatnosti, a tak lámal vaz vzpurným národům a bojovným králům a za všechno vzdával Bohu díky.

Mercijský král Wulfhere, pyšného ducha a nenasytného srdce, nabádal všechny jižní národy proti našemu království, přičemž neměl tolik v úmyslu válčit, jako si je znovu podmanit, aby mu jako poddaní platili daň. Nevedl ho však Bůh. Ecgfrith, král Deiry a Bernicie, s neoblomnou vůlí a věrným srdcem na radu starších důvěřoval jako Bárák a Debóra⁴¹⁸ Bohu, že bude střežit jeho vlast a církve, jak ho to učil i biskup Wilfrid. S oddílem o stejném počtu mužů zaútočil na zpupného nepřítele. Ačkoli měl malé vojsko, s Boží pomocí jej porazil. Zabil nespočet vojáků a krále zahnal na útěk a jeho království rozdělil a podmanil, takže museli platit daň. Když později král Wulfhere z nějakého důvodu zemřel, Ecgfrith v míru vládl nad ještě větším územím.

Kapitola XXI

O dobrých vlastnostech našeho biskupa

Jak se zbožnému králi Ecgfrithovi vítězstvími rozrůstalo království na sever i na jih, tak se biskupu Wilfridovi, blahé paměti, zvětšovalo církevní království na jih mezi Sasy a na sever mezi Brity, Skoty a Pikty. Všem kmenům byl drahý a všemi oblíbený a církevní povinnosti plnil pilně: všude světil velký počet kněží a jáhnů, kteří mu pomáhali. Koráb církve moudře řídil také na rozbouřených vlnách světských. A jako ho nesmetla vlna hodování, tak ani vlna zdrženlivosti ho nevehnala do pýchy, protože na hostinách se choval tak zdrženlivě, že sám nikdy nevypil ani tu nejmenší sklenku, ač měl v létě žízeň kvůli slunečnímu žáru nebo ač byl v zimě znaven mrazem, jak mnozí dosvědčili. Kdo se mu vyrovnal v bdění a v modlitbách, v četbě a postu? Jak dosvědčil před věřícími, své tělo střežil neporušené a neposkvrněné od chvíle, kdy vyšlo z lůna matky, neboť měl ve zvyku mýt se v noci, jak v létě, tak v zimě, posvěcenou vodou, dokud mu Jan, papež apoštolského stolce,⁴¹⁹ blahé paměti, nenařídil přestat s tímto zvykem pro jeho vysoký věk. Téměř všichni opati a abatyše klášterů mu zaslíbili svůj majetek, který buď sami drželi jeho jménem, nebo chtěli, aby se po jejich smrti stal dědicem. Také světští šlechtici, urození mužové, k němu dávali své syny na vzdělání, aby sloužili Bohu, vyberou-li si tento úděl, nebo aby je, až dospějí, Wilfrid doporučil králi do vojska, dají-li tomu přednost. To všechno však v srdci mnoha lidí zažehlo pochodeň závidivosti a nenávidivosti, kterou ještě ďábel rozdmýchal. Náš svatý biskup však stejně podle vynikajícího učitele nesl trpělivě zbroj

⁴¹⁸ Srov. Sd 4.

⁴¹⁹ Zřejmě papež Jan VI., před jehož synodou Wilfrid stanul. Viz překlad kapitol L–LIII.

v pravici i v levici⁴²⁰ v dobách dobrých i zlých; obdarovával jak osoby duchovní, tak světské tak hojně, že nebylo jemu rovného.

Kapitola XXII

O stavbě Božího domu v Hexhamu

Podle žalmisty lnul biskup neustále k Bohu,⁴²¹ vkládal do něj svou naději a plnil nejsladší sliby dané Bohu, který ho vším obdařil. V Riponu, v oblasti získané od svaté královny Aethelthryth, zasvěcené Bohu, založil chrám postavený k počtě svatého apoštola Ondřeje. Moje maličkost nemůže slovy vyjádřit, jak hluboké základy měl v zemi, kde byly krypty z obdivuhodně leštěného kamene, a jak členitá stavba to byla nad zemí, podepřená různými sloupy a mnoha postranními loděmi, jak byl ozdobený obdivuhodnou délkou i výškou stěn, jak byl obehnaný různými zákruty chodeb vedoucích hned nahoru a hned dolů po točitém schodišti. Neboť náš svatý biskup, poučen Duchem svatým, sám vymyslel, jak vše provést; a neslyšeli jsme, že by nějaký takový podobný chrám byl postaven severně od Alp. Kdo je s to vyjádřit, jak nádherné ornamenty ze zlata, stříbra a drahých kamenů věnoval tomuto členitému chrámu Acca, blahé paměti, z Boží milosti biskup, který je dosud naživu,⁴²² a jak nechal oltáře potáhnout purpurem a hedvábím? Vraťme se ale k našemu tématu.

Kapitola XXIII

O uzdravení polomrtvého chlapce

Když zedníci stavěli vysoké zdi tohoto domu, jeden mladík, který patřil ke služebníkům Božím, uklouzl ve velké výšce z věžičky, spadl na záda na zem a potloukl se o kamennou podlahu. Zlomil si nohy i ruce, všechny údy si vymkl z kloubů, ležel tam a vydechoval naposledy. Podle pokynu svatého biskupa, který se v slzách modlil, ho zedníci rychle odnesli na nosítkách ven, domnívající se, že je mrtvý. Na dané znamení se celé společenství ihned sešlo. Náš biskup se postavil doprostřed bratrů a řekl: „Modleme se všichni jednomyslně k Bohu s naprostou důvěrou, aby duši tohoto chlapce navrátil do těla, aby žil, jako to dopřál apoštolu Pavlovi.“⁴²³ Prosili tedy Boha, aby ten, který se všemu dobru vysmívá,⁴²⁴ neměl v tomto chrámě radost z vítězství. Klečeli na kolenou a svatý biskup se pomodlil tak jako Eliáš a Eliša,⁴²⁵ požehnal

⁴²⁰ 2K 6, 7.

⁴²¹ Colgrave uvádí odkaz na Psa 72, 28 ve Vulgátě, v ČEP Ž 73, 28.

⁴²² Zde se zřejmě jedná o výjimečné použití výrazu *beatae memoriae* o žijící osobě, neboť biskup Acca zemřel okolo roku 740. Srov. COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 167.

⁴²³ Aluze na mladíka Eutycha, který spadl během Pavlovy řeči z okna, srov. Sk 20, 9–10.

⁴²⁴ *illusor omnis boni* – ďábel.

⁴²⁵ Eliáš křísí vdovina syna, srov. 1Kr 17, 17 COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 163–164.

chlupci a tomu se vrátil duch života. Lékaři mu obvázali zlomené kosti kusy látky a on se cítil den ze dne lépe, dosud je naživu a vzdává díky Bohu; jeho jméno je Bothelm.

Kapitola XXIV

O nenávisti vzbuzené proti našemu biskupovi a o jeho vyhnání z biskupského stolce

Pokušitel jako lev řvoucí⁴²⁶ obchází podle apoštola Petra ovčín Boží a hledá vchod, bdí neustále ve dne v noci a touží porazit nejprve toho nejstatečnějšího vojáka, aby bojácní byli tím snáze přemoženi. Vzal si své obvyklé zbraně a vyhlédl si ženu, křehkou nádobu, skrze niž už mnohokrát poskvnil celý svět. Tak byla manželka krále Ecgfritha, královna Iurminburg,⁴²⁷ v té době pokoušena ďáblem a trýzněna nenávistí. Tato vlčice se však po smrti krále proměnila v ovečku Boží, vynikající abatyši a skvělou matku celého společenství. Podobně, jako bezbožná Jezabel zabíjela Boží proroky a pronásledovala Elijáše,⁴²⁸ tato čarodějnice hned ze svého toulce vstřelila do králova srdce jedovaté šípy svých slov, výmluvně mu vyčítala všechnu světskou slávu svatého biskupa Wilfrida, bohatství, množství klášterů, velkolepost staveb a nespočetné vojsko přívrženců ozdobených královskou výstrojí a výzbrojí. Královo srdce bylo takovými střelami zraněno a oba se ke své vlastní záhubě snažili lstivě ponížít svatou hlavu církve a opovážlivě připravit biskupa o dary, které mu dříve k Boží poctě darovali králové. Na pomoc svému šilenství přilákali arcibiskupa Theodora dary, jež oslepí oči i moudrým,⁴²⁹ stejně jako Balák nalákal proti Boží vůli Bileáma.⁴³⁰ Když k nim arcibiskup přišel, vyjevili mu, jak zamýšlejí biskupa ponížít, a on – jaká hrůza – neprávem souhlasil, aby Wilfrida odsoudili, aniž se dopustil jakéhokoli zločinu. V nepřítomnosti našeho biskupa Theodor sám naprosto neobvykle a proti všem pravidlům jmenoval na stolce Wilfridovy diecéze tři biskupy, které našel někde jinde, ani nepatřili do těchto společenství.⁴³¹

Když to náš svatý biskup uslyšel, přišel ke králi a arcibiskupovi a zeptal se jich, proč jej jako lupiči zbavili darů, jež k Boží poctě dostal od různých králů, když se nedopustil žádného zločinu. Především lidem našemu biskupovi odpověděli nechvalně proslulými slovy: „Žádnou vinu za jakýkoli zlý skutek ti nepřičítáme, ale přesto nezměníme právní rozhodnutí, která se tě

24; Eliáš křísí syna Šúnemanky, srov. 2Kr 4, 32–37.

⁴²⁶ 1 P 5, 8; Ž 22, 14, Vulg. Psa 21, 14.

⁴²⁷ Iurminburgh, druhá manželka krále Ecgfritha, ve *Vita Wilfridi* zobrazena velmi negativně jako strůjkyně nenávisti vůči Wilfridovi. Po Ecgfrithově smrti odešla do kláštera, srov. COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 167.

⁴²⁸ Srov. 1 Kr 21.

⁴²⁹ Srov. Dt 16, 19.

⁴³⁰ Srov. Nu 22.

⁴³¹ Srov. Theodorova reforma církevní správy v kapitole I této práce. Nejedná se zde o diecézi jak tvrdí Colgrave, ale o řeholní společenství, z jehož kláštera byl vytvořen biskupský stolec. Srov. BLAIR, J.: *The Church in Anglo-Saxon Society*, s. 99.

týkají.“ S takovým podvodným rozsudkem se však náš biskup nespokojil. Podle rady svých bratří v biskupské službě si raději vybral posouzení apoštolského stolce, jako když se apoštol Pavel, bezdůvodně odsouzený Židy, odvolal k císaři.⁴³² Poté, co se však svatý biskup odvrátil od královského tribunálu, řekl posmívajícím se pochlebníkům: „Vy, co se teď z nenávisti radujete nad mým zavržením, budete do roka a do dne hořce plakat nad pohromou, která na vás přijde.“ Tak se také podle proroctví světce stalo. Přesně o rok později bylo do Yorku přivezeno tělo zabitého krále Aelfwina. Všichni lidé hořce plakali a trhali si šaty a rvali vlasy z hlavy. Ecgfrith svého bratra přežil a vládl až do smrti bez jediného vítězství.

Kapitola XXV

Jak byl biskup Wilfrid oloupen

Biskup Wilfrid, blahé paměti, se chystal se svými druhy a s duchovními nastoupit na loď. Zanechával pod vedením nově jmenovaných biskupů mnoho tisíc svých mnichů. Ti lkali a plakali a bez ustání prosili Boha, aby vedl jeho cestu podle své vůle. Nepřátelé našeho biskupa, pamětlivi svých zlých skutků, si mysleli, že popluje na jih do Étuples⁴³³ a vydá se tou nejpřímější cestou k apoštolskému stolci, a tak poslali napřed své vyslance s dary k franckému králi Theuderichovi a lstivému vévodovi Ebroinovi,⁴³⁴ aby Wilfrida odsoudili k dlouhodobému vyhnanství, nebo aby zabili jeho druhy a o vše jej oloupili. Pán jej však vysvobodil z rukou nepřátel jako z rukou Heroda.⁴³⁵ V té době se tou cestou ubíral svatý biskup Winfrid vyhnaný z Lichfieldu⁴³⁶ a padl do rukou zmíněných nepřátel jako do chřtánu lva.⁴³⁷ Ihned byl zajat, oloupen o všechny peníze, a když zločinci mnoho jeho druhů zabili, svatého biskupa zanechali nahého a do krajnosti zbídačeného. Svedeni šťastnou chybou jediné hlásky, jej pokládali za svatého biskupa Wilfrida, což však on nebyl.

Kapitola XXVI

Jak při plavbě dorazil do Fríska

Naopak, podle přání našeho biskupa foukal mírný vítr od západu, lodě obrátily přídě k východu a on šťastně doplul spolu se všemi svými druhy do Fríska. Tam našel mnoho pohanů a jejich

⁴³² Srov. Sk 25, 10–12.

⁴³³ Lat. *Qwoentawic*.

⁴³⁴ Theuderich, král Franků (679–691), syn královny Baldhildy a Chlodvíka II., jehož majordomem byl Ebroin.

⁴³⁵ Zřejmě aluze na Krista, který by uchráněn před Herodovým vražděním útekem do Egypta, srov. Mt 2, 13–18.

⁴³⁶ Winfrid, mercijský biskup, Chadův nástupce, Theodorem sesazený kvůli neposlušnosti, srov. BEDA VENERABILIS: *Historia ecclesiastica* IV, 6; COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 169.

⁴³⁷ Srov. Ž 22, 22; Vulg. Psa 21, 22.

králem Aldgislem⁴³⁸ byl s úctou přijat. Tu náš svatý biskup hned začal s povolením krále každodenně kázat pohanům Boží slovo: hlásal jim pravého Boha, Otce všemohoucího, a Ježíše Krista, Syna jeho jediného, a Ducha svatého, který s nimi žije navěky, jeden křest na odpuštění hříchů a otevřeně je učil o životě věčném, který přijde po smrti ve vzkříšení. Ve prospěch pohanů celé své učení vhodně podpořil, neboť v době jejich příchodu byl rybolov bohatší, než býval, a tento rok přinesl hojnost všeho. Oni to přičítali slávě Boha, kterého svatý muž Boží kázal. Téhož roku přijali učení a on pokřtil ve jménu Páně všechny náčelníky, až na několik výjimek, a mnoho tisíc prostých lidí a položil tam podobně jako apoštol Pavel⁴³⁹ první základ víry, na kterém až dosud staví jeho syn, z Boží milosti biskup Willibrord, který byl vychován v Riponu. V potu tváří se lopotí a jeho odměna jej čeká na věčnosti.

Kapitola XXVII

Jak král odmítl odměnu, která mu byla nabídnuta

V téže době poslal Ebroin, vévoda franckého krále Theudericha, své vyslance s listem k Aldgislovi, králi Frísů. Zdravil ho slovy pokoje a pod přísahou mu slíbil měřici plnou zlatáků jako odměnu za zločin,⁴⁴⁰ pokud mu pošle biskupa Wilfrida živého jako zajatce nebo jeho hlavu, pokud jej zabije. Král hned nechal list přečíst před námi i před posly a za přítomnosti svého lidu v paláci, kde jej všichni poslouchali při hodování. Po jeho přečtení vzal papír do rukou, před zraky všech jej roztrhal a vhodil do ohně, který hořel před ním. Těm, kteří list přinesli, řekl: „Oznamte svému pánu, že jsem řekl toto: ‚Takto ať Stvořitel zničí a rozmetá říši a život toho, kdo před svým Bohem křivě přísahá a nectí uzavřenou smlouvu, a ať jej rozškube a spálí na popel!’“ Nakonec se vyslanci ve zmatku vrátili od krále, jenž se nespolečil k prohřešku, zpět ke svému pánu, od něž vyšli.

Kapitola XXVIII

Jak ho přijali králové Dagobert a Perctarit

Poté, co náš Bohu milý biskup strávil zimu ve Frísku a získal pro Boha mnoho lidí, začátkem jara pokračoval se svými průvodci s Boží milostí v započaté cestě k apoštolskému stolci. Přišel k franckému králi Dagobertovi,⁴⁴¹ který ho přijal velmi laskavě a s úctou pro jeho službu, kterou mu dříve prokázal. Zmíněný král byl totiž za svého mládí nepřáteli, kteří byli u vlády, poslán

⁴³⁸ Aldgisl, zmíněn Bedou, srov. *Historia ecclesiastica* V, 19.

⁴³⁹ Srov. 1K 3, 10.

⁴⁴⁰ Aluze na třicet stříbrných jako cenu za člověka, srov. Mt 27, 9.

⁴⁴¹ Dagobert II., král Austrasie (676–679), povolán z exilu v Irsku zpět do Austrasie a k jeho návratu přispěl biskup Wilfrid, srov. COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 170.

do vyhnanství, aby tam zahynul. Při plavbě po moři se dostal Božím řízením na Irský ostrov. Po několika letech se jeho přátelé a příbuzní dozvěděli od lidí, kteří na moři cestovali, že je živ a zdrav a že už dospěl v muže, a vyslali posly ke svatému biskupu Wilfridovi se žádostí, aby jej k sobě z Irska pozval a aby jim ho poslal zpět jako krále. Náš svatý biskup tak učinil: poté, co Dagobert odtamtud připlul, přijal ho k sobě, vybavil ho zbraněmi a silnými druhy a poslal ho do jeho země velkolepě obdarovaného. A nyní jej král, pamětliv Wilfridova dobrodiní, naléhavě žádal, aby se ujal největší diecéze v jeho království, patřící k městu Štrasburg. Wilfrid však toto přijmout nechtěl. Tak ho král poslal k apoštolskému stolci s mnoha dary a se svým biskupem Deodatem jako průvodcem.

Svatí biskupové pokračovali v cestě pod Božím vedením, až přišli k Perctaritovi, králi Kampánie,⁴⁴² muži pokornému a tichému, který se třásl před Božím slovem.⁴⁴³ Ten poutníky podle Božího pokynu ochotně přijal a našemu svatému biskupovi oznámil: „Tví nepřátelé z Británie ke mně poslali posly, aby mi vyřídili pozdravy a nabídli mi hojné dary, abych tebe, prý tajně prchajícího biskupa, jal a zadržel tě na cestě k apoštolskému stolci. Tak ohavnou věc jsem odmítl a řekl jsem jim: Býval jsem kdysi za svého mládí vyhnanec vypuzeným ze své vlasti. Žil jsem pod vládou jednoho hunského krále, který se mnou uzavřel smlouvu před svou modlou, jež mu byla bohem, že mě nikdy nezradí ve prospěch mých nepřátel a že mě jim nikdy nevydá. Za nějaký čas přišli k pohanskému králi poslové se slovem mých nepřátel a slíbili, že mu pod přísahou dají plnou měřici zlatáků, když mě vydá, aby mě mohli zabít. On to odmítl a řekl: ‚Bohové mě určitě připraví o život, spáchám-li tento hřích a poruším-li smlouvu, kterou jsem s nimi uzavřel.‘ Tím spíš já, který znám pravého Boha, neuvrhnou svou duši do záhuby⁴⁴⁴ ani kvůli bohatství celého světa.“ A tak s díkůvzdáním poslal našeho svatého biskupa a jeho společníky s poctami a dalšími průvodci na tolik vytoženou cestu k apoštolskému stolci. Takto ho Bůh všude na jeho pouti chránil a oslavil.

Kapitola XXIX

Jak nejvyšší svatý Agatho, papež apoštolského stolce, se svatou synodou obdržel listy našeho biskupa

Když Bohu milý biskup Wilfrid se všemi ve zdraví dorazil ke zmíněnému stolci, důvod jeho příchodu už se všem donesl a byl znám, neboť v té době přišel do Říma zbožný mnich Coenwald vyslaný svatým arcibiskupem Theodorem, aby doručil listy. Spor o jistých věcech

⁴⁴² Perctarit, král Langobardů (661–662, 672–688).

⁴⁴³ Srov. Iz 66, 2.

⁴⁴⁴ Srov. Mt 16, 26.

nebyl svatému Agathonovi, papeži apoštolského stolce,⁴⁴⁵ neznámý. Tehdy se shromáždilo více než padesát nanejvýš svatých biskupů a kněží do baziliky Spasitele našeho Pána Ježíše Krista, která se nazývá Konstantinovská,⁴⁴⁶ a Agatho, nanejvýš svatý a třikrát blažený biskup svaté katolické a apoštolské církve města Říma, všem shromážděným řekl: „Nevěřím tomu, že by vašemu svatému bratrstvu nebylo známo, proč jsem vás pozval na tento ctihodný sněm. Rád bych, aby vaše důstojné společenství poznalo a se mnou projednalo, jaký spor nedávno vznikl v církevních obcích na Britském ostrově, kde z Boží milosti vzrostl počet věřících. O tomto sporu máme zprávy jednak od těch, kteří sem přišli z Británie, a jednak z řady listů.“

Ondřej, ctihodný biskup z Ostie, a Jan, biskup z Porta, řekli: „Správa všech církevních obcí závisí na rozhodnutí Vaší apoštolské autority; Vy zastáváte úřad Knížete apoštolů, Petra, kterému Stvořitel a Vykupitel všech, Ježíš Kristus, svěřil klíče ke svazování a rozsvazování.⁴⁴⁷ Pokud jde o to, co nám bylo podle Vašeho apoštolského úsudku uloženo, před časem jsme zasedli společně se svými bratry biskupy a Božími služebníky a znovu jsme přečetli jednotlivé listy, které z Británie přinesli poslové Vašemu apoštolskému úřadu, i ty, které byly poslány přímo ctihodným arcibiskupem Theodorem, jež tam kdysi vyslal apoštolský stolec, a také další zprávy o nějakém biskupovi, jenž prý tajně prchá a prý sem přicestoval. Pročetli jsme také ty, které s sebou přivezl Wilfrid, Bohu milý biskup svaté církve v Yorku, který byl ze svého stolce vyhnán již zmíněným nejvyšším svatým mužem⁴⁴⁸ a přišel až sem, aby se odvolal k apoštolskému stolci. V těchto listech, ač se týkaly mnoha otázek, jsme shledali, že nebyl usvědčen z žádného zločinu podle svatých kánonů, takže nebyl svržen právoplatně, ani se jeho žalobcům nepodařilo usvědčit ho pádnými slovy, že provedl nějaké zlé skutky, kvůli jejichž hanebnosti měl být sesazen. Poznali jsme však, že tento biskup Wilfrid zachoval skromnost raději, než by se zapletl do nějakých buřičských rozbrojů. Ale poté, co byl ze svého stolce vyhnán, zmíněný biskup, milý Bohu, obeznámil s příkořím, které se mu stalo, ostatní biskupy, přispěchal odtamtud k tomuto apoštolskému stolci, na němž všemohoucí Kristus Pán, který svatou církev vykoupil svou krví, ustanovil primát nejvyššího kněžství a upevnil autoritu Knížete apoštolů. Věc byla postoupena Vaší apoštolské autoritě, abyste poručil, co v tomto případě dělat.“

⁴⁴⁵ Agatho I, papež (678-681), svolal 6. církevní koncil, na němž byl odsouzen monotheletismus. Wilfrid byl vyzván jako zástupce northumbrijského království, aby za sebe i lid Northumbrie vyznal katolickou víru, srov. BEDA VENERABILIS: *Historia ecclesiastica* V, 19; GELMI, J.: *Papežové: Od svatého Petra po Jana Pavla II.* Praha: Mladá fronta, 1994, s. 58.

⁴⁴⁶ Nynější Lateránská bazilika.

⁴⁴⁷ Srov. Mt 16, 19 a poznámka k tomuto verši v ČEP.

⁴⁴⁸ Arcibiskup Theodor.

Agatho, nejvyšší svatý a třikrát blahoslavený biskup svaté katolické církve města Říma, řekl: „Řekli jste, že Wilfrid, Bohu milý biskup svaté diecéze v Yorku stojí za dveřmi této síně.⁴⁴⁹ Necht' je podle svého přání přizván do našeho shromáždění, aby přednesl svoji žádost, kterou prý přináší s sebou.“ Jakmile Bohu milý biskup Wilfrid vstoupil do ctihodného shromáždění, řekl: „Prosím Vaši papežskou Svatost, aby dovolila, aby žádost mé pokorné maličkosti byla přijata a před Vámi přečtena.“ Nejvyšší svatý biskup Agatho řekl: „Necht' je žádost Bohu milého biskupa Wilfrida přijata a přede všemi přečtena.“ Písař Jan žádost vzal a přečetl ji před svatým apoštolským sněmem.

Kapitola XXX

Toto je žádost biskupa Wilfrida

„Já, Wilfrid, pokorný a nehodný saský biskup, veden Bohem, přivedl jsem kroky svého srdce k tomuto nejvyššímu apoštolskému stolci jako k útočišti a pevné věži,⁴⁵⁰ protože vím, že pravidla posvátných kánonů, jež nám byla předána kázáním apoštolů a jež jsme ve víře plně přijali, se právě odsud šíří do všech křesťanských církevních obcí rozptýlených po celém světě, a proto s důvěrou očekávám, že bude spravedlivě rozhodnuto v mé věci, ačkoli jsem nepatrný. Jsem si jist, že se Vaše velekněžská Ctihodnost seznámila jak s tím, co jí moje maličkost napsala, tak s tím, co jsem jí osobně sdělil ústně. Jak je uvedeno v listech a jak jsem řekl na vysvětlení své žádosti, už když jsem byl při svém příchodu k apoštolskému stolci představen, ač na mně, prosebníkovi, neshledali uchvatitelé mé diecéze žádné pochybení proti církevnímu právu, pokusili se na synodě svatého canterburského arcibiskupa Theodora a dalších biskupů, kteří s ním v té době zasedli, nezákonně a proti pravidlům a ustanovením posvátných kánonů jako lupiči zmocnit se biskupského stolce, který jsem z Boží milosti spravoval více než deset let, vyrvat mi ho a obsadit jej. A za biskupa mé diecéze neustanovili jednoho, nýbrž tři muže, ačkoli jejich ustanovení není v souladu s církevním právem. To, že svatý arcibiskup Theodor v době, kdy jsem úřad zastával, jmenoval na stolec, jež jsem řídil, ač nezaslouženě, bez souhlasu jiného biskupa tři biskupy jen podle svého rozhodnutí, aniž bych s tím byl já, pokorný člověk, svolný, se sluší vzhledem k důstojnosti toho muže opomenout, než se dožadovat vysvětlení. Ani se neodvažuji obviňovat jej, neboť byl vyslán tímto apoštolským stolcem.

I kdyby vyšlo najevo, že jsem byl nezákonně zbaven diecéze, v jejímž čele jsem, ač nezaslouženě, stál, a že jsem byl hanebně vyhnán bez usvědčení z jakéhokoli zločinu, aniž bych byl vinen, či se dopustil zločinu, který přísně trestá církevní právo, bude všem zřejmé, že

⁴⁴⁹ *secretarium* – podle Du Cangeova slovníku místnost, kde se scházel církevní sněm.

⁴⁵⁰ Srov. Ž 61, 4, Vulg. Psa 60, 4.

já jsem se po sesazení z dosavadního stolce nevzbouřil, neroznítil jsem žádný spor, ani jsem nevystupoval v hádkách ješitně, ale odvolal jsem se neprodleně o pomoc k tomuto posvátnému stolci. Jen jsem o tom uvědomil své spoluslužebníky, spolubratry kněží a biskupy týchž diecézí, a odešel jsem.

Jestliže Vaše apoštolská Výsost spolu s příseďícími, nejvyššími svatými biskupy, nazná, že jsem byl o diecézi připraven, ač jsem nebyl usvědčen z žádné viny, přijmu s poníženou úctou Vaše rozhodnutí. Jestliže však rozhodnete, že mám převzít dřívější diecézi, přijmu a z celého srdce budu ctít rozhodnutí vynesené apoštolským stolcem, jen když budou na pokyn Vaší synody uchvatitelé mých dosavadních diecézí, které jsem já, Váš nehodný služebník, řídil, vyhnáni. A pokud naopak synoda určí, že v téže diecézi, kterou jsem řídil, má být více biskupů, ať ihned rozhodne, aby byli vysvěceni takoví, s kterými bych mohl Bohu jednomyslně sloužit ve vzájemném, pokojném a klidném souladu. Tak se totiž každý z nás seznámí s platnými církevními zákony a bude se bděle věnovat věcem jemu svěřeným. Zlíbí-li se arcibiskupovi a mým spolubratřím biskupům, aby se počet biskupů zvětšil, ať vyberou z kléru naší diecéze takové, kteří najdou oblibu u biskupů shromážděných na synodě, aby církev nebyla poškozována zvenčí a lidmi, kteří do ní nepatří. Cokoli je totiž spleť a v nepořádku, rozněcuje nepřekonatelné a neuhasitelné spory, a nikomu se nepodaří vyřešit to, oč je spor. Jsem si jist, že ochotně prokazuji oddanou poslušnost apoštolským zákonům, k jejichž nestrannosti jsem spěchal, a proto jsem s naprostou důvěrou v srdci vše ostatní odhodil stranou.“

Kapitola XXXI

Odpoověď papeže Agathona

Agatho, nejvyšší svatý a třikrát blahoslavený biskup svaté katolické a apoštolské církve města Říma řekl: „Celá žádost, kterou Bohu milý biskup Wilfrid pronesl, zcela uspokojuje ty, kteří ji vyslechli, a to proto, že ačkoli on ví, že byl z biskupského stolce nespravedlivě vypuzen, nepostavil se vzpurně na odpor proti těm, kteří jej obklíčili, ani proti tomu, kdo chtěl raději odvrátit násilí světskými prostředky, ale smýšlel pokorně a utekl se o pomoc v záležitostech práva k našemu Učiteli a Knížeti apoštolů, svatému Petru. S pokorným očekáváním slibuje, že přijme naše rozhodnutí v jeho případě, a neprotiví se rozsudku, který bude pronesen, ale přijímá naše rozhodnutí a říká, že přijme s pevnou vírou to, co ustanoví našimi ústy náš Učitel, svatý apoštol Petr, jehož úřad zastáváme.“

Kapitola XXXII

Odpoověď synody

Celá synoda, která se sešla společně s nejvyšším svatým a třikrát blahoslaveným apoštolským papežem Agathonem, rozhodnuvši podle zákonů, mezi jiným řekla: „Rozhodli jsme a nařizujeme, aby Bohu milý biskup Wilfrid dostal zpět biskupský stolec, který mu předtím náležel, takže původní rozhodnutí nebude porušeno. Ti, které si se souhlasem koncilu, jenž tam má být svolán, vybere jako pomocné biskupy, s nimiž bude spolupracovat v pokoji, ať jsou svatým arcibiskupem vysvěceni podle zákona dříve ustanoveného. Ti, kdo byli nezákonně vysláni do Wilfridovy diecéze v jeho nepřítomnosti, budou samozřejmě nejdříve vyhnáni.

Kdyby se někdo pokusil opovážlivě postavit na odpor proti dekretům, v nichž jsou zapsána rozhodnutí synody, nebo je poslušně nepřijal, nebo se po nějaké době odvážil porušit ustanovení jako celek nebo jejich části, ať to je či byl kdokoli, z autority svatého Petra, Knížete apoštolů, nařizujeme, aby byl tímto rozsudkem sesazen: pokud by tím, kdo si dovolil porušit toto posvátné rozhodnutí, byl biskup, ať je biskupské hodnosti zbaven a odsouzen k věčné církevní klatbě a podobně tak, kdyby to byl kněz, jáhen nebo osoba nižší církevní hodnosti. Pokud by to byl klerik, mnich, či laik s jakoukoli kompetencí, nebo král, ať je odloučen od Těla a Krve našeho Pána a Spasitele Ježíše Krista a ať není uznán za hodného spatřit jeho strašlivý příchod. Kdo však naše rozhodnutí a nařízení přijme s upřímnou oddaností a bez výhrad se jich bude držet, vykonávat je a dopomůže k jejich provádění, ať hledí na *Hospodinovu dobrotu v zemi živých*⁴⁵¹, ať má podíl s těmi po pravici,⁴⁵² ať je požehnaný na věky, ať zaslechne onen blahodárný hlas se všemi svatými, kteří našli zalíbení před Boží tváří a získali věčnou slávu, ať od samotného Soudce všech, našeho Boha Ježíše Krista, uslyší jako odměnu za svoji poslušnost, která se Bohu líbí nad všechny oběti:⁴⁵³ *Pojďte, požehnaní mého Otce, ujměte se království, které je vám připraveno od založení světa.*⁴⁵⁴

Kapitola XXXIII

O návratu našeho biskupa

Poté, co tam Bohu milý biskup Wilfrid strávil dlouhý čas, nařídili mu podle příkazu papeže a celého svaté synody, aby se vrátil do vlasti, vzal s sebou sepsaná rozhodnutí papežského stolce a ukázal je svatému arcibiskupovi Theodorovi a králi Ecgfrithovi. Jak náš svatý biskup slíbil, důvěryhodně a pokorně poslechl nařízení papežského stolce. Několik dnů obcházel svatyně, aby se tam modlil, od vynikajících mužů obdržel mnoho relikvií k povzbuzení církve v Británii

⁴⁵¹ Srov. Ž 27, 13, Vulg. Ps 26, 13.

⁴⁵² Srov. Mt 25, 33.

⁴⁵³ Srov. Oz 6, 6; Mt 12, 7 a 9, 13.

⁴⁵⁴ Mt 25, 34.

a zapsal si jména jednotlivých světců, kterým relikvie patřily. Jak bylo jeho zvykem, získal k výzdobě příbytku Božího také mnoho jiných věcí, které bych dlouho vyjmenovával.

S požehnáním apoštolského stolce a svaté synody a s Boží pomocí se odebral se všemi svými druhy radostně do svých krajů a své vlasti. Svatý biskup odcházel od papežského stolce s vítězným rozsudkem přes Kampánii, přešel hory, až přišel do země Franků, kde byl nedávno jeho přítel, král Dagobert, lstí vévodů a se souhlasem biskupů – kéž bych to nemusel říci – úkladně zabit. Jeden z nich se s velikým vojskem Wilfridovi postavil s hříšnými myšlenkami v srdci: kdyby ho Bůh nezachránil, že všechny jeho vojáky oloupí a buď si je podmaní, nebo prodá do vyhnanství, nebo, vzeprou-li se mu, že je zabije, a našeho svatého biskupa ztrápeného ve vězení ponechá rozsudku vévody Ebroina. Biskup se zeptal Wilfrida, co mu dává odvahu postupovat tak nerozvážně zemí Franků. „Jsi hoden smrti, protože jsi z exilu vyslal muže a svým přičiněním jsi ho učinil králem. Vyvracel města, pohrdal radou starších, ponižoval lidi daněmi jako Šalomounův syn Rechabeám⁴⁵⁵ a opovrhoval Božími církvemi a jejich biskupy. Za tyto hříchy pykal, zabili ho a jeho tělo leží pohřbené.“ Náš svatý biskup onomu biskupovi pokorně odpověděl: „*Pravdu mluvím v Kristu Ježíši* a svatý apoštol Petr je mi svědkem, že *nelžu*,⁴⁵⁶ že jsem tomu muži ve vyhnanství, žijícímu v cizině, pomohl a vychoval ho podle příkazu Božího izraelského lidu, který byl ve vyhnanství v cizí zemi,⁴⁵⁷ a vyzdvihl jsem jej k vašemu dobru, ne ke zkáze, aby byl budovatel měst, utěšitel občanů, rádce starých, obránce církví ve jménu Páně a podle jeho zaslíbení. Nejspravedlivější biskupe, co jiného bys dělal ty, kdyby k Tvé Svatosti přišel vyhnanec z Tvého rodu, královské krve, než to, co jsem učinil já?“ Onen biskup odpověděl: „*Pán ať střeží tvůj příchod*,“⁴⁵⁸ a dále. „Běda mně – hříšníkovi, prosím Tě o milost, protože jako patriarcha Juda⁴⁵⁹ vidím, že jsi mnohem spravedlivější než já. Pán ať je s Tebou a svatý apoštol Petr ať je Ti ku pomoci.“

Kapitola XXXIV

Jak král pohrdl rozhodnutími apoštolského stolce

Když procestoval vzdálené kraje, s Boží pomocí přeplul mořské dálavy a zdárně se všemi dorazil do své vlastní země k veliké radosti svých poddaných, kteří byli znaveni a umdlávali a v slzách volali k Pánu. Přijel živ a zdrav a přinesl s sebou odznak vítězství, to jest, rozhodnutí apoštolského stolce. Přišel ke králi, pozdravil jej pozdravením pokoje a poníženež mu ukázal

⁴⁵⁵ Srov. 2Pa 10–12.

⁴⁵⁶ 1Tm 2, 7.

⁴⁵⁷ Srov. Sk 7, 6.

⁴⁵⁸ Ž 121, 8, Vulg. Psa 120, 8.

⁴⁵⁹ Srov. Gn 38, 26.

sepsaná rozhodnutí apoštolského stolce posvěcená souhlasem a podpisem celé synody a předal mu je s listinami opatřenými pečeti. Na místo, kde se scházel koncil, svolal všechny vévody a služebníky Boží, kteří tam žili, aby uslyšeli blahodárné rozhodnutí poslané apoštolským stolcem ve věci smíru v diecézích. Poté, co vyslechli přečtené dokumenty, které pro ně byly obtížné a protivily se jejich vůli, někteří z nich je vzpurně odmítli. Navíc – což je ještě více zatracení hodné – ke zkáze svých duší nařkli Wilfrida, že za listiny, které byly apoštolským stolcem určeny pro blaho těch, kteří se jimi budou řídit, zaplatil. Potom na rozkaz krále a jeho poradců a se souhlasem biskupů, již spravovali jeho diecézi, jej nechali nečestně zavřít do vězení a střežit po dobu devíti měsíců bez jakéhokoli projevu úcty. Listiny apoštolského stolce byly otevřeny a přečteny. Jak jsme řekli, král se svými patolízaly – jak hrozné to vyslovit – se vztekem pohrdl mocí apoštola Petra, Knížete apoštolů, který má od Boha moc rozvazovat a svazovat.⁴⁶⁰ Našeho svatého biskupa nechal obrát o vše, až na jeho šaty, a střežit o samotě ve vězení. Při spáse své duše se král zapřísahal a přísně rozkázal, aby jeho poddaní byli rozehnáni do všech světa stran a aby nikdo z Wilfridových přátel za ním nemohl přijít. Královna, o které jsme se zmínili dříve, sebrala Wilfridovi relikviář⁴⁶¹ se svatými relikviemi, které mu patřily – a co mě nejvíc vyděsilo, když mi vyprávěli – zavěsila si je někam blízko sebe, ať zůstávala doma v komnatě, nebo cestovala ve voze. To se královně nevyplatilo podobně jako Pelištejcům, když rozehnali izraelský lid, zmocnili se Boží archy a vozili velesvatyni z města do města.⁴⁶²

Kapitola XXXV

Jak Wilfrid povzbudil své druhy

Takto promluvil Bohu milý biskup Wilfrid ke svým druhům: „Stále mějte na mysli pradávné dny a vyprávějte o nich mým bratřím, jak čteme ve Starém zákoně, že Bohu milí patriarchové a Izrael, jeho prvorozený, po více než čtyři sta let putovali *od jednoho pronároda ke druhému, z jednoho království dál k jinému lidu,*⁴⁶³ očekávali naplnění zaslíbení a důvěřovali v ně. Mojžíš a Áron a všichni Boží proroci snášeli od lidí pronásledování s důvěrou v Pána. Čteme také v Novém zákoně, že Ježíš Kristus, velký pastýř ovcí a hlava celé církve, byl Židy ukřižován, jeho učedníci se rozprchli a později byli po celém světě korunováni spolu se svými následovníky v různých pokušeních a nezapomněli na slova, jimiž je Bůh *povzbuzoval jako své syny:* „Synu můj, *podrobuj se kázni Páně a neklesej na mysli, když tě kárá. Koho Pán miluje,*

⁴⁶⁰ Srov. Mt 16, 19.

⁴⁶¹ *chrismarium*

⁴⁶² 1S 5.

⁴⁶³ Ž 105, 13, Vulg. Psa 104, 13.

*toho přísně vychovává, a trestá každého, koho přijímá za syna!*⁴⁶⁴ „Proto tedy, moji bratři a pomocníci v Kristu, podle vynikajícího učitele, „*obklopeni takovým zástupem svědků, vytrvejme v běhu, jak je nám uloženo.*“⁴⁶⁵

Kapitola XXXVI

O domu osvěceném Bohem

Když náš svatý biskup dokončil útěšnou řeč, královi vojáci ho vzali a vedli ho *na porážku jako beránka*, který *ústa neotevřel*⁴⁶⁶ ke správci jménem Osfrith, který stál v čele královského města Broninis.⁴⁶⁷ Wilfrida postavili před něj a pobízeli ho slovy krále, aby svatého biskupa, toho, který tehdy mohl být pro nezměrné zásluhy své víry nazván světlem Británie, pečlivě střežil na skrytém místě, kde bylo sotva vidět pro strašný dým, aniž by o tom věděl někdo z jeho přátel. Onen šlechtic byl králi věrný a podnícen jeho příkazem nechal biskupa hlídat strážemi ve skrýši, kam slunce přes den sotva zasvitlo a kde se v noci nerozžihala lucerna. Když však stráže slyšely, jak Boží muž bez ustání zpívá žalmy, a viděly, jak za tmavé noci je cela uvnitř osvětlena jako ve dne, byly ohromeny, vyprávěly všem o jeho svatosti a nahnaly jim tím strachu. Ó, věčné Světlo, Kriste, který nikdy neopouštíš ty, kdo tě vzývají, ty, o kterém věříme, že je *pravé světlo, které osvěcuje každého člověka, přicházejícího na svět!*⁴⁶⁸ Ty jsi na počátku potvrdil ohnivým jasem hodinu narození tvého budoucího služebníka, hodinu, v níž vyšel z lůna matky; nyní jsi ráčil poskytnout světlo andělské návštěvy tomu, který se modlil v temné kobce, jako se to stalo tvému apoštolu Petrovi, spoutanému ve vězení zlým králem Herodem – stalo se, že u něho stál anděl Páně a v žaláři zazářilo světlo.⁴⁶⁹ Tobě buď sláva a díky činění!

V té době, když král Wilfrida věznil bez jakékoli známky úcty, slíbil mu část diecéze, kterou dříve měl, a hojné dary, pokud upustí od příkazů a rozhodnutí a popře, že kanonická ustanovení, která apoštolský stolec poslal, jsou pravdivá. On na to s pokorou, ale vírou v apoštolskou autoritu odpověděl, že si spíš nechá setnout hlavu, než by toto připustil. Nu! dobrá vůle, která poznala Boha, sebou nenechá pohnout.

Kapitola XXXVII

Jak byla vyléčena jedna žena

⁴⁶⁴ Žd 12, 5-6.

⁴⁶⁵ Srov. Žd 12, 1 – zkráceno.

⁴⁶⁶ Iz 53, 7.

⁴⁶⁷ Lat. *Broninis*, podle Colgravea není místo identifikováno, srov. COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 173.

⁴⁶⁸ Jan 1, 9.

⁴⁶⁹ Srov. Sk 12, 7.

Když tedy náš svatý biskup pobýval trpělivě ve vězení, zjevila se na něm moc Boží, jako když apoštol a evangelista Jan poslaný císařem na ostrov Patmos, uviděl veliké věci Boží.⁴⁷⁰ Neboť tou dobou, jak jsme řekli, kdy byl náš svatý biskup v nesnázích, manželka správce toho města byla náhle stížena chorobou. Ruce i nohy měla vymknuté, byla nehybná, její tělo bylo studené, oči měla zavřené, u úst pěnu a v mdlobách vydechovala naposled. Její muž viděl, že umírá, a rychle přiběhl k našemu svatému biskupovi jako setník k Pánu;⁴⁷¹ padl na kolena, nařikal nad svými hříchy a prozradil, jak se král proti němu provinil. Ve jménu Páně biskupa Wilfrida zapřisahal, aby pomohl jemu, ačkoli si to nezaslouží, i jeho umírající manželce. Náš svatý biskup nehleděl na jeho zlé skutky, ale byl jako Josef vyveden z vězení⁴⁷² a přispěchal na pomoc oplakávané ženě. Stál nad ní, tvář jí pokropil svěcenou vodou, modlil se a prosil o Boží pomoc. Po kapkách jí svěcenou vodou svlažil ústa. Ona je otevřela, zhluboka se nadechla, otevřela oči, vrátilo se jí vědomí i rozum. Po chvíli se jí zahřály údy, zvedla hlavu, pohnula jazykem, promluvila a vzdávala díky Bohu. Jako Petrova tchyně po svém uzdravení s úctou obsluhovala našeho svatého biskupa.⁴⁷³ Dosud je naživu a nyní je svatou představenou jménem Aebbe. Obvykle tuto příhodu vyprávěla se slzami v očích.

Kapitola XXXVIII

Jak mu spadla pouta

Ze strachu před králem se zmíněný správce už déle neodvažoval chovat se s úctou k našemu svatému biskupovi. Kvůli jeho svatosti se ale bál Božího hněvu a nechtěl Wilfrida vystavit potupnému zacházení, a tak poslal vyslance ke králi a řekl: „Zapřisahám tě při svém životě a tvé spáse, nenuť mě už déle trestat tohoto svatého a nevinného biskupa, neboť je to k mé zkáze. Raději zemřu, než abych ho trestal, ač je nevinný.“ Když to král uslyšel, poručil, aby Wilfrida odvedli do jeho města Dunbar⁴⁷⁴ ke správci jménem Tydlin, který byl ještě krutější. Tomu přikázal, aby Wilfrida, skvělého muže a velkého biskupa, střežil v poutech na rukou i na nohou odděleně od ostatních lidí. A on podle králova rozkazu přikázal kovářům vyrobit kovová pouta. Ti se pustili do nespravedlivého díla a pečlivě změřili našemu svatému vyznavači ruce i nohy. Bůh jim v tom však bránil. Pouta byla totiž vždy příliš úzká a těsná a nemohla obejmout Wilfridovy údy, nebo byla příliš široká a volná, takže padala z nohou hlasatele evangelia a z rukou křtícího. Byli tím velmi zděšeni a proti své vůli hlídali ve vězení Božího muže bez pout

⁴⁷⁰ Srov. Zj 1, 9.

⁴⁷¹ Srov. Mt 8, 5.

⁴⁷² Srov. Gn 41, 14.

⁴⁷³ Srov. Mk 1, 30–31; Lk 4, 38–39.

⁴⁷⁴ Lat. *Dynbaer*.

odloučeně od ostatních, až do doby určené Bohem. On stále zpíval žalmy a děkoval Bohu. Jak říká apoštol Židům, za to, že podstoupil velký zápas s utrpením, byl před očima všech urážen a snesl, že byl připraven o majetek.⁴⁷⁵ A to vše mu způsobili jeho krajané.

Kapitola XXXIX

Jak byla královna potrestána a uzdravena

Mezitím král s královnou objížděli města, tvrze i vsi a každý den se ve světské nádheře oddávali radovánkám a hodům, až jednou přijeli do kláštera zvaného Coldingham,⁴⁷⁶ v jehož čele stála svatá matka představená jménem Aebbe.⁴⁷⁷ Byla to moudrá sestra krále Oswiu. Oné noci byla královna opanována děblem a jako Pilátova žena schváčena mnoha útrapami.⁴⁷⁸ Neměla naději, že se dožije druhého dne. Nazítří, jakmile se rozednilo, k ní přišla moudrá matka představená a viděla, že má údy stažené jako v křeči a že je celá svázaná a beze sporu umírá. Šla ke králi a se slzami v očích mu řekla, proč královnu, podle jejího názoru, stihlo takové žalostné neštěstí. Odvážně pravila: „Vím moc dobře, že jsi svrhl Bohu milého biskupa Wilfrida z biskupského stolce, aniž se provinil. Poslal jsi ho do vyhnanství a on došel k apoštolskému stolci. Když se sem vracel s listinami apoštolského stolce, který má spolu se svatým apoštolem Petrem moc svazovat a rozsvazovat,⁴⁷⁹ bláhově jsi jimi opovrhl, oloupil jsi svatého biskupa, a aby toho nebylo málo, zavřel jsi ho do vězení. A teď, můj synu, učíš podle rady své matky, rozlom jeho pouta a po důvěryhodném poslovi mu pošli relikvie, které mu královna servalá z krku a které ke své vlastní záhubě nosila od města k městu jako Boží archu.⁴⁸⁰ A jestli ho nebudeš chtít mít za biskupa, což by ale bylo nejlepší, propust' ho na svobodu, ať odejde z tvého království spolu se svými přáteli, kam bude chtít. Věřím, že pokud toto učiníš, budeš žít a královna nezemře. Pokud to však odmítneš udělat, Bůh je mi svědkem, že nezůstanete bez trestu.“

Král ihned ctihodnou matku poslechl, našeho svatého kněze propustil z vězení a nechal jej odejít svobodně s jeho relikviemi a sevšemi jeho druhy, kteří se okolo něj shromáždili. A královna se uzdravila.

Kapitola XL

Jak Berhtwald přijal našeho biskupa

⁴⁷⁵ Srov. Žd 10, 32-34.

⁴⁷⁶ Lat. *Colodaesburg*.

⁴⁷⁷ Jak patrně z kapitoly XXXVII, sama Aebbe zakusila zázračné uzdravení Wilfridovou pomocí.

⁴⁷⁸ Srov. Mt 27, 19. Sen Pilátovy ženy je zmíněn v *Aktech Pilátových* II, 1. Srov. DUS, J. A., – POKORNÝ, P. (eds.): *Neznámá evangelia. Novozákonní apokryfy I*. Praha: Vyšehrad, s. 2001, s. 327.

⁴⁷⁹ Mt 16, 19.

⁴⁸⁰ 1S 5.

Když se Bohu milý biskup Wilfrid vydal spolu se svými druhy na cestu, odcházel z rodné vlasti a mířil do vyhnanství do jižních království, poslal mu Bůh, který je svým svatým na blízku, když jsou pokoušeni, do cesty správce, urozeného muže jménem Berhtwald, dobrosrdečného člověka, jenž byl synovcem mercijského krále Aethilreda. Jakmile uviděl lidi tak vznešené a zvěděl od našeho svatého učitele, proč tudy putují, zapřísahal Boží služebníky ve jménu Páně, aby u něj zůstali, a snažně je prosil, aby obývali část jeho území. Náš svatý biskup vzdal díky Bohu, že mu poskytl útěchu a odpočinek, a hned na území, které mu bylo k Boží počtě darováno, založil dceřinný klášter,⁴⁸¹ který až dodnes mají v držení jeho mniši. Jelikož závist prastarého nepřítele nikdy nespí, král Aethelred s královnou, sestrou krále Ecgfritha,⁴⁸² slyšeli, že Boží muž byl vyhnán z vlasti, pobývá zde a užívá trochu klidu, a zakázali správci Berhtwaldovi kvůli jeho vlastnímu bezpečí, aby se u něj Wilfrid zdržoval byť jen jediný den. Chtěli se totiž vlichotit králi Ecgfrithovi. Náš biskup byl tedy nenávistně vyhnán, jeho mniši tam však zůstali. Přišel ke králi západních Sasů Centwinovi⁴⁸³ a krátký čas tam pobýval až do dalšího pronásledování. Tamější královna byla totiž sestra královny Iurminburgh a strašlivě ho nenáviděla, takže byl kvůli přátelství zmíněných tří králů vyhnán a odešel odtamtud.

Kapitola XLI

Jak obrátil k Bohu pohany v Selsey

Co bych své vyprávění prodlužoval? Biskup byl propuštěn z vězení a vyhnán ze své provincie, takže nemohl mít klid ani na cizím území před mořem ani za mořem, všude tam, kam sahal Ecgfrithův vliv. Bez ustání totiž podněcoval své pronásledování, které si přivodil, kdekoli se rozhodl zůstat. Jedna provincie našeho národa však zůstala až do té doby pohanská. Protože byla velmi skalnatá a hustě zalesněná, byla více nedobytná než jiné. Veden Bohem, když pomoc lidí selhala, se náš svatý biskup utekl k těmto pohanským jižním Sasům. Našel jejich krále, který se jmenoval Aethilwalh,⁴⁸⁴ a postupně mu vylíčil celý strastiplný příběh svého vyhnání. Král s ním hned uzavřel mírovou dohodu a přislíbil mu přátelství, takže nikdo z nepřátel ho ani neohrožoval mečem jako bojechtivý protivník, ani neporušoval smlouvu, kterou mezi sebou právě stvrdili množstvím darů.

⁴⁸¹ Závislý na jiném větším klášteře.

⁴⁸² Aethelred, mercijský král (675-704), jeho manželka byla sestra krále Ecgfritha, srov. COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 175.

⁴⁸³ Centwine, jeden z králů Wessexu, srov. COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 175.

⁴⁸⁴ Aethilwalh, král jižních Sasů (660–685), srov. COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 176.

Svatý Boží muž se zaradoval nad slovy útěchy, vzdal Bohu díky a nejdříve králi a královně kázal slovo Boží a mluvil o blaženosti a velikosti Jeho království, a tím se je snažil vlídně přesvědčit, jako by jim bezelstně dával mléko.⁴⁸⁵ Potom na pokyn krále, jak tomu Bůh pomohl, povzbuzeni naším svatým biskupem, se shromáždili lidé, kterým nikdy předtím nebylo slovo Boží kázáno a kteří je slyšeli poprvé. Svatý biskup Wilfrid pak stál uprostřed pohanů a podle příkladu našeho Pána Ježíše Krista a jeho předchůdce⁴⁸⁶ řekl: „*Čiňte pokání, neboť se blíží království nebeské,*“⁴⁸⁷ a dále: „*Každý z vás ať přijme křest ve jménu Boha Otce, Syna a Ducha Svatého,*“⁴⁸⁸ a tak dále. Hlasatel evangelia pak mnoho měsíců hlásal slovo Boží s obdivuhodnou výřečností a obšírně po pořádku vykládal, co učinil všemohoucí Bůh od počátků světa, až po soudný den, kdy bude pro hříšníky připraven věčný trest, pro Boží vyvolené však věčný život. Chtěl tak znevážit modloslužebnictví. Tehdy náš svatý biskup, od Boha poslaný, našel u krále milost, a jak říká Apoštol,⁴⁸⁹ otevřely se mu dveře víry: někteří se pohanství zřekli dobrovolně, jiní vyznali Boha všemohoucího na příkaz krále a v jeden den bylo pokřtěno mnoho tisíc pohanů, mužů i žen, jako když křtil apoštol Petr.⁴⁹⁰ Jelikož byl král Božím působením mírný a zbožný, dal svůj vlastní dům v Selsey, k němuž později přidal ještě pozemky o výměře osmdesát sedm honů, za biskupské sídlo našemu novému svatému evangelistovi a křtiteli, který sobě i všem svým věrným otevřel cestu věčného života. Poté, co shromáždil své bratry, založil tam klášter a útulek, který dodnes mají ti, kteří mu dříve byli podřízeni.

Kapitola XLII

Jak se Ceadwalla stal králem

V době, kdy díky našemu biskupovi mohutně sílil den ze dne zástup církve Boží a sláva Jeho jména se podivuhodně šířila, přišel z pustých míst zvaných Chiltern a Weald⁴⁹¹ jeden vyhnanec urozeného rodu, jménem Ceadwalla.⁴⁹² Prosil o přátelství našeho svatého otce, aby mu v poučení a pomoci byl věrným otcem, a čestně slíbil, že on mu bude poslušným synem. Uzavřeli tuto smlouvu – Bůh jim byl svědkem – a věrně ji dodrželi. Kristův svatý kněz totiž vyhnanec vytrvale pomáhal a podporoval ho, kdykoli byl v nesnázích, až byl Ceadwalla dost silný, přemohl nepřátele a ujal se vlády. Když byl králem, všichni jeho nepřátelé byli poraženi

⁴⁸⁵ Srov. 1P 2, 1–2.

⁴⁸⁶ Předchůdce, tj. Jan Křtitel.

⁴⁸⁷ Mt 3, 2.

⁴⁸⁸ Sk 2, 38.

⁴⁸⁹ Apoštol Pavel, srov. Sk 14, 26–27 a 1K 16, 9.

⁴⁹⁰ Srov. např. Sk 2, 41; 4, 4.

⁴⁹¹ Lat. *Ciltine* a *Ondred*.

⁴⁹² Ceadwalla, nejdříve žil ve vyhnanství, pak porazil a zabil jihosaského krále Aethilwalha a zmocnil se vlády, později král západních Sasů (685–688), srov. COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 176.

a zabiti a on vládl celému území západních Sasů. Hned k sobě povolal svatého biskupa Wilfrida, svého ctihodného otce, nade všechny milovaného, který úspěšně obracel k Bohu pohanský lid v Sussexu a tím podivuhodně získával slávu jménu Páně. Jakmile náš ctihodný a svatý biskup přišel, král jej učinil vrchním správcem celého svého království, jako faraón, egyptský král, učinil Josefa, když byl propuštěn z vězení.⁴⁹³ Jak říká prorok, „*učinil jej pánem svého domu, vládcem veškerého svého jmění, aby jeho velmože k sobě připoutal a moudrosti učil jeho starce.*“⁴⁹⁴ Tehdy král Ceadwalla vítězil a našemu svatému biskupovi, Bohem vyvýšenému, daroval mnoho pozemků i darů podle svých nejvnitřnějších přání a kvůli Bohu a štědrě poctil svého otce. Svě království statečně střežil neporušené buď ostřím meče jako vítěz v bitvách, nebo prostřednictvím smluv jako ochránce míru.

Kapitola XLIII

Usmíření našeho biskupa s arcibiskupem Theodorem

Theodor, z Boží milosti arcibiskup, ctil autoritu apoštolského stolce, kterým byl poslán. V té době byl stíhán obavami, a ačkoli delší dobu musel čekat, neotálel navázat přátelství se svatým Wilfridem, naším biskupem, který byl už dlouho jako vyhnanec zbaven všeho majetku.⁴⁹⁵ Tehdy arcibiskup Theodor, jenž ve vysokém stáří trpěl častými nemocemi, pozval k sobě do Londýna svaté biskupy Wilfrida a Erconwalda.⁴⁹⁶ Když k němu přišli, moudře a upřímně jim vyjevil celý svůj život a před Bohem se vyzpovídal: „A nejvíce mě tíží vina, které jsem se dopustil vůči tobě, přesvatý biskupe, když jsem souhlasil s králi, kteří tě nevinného nechali připravit o majetek. Ač pro tebe tvoji podřízení truchlili, králové tě vyhostili do dlouhodobého a krutého vyhnanství – ach, běda – a teď se vyznávám Pánu a svatému apoštolu Petrovi ze všeho zla. A vy, moji bratři biskupové, buďte mi svědky toho, že na odpuštění svého hříchu spojím všechny své královské přátele a jejich velmože v přátelském svazku s tebou za každou cenu, ať chtějí nebo ne. Víím totiž, že se příští rok blíží konec mého života, jak mi to bylo zjeveno od Pána. Proto tě při Bohu a svatém Petru prosím, abys svolil k tomu, že tě ještě za svého života ustanovím nástupcem na arcibiskupském stolci a svým dědicem. Neboť jsem poznal, že jsi z tvého národa nejvzdělanější ve vší moudrosti i římských předpisech.“

Tu svatý biskup Wilfrid řekl: „Ať ti Pán a svatý apoštol Petr odpustí, že jsi proti mně rozpoutal nepřátelství. Protože ses vyznal, budu se za tebe na věky modlit a budu tvým přítelem. Nejdříve

⁴⁹³ Srov. Gn 41,40nn.

⁴⁹⁴ Ž 105, 21–22, Vulg. Psa 104, 21–22.

⁴⁹⁵ tj. všeho majetku v Northumbrii.

⁴⁹⁶ Erconwald, biskup východních Sasů (cca 675-693), srov. COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 177.

pošli ke všem svým přátelům vyslance s listy, aby se dozvěděli, že jsme se před Bohem usmířili a že jsem byl kdysi nespravedlivě připraven o majetek, a aby mi podle tvé přísahy před Pánem a podle nařízení apoštolského stolce vrátili část mého majetku. A později, bude-li to Boží vůle, se poradme v širším kruhu o tom, kdo bude s tvým souhlasem hoden převzít po tobě arcibiskupský stolec.“

Když arcibiskup uzavřel skutečný mír, poslal list Aldfrithovi,⁴⁹⁷ králi severního území, a v něm ho prosil, aby se kvůli bázni před Bohem a v souladu s nařízeními představitelů apoštolského stolce a pro vykoupení duše krále Ecgritha, který jako první našeho biskupa připravil o všechny majetek a nevinného vykázal z vlasti, odhodlal s biskupem Wilfridem usmířit a uzavřít mírovou smlouvu ke spáse mnoha lidí. Arcibiskup nepovzbudil ke svornosti jen tohoto krále, ale pilně se snažil sprátelit s Wilfridem muže odevšad, muže, které předtím proti Wilfridovi popudil. Poslal list svatě panně a abatyši Aelfled, v němž ji povzbuzoval podle autority apoštolského stolce, aby se bez váhání smířila se svatým biskupem Wilfridem. Mercijského krále Aethelreda zapřísahal při lásce k němu a ke Kristu tak, jak mu to leželo na srdci, aby Wilfrida přijal. Toto mu přikázal: „Nejslavnějšímu a nejvznešenějšímu Aethelredovi, králi mercijskému, Theodor, z Boží milosti arcibiskup, přeje věčnou spásu. Nejdražší synu, ať je známo tvé podivuhodné Svatosti, že jsem se v Kristu usmířil se ctihodným biskupem Wilfridem. A proto tě, milovaný, napomínám s otcovskou láskou a v lásce Kristově ti nařizuji, abys s Boží pomocí svatému a zbožnému biskupovi poskytl ze všech sil ochranu, dokud budeš naživu, jak jsi to vždy dělal. Wilfrid totiž, zbaven všeho majetku, udělal pro Krista mnoho práce mezi pohany. A proto já, Theodor, pokorný biskup v pokročilém věku, tvé Blaženosti toto radím, protože, jak víš, to poroučí autorita apoštolského stolce, a tento svatý muž, o němž píši, získal svou duši vytrvalostí, jak říká Písmo,⁴⁹⁸ pokorně následuje svou Hlavu, Spasitele a Pána a očekává úlevu od křivd, které mu byly nespravedlivě způsobeny. *Jestliže jsem získal tvoji přízeň,*⁴⁹⁹ kéž mé zraky spatří tvoji milou tvář, abych *ti mohl požehnat dříve, než zemřu,*⁵⁰⁰ ačkoli ti to možná bude připadat těžké kvůli daleké cestě. Můj synu, zachovej se ke zmíněnému svatému muži tak, jak jsem tě požádal, neboť poslechneš-li svého otce, který zanedlouho odejde z tohoto světa, velmi to prospěje tvé spáse. Jdi v pokoji, žij s Kristem a zůstávej v Pánu. Pán buď s Tebou.“

⁴⁹⁷ Aldfrith, bratr krále Ecgritha, za jeho vlády vyhnanecem v Irsku, po jeho smrti králem Northumbrie (685–705), srov. COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 177.

⁴⁹⁸ Srov. L 21, 19.

⁴⁹⁹ Gn 47, 29.

⁵⁰⁰ Gn 27, 4.

Co dodat? Poté, co král Aethelred v souladu s autoritou svatých papežů Agathona, Benedikta a Sergia,⁵⁰¹ kteří měli papežskou hodnost, přijal našeho biskupa ochotně a podle kanonického práva a vrátil mu mnoho klášterů a půdy, která mu podle práva patřila, měl ho v nejvyšší úctě a až do konce svého života vytrval jako věrný přítel.

Kapitola XLIV

Jak našeho biskupa přijal král Aldfrith

Když uplynulo mnoho let, náš svatý biskup žil již nějakou dobu v náležitě úctě ve vyhnanství. Tehdy Wilfridovi mnichové, kteří byli vyhnáni do všech krajů Británie, nařikali pod vládou cizích pánů a očekávali vykoupění od Pána. Tu se doslechli o strašlivé porážce, v níž byl zabit northumbrijský král Ecgfrith a nejlepší šiky jeho vojska byly poraženy Pikty. Po něm vládl velice moudrý král Aldfrith, který ve druhém roce své vlády k sobě z vyhnanství s úctou pozval našeho svatého biskupa Wilfrida, jak mu přikázal arcibiskup. Nejdříve mu dal klášter v Hexhamu se vším majetkem, který k němu patřil, a po nějaké době mu podle rozhodnutí svatého papeže Agathona a svaté synody vrátil samotný biskupský stolec v městě Yorku a klášter v Riponu se všemi příjmy poté, co z nich vyhnal cizí biskupy. Pouhých pět let je Wilfrid vlastnil k radosti svých poddaných, jako když se apoštol a evangelista Jan vrátil do Efesu.⁵⁰²

Kapitola XLV

Nepřátelství, které mezi nimi vzniklo

Ti, kteří podnítli letité nepřátelství, jako by se probudili z tvrdého spánku, rozbouřili moře tohoto světa, který byl klidný a radostný. Měchem nenávisti rozdmýchali vichřici a bouři, až skoro způsobili žalostnou zkázu poté, co znovu roznítily pochodeň sváru, dříve uhašenou. Jednou totiž mezi moudrým králem a zmíněným svatým mužem panoval klid a mír a laskavá radost, jindy vzkypěl hrnec zlomyslnosti a na nějakou dobu mnohé pokazil a tak žili po mnoho let střídavě v přátelství i nepřátelství, až vyšlehl největší plamen nesvornosti a svatý Boží muž, vyhnán králem Aldfrithem, odešel z Northumbrie.

První příčina jejich sváru sahá hluboko do minulosti: kostel svatého apoštola Petra⁵⁰³ byl totiž nespravedlivě zbaven majetku i pozemků, které mu náležely. Druhá příčina je v tom, že

⁵⁰¹ Papež Benedikt II., zvolen římským lidem roku 683, jeho potvrzení císařem se protahovalo, takže se několik měsíců nemohl ujmout svého úřadu a brzy nato zemřel; Sergius I., papež v letech 687–701. Srov. GELMI, J.: *Papežové: Od svatého Petra po Jana Pavla II.* Praha: Mladá fronta, 1994, s. 59–60.

⁵⁰² Srov. Pseudo-Abdiáš 5.2.; COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 178.

⁵⁰³ Ripon

zmíněný klášter,⁵⁰⁴ který jsme dostali s výsadním právem, byl přeměněn v biskupské sídlo a ztratil tím svobodu, kterou mu svatý papež Agatho spolu s pěti králi definitivně a neměnně přislíbili. Třetí příčina pak je, že nás nutil, abychom byli poslušni nařízení a předpisů arcibiskupa Theodora, který byl vyslán apoštolským stolcem, přičemž nevycházel z těch ustanovení, která arcibiskup udělal na začátku svého episkopátu nebo v nedávné době, když žil u nás a nabádal všechny naše diecéze ke svornosti a míru podle církevního práva, ale vycházel z rozhodnutí z doby mezi tím, kdy v Británii vzplanula velká nesvornost mezi diecézemi. A tak, když náš svatý biskup tato rozhodnutí odmítl, odešel k věrnému příteli Aethelredovi, mercijskému králi, a ten ho s velkou úctou přijal, protože si velmi vážil apoštolského stolce. Wilfrid tam pobýval pod ochranou Boha a tohoto krále ve veliké úctě celé diecéze, kterou až do své smrti řídil ctihodný biskup Sexwulf.⁵⁰⁵

Kapitola XLVI

Synoda v Atswinapathe

Za vlády krále Aldfritha byla na místě, které se jmenuje Ouestraefeld, ⁵⁰⁶ svolána synoda biskupů téměř celé Británie v čele se svatým arcibiskupem Berthwaldem.⁵⁰⁷ Ke svatému biskupu Wilfrithovi poslali vyslance s pokornou prosbou, aby se ráčil osobně zúčastnit, a po nich slíbili, že budou brát ohled na církevní ustanovení týkající se dřívějšího pochybení, rozhodne-li se na synodu přijít. Jaképak dlouhé řeči? Když přišel na místo, kde se měla konat synodální rozprava, nestalo se nic z toho, co bylo slíbeno. Naopak, vynořilo se mnoho sporných otázek a dohadování, jež vyprovokovali zejména biskupové, kteří popouzeni touhou po majetku v žádném případě nestáli o mír mezi diecézemi. Jistě se tak dělo se svolením krále Aldfritha a některých opatů. Předhazovali mnoho lživých argumentů, které nemohly být pravdivě dokázány. Navíc potvrdili, že náš svatý biskup má být souzen podle nařízení a předpisů arcibiskupa Theodora. Když pochopil, jaké důvody uvádějí, pokorně odpověděl, že souhlasí s jejich předpisy, a ujistil je, že se ochotně podřídí všem nařízením, která jsou ve shodě s církevním právem. Potom jim ostře vyčítal jejich neústupnost a tvrdohlavost, s kterou se nebáli dvaadvacet let tvrdošjně vystupovat proti autoritě apoštolského stolce, a zeptal se jich, jak se mohli drze odvážit upřednostnit a zvolit nařízení arcibiskupa Theodora, která, jak jsme řekli, ustanovil v době nesvornosti, před rozhodnutími apoštolského stolce, poslanými do

⁵⁰⁴ Hexham

⁵⁰⁵ Sexwulf, mercijský biskup.

⁵⁰⁶ *In campo* – na poli; felda ve staré angličtině znamená pole.

⁵⁰⁷ Berhtwald, canterburský arcibiskup (693–731), nástupce Theodora, srov. COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 180.

Británie ke spáse duší svatými papeži – svatým Agathonem, zvoleným Benediktem a blahoslaveným Sergiem.

Kapitola XLVII

Jak se dozvěděl o jejich nástrahách

Mezitím, než přišli na to, jak mu slušně a pádně odpovědět, jeden z králových služebníků, jenž byl našemu biskupovi velmi oddaný – biskup mu totiž byl od útlého věku, vlastně od kolébky vychovatelem, se potají vykradl z králova stanu, vydával se za někoho jiného a vmísil se do davu jako někdo cizí, až se dostal k našemu biskupovi. Prozradil mu a jasně vysvětlil, proč ho chtějí odsoudit. Řekl: „Lstivě se tě snaží navést, abys nejprve vlastním podpisem potvrdil pouhé jedno rozhodnutí a tím abys podléhal všemu, na čem se dohodnou posléze, a abys potom, až budeš tímto závazkem poután, nemohl změnit nic z toho dalšího. Takový totiž bude výsledek jejich rozhodnutí: máš se vzdát všeho, co ti prý kdy v Northumbrii patřilo – v diecézi, klášterech a i v čemkoli jiném. A jestliže jsi něco v mercijském království dostal za krále Aethelreda, vše pod pohrůžkou přenecháš arcibiskupovi, aby to mohl dát, komu bude chtít. Takže nakonec se odsoudíš sám, svým vlastním podpisem a budeš ze svého svatého úřadu sesazen.“ Jak to dořekl, potají se vytratil.

Tehdy svatý muž, plný statečnosti a vyrovnanosti, vyslechl tato slova. Když už věděl, v čem zrada spočívá, byl obezřetnější, když ho opětovně žádali o podpis. Požadovali po něm, aby jim ihned odpověděl, a několikrát mu vyhrožovali, že kdo se nechce ihned podřídit jejich rozhodnutí, nechť je mu známo, že na něj bude vzápětí uvalen trest zavržení. Na to jim odpověděl: „Nejdříve si poslechnu arcibiskupovo rozhodnutí, a bude-li v souladu s ustanoveními svatých otců, z celého srdce se mu ochotně podřídím.“ Nakonec už nemohli tajit svůj plán, protože o něm již déle mnozí věděli. Přiznali nejprve, že chtěli našeho biskupa připravit úplně o všechny majetek, takže by mu ani v northumbrijském, ani v mercijském království nepatřil ani kousíček místa, kde by byl doma.⁵⁰⁸ Bezohlednost rozhodnutí, které učinil arcibiskup a král, vyděsila dokonce i nepřátele samé. Řekli, že by bylo ohavné, aby muž tak široko daleko vážený byl připraven o všechny majetek, aniž by se dopustil vážného zločinu. Nakonec se zachovali o něco lidštěji a rozhodli se, že mu přeci vrátí jeden klášter, který postavil v Riponu a už před delší dobou zasvětil svatému Petru, se vším majetkem, jenž k němu náleží, což bylo privilegium udělené svatým papežem Agathonem kterémukoli opatovi a řeholnímu společenství, jež tam bude přebývat. Vpravili tam však doložku, aby vlastním podpisem stvrdil,

⁵⁰⁸ *ne* [...] *unius domunculi portiunculam haberet* – ve středolatiných slovnících se vyskytuje pouze ve femininu, zde jde patrně o idiom, ve slovnících však doložen není.

že tam v tichosti bude přebývat, bez králova povolení nepřekročí práh kláštera a nebude vykonávat kněžskou službu; usilovně se jej však snažili donutit, aby se sám od sebe – hrozné to říci! – vzdal svého úctyhodného postavení.

Když to náš svatý biskup Wilfrid vyslechl, pevně, neohroženě a nahlas promluvil: „Proč mě nutíte, abych ke svému neštěstí a zkáze proti sobě zlověstně obrátil dýku zatracení, čili abych svým podpisem odsoudil sám sebe? Copak mám, aniž jsem se dopustil nějakého prohřešku, být podezírán, že jsem kamenem úrazu pro všechny, k jejichž uším se mé jméno dostane, já, který jsem byl čtyřicet let nazýván biskupem, ač možná nehodným? Copak jsem po smrti těch, kteří byli nejdříve poslání svatým Řehořem, já jako první, nevymlátil jedovaté výhonky vypěstované Iry? Copak jsem podle příkladu apoštolského stolce neobrátil všecken lid Northumbrie k pravému slavení Velikonoc a k tonsuře ve tvaru koruny, která předtím byla vyholená na zátylku od temene dolů? Nebo copak jsem podle ritu prvotní církve nenaučil rozeznít střídavý zpěv responsorií a antifon se dvěma sbory, které zní v souladu? Nebo cožpak jsem nestanovil pravidla mnišského života podle řehole svatého otce Benedikta? Tu ještě přede mnou nikdo do Británie nepřinesl. A teď si mám pro sebe vybrat okamžitý trest odsouzení, aniž bych si byl vědom nějakého provinění? Ale pokud jde o tuto novou výtku, kterou jste se pokusili poskvřnit můj mravný život, s důvěrou se odvolám k apoštolskému stolci. Kohokoli z vás, kdo si však troufá sesadit mě z úřadu a připravit mě o hodnost, dnes vyzývám, aby tam se mnou šel k soudu. Moudří muži v Římě musí vědět, kvůli jakému zločinu mě chcete degradovat, dřív, než dám souhlas s vaším rozhodnutím.“

Když to arcibiskup a král slyšeli, řekli: „Teď už je každopádně vinen, neboť si vybral jejich soud, ne náš. My ho označujeme za viníka, ať je odsouzen.“ A když toto prohlásili, král arcibiskupovi ještě řekl: „Jestli přikážeš, bez prodlevy zařídím, aby byl silou mého vojska donucen uznat, že je připraven podrobit se našemu soudu.“ Ostatní biskupové přítomní na synodě však řekli: „Je třeba mít na paměti, že Wilfrid sem přišel s důvěrou v náš slib. Jinak by se toho neodvážil. Vraťme se společně v klidu a míru domů.“

Kapitola XLVIII

Jak se vrátil ke králi Aethilredovi

Po tomto dohadování byl zbytečný koncil oběma stranami rozpuštěn a všichni se vrátili domů. A tak Boží služebník vysvobozený z rukou nepřátel se pod Boží ochranou bez úhony vracel k věrnému králi Aethelredovi. Dorazil k němu a vylíčil mu, jak drsnými slovy zaútočili biskupové proti královu příkazu. Tu se krále zeptal, jak rozhodl ohledně vlastnictví půdy a majetku, který mu dal. Na to král odpověděl: „Nebudu přidělovat další problémy tím, že bych

znemožnil živobytí mnichům, kteří se starají o kostel svatého apoštola Petra. Ale dokud budu žít, uchovám v současném stavu vše, co jsem dosud s Boží pomocí uchovával předtím, než jsem s tebou do Říma poslal vlastní vyslance a vlastní list, abych se informoval o těchto hrozivých záležitostech, abych došel spásy tím, že budu toužit po správných věcech.“ Když Wilfrid dostal takovou odpověď, společně se radovali a pak se každý vrátil do svého domova.

Kapitola XLIX

O naší exkomunikaci

Nepřátelé, kteří se zmocnili dědictví našeho svatého biskupa, vyhlásili, že my a ti, kteří s námi spolupracovali, jsme byli vyhoštěni z církve věřících. Do té míry si ošklivili naše společenství, že nařídili, že pokud bude kdokoli z našich opatů či kněží pozván ke stolu někým z věřících z lidu a požeňná předložené jídlo znamením kříže, jídlo musí být vysypáno a vylito jako něco, co bylo obětováno modlám, a nádobí, z kterého naši jedli, musí být, dříve než se ho dotkne někdo jiný, umyto, jako by bylo poskvrněno nečistotou.

Kapitola L

O jeho plavbě do Říma

Když jsme zjistili, že nás postihla tato smutná a žalostná pohroma, nepřetržitě v noci i ve dne jsme volali k Pánu, v postech a pláči jsme spolu s dalšími společenstvími nám podřízenými vysílali své prosby a modlili jsme se, až nastoupili na loď ti, kteří byli připraveni k cestě s naším svatým biskupem, a vedeni Bohem, dopluli až k jižním břehům. Po pevnině cestovali společně pěšky s pomocí svatých apoštolů, až po dlouhé cestě zdárně stanuli před apoštolským stolcem a byli představeni. Padli na kolena a horlivě prosili, aby list tohoto poselstva byl přijat pro pověstnou spravedlnost a laskavost apoštolského stolce, nikoli nemilostivě, ačkoli se může zdát spíš napsaný neohrabaně a prostě než uhlazeně. Řekli: „Chceme totiž, aby Vaše Důstojnost věděla, že jsme nepřišli nikoho nenávistně obviňovat. Jestliže však někdo odjinud přijde na váš sněm a odváží se vznést proti nám podnět k obvinění, vězte, že jsme připraveni s Vaší laskavou pomocí všemožně se obhájit, půjde-li o lež, nebo se přiznat, bude-li obvinění pravdivé. Pod ochranou našeho laskavého Zakladatele a Knížete svatých apoštolů utekli jsme se k tomuto slavnému stolci jako do mateřské náruče, abychom přijali, cokoli Vaše autorita nařídí.“ Potom byl náš svatý biskup Wilfrid spolu se ctihodnými kněžími a vším klérem přijat laskavě a dobrušně nejvyšším papežem Janem. Několik dní pobývali v obydlí, které pro ně bylo zdarma připraveno, a čekali na odpověď slavného stolce.

Mezitím přišli k apoštolskému stolci také vyslanci svatého arcibiskupa Berhtwalda a přinesli s sebou list s obviněním. Pokorně žádali slavný stolec o slyšení, aby jejich poselstvo vykonalo misi, kterou byli pověřeni. Tu nejsvětější papež Jan⁵⁰⁹ se svými biskupy, shromážděnými ze všech koutů, a se vším ctihodným klérem přišel na místo synody, Bohu milý biskup Wilfrid i jeho ctihodní bratři mu byli představeni a nejdříve byla před celým shromážděním přečtena listina s jeho žádostí, která zněla takto:

Kapitola LI

Listina s jeho žádostí

„Apoštolskému pánu a třikrát blahoslavenému papeži celé církve Janu, prostý a pokorný služebník služebníků Božích, biskup Wilfrid. Necht' Vaše Svatost ví, proč jsem se již potřetí vypravil z nejzazších končin světa k tomuto apoštolskému stolci a k Vaší Svatosti žádat o pomoc. Za prvé: aby Vaše Svatá autorita, která nepochybně přispívá ke spáse mnohých, potvrdila a podpořila to, co bylo ustanoveno nanejvýš spravedlivými a laskavými rozhodnutími Vašeho předchůdce, nejsvětějšího papeže Agathona, protože jednota mezi papeži je přece nedílná. Ať také Vaše Svatost ráčí vědět, že jsme připraveni pokorně a ponížene se podříditi všem Vaším rozhodnutím. Dohnán zmatky, jež v nedávné době v Británii vyprovokovali ti, kteří navzdory rozhodnutím zmíněného svatého Agathona a ctihodných otců, jeho následníků, zabrali můj biskupský stolec, kláštery, pozemky i všechnen můj majetek, odvolal jsem se k tomuto svatému apoštolskému stolci. Zapřísahal jsem je při všemohoucím Bohu a svatém Petru, Knížeti apoštolů, aby pokud někdo má proti mně nějaké nařčení, předstoupil se mnou před Vaší Svatost, abyste nás rozsoudil, jak rozhodl Váš předchůdce, svatý papež Sergius, ve svém dekretu. Postaral jsem se o to, aby list mé maličkosti s mými požadavky byl neprodleně předložen Vaší Milosti z důvodu velké naléhavosti, jež je Vám dobře známa. Troufám si naléhat na Vás s prosbami⁵¹⁰ pro Vaši pověstnou laskavost a blahosklonnost, které se přidržuji, abyste ráčil všechna ustanovení, která byla vůči mé maličkosti učiněna jednomyslně, čestně a milosrdně Vašimi svatými předchůdci, papeži svatým Agathonem, zvoleným Benediktem a blahoslaveným Sergiem, potvrdit s Vaší štědrá a zbožnou laskavostí. Vaši skálopevnou autoritu z celého srdce pokorně prosím a žádám nejen já, ale i všichni bratři, kteří přišli se mnou, aby, přijdou-li odjinud nějakí lidé, kteří nás budou obviňovat, na Váš příkaz byli před Vás přivedeni a objasnili důvody nařčení. Podaří-li se jim dokázat byť jen malou část onoho nařčení, rádi a ochotně se Vašemu spravedlivému rozsudku podřídíme. Jestli se však odváží předložit

⁵⁰⁹ Jan VI., papež mezi lety 701–705, srov. GELMI, J.: *Papežové: Od svatého Petra po Jana Pavla II.*, s. 61.

⁵¹⁰ *ares pulsare*

Vaší nejsvětější autoritě pouhé lži podložené falešnými papíry,⁵¹¹ nechť je nám dovoleno, zlíbili se to Vaší Svatosti, abychom se od takových obvinění očistili.

A dále Vaší Svatost pokorně a poníženě prosím, aby ráčila s touž vehemencí, s jakou rozkázali Vaší předchůdci, nejsvětější papežové Agatho, Benedikt a Sergius, dát pokyny mercijskému králi Aethelredovi, abych mohl vést klidný život. To jest, aby nikdo neusiloval v závisti a zlořečené touze po majetku připravit mě o kláštery a pozemky k nim patřící, které mi pro vykoupení své duše daroval sám král Aethelred, jeho bratr Wulfhere nebo někteří další lidé, a obsadit je proti Vaším rozhodnutím a vůli zmíněného krále. A dále co nejúspěšněji a nejpokorněji prosím Vaší Milost, abyste mírným napomenutím zapřísahal Aldfritha, krále severních zemí, aby dodržel to, co na tomto apoštolském stolci ustanovil spolu se všeobecnou synodou Váš často zmiňovaný předchůdce, svatý Agatho. Jestliže mu to však připadá příliš těžké, protože se to týká mě, ať závisí zcela na Vašem soudu, kdo má biskupství v Yorku i řadu dalších klášterů spravedlivě řídit; a jen dva kláštery, z nichž první se nazývá Ripon a druhý Hexham, s pozemky a majetkem, který k nim náleží, nechť jsou nám však na Vaši žádost navraceny. Ty byly papežem tohoto apoštolského stolce, svatým Agathonem, zapsány pod jedno privilegium. A po těchto bodech žádosti dodám toto: podle zákonů církevního práva arcibiskupu Berhtwaldovi stále prokazují povinnou úctu a bratrskou lásku a slibují, že tak rád budu činit, pokud však splní vše, co je vůči mé maličkosti řádně a pevně ustanoveno v dekretch Vašeho předchůdce Agathona a jeho nástupců.

Kapitola LII

Jak papež Jan řekl, že dekrety jeho předchůdců mají být znovu prozkoumány

Poté, co byly body naší žádosti předneseny a pozorně vyslechnuty těmi nejslavnějšími muži, dostali jsme dovolení vrátit se do našeho ubytování. Zatím byli před jejich úctyhodné zraky předvedeni muži posláni k apoštolskému stolci svatým arcibiskupem Berhtwaldem, kteří s sebou také přinesli listy. Apoštolský stolec vyslechl mnoho vážných obvinění proti člověku Božímu, biskupu Wilfridovi, a slíbil, že v budoucnu prozkoumá postupně každý článek zvlášť za přítomnosti obou stran, tedy žalobců i obhájců, a pak je poslal domů. Tehdy papež apoštolského stolce, svatý Jan, řekl svým bratřím biskupům, kteří s ním zasedli na synodě: „Ó, svatá synodo, nejdřív je třeba, abychom prošli zákony našich svatých předchůdců a prozkoumali listy o tomto nepřátelství a podvodech, které apoštolskému stolci už dříve poslaly obě strany. Dále musíme pečlivě uvážit, jak v této kauze rozhodl třikrát blahoslavený Agatho,

⁵¹¹ *falsis commendata cartulis*

po něm zvolený Benedikt a také můj předchůdce, svatý Sergius, a mít na paměti, jak v této věci rozhodli – co že mají král i svatý arcibiskup podle apoštolského stolce učinit. Když se za přítomnosti našeho bratrstva spolu utkají zástupci obou stran a když bude lež oslepena a vymýcena, snáze se nám s pomocí Boží a svatého Petra, Knížete apoštolů, podaří poznat světlo pravdy. Potom rozhodneme právoplatně podle zákona našich nejsvětějších předchůdců.“ Tento úmysl svatého papeže Jana se všeobecnému synodu zalíbil a tak učinili.

Kapitola LIII

A tak jednoho dne papež svatého apoštolského stolce a ctihodní bratři biskupové shromáždění na svatém koncilu nařídili, aby byli před posvátné shromáždění předvedeni vybraní muži ze strany žalobců i obhájců. A hned se tak stalo. Neboť svatý biskup Wilfrid i jeho ctihodní kněží a jáhnové byli uvedeni, jako pokorní prosebníci pozdravili ctěné muže a slíbili, že z hloubi srdce přijmou a splní, co stanoví tento apoštolský stolec. Stejně tak tam na pokyn svatých mužů stanuli vyslanci svatého arcibiskupa. Byl jim dán prostor, aby si zvolili kterýkoli z článků obvinění, nejdříve ho vznesli proti nám a pak postupovali ve při od jednoho k druhému. Na to odpověděli: „Toto je první článek našeho obvinění: zde přítomný biskup Wilfrid opovrhl rozhodnutími svatého arcibiskupa Berhtwalda, arcibiskupa kentské arcidiecéze a celé Británie, jenž byl vyslán tímto apoštolským stolcem, a před synodem je tvrdošijně odmítl. My jsme přednesli tezi naší strany, vy teď přednestete svoji obhajobu.“

Svatý Wilfrid, náš biskup, shrbený úctyhodným stářím, se tedy postavil doprostřed svých ctěných bratří před zraky celého shromáždění a řekl: „Pokorně a poníženě prosím Vaši ctěnou Svatost, abyste ode mne ráčil vyslechnout pravdu o této příhodě, která se stala mé maličkosti. Byl jsem na koncilu a zasedal jsem spolu se svými opaty, kněžími a jáhny. Poslali ke mně jednoho z biskupů, kteří tam byli shromážděni, aby se mne slovy krále i arcibiskupa zeptal, zda jsem byl ochoten souhlasit s rozsudkem samotného arcibiskupa a upřímně splnit to, co ve svém rozhodnutí ustanoví, nebo ne. Když se takto dotazoval, odpověděl jsem: ‚Dříve než odpovíme, zda se budeme moci rozhodnutí podřídit a vykonat je, nebo ne, potřebujeme vědět, čeho se rozhodnutí týká.‘ On však přiznal, že neví, a řekl, že arcibiskup to nechce nikomu z nás prozradit a dát najevo, dokud vlastnoručním podpisem před přítomným koncilem nepotvrdíme svůj slib, že jsme se ve všem rozhodli držet se rozhodnutí jeho jediného a že se od něj neodchýlíme. Řekl jsem: ‚Ještě nikdy jsem neslyšel, že by kdo byl tak nekompromisně nucen prohlásit, že se podřizuje učiněným rozhodnutím, jakkoli nemožným, a zavázal se k tomu poutem přísahy, aniž by znal podmínky takového ustanovení.‘ Nicméně před přítomným koncilem jsem slíbil, že nás shledají ochotnými z celého srdce se podřídit arcibiskupovu

rozhodnutí ve všem, co bude ve shodě s pravidly a ustanoveními svatých Otců a články církevního práva a co nebude v rozporu s rozhodnutími synodu svatého Agathona a dalších jeho pravověrných nástupců.“ Takto se náš svatý biskup obhájil a odmlčel se.

Tu svatá synoda odpověděla: „V souladu s církevním právem přednesl Bohu milý biskup Wilfrid svoji obhajobu a obranu.“ Tu muži mezi sebou začali mluvit řecky,⁵¹² usmívali se a dlouze hovořili, ale vše před námi utajili. Potom žalobcům řekli: „Dobře víte, nejdražší bratři, že jednáme podle článku církevního práva⁵¹³: *Kdykoli jsou klerikové nařčeni z mnoha zločinů a první z nich, o kterém se jednalo, nemohl být dokázán, k dalším ať žalobcům není dovoleno pokračovat. Z úcty ke svatému arcibiskupovi, jenž byl vyslán mocí apoštolského stolce, a z úcty k tomuto svatému biskupu Wilfridovi, který byl dlouho lstivě okrádán, jak je doloženo, však budeme s pomocí Boží a svatého Petra, Knížete apoštolů, při otevírání a odkrývání tohoto případu důkladně prověřovat všechny body po mnoho dní a třeba i měsíců a budeme se poctivě snažit případ uzavřít.*“

Po těchto slovech jala našeho biskupa i jeho bratry radost z vítězství, protože jim svatou synodou bylo dáno povolení, odebrali se do svých příbytků, aby se připravili na konfrontaci, ke které mělo dojít v dalších dnech. Ti druzí naopak přišli domů zahanbeni hned na začátku sporu. Mračna jejich lži byla rozehnána zavanutím vichru moudrosti, skrze pomoc Boží a svatého Petra zazářilo slunce pravdy a po mnoha dnech a měsících se náš svatý biskup jevil řádně a úplně očištěn od všech vin, kvůli nimž si zasluhoval trest sesazení. Abych to zkrátil, po čtyřech měsících a sedmdesáti sezeních koncilu nejsvětějšího stolce unikl z ohnivé pece vyšetřování, a apoštolská moc mu pomohla tímto způsobem: za nejvyš svatého Agathona totiž třetího dne velikonočního týdne synoda se sto dvaceti pěti pravověrnými biskupy přijala rozhodnutí proti zvrácenostem heretiků a každý z nich za svoji provincii či obec vyznal pravou víru a stvrdil ji svým podpisem.

Toto bylo podle římského zvyku nahlas a zřetelně přečteno přede vším lidem. Mezi jiným se v dokumentu uvádí: „Wilfrid, Bohu milý biskup města Yorku, jenž se odvolal ve své při k apoštolskému stolci, byl jeho mocí zproštěn určitých i neurčitých bodů obžaloby a s dalšími

⁵¹² *graecizantes* – podle Du Cangeova slovníku *demisse in aurem loqui*. Papež Jan však byl Řek, takže význam slova možno chápat doslova, jak dosvědčuje slovník Blaisův a *DMLBS*.

⁵¹³ Srov. *Collectio Dacheriana*, Caput XCVII. Text sbírky je dostupný v projektu Carolingian Canon Law, který sdružuje různé sbírky kanonického práva z karolinské doby. Dostupné z <http://ccl.rch.uky.edu:8088/cclxtf/view?docId=ccl/transcript-node-232.xml;chunk.id=0;brand=default;hit.rank=1;;query=accusatoribus%20multa%20crimina>

<http://ccl.rch.uky.edu/> (cit. 25. 5. 2017)

sto dvaceti pěti bratřími biskupy svolanými na synodu v místě soudu vyznal jménem celé severní části Británie a Irska a jménem ostrovů, které obývají kmeny Anglů, Britů, i Skotů a Piktů, pravou katolickou víru a potvrdil ji svým podpisem.“ Když to všichni moudří muži v Římě uslyšeli, užasli. Tehdy Bonifacius a Szentius a mnoho dalších, kteří biskupa Wilfrida viděli a znali za dnů Agathona, blahé paměti, říkali: „Zde je přítomen tentýž Bohu milý biskup Wilfrid, kterého nejsvětější Agatho očistil od obvinění, apoštolskou mocí jej zprostil vin a poslal zpět domů a – běda! – nyní ho nástrahy jeho nepřátel opět donutily opustit vlastní stolec. Po více než čtyřicet let vykonával biskupský úřad. Tohoto ctihodného starce a jeho ctihodné bratry si lživí žalobci troufli obvinít pomocí falšovaných listin. Abych tak řekl, jeden jáhen a ostatní muži bez jakéhokoli stupně církevní hodnosti si na koncilu apoštolského stolce s nerozvážnou troufalostí dovolili obžalovat tuto vysoko postavenou osobu. Ti by teď měli být potrestáni za své hříchy a trpět v nejhlubším žaláři až do smrti.“ V tomto s nimi římsí muži souhlasili.

Svatý Jan, papež apoštolského stolce, řekl: „Necht' ví blahoslavený Wilfrid, Bohu milý biskup, že byl očištěn autoritou koncilu s pomocí svatého Petra apoštola a Knížete apoštolů, který má moc svazovat a rozsvazovat skryté viny. Neshledali jsme na něm žádnou vinu, ač jsme jej tak důkladně vyšetřovali na tolika zasedáních. A to, co v jeho věci rozhodli papežové apoštolského stolce, blahoslavený Agatho, zvolený Benedikt a svatý Sergius, se naše maličkost s pokorou a se souhlasem celé synody rozhodla potvrdit a sepsaná rozhodnutí posílá králům a arcibiskupům po svatém biskupu Wilfridovi.“ List zní takto:

Kapitola LIV

„Nejvznešenějším pánům Aethelredovi, králi Mercie, a Aldfrithovi, králi Deiry a Bernicie, papež Jan. Radujeme se z toho, že s Boží pomocí u vás vzrůstá vynikající zbožnost, a vidíme vaši zapálenou víru, kterou jste přijali skrze kázání knížete apoštolů, když Bůh osvítil vaše duše, a kterou plodně uchováváte. Kéž by lepší přístup k víře naši radost ještě rozhojnil! Velmi se nás dotýká a naše bratry v kněžské službě a celou církev zarmoutilo, když jsme se doslechli o neřešitelném sporu některých mužů, který je třeba dovést s Boží milostí ke konci, abychom před Božím soudem nebyli považováni za ty, kteří pohrdají papežskými dekrety, ale za ty, kteří je jako poslušní synové stráží a chrání.

Dávno, za našeho předchůdce, papeže Agathona, apoštolské paměti, přišel k tomuto stolci biskup Wilfrid, aby se odvolal. Byli tu již přítomni jeho protivníci, které poslal Theodor, arcibiskup svaté kentské církve, blahé paměti, jemuž byl dán mandát tímto apoštolským stolcem, a abatýše Hilda, zbožné paměti, aby Wilfrida obvinili. Spolu se zmíněným svatým

pontifikem se shromáždili také biskupové z rozličných provincií, kteří řádně zkoumali, co bylo řečeno oběma stranami, rozhodli a vynesli rozsudek. Tímto rozhodnutím se řídili jeho nástupci papežové, naši předchůdci. Domníváme se, že arcibiskup Theodor, blahé paměti, jenž byl vyslán tímto apoštolským stolcem, se neprotivil tomuto rozhodnutí, ani k tomuto apoštolskému stolci nevznesl žádné obvinění, spíše, jak se jeví z jeho slov, se řídil papežskými dekrety. Proto je třeba s Boží pomocí se postarat, aby na jednom místě spor netrval, když na jiném místě trvá jednomyslná shoda kněžstva a lidu. Tolik jsme připomenuli o záležitostech minulých.

Podnikli jsme kroky k tomu, abychom o záležitostech nynějších zpravili vaši slavnou křesťanskou obec, protože ti, kteří sem připutovali z téže Británie, vznesli obvinění proti biskupu Wilfridovi. On sám přišel se svými bratry a společně obrátili nařčení, které vůči němu vznesli, proti nim samým. Nechali jsme jejich spor probíhat několik dní před sněmem ctihodných biskupů a kněží, kteří se sem shromáždili. Ti důkladně prošetřili všechny písemnosti, starší i nové, které s sebou obě strany přinesly i které byly k dispozici zde, i vše, co obě strany doslova řekly, a zpravili nás o tom. Samy klíčové osoby, mezi nimiž ke sporu došlo, u toho přítomny nebyly. Je však nutné, aby se sešly a zasedly zde, aby celý spor byl uzavřen.

A proto důrazně nabádáme Berhtwalda, biskupa svaté církve v Kentu, jehož jsme z autority Knížete apoštolů tamtéž potvrdili za arcibiskupa, našeho ctihodného bratra, aby spolu s biskupem Wilfridem svolal synodu, a po jejím řádném průběhu aby přiměl biskupy Bosu a Jana⁵¹⁴ na koncil přijít, aby vyslechl hlasy obou stran a posoudil, co mohou obě strany proti sobě navzájem doložit. A jestliže usoudí, že vše lze na synodě řádně rozhodnout, bude to ku prospěchu nám i oběma stranám sporu. Jestliže to však dopadne jinak, ať je napomene oficiálně na synodě i sám osobně a všechny body zváží. Ať protivníci pospíší společně k tomuto apoštolskému stolci, aby se na širším koncilu debatovalo a dosáhlo rozhodnutí v tom, co se doposud nepodařilo uzavřít, aby se skrze milost Ducha svatého navrátili domů v míru ti, již přišli znesváření. Kdokoli z nich by oddaloval svůj příchod, nebo odmítl přijít – což je hodno zatracení – nechť si je vědom toho, že se vystavuje nebezpečí sesazení z úřadu, a ten, který bude sesazen, ať není přijat nikým z kněží či věřících. Neboť kdo je neposlušný vůči svému Tvůrci, nebude moci být počítán mezi jeho služebníky a učedníky. Proto, ať Vaše křesťanská Výsost i královská Výsost z bázně Boží a z úcty ke křesťanské víře i kvůli pokoji, který Pán Ježíš Kristus dal svým učedníkům, učiní kroky a dopomohou k tomu, aby to, co jsme s Božím vnuknutím prozkoumali, došlo naplnění. Ať je vám za takové zbožné úsilí v nebi připsána odměna a i na tomto světě ať vládnete ve zdraví pod Kristovou ochranou a ať máte blaženou

⁵¹⁴ V době synody byl Bosa biskupem v Yorku a Jan z Beverley biskupem v Hexhamu.

účast ve věčném království. Pamatujte, drazí synové, co v té záležitosti pod vlivem apoštolské autority ustanovil nejsvětější Agatho a po něm další biskupové římské církve stejně jako my. Kdokoli toto rozhodnutí lehkovážně odmítne, ať je jakéhokoli postavení, nezůstane bez trestu Božího a jako viník proti nebesům neunikne postihu. Ať nebeská milost uchová Vaši Výsost bez újmy.“

Kapitola LV

Jak biskup Wilfrid dostal příkaz vrátit se do vlasti a jak s sebou vzal svaté relikvie

Když tam Wilfrid strávil několik měsíců a téměř každý den byl důkladně vyšetřován, nakonec byl shledán nevinným a stal se vítězem. Náš svatý biskup chtěl u apoštolského stolce zůstat, ve svém stáří ukřižovat pro sebe svět⁵¹⁵ a tam dožít. Přesto mu jak papež, tak i všeobecná svatá synoda, jimž pokorně slíbil svou poslušnost, přikázali vrátit se do vlasti, když byl po dlouhých útrapách apoštolskou autoritou úplně ospravedlněn z jasných i nejasných nařčení. Ve jménu Páně mu přikázali, aby doručil králům i arcibiskupovi sepsaná ustanovení, aby utišil smutek bratří Wilfridovi oddaných a obnovil radost svých přátel. Náš svatý biskup uměl být poslušný. Se svými druhy obešel posvátná místa, a jak měl ve zvyku, od vybraných mužů shromáždil svaté relikvie podle jmen světců, koupil purpurová roucha a hedvábí k ozdobě kostelů a s požehnáním svatých se vydal do vlasti. Putoval dlouho přes hory i doly, až došel na území Galie.

Kapitola LVI

O nemoci našeho patrona a o příchodu Michaela

Po cestě stihla našeho svatého biskupa vážná nemoc. Nejdříve se vezl na koni, nakonec ho však nesli na nosítkách druhové, kteří truchlili a oplakávali jej a volali k Bohu. Polomrtvého ho donesli do města Meaux⁵¹⁶ a nepochybovali, že zemře. Vždyť čtyři dny a čtyři noci neokusil žádné jídlo ani nápoj, ležel v bezvědomí a jen jeho dech a teplota údů naznačovaly, že žije. A hle! – pátého dne při rozbřesku se našemu svatému biskupovi zjevil anděl Páně v zářivém šatu a řekl mu: „Jsem Michael, vyslanec Nejvyššího Boha, a ten mě poslal, abych ti zvěstoval, že na přimluvu svaté Marie, Bohorodičky a navždy Panny, a pro nářky tvých následovníků, které Pán vyslyšel, ti budou přidána léta. A to ti bude znamením, že se ode dneška budeš den ze dne uzdravovat a vrátíš se do své vlasti. Nejcennější část tvého majetku ti bude navrácena a zbytek života prožiješ v míru. Buď však připraven, neboť za čtyři roky tě opět navštívím. Ještě si dobře

⁵¹⁵ Srov. Ga 6, 14.

⁵¹⁶ Lat. *Meldum*.

pamatuj, že ke cti svatých apoštolů Petra a Ondřeje jsi už kostely postavil, ale ke cti svaté Marie, navždy Panny, která se za tebe přimluvila, jsi dosud nevybudoval žádný. Máš to tedy napravit a posvětit kostel k její poctě.“⁵¹⁷

Po těchto slovech byl anděl Páně jeho očím vzat a vzdálil se. Náš svatý biskup proto vstal, jako by se probudil ze spánku, posadil se mezi sbory zpívajících a plačících a řekl: „Kde je náš kněz Acca?“ Ten hned přišel s velkou radostí, že byl zavolán, a se všemi vzdával díky, protože viděli, že biskup sedí a mluví. Potom, když bratři odešli z komnaty, vyprávěl jen svému nejvěrnějšímu knězi Accovi, blahé paměti, jenž je teď z Boží milosti biskupem, postupně celé vidění, které jsem svrchu popsal. A zmíněný svatý kněz, jenž byl bystrého úsudku, vzdával Bohu díky a ihned pochopil, že tímto způsobem byla našemu biskupovi na přímlovu svaté Marie, matky Páně, a kvůli prosbám Wilfridových následovníků přidána léta, stejně jako bylo patnáct let života přidáno judskému králi Chizkiášovi: pět z nich kvůli vyvolení jeho otce Davida, dalších pět na přímlovu proroka Izaiáše v Božím chrámu a dalších pět kvůli dobrotě krále samého a díky tomu, že se k Hospodinu úpěnlivě modlil tváří ke zdi.⁵¹⁸

Kapitola LVII

Jak na zpáteční cestě přeplul moře

Potom si náš svatý biskup umyl ruce i tvář. Všichni naši se radovali náramnou radostí a s vděčností vyznávali, že mu Pán daroval život. Vzal si trochu jídla a stejně jako Jónatan oživil a rozjasnily se mu oči.⁵¹⁹ Po několika dnech, kdy se zotavil z oné nemoci, vydali se na cestu a dorazili až k moři. Rozlehlé moře přepluli na lodích a s Boží pomocí šťastně dorazili do přístavu v kentském kraji. Vyslanci našeho svatého biskupa vyhledali arcibiskupa Berhtwalda a promluvili s ním. Slíbil jim, že zmírní tvrdá rozhodnutí přijatá na dřívějším koncilu, k nimž byl nucen apoštolskou autoritou a měl strach z listů doručených posly. S chvěním se smířil s naším svatým biskupem, a jak potvrdil pozdější běh věcí, myslel to opravdově. Doprovázení mnoha svými opaty a obdarování mnoha dary se radostně blížili od východu k Londýnu.

Poté šel náš svatý biskup k Aethelredovi, dřívějšimu králi Mercie, který byl vždy jeho věrným přítelem. Také on nesmírnou radostí plakal. Objali se a políbili navzájem, a jak měl král ve zvyku, svého přítele se s úctou ujal. Ten mu vyřídil slova pozdravů od apoštolského stolce a s pokorou mu ukázal dekrety s rozhodnutími ve své věci, opatřené bulami a pečeti. Jakmile byly apoštolské listiny odpečetěny a nahlas přečteny, sklonil se král až k zemi a poslušně slíbil:

⁵¹⁷ Srov. COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 182.

⁵¹⁸ Srov. 2 Kr 20, 1–6.

⁵¹⁹ 1S 14, 27.

„Co budu živ, neporuším ani čárku⁵²⁰ v těchto listinách apoštolského stolce a nebudu souhlasit s nikým, kdo tak činí, ale podle svých sil dopomohu k tomu, aby došly naplnění.“ Jak slíbil, tak beze sporu učinil. A za toto své dobrodiní dostane věčnou odměnu od Boha. Ihned vzkázal pro Coenreda,⁵²¹ kterého po své vládě ustanovil králem, a zapřísahal ho ve jménu Páně a pro svoji lásku k němu, aby byl poslušný nařízení apoštolského stolce. A on dobrovolně slíbil, že tak učiní.

Kapitola LVIII

Jak král Aldfrith zahynul kvůli své nenávisti

Nedlouho poté na radu svého přítele Aethelreda vybral náš svatý biskup posly – kněze Baldwina a opata a učitele Alfritha, které dobře znal – a poslal je k northumbrijskému králi Aldfrithovi s tímto vzkazem: „Náš svatý biskup tě zdraví slovy pokoje a žádá o dovolení, aby k tobě směl přijít s pozdravným listem od apoštolského stolce a s dekrety týkajícími se toho, jak bylo podle apoštolské autority rozhodnuto v jeho kauze.“ Na to král nejdříve neodpověděl nijak tvrdě a nepřátelsky, ale uspořádal schůzku a stanovil den, kdy se mají vrátit, a slíbil, že jim dá odpověď. Bratři se ke králi podle jeho rozkazu vrátili podruhé v den schůzky a vyptávali se, jaká bude jeho odpověď. Král jim na to odpověděl, jak ho přesvědčili jeho rádcové: „Oba moji ctihodní bratři, žádejte ode mne, cokoli byste potřebovali, a já vám to z úcty k vám dám. Ale ve věci vašeho pána Wilfrida po mně ode dneška už nic nežádejte. Neboť to, jak už dříve rozhodli moji předchůdci, králové a arcibiskup se svými poradci, a jak jsem rozhodl i já společně s arcibiskupem, který byl poslán od apoštolského stolce, a téměř se všemi biskupy z našeho britského národa, nechci měnit, dokud budu žít, a to ani kvůli listinám, jak říkáte, apoštolského stolce. To vám říkám.“ Později toto tvrzení úplně změnil a upřímně toho litoval.

Kapitola LIX

Potom od něj poslové s touto smutnou zprávou odešli – více jeho tvář nespátřili – a došli ke svému pánu. Boží odplata na sebe nenechala dlouho čekat, ale jak předpověděl představený apoštolského stolce, stihla krále tak, že byl spoután vážnou chorobou. Protože byl moudrý, hned pochopil, že ho postihla apoštolská moc. Pohnut lítostí vyznal svůj hřích spáchaný proti biskupu Wilfridovi navzdory rozhodnutím apoštolského stolce. Na znamení toho řekl: „Kdyby se jen na mé pozvání mohl ke mně nějakým způsobem dostat, dokud jsem ještě naživu, ihned bych napravil svoji vinu.“ A vyslovil slib při Bohu a svatém Petru, že pokud se z té nemoci dostane

⁵²⁰ Srov. L 16, 17.

⁵²¹ Coenred, mercijský král (704–709).

a uzdraví se, napraví vše podle svatého biskupa Wilfrida a rozhodnutí apoštolského stolce. „Jestliže však podle Boží vůle zemřu, přikazuji ve jménu Páně svému dědici, který mě ve vládě nahradí, aby pro blaho mé i jeho duše uzavřel s biskupem Wilfridem mír a uchoval svornost.“ Tato slova slyšeli důvěryhodní svědkové a sdělili nám je. Jedním z nich je abatyše Aelfled,⁵²² moudrá panna a dcera krále, dále abatyše Aethilberg, a potvrdilo to mnoho dalších svědků. Nemoc však krále trýznila. Po mnoho dní nemohl mluvit a nakonec zemřel. Zakrátko po něm se vlády ujal Eadwulf. K němu přišel z vyhnanství náš svatý biskup spolu s vlastním synem královým. Z Riponu k němu poslal posly jako ke svému příteli. Král, přesvědčený svými poradci, jim kvůli staré nenávisti odpověděl tvrdě a nevlídně: „Při své spáse přísahám, že pokud biskup Wilfrid z mého království do šesti dnů neodejde, zahynou všichni jeho druhové, které najdu.“ Po těchto drsných slovech bylo proti králi zorganizováno spiknutí a po dvou měsících své vlády byl z království vyhnán. Místo něho vládl kralevic jménem Osred,⁵²³ syn krále Aldfritha, a stal se adoptivním synem našeho svatého biskupa.

Kapitola LX

V prvním roce vlády krále Osreda přišel z jihu Berhtwald, arcibiskup církve Kentu a skoro celé Británie, který měl dle příkazu apoštolského stolce naléhavě pozvat krále severních oblastí a všechny své biskupy, opaty a všechny přední muže z celého království na synodu ohledně případu svatého biskupa Wilfrida, a tak se i stalo. Na jedno místo při řece Nidd se z východu shromáždili král s předními muži, třemi svými biskupy, opaty, a svatou abatyší Aelfled, utěšitelkou a vždy nejlepší rádkyní celé provincie; ve stejný den také dorazili společně arcibiskup Berhtwald a biskup Wilfrid. Jakmile král s biskupy a svými muži zasedl na místě, kde se synoda konala, začal arcibiskup takto mluvit: „Prosme našeho Pána Ježíše Krista, aby nám skrze Ducha svatého dal do srdcí pokoj a svornost. Já i svatý biskup Wilfrid máme listy apoštolského stolce. Některé moje maličkost dostala od poslů a další přinesl sám biskup Wilfrid. Pokorně žádáme, aby byly před vámi nahlas přečteny.“

K tomu dali ctihodní pánové svolení a oba dokumenty byly před celou synodou přečteny od začátku až do konce, aby je všichni slyšeli. Když je dočetli, všichni mlčeli a Berhtfrith, vznešený muž, druhý po králi, řekl arcibiskupovi: „Rádi bychom vyslechli, co apoštolská autorita říká, ale postrádáme překlad.“ Arcibiskup mu na to odpověděl: „Rozhodnutí apoštolského stolce se vyjadřují obšírně a složitými vazbami; nicméně oba dokumenty mají v té věci též význam. Ten vám vyložím jen v krátkosti. Apoštolská moc svazovat a rozvazovat, která byla

⁵²² Dcera krále Oswiu.

⁵²³ Osred, syn krále Aldfritha, král Northumbrie (705–716).

darována nejdříve apoštolu Petrovi, rozhodla ze své autority ohledně svatého biskupa Wilfrida tak, aby v mé přítomnosti, ač toho nejsem hoden, a před zraky celého shromáždění biskupové diecézí této provincie zanechali pro blaho své duše dávného nepřátelství a nadobro se smířili se svatým biskupem Wilfridem. Těmto mým bratřím v biskupské službě dává apoštolský stolec na vybranou ze dvou možností: buď aby s biskupem Wilfridem uzavřeli úplný a bezvýhradný mír a navrátili mu části diecéze, které sám dřív řídil. Takto bych se rozhodl já a moudří spolu se mnou. Nebo, pokud by jim toto nejlepší řešení nebylo vhod, aby se všichni společně odebrali k apoštolskému stolci a tam byli rozsouzeni širším koncilem. Pokud by někdo odmítl vykonat jednu z těchto dvou věcí, (což ať se nestane), nechť ví, že ať je král nebo laik, bude odloučen od Těla a Krve Páně. Pokud by to byl to biskup nebo kněz – což je ještě více hodné prokletí a strašné to vyslovit – bude zbaven vši hodnosti. Toto jsou ve zkratce rozhodnutí apoštolského stolce.“ Biskupové však rozhodnutí odporovali a řekli: „Arcibiskupe, jak chce někdo měnit rozhodnutí, která kdysi učinili naši předchůdci, arcibiskup Theodor, vyslaný apoštolským stolcem, a král Ecgfrith, a která jsme potvrdili na místě, jež se nazývá Eostrefeld, spolu s králem Aldfrithem a biskupy téměř celé Británie za tvé ctěné přítomnosti?“ Do toho promluvila svatá abatyše Aelfled požehnanými ústy: „Povím vám o poslední vůli krále Aldfritha, jenž v nemoci, která ukončila jeho život, slíbil Bohu a svatému Petru toto: „Jestliže přežiji, splním veškerá rozhodnutí apoštolského stolce týkající se svatého biskupa Wilfrida, která jsem předtím odmítl vyslyšet. Jestliže zemřu, ve jménu Páně vzkažte mému synu a dědici, aby pro spásu mé duše vyplnil apoštolské rozhodnutí ohledně biskupa Wilfrida.“ Když takto promluvila, Berhtfrith, zmíněný králův vévoda, odpověděl: „Toto je vůle krále a jeho předních mužů, abychom ve všem uposlechli ustanovení apoštolského stolce a příkazů krále Aldfritha. Neboť když jsme byli obléháni ve městě, které se jmenuje Bamborough, a ze všech stran obklopeni nepřátelskými silami, byli jsme zavřeni do průrvy ve skále. Domluvili jsme se a slíbili jsme Bohu, že svěří-li Bůh našemu kralovici vládu jeho otce, splníme vše, co o biskupu Wilfridovi rozhodla apoštolská autorita. Ihned poté, co jsme to slíbili, změnily se úmysly nepřátel a všichni nám ve spěchu přísahali přátelství. Otevřely se brány a my jsme byli vysvobozeni z průrvy. Nepřátele jsme rozehnali a chopili jsme se vlády.“ Po těchto slovech se biskupové odebrali do ústraní, aby se poradili. Občas jim radil arcibiskup, občas moudrá panna Aelfled. Takto posvátný koncil skončil: všichni biskupové i král se svými předními muži svorně uzavřeli mír s biskupem Wilfridem a uchovali jej až do konce života. Vrátili mu dva nejlepší kláštery, tedy Ripon a Hexham, se všemi jejich příjmy. Toho dne se biskupové navzájem objali a políbili, lámali chléb a společně přijímali. Vzdávali díky Bohu za jeho svaté požehnání a v Kristově pokoji se odebrali domů.

Kapitola LXI

*Podivuhodný je Bůh ve svých svatých,*⁵²⁴ on pro lásku k celé církvi korunoval duše biskupů blahodárným pokojem. A toto je největší požehnání na obou stranách – jak pro ty, kdo po dlouhá léta vlastnili jeho majetek a dobrovolně jej před svou smrtí v Kristově pokoji vrátili našemu biskupovi, aby napravili křivdu, tak pro nás, kteří jsme byli rozptýlení na různých místech ve vyhnanství a žalostně jsme otročili cizím pánům. Nyní v míru se všemi, kteří se kdekoli smířili s naším pánem, s naším nejdražším mistrem, máme naději na život, radujeme se z toho, jásáme a žijeme v požehnání.

Kapitola LXII

Radost tohoto světa se však bude střídat se žalem⁵²⁵ a všechno spěje ke svému konci. Když se blížil čas, který archanděl Michael předpověděl, náš svatý biskup byl na cestě do Hexhamu. Náhle byl stížen stejnou nemocí jako tenkrát ve městě Meaux, ale byla daleko vážnější. Tu celá rodina s hlubokým smutkem v srdci oblékla obvyklou zbroj modliteb; ve dne i v noci bez ustání pěli žalmy a prosili Pána, aby mu prodloužil život, aby k nim alespoň mohl promluvit, uspořádat své kláštery a rozdělit majetek a aby nás neopustil jako sirotky bez opatů. Zprávy o tomto žalostném neštěstí se rozšířily po širokém okolí a všichni jeho opati a poustevníci k němu ze svých míst ve dne i v noci spěchali. Podle svých zkušeností nic nepochybovali o jeho smrti. Shromáždili se odevšad, a ačkoli ti, kdo byli u něj, neměli žádnou naději, přece byl naživu, když k němu dorazili. Vešli do domu a na kolenou v nářku jednomyslně prosili Boha, aby vůči nim naplnil své zaslíbení: *Kde jsou dva nebo tři shromážděni ve jménu mém, tam jsem já uprostřed nich,*⁵²⁶ jak říká Pán, a aby našemu biskupu daroval ještě kus života. A s Božím svolením se stalo, že celé naše živobyčí na různých místech rozdělil podle svého přání pod představené, které sám vybral, a svůj majetek uvnitř i vně rozdělil podle svého soudu Bohu i lidem, což předtím neudělal. Od toho dne totiž, jako by se probudil za spánku, dostal zpět vědomí, paměť a schopnost mluvit a úplně se uzdravil. Rozjaření velikou radostí jsme vzdávali díky Bohu a každý šel svou cestou.

Kapitola LXIII

⁵²⁴ Srov. Psa 67, 36 (Vulg.).

⁵²⁵ Srov. Př 14, 13.

⁵²⁶ Mt 18, 20.

A tak náš svatý biskup žil v radosti ze svých druhů v dokonalém pokoji a během roku a půl po nemoci úplně napravil to, co se lidem zdálo, že opomenul udělat. Nedlouho před svou požehnanou a památnou smrtí přikázal klíčníkovi za přítomnosti dvou opatů a důvěryhodných bratří – dohromady jich bylo osm, které pozval – odemknout pokladnici v klášteře v Riponu, vyrovnat všechno zlato, stříbro i drahé kameny před jejich zraky a rozdělit je na čtyři části podle jeho pokynů. Klíčník nemeškal, poslechl příkaz svatého otce a všechno učinil. Svatý biskup svým věrným svědkům řekl: „Vězte, moji nejdražší bratři, jakou myšlenku už dlouho mám: že bych znovu navštívil a spatřil stolec svatého Petra, kde jsem byl několikrát osvobozen, a bude-li to Bůh chtít, že bych tam dožil; že bych také vzal s sebou největší z těchto čtyř částí a obětoval ji jako dar pro kostely svatých, že bych přinesl dary pro kostel zasvěcený svaté Marii, matce Páně, a že bych obětoval dary za svou duši pro kostel svatého apoštola Pavla.⁵²⁷ Jestliže však Bůh má se mnou jiný plán, jak se u starců často stává, a den mé smrti mě už dostihl, ve jménu Krista Ježíše vám, svým věrným, nařizuji, abyste po poslech odeslali mé dary kostelům, o nichž jsem mluvil.

Ze zbývajících tří částí jednu rozdělte chudým z mého lidu pro vykoupení mé duše, druhou ať si rozdělí představení dvou klášterů,⁵²⁸ o nichž jsem se už několikrát zmínil, aby si mohli dary zajistit náklonnost králů a biskupů. Třetí část rozdělte těmto, kteří mi pomáhali a snášeli se mnou dlouhá období vyhnanství, a kterým jsem nedal žádné pozemky ani statky; každému dejte podle jeho potřeb, aby měl po mé smrti z čeho žít.“ Po chvíli zase znovu ke svým věrným svědkům promluvil: „Vězte, bratři, že tohoto kněze Tatberhta, svého příbuzného, jenž vždy byl mým nepostradatelným druhem, ustanovuji představeným tohoto kláštera v Riponu, aby jej se mnou řídil, dokud jsem na živu, a aby po mé smrti řízení bez rozpaků převzal. Dávám vám tato nařízení, aby mě archanděl Michael našel připraveného, až mě navštíví. Znamení mého odchodu už se totiž často objevují.“

Kapitola LXIV

Po těchto rozmluvách zazvonili na pokyn našeho svatého biskupa na zvon a celá komunita v Riponu se shromáždila. Náš svatý biskup vešel, posadil se a začal hovořit takto: „Náš ctihodný otec Caelinus, který mě na nějaký čas zastupoval v povinnostech a mnoho se v Pánu napracoval, se chce nyní navrátit ke svému dřívějšímu způsobu života, vrátit se na opuštěné

⁵²⁷ Nynější baziliky Santa Maria Maggiore a San Paolo fuori le Mura, srov. COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 185.

⁵²⁸ Míněny jsou kláštery v Riponu a Hexhamu.

místo a jako dříve vést kontemplativní život a sloužit jenom Bohu.⁵²⁹ Já už mu to déle nechci odpírat. Napomínám vás však, abyste řádně zachovávali pravidla života,⁵³⁰ dokud se k vám zase nevrátím, dá-li Bůh. Tito dva naši opati, Tibba a Eabba, které poslal mercijský král Ceolred,⁵³¹ jsou tu. Vyzvali mě, abych se za ním vypravil a promluvil s ním. Přesvědčili mě, abych na to přistoupil kvůli postavení našich klášterů, které jsou na území jeho království. Slibuje, že zařídí celý svůj život podle mých pokynů. Až se k vám zase ve zdraví vrátím, dá-li Bůh, přivedu s sebou toho, koho pokládám za hodného, aby vám předsedal. Jestliže se však skrze Boží prozřetelnost kvůli mým nemocem něco přihodí, přijměte a ustanovte opatem, kohokoli vám tito mí svědkové, kteří sedí vedle mě, Tibba a Eabba, a kněží Tatberht a Hathufrith a učitel Aluhfrith určí. A poslušnost, kterou jste slíbili Bohu i mně a dosud jste ji zachovali, dodržujte vůči němu, jak jsem vám přikázal.“ Plakali na kolenou s hlavou sehnutou k zemi a slíbili, že splní všechny jeho příkazy. Tváří k zemi se modlili a náš svatý biskup jim dal požehnání a svěřil je Pánu. Od té chvíle už jeho tvář nespátřili.

Kapitola LXV

Náš svatý biskup pak kráčel s přáním pokoje a požehnáním ode všech, jak předních mužů, tak poddaných z Northumbrie, došel do jižního království a našel tam všechny své opaty, jak se radují z jeho příchodu. Některým z nich po pořádku vyličil svoji poslední vůli, kterou jsme uvedli, a jako by před smrtí dostal prorockého ducha, každému z nich jako svým dědicům rozdělával dědictví tak, jak uznal za vhodné; buď podpořil živobytí svých mnichů pozemky, nebo potěšil jejich srdce penězi. Potom přišli do jeho kláštera, který se rozkládá v Oundle, kde kdysi zasvětil kostel svatému apoštolu Ondřeji. Tam byl vzápětí stížen těžkou nemocí, takže pochopil, že konec jeho života je blízko. Několika slovy je napomenul, aby pamatovali na dobrá slova, která jim předtím řekl. Celý běh svého života, jak si ho pamatoval, vyprávěl knězi Tatberhtovi, svému příbuznému, jednou po cestě, když spolu jeli na koni, jako by předvídal svoji smrt. Navíc zaznamenal, jaké pozemky na různých místech dal opatům, nebo nařídil, aby jim byly dány, jako třeba klášter v Hexhamu, který měl do vlastnictví dostat kněz Acca, jenž se po Wilfridovi stal s Boží vůle biskupem, blahé paměti. Poté, co jim řekl pár slov, dal jim požehnání, jako Jákob požehnal svým synům, a pak v tichosti bez vzdychání a sténání na lůžku položil hlavu na polštář a odpočíval. Oni ve sboru ve dne v noci bez ustání pěli žalmy a jejich

⁵²⁹ Podobným poustevnickým životem žil např. svatý Cuthbert nebo svatý Guthlac.

⁵³⁰ Pravidla řeholního života.

⁵³¹ Ceolred, mercijský král (709-716), srov. COLGRAVE, B.: *The Life of Bishop Wilfrid...*, s. 185.

zpěv se mísil s pláčem, až došli k žalmu stému třetímu, ve kterém se říká: *Sešli ducha svého a budou stvořeni a obnovíš tvář země.*⁵³²

Tehdy náš svatý biskup vydechl naposled a všichni byli ohromeni, neboť v tu hodinu slyšeli šum, jako když přilétají ptáci, jak dosvědčí mraky svědků. Přijali opata, kterého biskup jmenoval a který z lásky k otci, našemu svatému biskupovi, konal mnoho dobrého. Rozhodl, že za něj každý den bude sloužit soukromě mši⁵³³ a každý čtvrtek, tedy den, kdy zemřel, slavit jako neděli; ve výroční den jeho smrti že po všechny dny svého života bude rozdělovat jednotlivé části desátků ze stád chudým ve svém lidu ke slávě Boží. Kromě toho dával Bohu i potřebným každý den almužnu jmenovitě za sebe a za duši svého biskupa.

Kapitola LXVI

Náš Pán lidem mocnými činy a zázraky dosvědčil, že svatý biskup, o němž věříme, že byl velký muž a věrný služebník, je u něho mezi jeho svatými. Jednoho dne se opati sešli ze všech stran; jednům bylo dovoleno vézt svaté biskupovo tělo na voze, jiným, kteří o to žádali, zase svaté tělo omýt a pečlivě je odít do slavnostního, jak se slušelo. Tu jeden z opatů, jménem Bacula, rozprostřel na zem svůj plášť a bratři na něj svaté tělo položili, vlastníma rukama je omyli a oblékli do církevních rouch. Nesli je k určenému místu a s bázní Boží zpívali hymny a kantika. Nad klášterem zase slyšeli hluk, jako když se slétají ptáci, a hned zase sladký šum křídel, jako když odlétají do nebe. Moudří lidé, kteří tam byli, řekli, že najisto vědí, že spolu s Michaelem přišly chóry andělů a odnesly duši svatého biskupa do ráje. Potom postavili venku stan a svaté tělo umyli a vodu z lázně vylili na zem na stejném místě. Obyvatelé kláštera tam později vztyčili dřevěný kříž. Na tom místě Bůh konal mnoho zázraků. Pak naši bratři zabalili svaté tělo do lněných pláten, položili je na vůz a za zpěvu žalmů se vydali na cestu, až došli do kláštera v Riponu. Brzy jim vyšla vstříc celá komunita se svatými relikviemi. Nebyl skoro nikdo, kdo by neplakal a nenaříkal. Za jasného a hlasitého zpěvu hymnů a kantik vnesli tělo svatého muže dovnitř a s poctami je uložili do baziliky, kterou náš svatý biskup kdysi postavil a zasvětil ke cti svatého apoštola Petra. Stalo se to v sedmdesátém šestém roce Wilfridova života. Kdo by mohl spočítat, kolik biskupů, kněží a jáhnů za těch čtyřicet šest let svého episkopátu stačil vysvětit a kolik kostelů posvětil? Jeho chvála trvá na věky.

⁵³² Ž 104, 30, Vulg. Psa 103, 30.

⁵³³ V Du Cangeově slovníku odkaz na toto místo vity: *Missa singularis Eadem quæ privata, seu specialis, de qua mox. Edius Stephanus in S. Wilfrido cap. 61.*

Podle příkazu našeho svatého biskupa obklopili opati váženého dědice, kněze Tatberhta, a přivedli ho. A tento opat dal chlapci, který mu sloužil, plátno,⁵³⁴ složené a trochu zašpiněné od nohou chrámových služebníků, a rozkázal mu, aby je odnesl abatyši našeho biskupa, jménem Cynithrith, aby si ho nechala tak, jak je, dokud se k ní opat, dá-li Bůh, opět nevrátí. Ona byla nejdříve poslušná opatova příkazu, ale pak plátno dala vyprat. Zasllechla to jedna chromá, chudá sestra, která měla po mnoho let uschlou, ochrnutou ruku, jako zedník v evangeliu.⁵³⁵ Přistoupila k abatyši a na kolenou ji takto prosila: „Ve jménu Pána Ježíše Krista a pro duši svatého biskupa, dovol mi umýt si chromé údy v té lázni. Pevně věřím, že si tam, kde se s vodou smíchal svatý pot, mohu uzdravit tuto pokřivenou ruku a po dlouhou dobu ochrnutou paži, bude-li to tak Bůh chtít.“ Zbožná abatyše se ji bála odmítnout, ale protože sestra měla pevnou víru, dala jí dovolení. Ta si hned do teplé vody s louhem⁵³⁶ pomocí jedné ruky namočila druhou, kterou měla bez citu, dotkla se plátna, třela si o ně pahýl ruky a tak si jej umyla. A potom – co bych to prodlužoval? – prsty se jí narovnaly, ruka oživila a paže jí zesílila. Dotykem plátna se skrze víru uzdravila, jako v evangeliu žena jménem Moerisa byla uzdravena z krvotoku, když se dotkla třásní Ježíšova pláště.⁵³⁷ Obě dvě děkovaly Pánu a chválily ho skrze jeho zázračné skutky.

Kapitola LXVII

Jindy zase Pán, jak to má ve zvyku, předvedl lidem svého světce, našeho biskupa, jako zvlášť hodného chvály. Nějací vyhnanci urozeného původu totiž s vojskem plenili kvůli křivdě, které se jim dostalo, zmíněný klášter v Oundle,⁵³⁸ kde náš biskup odešel ke svým otcům. Celý jej spálili, až na jeden dům, v němž náš svatý otec zemřel. Také tento dům se hořícím dřevem a pochodněmi usilovně snažili zapálit, ač neměli důvod. Proti přirozenosti se oheň, který zapalovali, zhášel, jako by jejich pochodně od slaměné střechy vlhly. Potom jeden z nich odvážně vešel dovnitř, protože si myslel, že uvnitř snáze zapálí suchou trávu, a uviděl, jak tam stojí mladík v bílém rouchu a v ruce drží zlatý kříž. Jak ho spatřil, byl ohromen a celý bez sebe vyšel ven a řekl: „Pojďme odsud. Hle! Tento dům chrání anděl Páně.“ A odešli odtud.

Jindy zase, což potvrdilo mnoho svědků, mohutná trnitá ohrada, kterou byl celý klášter obehnán, začala hořet. Oheň ji pohltit z jedné strany až k místu, kde byl na místě lázně, jak jsme řekli, vztyčen dřevěný kříž. Na místě, kde stál, se hltavý oheň z ničeho nic rozplynul. Oheň však hořel i z druhé strany kláštera a zdálky se rychle hořícím trnitým plotem šířil až k rohu

⁵³⁴ *sindon* – plátno, do nějž bylo po ukřižování zavínuto Ježíšovo tělo, srov. Mt 27, 59.

⁵³⁵ Srov. L 6, 6-11.

⁵³⁶ *lexiva* – *DMLBS* (*lixivia*).

⁵³⁷ Srov. Mk 5, 25-34.

⁵³⁸ Lat. *Undolum*.

onoho domu a tam skomíral, až zhasl; to tedy byla jediná část plotu, která neshořela. Zlovolní lidé, o kterých jsme mluvili, zahynuli trestem Božím. Ti nejurozenějšího původu spolu se svými vojáky po jisté době oslepli za bílého dne. Nic neviděli a nepřátelé je nečekaně ze všech stran obklíčili, krátce nato porazili a zabili. Pár jejich druhů vyvázlo, protože je uchránilo znamení kříže. Takovým zázrakem potrestal Wilfrid, Boží svatý, pomocí modlitby křivdy jemu způsobené.

Kapitola LXVIII

Znamení kruhu

Poté, co náš svatý biskup odešel k Pánu, jeho opati a jejich podřízení, obávající se úkladů starých nepřátel, řekli: „Dokud žil nejlepší vůdce našich životů, vydrželi jsme časté zkoušky od králů a vládců Británie. Tomu všemu dokázal náš biskup za pomoci mnoha přátel vždy dát dobrý konec svou svatostí a moudrostí. Nyní musíme plně a dokonale věřit, že náš přimlouvec byl připodobněn skrze znamení svatého kříže Božím apoštolům Petru a Ondřejovi, které velmi miloval a zasvětil jim celou svou bytost i své podřízené, a že se nyní před Boží tváří za nás bez přestání přimlouvá a nás ochraňuje.“ A brzy se objevilo na nebi znamení této důvěry, neboť ve výroční den našeho svatého biskupa naši biskupové a jejich opati shromáždění ze všech stran, z východu i ze západu, ze severu i z jihu, se sešli ke slavnostnímu dni a slavili vigilii v kostele, kde odpočívají údy našeho svatého biskupa.

Některým poněkud slaboduchým bratřím, stojícím v tu dobu venku, se ukázalo na nebi znamení, o kterém však až do rána nikomu neřekli. Ti, co o tom druhý den slyšeli, to těžce nesli a šuškali si, že zjevení se jim neukázalo kvůli jejich hříchům. Brzy však přišla útěcha a ulehčení v otázce jejich cti, neboť když za večerních červánků skončilo slavnostní shromáždění a hostina a opati se šli s veškerým doprovodem pomodlit kompletář, uviděli náhle na nebi pozoruhodné znamení, jakýsi bílý kruh obklopující celý klášter, podobně jako ve dne duha, ale bez rozličných barev. Počátek tohoto bílého kruhu byl v průčelí naší baziliky svatého Petra, v místech, kde odpočívají ostatky našeho biskupa. Oblouk směřoval na jih a obcházel ze široka pravou část kláštera a poté dosáhl až k severu. Nakonec pokračoval na jihovýchod a na opačné straně večerního nebe se uzavřel. Klaněli jsme se a chválili Boha podivuhodného v jeho svatých⁵³⁹ a jasně jsme chápali, že postavil hradbu své Božské pomoci kolem vinice Páně⁵⁴⁰ tak, jak to nám bázlivým zjevně potvrdila tato událost. Neboť ve všech královstvích po obou stranách řeky

⁵³⁹ Srov. Psa 67, 36.

⁵⁴⁰ Srov. Mt 20.

Humber náš život plynul pod vedením vybraných opatů,⁵⁴¹ a když to bratři viděli, seběhli se, jako když někdo napíná luk a střílí šípy stejným směrem. A my *budeme oslaveni ve jménu Páně*.⁵⁴²

⁵⁴¹ *sub abbatibus electis* – domnívám se, že jde o opaty vybrané biskupem Wilfridem za jeho nástupce.

⁵⁴² Srov. Ž 20, 6, Vulg. Psa 19, 6.

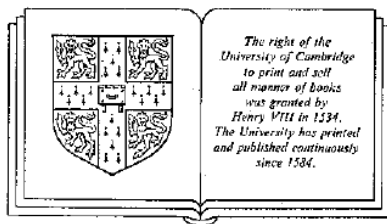
Latinský text *Vita Wilfridi*

Oskenováno z edice: EDDIUS STEPHANUS: *Vita sancti Wilfridi*. In COLGRAVE, B. (ed.): *The Life of Bishop Wilfrid by Eddius Stephanus*. Cambridge: Cambridge University Press, 1985 (2. vydání).

THE LIFE OF BISHOP WILFRID BY EDDIUS STEPHANUS

TEXT, TRANSLATION AND NOTES BY
BERTRAM COLGRAVE
formerly Reader in English, University of Durham

Aeololius & Stephanus

CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS
CAMBRIDGE
LONDON NEW YORK NEW ROCHELLE
MELBOURNE SYDNEY

CHAPTER I

*Explicit praefatio Stephani presbiteri. Incipit de
nauitate et prodigio sancti Wilfrithi episcopi*¹

Igitur² beati Wilfrithi pontificis, Deo adiuuante et sanctis meritis eius, vitam scribere exordiar, quem Dominus secundum egregii doctoris verba³ et⁴ praesciuit et praedestinavit et vocavit, iustificavit et glorificavit*. De utero enim matris suae valde religiosae ita eum sanctificatum a Deo prodigium demonstravit, sicut Hieremias audivit a Domino dicente: *Priusquam te formarem in utero, novi te; et antequam exires de vulva sanctificavi te; prophetamque in genibus posui te*. Nam cum mater eius dolore parturientis fatigata in domo sua iaceret et mulieres circa se mansissent, viderunt viri foris stantes domum illam extemplo quasi ardentem et flammam usque ad caelum elevatam; omnes undique concito cursu pavidi⁵ advennerunt, flammam minuere aquis hominesque de incendio eripere cupientes. Quibus mulieres de domo obviaverunt dicentes: "Sustinete, stabiliiter expectantes; ecce modo infans huic natus est mundo." Illi vero stupefacti, videntes magnalia Dei, sicut Moyses in rubo vidit flammam sonantem nihilque consumentem, agnoverunt. Nos autem fratres, frequenter legitimus spiritum sanctum in igne apparuisse, quia *Deus ignis est, consumensque peccatores et illuminans iustos*; quod lumen non sub modico sed super⁶ candelabrum Dominus poni iussit. Et hoc per beatum pontificem nostrum⁷ omnibus paene Britanniae ecclesis palam effulsit, sicut praesagia⁸ futurorum prodiderunt et rei eventus postmodum probavit.

CHAPTER II

*Explicit primum miraculum. Incipit⁹ de eo, quod
in pueritia Deum elegerit*

Cum ergo puerilis aetatis esset, parentibus obocediens, omnibus carus, pulchre aspectu, bonae indolis, mitis, modestus, stabilis, nihil inane more puerorum cupiens¹⁰, sed secundum apostolum Iacobum

¹ De nauitate sancti Wilfridi et prodigio C. ² The capital letter is missing here in F, also at the beginning of over twenty other chapters. ³ sententiam C. ⁴ omittit C. ⁵ pavide C. ⁶ supra F. ⁷ Wilfridum episcopum, for po. no. C. ⁸ praesagi C. ⁹ Expl. . . . Incipit omittit C. ¹⁰ cupiens after inane C.

* Rom. 8. 29, 30. † Jerem. 1. 5. ‡ Heb. 12. 29.

[PRAEFATIO]

IN nomine domini nostri Christi Iesu. Incipit de humili excusatione Stephani presbiteri scribentis de vita sancti Wilfrithi Deo digni episcopi¹.

Praeceptorum vestrorum magnitudine, O venerabiles domini Acca episcopus et Tatbrehtus² abbas, totiusque³ familiae arbitrio⁴ superatus, utinam ut tam effectu parere valeam quam voto. Est enim et hoc opus arduum et meae intelligentiae et eloquentiae facultas exigua; quae tamen, etsi ministerium⁵ minime expletet inunctum, certe debitum oboedientiae exsolvit obsequium. Maximum enim indicium erga vos meae reverentiae est imperis vestris⁶ amplius me impedire voluisse quam possim. Quod si dignum aliquid vestrae electioni confecerim⁷, id erit profecto divini muneris, quia nec dubitatur ipsorum fide perficendum quorum est adhortatione susceptum. Quisnam erit qui⁸ non intellegat vestris orationibus praesumptum esse, quod etiam per me creditis implendum⁹? Etenim ingens mihi¹⁰ lucrum est atque utilitas hoc ipsum, quod beatae memoriae Wilfrithi¹¹ episcopi recordor. Est siquidem perfecta via ad virtutem illam scire, quis fuerit. Ideo, ut breviter dicam, omnia quae de eo sermo referentium¹² iactavit, credite et minima vos estimare de maximis audisse, quia non ambigo nec eos potuisse omnia cognoscere. Obsecro itaque eos qui lecturi sunt, ut fidem dicitis adhibeam¹³, relinquentes antiqui hostis millenos invidiae stimulos et recolentes, quod eloquentia pertonabat. Semper enim in propatulo fortitudo emulos habet: *seruuntque summos fulgora montes*.

Neque enim me quicquam audaci temeritate, nisi quod compertum et probatum a fidelibus sit, scripsisse arbitror; alioquin tacere quam falsa dicere maluissent¹⁴. Coeptum orationibus vestris nos iter carparamus.

¹ Preface from F. C. has only De humili excusatione scribentis and in addition in a later hand (possibly that of Sir R. Cotton) per Heddium Stephanum Monachum Cantuar. Ar^o 770. ² Tatbrechtus C. ³ et tenus C. ⁴ ambitu C. ⁵ ministerium F. ⁶ omittit F. ⁷ conficere C. and F. ⁸ Quis namque C. ⁹ implendum C. see Introduction. ¹⁰ michi C. see Introduction. ¹¹ Wilfridi and so throughout C. (except that occasionally V is interchanged for W). ¹² reverentium F.

* V. Cudbercti prol.

† V. Cudbercti prol.

*velox ad audiendum, tardus ad loquendum*¹, omnibus in domum patris sui venientibus humiliter aut regalibus sociis aut servis eorum semper edocte ministravit ut¹ secundum prophetam *omnes Dei docibiles essent*². Postremo tamen quarto decimo anno in corde suo cogitabat paterna rura deserere, iura³ caelestia quaerere. Privigna enim sibi, matre sua mortua, molesta et inimitis⁴ erat; tamen arma et equos vestimenta⁵que sibi et pueris⁶ eius adeptus est, in quibus ante⁶ regalibus conspectibus⁷ apte stare posset. Cumque benedixisset eum pater eius, sicut Isaac Iacob et Iacob filios suos, ut crescerent in multa milia populorum, pergens itinere suo, usquedum inveniret reginam⁸ Oswiu, nomine Eanfled, et per nobiles viros, quibus ante in domo patris sui ministrabat⁹, laudatus praesentatusque est reginae. Statim, Deo adiuvante, *invenit gratiam in conspectu illius*¹⁰. Erat enim decorus aspectu et acutissimi ingenii, et concessit¹⁰ ei quod petierat, ut sub illius¹¹ consilio et munimine Deo serviret. Tunc quidam nobilis eo tempore ex sodalibus regis, valde sibi amabilis et fidelis, nomine Cudda, proponens¹² secularia desideria contempnere propter infirmitatem paralysin, coenobialemque vitam sub regulari disciplina in Lindisfarne insula¹³ arripere maluit; cui regina supradicta puerum nuper ad se venientem diligenter commendavit, ut sibi ministraret et Deo serviret. Iam enim ille secundum praeceptum reginae, accepta diligenti ministracione, domino suo et omnibus senioribus in monasterio quasi filius et coetaneis quasi frater statim in amore factus est, pro eo quod omnem regularem vitam cum intimo cordis amore in humilitate et obedientia adimplere nitebatur et omnem psalmodum seriem memoratiter¹⁴ et aliquantos libros didicit. Adhuc enim laicus capite, corde vero a vitis circumcisus, Deo serviebat et partem cum Samuele¹⁵ Heli sacerdoti ministrante benedictionis accipere meruit.

¹ *omit* F ² sunt F ³ dona C ⁴ inmittis F ⁵ pueros F ⁶ *omit* C
⁷ *omit* F ⁸ (*inseri* regis C) regina F ⁹ *insert* que C ¹⁰ concedit C
¹¹ suo C ¹² pro nomen C ¹³ Lindisfarne (*omit* insula) C
¹⁴ memoratiter C ¹⁵ Samuēle C

* James I. 19.

† John 6. 45.

‡ Esth. 2. 9.

CHAPTER III

De eo, quod amaverit sancti Petri apostolorum principis¹ limina videre

Deinde post circulum annorum, suggerente spiritu sancto, appellare et videre sedem apostoli Petri et apostolorum principis, adhuc inatritam viam genti nostrae temptare in cor adolescentis² supradicti ascendit et³ ab ea omnem nodum maculae solvendum sibi credens et beatitudinem benedictionis accipiendam. Hunc talem sensum domino suo enotuit; qui statim, ut erat sapiens, suggestum a Deo esse cognoscens, consensum dedit filio carissimo omnis boni caput accipere. Tunc autem cum consilio patris sui Eanfled regina⁴ ad suum proprium propinquum Erconberthum regem Cantuariorum per nuntios diligenter commendatum⁵ honorifice emisit⁶, ut tamdiu esset cum eo, usque dum fideles socios itineris ad apostolicam sedem tendentes inveniret. Rex vero venientem servum Dei ad se videns, iuxta consuetudinem suam in orationibus et ieiuniis, in lectione et vigiliis semper occupatum, nutritive diligebat. Psalmos namque, quos prius secundum Hieronymi emendationem legerat, more Romanorum iuxta quintam editionem memorialiter transmitit⁷. Anni vertente quoque die, rex secundum petitionem reginae languenti taedio ducem nobilem et admirabilis ingenii quemdam nomine Biscop Baducing inveniens ad sedem apostolicam properantem, ut in suo comitatu esset, adquisivit. Pergens⁸ igitur servus Dei cum benedictione parentum suorum ad peregrinationem sicut Iacob, benedictio⁹ quae ei¹⁰ demum in bonum contigit. Omnibus affabilis, mente sagax¹¹, corpore strenuus, pedibus velox, habilis¹² ad omne opus bonum, tristia ora numquam contraxit¹³; alacer et gaudens navigio secunde¹⁴ Lugdunam¹⁵ Galliae civitatem pervenit; ibique cum suis sociis aliquod spatium mansit, discedente ab eo austeriae mentis duce, sicut a Paulo Barnabas propter Iohannem recessit, qui cognominabatur Marcus.

¹ apostoli C ² adulescentis F ³ *omit* C ⁴ ac Eanfledae regine C ⁵ emendatum F ⁶ commendatus et honorifice emissus est C ⁷ memorialiter transmitavit C ⁸ Perrexit C ⁹ *omit* C ¹⁰ eis peregrinantibus C ¹¹ sagax F ¹² stabilis F ¹³ *omit* F ¹⁴ *glossed* id est prospere in C ¹⁵ Lugduno C

CHAPTER IV

De eo, quod Dalfinus episcopus sanctum Wilfrithum benigne acceperat

Benedictus Deus qui servos suos defendit et protegit et per bonorum auxilia adiuvat! Nam in¹ supradicta civitate sanctae memoriae Dalfinus archiepiscopus erat, qui super servum Dei mitissimum Wilfrithum posuit oculos suos in bonum et benigne cum sociis² hospitio susceperat, videns in facie serena, quod benedictam mentem³ gerebat. Ideoque omnia illis necessaria, quasi proprii sui essent, abundare⁴ fecit et sibi illum in adoptivum filium eligere voluit dicens ad eum: "Si manseris mecum fidei aliter, dabo tibi bonam partem Galliarum ad regendam in saeculum virginemque filiam fratris mei⁵ in uxorem et te ipsum adoptivum filium habebis⁶ et tu me patrem, in omnibus fideliter adiuveris." Et respondens sanctus Wilfrithus servus Dei sapienter, sicut erat edoctus, dixit: "Sunt vota mea Domino, quae reddam, relinquens ut Abraham⁷ cognationem et domum patris mei, ut visitem sedem apostolicam et ecclesiasticam disciplinae regulas didicerim in augmentum gentis nostrae ad servandum Deo, desiderans a Deo accipere⁸ quod diligentius se promissit, dicens: *Qui reliquerit patrem aut matrem et reliqua, centuplum accipiet et vitam aeternam possidebit**. Iam enim vita comite, Deo adiuvente, si vixero, iterum revertens videbo faciem tuam." Haec et alia audiens sanctus episcopus, veraciter servum Dei esse et a Spiritu sancto imbutum intellexit; praeparans sibi necessaria, in pace Christi secundum voluntatem eius cum ducibus et opibus⁹ ad sedem apostolicam emisit.

CHAPTER V

De eo, quod ad sanctum Petrum apostolum benedictae pervenit

Servus igitur Dei Wilfrithus ad sedem olim optatam apostoli Petri et principis apostolorum gaudens et gratulans cum sociis suis prospere pervenit. Sicut doctor gentium excellentissimus pergens Hiero-
¹ omit F ² insert suis C ³ benedicta mente F ⁴ habundare C
⁵ after uxorem in F ⁶ habeo C ⁷ Abraham F ⁸ recipere C
⁹ operibus F

* Matth. 19. 29.

solimam ad discipulos Domini *ne forte in vacuum curreret aut¹ accurrisset**; ita et iste humillimus gentis nostrae igniculus, excitante Deo a *fratribus terrae audire sapientiam*† praesulum mundi Romam venit et in oratorio sancto Andreae apostolo dedicato ante altare, supra cuius summitatem IIII euangelia posita erant, humiliter genuflectens, adiuravit in nomine Domini Dei apostolum², pro quo passus est, ut pro sua intercessione Dominus ei legendi ingenium et docendi in genitibus eloquentiam euangeliorum concedisset. Et sic factum est, ut multorum testimonio comprobatur. Nam per multos menses loca sanctorum omni die ad orationem circumiens, invenit doctorem, sibi amicum per Deum et apostolum fidelem factum, nomine Bonifacium archidiaconem³ unum ex consiliariis sapientissimum; a quo quattuor euangelia Christi perfecte didicit et paschalem rationem, quam scismatici Britanniae et Hiberniae non cognoverunt et alias multas ecclesiasticae disciplinae regulas Bonifacius archidiaconus quasi proprio⁴ filio suo diligenter dictavit⁵. Nam postremo praesentavit eum papae beatae memoriae et omnem causam itineris adolescentuli servi Dei mirabiliter ostendit; qui ponens manum suam benedictam super caput eius, cum oratione benedixit eum. Ille vero servus Dei cum reliquiarum sanctorum quas illic invenit auxilio in pace Christi profecturus, iterum ad patrem suum archiepiscopum Lugdunae⁶ Galliae civitatis commode pervenit.

CHAPTER VI

De eo, quod a Dalfino episcopo tonsurae Petri apostoli formam accepit⁷ et de martino eiusdem Dalfini

Invento igitur Dalfino archiepiscopo sospite et sano, gratulabundus filius⁸ ad patrem ingreditur et per ordinem servus Dei Wilfrithus beatitudinem ei itineris sui omnem narravit. Et episcopus gratias agebat Deo, quod filium suum incolumem pergentem et iterum revertentem⁹ Dominus custodivit. Nam et¹⁰ per tres annos simul cum eo mansit et a doctoribus valde eruditus multa didicit; et¹¹ amor magis

¹ omit cur. aut C ² apostolorum F ³ Bonifatium archidiaconum C
⁴ propria F ⁵ insert Et F ⁶ Lugduno C ⁷ accepit F. Rest of sentence omitted C ⁸ omit C ⁹ reverentem F ¹⁰ omit C ¹¹ omit F

* Cf. Gal. 2. 1, 2.

† Matth. 12. 42.

ac magis crescebat inter eos. Nam¹ servus Dei Wilfrithus desiderio concupiscens tonsurae Petri apostoli *formulam in modum coronae spinetae caput Christi cingentis*², a sancto Dalmino archiepiscopo libenter suscepit. Manus² sanctas super caput eius ponens, cogitabat in corde suo illum habere post se heredem, si sic Deus voluisset, aliquid autem³ melius genti nostrae Deo providente. Nam illo tempore malivola regina nomine Balduild⁴ ecclesiam Dei persecuta est; sicut olim⁵ pessima⁶ regina Iezabel⁷, quae prophetas Dei occidit, ita ista, exceptis sacerdotibus ac diaconibus, novem episcopos occidere iussit, ex quibus unus est iste Dalminus episcopus, quem duces malignissime ad se venire iusserunt. Ille vero intrepida mente, scitens quid esset sibi futurum, ad agonis locum pervenit; simulque cum eo sanctus Wilfrithus servus Dei, episcopo tamen prohibente⁸, gaudens dixit: "Nil melius est nobis, quam pater et filius simul mori et esse cum Christo." Iam enim sanctus episcopus martyrio coronatus est. At vero cum sanctus Wilfrithus spoliatus et paratus ad palmam martyrii intrepidus staret, duces interrogaverunt, dicentes: "Quis est iste juvenis formosus, qui se praeparat ad mortem?" Diciturque est illis: "Transmarinus de Anglorum gente ex Britannia⁹." Iterumque dixerunt: "Parcite illi et nolite tangere eum." Ecce iam sanctus Wilfrithus noster nunc¹⁰ confessor factus est, sicut Iohannes apostolus et evangelista in dolio oleo fervente illaesus sedebat et venenum mortiferum bibebat et nihil ei nocuit. De quo et Iacobo Apostolo fratre eius Iesus dixit: "*Vos potestis calicem bibere, quem ego bibiturus sum*"¹¹ et cetera.

CHAPTER VII

De eo, quod invitatus est ab Alhfritho¹¹ rege¹²

Tunc eo tempore sanctus Wilfrithus confessor, patre suo episcopo honorifice sepulto, cum multiplici benedictione et reliquiarum sanctorum auxilio navem ascendens, flante vento secundum desiderium nautarum, ad regionem suam prospere in portum salutis pervenerunt. Audiens autem Alchfrithus¹³, qui cum Oswiu¹⁴ patre suo regnabat, talem servum Dei cum suis sociis de apostolica sede

¹ Etienim C. ² insert suas C. ³ aliquid enim C. ⁴ Bruncechild C. ⁵ omi C. ⁶ impiissima C. ⁷ Gezabel F. ⁸ insert qui C. ⁹ Britannia C. ¹⁰ omi C. ¹¹ Alchfritho C. ¹² omi rege C. ¹³ Balhfridus C. ¹⁴ Osui C.

* V. Cudberti c. 12. † Matth. 20. 22.

venisse et verum pascha praedicantem et sancti Petri apostoli ecclesiae disciplinam multiplicem didicisse, quam maxime rex diligebat, suadente sibi fideli amico Coenowalcho¹ Occidentalium Saxonum rege; et ideo ad se venire iussit. Veniens ergo sanctus Wilfrithus ad regem invitantem se², pacifice salutavit eum, dicens: "Iesus Christus, filius Dei, praecipit discipulis suis et principi eorum Petro apostolo: *Domum in quamcumque intraveritis, dicitur: Pax huic domui*"³. Huius pacis fundamenta primum inter corpus et animam in nobis ponere debemus, ut doctor gentium praedicavit, dicens: *Pax Christi exaltet in cordibus vestris*⁴. Deinde inter nos et proximos pacem habere Iesus Christus praecipit, dicens: *Habete sal in vobis et pacem habete inter vos*⁵. Postquam autem finivit⁴ praedicationis verba, humiliter rex prosternens se ante pedes suscepit verba⁵ servi Dei electi et petivit ab eo benedictionem; videbatur enim ei, quasi angelus Dei loqueretur. Deinde benedixit eum, et mutuo loqui coeperunt. Interrogavit⁶ eum prudenter, sicut erat sapiens, de disciplina diversa Romanae ecclesiae et⁷ institutionis⁸. Ille vero, ut erat edoctus, sermone perspicuo scienter in omnibus respondit. Postea rex aditavit eum per Dominum et per sanctum Petrum apostolum, ut esset cum eo, ut⁹ sibi et omni populo, organo spiritali de¹⁰ se canente, verbum Dei praedicaret. Ille vero intellegens amorem regis in eum, consensit ei esse cum eo. Tunc autem¹¹ mirifice anima utriusque in alterum conglutinata est, sicut animam David et Ionothae inter¹² alterutrum compaginatum legitimus.

CHAPTER VIII

De eo, quod dedit ei Alhfrithus¹³ coenobium Inhyrpis¹⁴

Deinde postquam de die in diem inter eos augebatur amor¹⁵, Alchfrithus¹⁶ dedit primum sancto Wilfritho confessori terram decem¹⁷ tributarium Actstanforda et post paululum coenobium Inhyrpis¹⁸ cum terra xxx mansionum pro animae suae remedio concessit ei, et abbas ordinatus est. Iam autem¹⁹, sicut ei saeculi huius lata ianua per Dominum aperiatur et per sanctum Petrum apostolum, ita large

¹ Coenualcho C. ² insert et F. ³ exultat C. ⁴ finit C. ⁵ omi s.v. F. ⁶ interrogans C. ⁷ omi et C. ⁸ constitutionis C. ⁹ et C. ¹⁰ omi de C. ¹¹ enim C. ¹² in C. ¹³ Alchfridus C. ¹⁴ Inhyrpis C. ¹⁵ amor aug. C. ¹⁶ Alhfridus C. ¹⁷ x C. ¹⁸ Inupis C. ¹⁹ enim C.

* Matth. 10. 12. † Col. 3. 15. ‡ Mark 9. 49.

crecebat ei porta aperta elemosinarum¹ pro Domino in pauperes, pupillos ac viduas omnique languore infirmitatis colligatos, ostendens perspicue, quid animo gerebat in paupertate. Ecce iam fratres, videte et ammiramini, quam magnum bonum Deus regi concessit² qui *invenit bonam margaritam et statim sine mora comparavit eam*³. Non solum autem Alchfrithus³ rex sanctum Wilfrithum abbatem diligebat, sed omnis populus, nobiles et ignobiles, eum habebant quasi prophetam Dei, ut erat.

CHAPTER IX

De eo, quod ab Aegilberhto episcopo presbiter ordinatus est

In illis autem diebus veniens Aegilberchtus⁴ episcopus transmarinus ad regem Oswiu et ad⁵ Alchfrithum⁶, filium eius, visitavit eos, indicavitque ei Alchfrithus⁷ rex de sancto Wilfritho abbate ab apostolica sede veniente⁸, sicut illi nuntiatum est ab his, qui eum⁹ noverant, dicentes¹⁰ virum¹¹ esse humilem et quietum, in teinuis et orationibus occupatum, benignum, sobrium, modestum, misericordem, plenum auctoritatis¹² gratiae Dei, pudicum, prudentem, non vinolentum, docibilem et bene docentem, sermone puro et aperto. "Ideoque rogo te ut imponas¹³ super eum presbiterii gradum, et sit¹⁴ mihi comes individuus." Episcopus autem respondit ei prophethico spiritu: "Talis utique debet¹⁵ episcopus fieri," et eum secundum praeceptum regis Inhripi¹⁶ presbiterum ordinavit. Sicut autem¹⁷ David puer electus a Domino est et, per Samuellem¹⁸ unctus, dona prophetiae accipere post multas temptationes¹⁹ meruit; ita²⁰ sanctus Wilfrithus presbiter post multas benedictiones sanctorum Dei²¹ tam multiplices donationes coram Deo et hominibus, quam enumerare nullus potest, Deo concedente et in angustiis suis²² custodiente, accepit.

¹ elimoysinis C ² concessit C ³ Alchfridus C ⁴ Aegilberchtus C
⁵ omit C ⁶ Alchfridum C ⁷ Alchfrid C ⁸ venienti C ⁹ insert bene C
¹⁰ dicens C ¹¹ verum F ¹² insert et C ¹³ impones F ¹⁴ sic F
¹⁵ decet F ¹⁶ Inrypis C ¹⁷ enim C ¹⁸ Samuellem C ¹⁹ tribulationes C ²⁰ ita meruit et C ²¹ insert et C ²² omit C

* Cf. Matth. 13. 46.

CHAPTER X

De conflictu sancti¹ Wilfrithi presbiteri contra Colmanum² episcopum de ratione paschae³

Quodam tempore in diebus Colmani Eboracae civitatis episcopi metropolitani, regnantibus Oswiu et Alchfritho⁴ filio eius, abbates et presbiteri omnesque ecclesiasticae disciplinae gradus simul in unum convenientes⁵ in coenobio, quod Streuneshalgh⁶ dicitur, praesente sanctimoniali matre piissima Hilde, praesentibus quoque regibus et duobus Colmano et Aegilberhto⁷ episcopis, de paschali ratione conquirebant, quid esset rectissimum, utrum more Britonum⁸ et Scottorum omnisque aquilonalis partis a xiiii luna, dominica die veniente, [usque ad xxii pascha agendum, an melius sit ratione sedis apostolicae a xv luna]⁹ usque in¹⁰ xxi paschalem diem¹¹ dominicam celebrandam. Tempus datum est Colmano episcopo primum, ut dignum erat, audientibus cunctis, reddere rationem. Ille autem intrepida mente respondens dixit: "Patres nostri et antecessores eorum, manifeste spiritu sancto inspirati, ut erat Collumcillae¹², xiiii luna die dominica pascha celebrandum sanxerunt, exemplum tenentes Iohannis apostoli et evangelistae, qui *supra pectus Domini in coena recubuit*^{*} et amator Domini dicebatur; ille xiiii luna pascha celebravit, et nos, sicut discipuli eius Policarpus et alii, ea fiducia mutare. Nostrae partis detuli sententiam¹³, vos vestram dicite." Imperatum est ab Aegilberhto¹⁴ episcopo transmarino et Agathone¹⁵ presbitero suo¹⁶, sancto Wilfritho presbitero et abbati suaviloqua eloquentia in sua lingua Romanae ecclesiae et apostolicae sedis dare rationem. Ipse vero, humiliter ut erat, respondit dicens¹⁷: "Hanc quaestionem olim iam¹⁸ in Nicaea Bithyniae¹⁹ civitate patres nostri sanctissimi et sapientissimi trecenti decem et octo congregati in unum mirifice investigaverunt et statuerunt inter alia iudicia nono decimo anno circulum lunae in se revertentem, qui nunquam ostendit quod

¹ omit sancti C ² Colmannum C ³ and so throughout ⁴ omit d.r.p. C
⁵ Alchfrido C ⁶ conveniente F ⁷ quae Streuneshel C ⁸ Aegilberhto C
⁹ Britonum C ¹⁰ omit words in brackets F. *The figures xxi and xxii must have been transposed by scribal error in C. See note* ¹¹ omit C ¹² omit C
¹³ Collumcille C ¹⁴ sententia F ¹⁵ Aegilberro C ¹⁶ insert papa C
¹⁷ omit C suoque F ¹⁸ d.r. C ¹⁹ omit iam C ²⁰ Bithyniae C

* John 21. 20.

in¹ XIII luna pascha faciendum sit². Haec ratio disciplinae apostolicae sedis est³ et paene totius mundi, et sic dixerunt patres nostri post multa iudicia: "Homo qui unum ex his condempnaverit, anathema sit."⁴ Tunc Oswiu rex, tacente sancto Wilfritho presbitero, subridens interrogavit omnes, dicens: "Enuntiatis mihi, utrum maior est Columcellae⁴ an Petrus apostolus in regno coelorum?" Omnis synodus una voce et consensu respondit: "Hoc Dominus diuicavit qui dixit: *Tu es Petrus et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam et portae inferi non praevalent adversus eam. Et tibi dabo claves regni coelorum et quodcumque ligaveris super terram erit ligatum et in caelis.*"⁵ Et quodcumque ligaveris super terram erit solutum et in caelis."⁶ Iterum rex sapienter dixit: "Ille est hostiarius et clavicularius, contra quem conductionem controversiae non facio nec facientibus consentio et iudicis eius in vita mea in nullo contradicam."⁷ Colmanus vero episcopus audiens, quid esset faciendum, dum tonsuram et paschae rationem propter timorem patriae suae contempsit, ut scederet⁷ et alii⁸ meliori sedem suam occupandam relinqueret, et sic fecit.

CHAPTER XI

De electione Wilfrithi in episcopatum

Reges deinde consilium cum sapientibus suae gentis post spatium interunt, quem eligerent in sedem vacantem, qui voluisset sedis apostolicae disciplinam sibi facere et alios docere et esset dignus moribus et Deo acceptabilis et hominibus amabilis. Responderunt omnes uno consensu: "Neminem habemus meliorem et digniorem nostrae gentis quam Wilfrithum presbiterum et abbatem, quia⁹ in omnibus rebus sapientem agnovimus¹⁰ et talem esse, qualem Paulus apostolus ad Titum scribens docuit: *Oportet episcopum sine crimine esse, ut Dei dispensatore; non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non linguosum, non turpe lucrum sectantem; sed hospitalem, benignum, sobrium, iustum, sanctum, continentem amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem*¹¹, ut potens sit exhortari ad doctrinam et contradicentes revincere". Haec¹ omit q.i. F. ² sit after full stop F. ³ omit est F. ⁴ Columcellae C. ⁵ The quotation runs in C. "Tu es Petrus et cetera. Tibique trado claves regni coelorum et quemcumque usque erit solutus et in caelo." ⁶ contra- versiae et iudiciorum eius in vita mea non facio, nec facientibus consentio C. ⁷ recederet C. ⁸ alio F. ⁹ quem C. ¹⁰ cognovimus C. ¹¹ eam quam secundum Deum est doctrinam fidelem in sermone C.

* Matth. 16. 18, 19. † Titus 1. 7-9. Cf. 1 Tim. 3. 3.

omnia secundum apostoli iudicium iste habet, et ideo eum eligimus in perfecta aetate ad legem Dei docendam." Erat autem¹ ita homo ille electus, sicut Iohannes praecursor Domini et Ezechiel propheta, xxx annorum aetatis. Tunc quoque consenserunt reges et omnis populus huic electoni, et sancto Wilfritho presbitero omnis conventus in nomine Domini accipere gradum episcopalem praecepit. Ille autem primo abuens, non esse se dignum excusavit; postremo tamen oboediens factus est, notuitque² benedictionem Dei effugere. Qualem ergo illi tunc eum intellexerunt, talem et nos adhuc³ viventes novimus. *Fuit enim sermo eius purus et apertus, plenus gravitatis et honestatis, plenus suavitatis et gratiae, tractans de misterio legis, de doctrina fidei, de virtute continentiae, de disciplina iustitiae; unumquemque diversa ammonens exhortatione secundum morum qualitatem: videlicet ut praenosceret, quid, cui, quando vel quomodo proferret⁴. Prae caeteris et⁵ speciale officium erat, ut tetenis et orationibus et vigiliis incumberet, scripturas legens—memoriam autem⁶ miram in libris habuit—percurrens canones, exempla sanctorum imitatus, cum fratribus pacem implens, tenens quoque humilitatem⁷ et illam supereminenter omnibus domis caritatem, sine qua omnis virtus nihil est, curam pauperum gerens, esurientes pascentes, nudos vestiens, peregrinos suscipiens, captivos redimens, viduas ac pupillos tuens, ut mercedem vitae aeternae inter choros angelorum cum Domino nostro Iesu Christo accipere mereatur*.*

CHAPTER XII

De eo, quod in Gallia ordinatus sit

Locutus est autem sanctus Wilfrithus electus, dicens: "O domini venerabiles reges, omnibus modis nobis necessarium est provide considerate, quomodo cum electione vestra sine accusatione catholicorum virorum ad gradum episcopalem cum Dei adiutorio venire valeam. Sunt enim hic in Britannia⁸ multi episcopi quorum nullum meum est accusare, quamvis veraciter sciam quod⁹ quattuordecimanni sunt ut Brittones¹⁰ et Scotti; ab illis sunt ordinati, quos nec apostolica sedes in communionem recipit¹¹ neque eos qui scismaticis consensuerunt; et ideo in mea humilitate a vobis posco, ut me mitratis

¹ enim C. ² omit que C. ³ adth. et nos C. ⁴ propheteret F. ⁵ omit ei C. ⁶ enim C. ⁷ humilitate F. ⁸ Britannia C. ⁹ inseri aut C. ¹⁰ Brytones C. ¹¹ recepit C.

* V. Cudberti c. 30.

cum vestro praesidio trans mare ad Galliarum regionem, ubi catholici episcopi multi habentur, ut sine controversia apostolicae sedis, licet indignus, gradum episcopalem mercari accipere." Tale iam consilium bene regibus complacuit, praeparantes ei navem et auxilia hominum et pecuniae multitudinem, ita ut valde honorifice ad Galliae regionem perveniret¹. Ibi quoque statim conventio magna facta est non minus quam duodecim episcoporum catholicorum, e quibus unus erat Aegilberhtus² episcopus. Qui omnes³ eum propter fidem suam indicatam gratanter et honorifice coram omni populo publice ordinaverunt et in sella aurea sedentem more eorum sursum elevaverunt, portantes manibus soli episcopi intra oratorium⁴, nullo alio attingente, hymnos canticaque⁵ in choro canentes; sicque⁶ post spatium⁷ temporis ad sedem episcopalem Eboracae civitatis hunc emiserunt et praecerunt ei in nomine Domini in catholica fide permanere, sicut Paulus apostolus Timotheo filio suo custodire propositum suum praecipit, quod per manus impositionem⁸ eius accepit.

CHAPTER XIII

Quomodo Dominus pontificem nostrum de mare et de manu paganorum cum suis liberavit

Navigantibus quoque eis de Gallia Britannicum⁹ mare cum beatae memoriae Wilfritho episcopo, canentibus clericis et psallentibus laudem Dei pro celebrante in choro, in medio mari validissima tempestas exorta est, et venti contrarii, sicut discipulis Iesu in¹⁰ mare Galilleae¹¹ erant. Flante namque vento euroauro dure, albescentia undarum culmina in regionem¹² Australium Saxonum, quam non noverant, proiecerunt eos. Mare quoque navem et homines relinquentis, terras fugiens, litora¹³ detegens, et¹⁴ in abyssi matricem recessit. Gentiles autem cum ingenti exercitu venientes, navem¹⁵ arripere, praedam sibi pecuniae dividere, captivos subigatos dederunt, resistentesque gladio occidere incunctanter proposuerunt. Quibus sanctus pontifex¹⁶ noster copiosam pecuniam promittens, animas redimere cupiens leniter pacificeque loquebatur. Illi vero feroces et indurato corde cum Pharaone populum Dei dimittere nolentes et

¹ pervenire C. ² Aegilberchtus C. ³ omni omnes C. ⁴ inter oratoria C. ⁵ himnosque et cantica C. ⁶ omni C. ⁷ inserti namque C. ⁸ impositione C. ⁹ and F. ¹⁰ Britannicum C. ¹¹ omni F. ¹² Galilleae F. ¹³ regione F. ¹⁴ omni que C. ¹⁵ omni et C. ¹⁶ navim F. ¹⁷ praesul C.

dicentes superbe, sua esse omnia quasi propria, quae mare ad terras proiecit. Stans quoque princeps sacerdotum idolatriae coram paganis in tumulo excelso, sicut Balsam, maledicere populum Dei et suis magicis artibus manus eorum alligare nitebatur. Tunc vero unus ex sodalibus pontificis nostri lapidem ab omni populo Dei benedictum¹ more Davidico de funda emittens, fronte perforata² usque ad cerebrum magi exprobrantis illisit; quem, retrorsum examinato cadavere cadente, sicut Goliath in harenosis locis incerta praevenit. Ad bellum ergo se praeparantes pagani, aciem frustra in populum Dei direxerunt. Dominus enim pro paucis pugnavit; sicut iam Gedeon Domini iussu cum CCC viris³ bellatorum⁴ Madianitum CXX milia uno impetu occidit, ita et isti sodales sancti pontificis⁵ nostri bene armati, viriles animo, pauci numero—erant enim CXX viri in numero Mosaicae⁶ aetatis—inuito consilio et pacto, ut nullus ab alio in fugam terga verteret, sed aut mortem cum laude aut vitam cum triumpho, quod Deo utrumque facile est, habere mererentur⁷. Igitur sanctus Wilfrithus episcopus cum clero suo, flexis poplitibus genuum et iterum elevatis manibus ad coelum, Domini auxilium perpetravit⁸. Sicut enim Moyses, Hur et Aaron sustentantibus manus⁹ eius, Iesu Nave cum populo Dei adversum Amalech pugnantem, frequenter Domini protectionem implorans triumphavit, ita et hic isti pauci christiani feroces et indomitos paganos tribus vicibus in fugam versos strage non modica obruerunt, quinque tantum viris, quod mirum dictu¹⁰ est, ex sua parte occisis, orante sacerdote magno ad Dominum Deum suum, qui statim iussit ante horam plenam, priusquam conserat, mare venire. Praeparantibus autem paganis cum rege veniente totis viribus ad quartum proelium, tunc mare redundans fluctibus tota litora implevit, elevataque¹¹ nave¹², cimba processit in altum. Glorioso autem a Deo honorificati, gratias ei agentes, vento flante ab affrico, prospere in portum Sandwicae¹³ salutis¹⁴ pervenerunt.

¹ benedicto C. and F. ² fronti perforatae C. ³ viros F. ⁴ bellatoribus C. ⁵ praesulis C. ⁶ moysaicae C. ⁷ mererant ⁸ perpetravit F. vel imperpetravit C. ⁹ manibus F. ¹⁰ dictum C. ¹¹ omni que F. ¹² omni C. ¹³ Sandwic C. ¹⁴ omni salutis inserti atque suaviter C.

CHAPTER XIV

*De eo, quod interim ordinatus est
Ceadda in sedem eius*¹

Quodam igitur tempore, adhuc sancto Wilfritho episcopo trans mare non veniente, Oswi² rex, male suadente invidia, hostis antiqui instinctu alium praerripere inordinate sedem suam edoctus sensit ab his, qui quartadecimanam³ partem contra apostolicae sedis regulam sibi elegerunt; ordinantes servum Dei religiosissimum et admirabilem doctorem, de Hibernia insula venientem, nomine Ceadda⁴, adhuc eo ignorante, in sedem episcopalem Eboracae⁵ civitatis indocte contra canones constituerunt. Veniente vero sancto Wilfritho episcopo, res, ut erat male acta, non latuit; revertens quippe ad sedem coenobialem abbatis, humiliter Inhripsis III amis resedit, nisi quod frequenter a Wilfario rege Merciorum ad officia diversa episcopalia in regione sua cum vera dilectione invitatus est. Suscitavit enim Dominus sibi regem hunc mitissimum, qui inter alia bona in diversis locis multa spatia terrarum pro animae suae remedio episcopo nostro⁶ concessit, in quibus mox monasteria servorum Dei constituit. Egberhtus⁷ quoque rex Cantuariorum⁸ religiosus pontificem nostrum ad se accessit, et illic presbiteros multos, ex quibus unus erat Putta, qui postea episcopatum accepit, et non paucos diacones ordinavit. Deusedit enim episcopus post Honorium⁹ archiepiscopum episcopalia officia per plura spatia agens, cum cantoribus¹¹ Aedde et Eoman¹² et caementariis omnique paene artis institutoribus¹³ regionem suam rediens, cum regula sancti¹⁴ Benedicti instituta ecclesiarum Dei¹⁵ bene meliorabat¹⁶. Tunc ergo in illis regionibus sancto episcopo, sicut Paulo apostolo, magnum ostium¹⁷ fidei, Deo adjuvante, apertum est.

¹ suam. F. ² Oswiu. C. ³ quartam decimam. F. XIII. manan. C. ⁴ Caeddca. C. ⁵ Euroicae. C. ⁶ omit. C. ⁷ Ecberhtus. C. ⁸ Cantuariorum. C. ⁹ bonorum. C. ¹⁰ omit. d.o. F. ¹¹ cantoribus. C. ¹² Aeona. C. ¹³ institutoribus. C. ¹⁴ omit. C. ¹⁵ omit. C. ¹⁶ melioravit. C. ¹⁷ hostium. C. and F.

CHAPTER XV

*De eo, quod iterum in sedem suam
constitutus est*

Postquam ergo, tribus annis transactis, Theodorus¹ archiepiscopus de regione Cantuaria veniens ad regem Deyrorum² et Berniciorum³, statuta iudicia apostolicae sedis, unde emissus venerat, secum deportans, primoque ingressu regionis illius rem contra canones male gestam a veris testibus audivit, quod praedonibus more episcopus alterius episcopi sedem praeripere ausus sit; indignaque ferens, Ceaddam⁴ episcopum de sede aliena iussit deponi. Ille vero servus Dei⁵ verus et mitissimus tunc peccatum ordinandi a quatuordecimannis in sedem alterius plene intelligens, pocnitentia⁶ humili secundum iudicium⁷ episcoporum confessus, emendavit et cum consensu eius in propriam sedem Eboracae⁸ civitatis sanctum Wilfrithum episcopum constituit. Tunc sanctus pontifex noster secundum praecipuum Domini non malum pro malo, sed bonum, ut David Saulo⁹, pro malo reddens, qui dixit: *Non mittam manum meam in christum Domini*¹⁰, sciebat sub Wilfario rege Merciorum, fidelissimo amico suo, locum donatum sibi Onlicitfelda¹⁰ et ad episcopalem sedem aut sibi metipsi aut alio, curcumque voluisset dare, paratum; ideoque pacifice inito consilio¹¹ cum vero servo Dei Ceaddan, in omnibus rebus episcopis oboediens, per omnes gradus ecclesiasticos ad sedem praedictam plene eum ordinaverunt et, honorifice rege suscipiente eum, in locum praedictum constituerunt; ibique benedictae in vita sua multa bona perficiens, tempore opportuno in viam patrum exiit¹², expectans diem Domini in iudicio venturo, ut credimus, sibi mitissimum, sicut dignum est.

CHAPTER XVI

De renovatione basilicae in Euroica civitate

Igitur supra dicto rege regnante, beatae memoriae Wilfritho episcopo metropolitano Eboracae civitatis constituto, basilicae oratorii Dei, in ea civitate a sancto Paulino episcopo in diebus olim Eadwini christi-

¹ Theodorus. C. ² Deyrorum. C. ³ Berniciorum. C. ⁴ Caeddca. C. ⁵ D.s. C. ⁶ pocnitentia. C. ⁷ omit. F. ⁸ Euboricae. C. ⁹ Sauli. C. ¹⁰ Onlicitfelda. C. ¹¹ At this point two leaves are missing in C. There is a marginal note in a seventeenth century hand. Multa hic desiderantur. ¹² Levison. exiit. F.

* 1 Kings 24, 7.

tianissimi regis primo fundatae et dedicatae Deo, officia semirutae lapidea eminebant. Nam culmina antiquata tecti distillantia fenestraeque apertae, avibus nidificantibus intro et foras volitantibus, et parietes incultae omni spurcicia imbrarium et avium horribiles manebant. Videns itaque haec omnia sanctus pontifex noster, secundum Danielelem horruit spiritus eius in eo, quod domus Dei et orationis¹ quasi speluncam latronum faciam agnovit, et mox iuxta voluntatem Dei emendare excogitavit. Primum culmina corrupta tecti renovans, artificiose plumbo puro detegens, per fenestras introitum avium et imbrarium vitro prohibuit, per quod tamen intro lumen radiabat. Parietes quoque lavans, secundum prophetam *super nivem*² dealbavit. Iam enim non solum domum Dei et altare in varia suppellectili vasorum intus ornavit³, verum etiam, deforis multa territoria pro Deo adeptus, terrenis opibus paupertatem auferens, copiose ditavit. Tunc sententia Dei de Samuele et omnibus sanctis in eo implebatur: *Qui, inquit, me honorificat, honorificabo eum*†; erat enim Deo et omni populo carus et honorabilis.

CHAPTER XVII

De aedificatione basilicae Inhriþis et dedicatione eius

Crescebat ergo cum seculari sumptu, Deo donante, pontifici nostro, amico sponsi aeternalis, magis ac magis ardentissimus amor sponsae virginis³, uni viro desponsatae, de matre omnium bonorum caritate⁴ progenitae; quam disciplinae moribus quasi floribus virtutum, castam et pudicam, continentem et modestam, circumamictam varietate, subiectam pulchre adornavit. Secundum prophetam *omnis gloria filiae regis ab intus*†. Sicut enim Moyses tabernaculum seculare manu factum ad exemplar in monte monstratum⁵ a Deo ad concitantem Israelitico populo culturae Dei fidem distinctus variis coloribus aedificavit, ita vero beatissimus Wilfrithus episcopus thalamum veri sponsi et sponsae in conspectu populorum, corde credentium et fide confidentium, auro et argento purpuraeque varia mirifice decoravit.

¹ *insert* prophetas F ² oravit F ³ virginiae F
⁴ caritatis F ⁵ *insert* est F

* Psa. 50. 9.

† I Kings 2. 30.

‡ Cf. Psa. 44. 14 (Vulg.).

Nam Inhryþis basilicam polito lapide a fundamentis in terra usque ad summum aedificatam, variis columnis et porticibus suffultam, in altum erexit et consummavit. Iam postea, perfecta domu, ad diem dedicationis eius, invitatis regibus christianissimis et piissimis Ecgfritho et Aelwino, duobus fratribus, cum abbatibus praefectisque et subregulis, totiusque dignitatis personae simul in unum convenerunt: consecrantes secundum sapientissimum Salomonem domum, Domino in honorem sancti Petri apostolorum principis dicatam praesque in ea populorum suffragantem, altare¹ quoque cum bassibus suis Domino dedicantes purpuraeque auro texta induentes populique communiter canentes, omnia canonicè compleverunt. Stans itaque sanctus Wilfrithus episcopus ante altare conversus ad populum, coram regibus enumerans regiones, quas ante reges pro animabus suis et tunc in illa die cum consensu et subscriptione episcoporum et omnium principum² illi dederunt, lucide enuntiavit necnon et ea loca sancta in diversis regionibus quae clerus Bryttannus, aciem gladii hostilis manu gentis nostrae fugiens, deseruit. Erat quippe Deo placabile donum, quod religiosi reges tam multas terras Deo ad serviendum pontifici nostro conscripserunt, et haec sunt nomina regionum: iuxta Rippel et Ingædyne et in regione Dumtinga et Incaetlaevum in caeterisque locis. Deinde, consummato sermone, magnum convivium trium dierum et noctium reges, cum omni populo laetificantes, magnanimes in hostes, humiles cum servis Dei interunt. Addens quoque sanctus pontifex noster inter alia bona ad decorem domus Dei inauditum ante seculis nostris quoddam miraculum. Nam quattuor evangelia de auro purissimo in membranis depurpuratis, coloratis, pro animae suae remedio scribere iussit: necnon et bibliothecam librorum eorum, omnem de auro purissimo et gemmis pretiosissimis fabricatam, compaginare inclusores gemmarum praecipit; quae omnia et alia nonnulla in testimonium beatae memoriae eius in ecclesia nostra usque hodie reconduntur, ubi reliquiae illius requiescunt, et sine intermissione cotidie in orationibus nominis eius recordantur.

¹ adlatere F

² *insert* qui F

CHAPTER XVIII

De eo, quod infantem resuscitavit

*Mirabilis est Deus in sanctis suis*¹ et clarificatus in virtutibus eorum! Olim iam in veteri lege servos Dei varias virtutes per Deum fecisse legimus; sicut Helias et Heliseus servi Dei [mortuos]¹ suscitaverunt, ita et apostoli Christi, magistri exemplum sequentes, secundum promissum eius omnes varios languores in nomine eius depulerunt, et nunc eodem modo a subsequutoribus illorum, quibus unus est sanctus pontifex noster, ad Dei gloriam infirmitate prostrati sanantur. Nam quadam die sancto Wilfritho episcopo equitanti et pergenti ad varia officia episcopatus sui, baptizandi utique et cum manus impositione confirmandi populos; inter quos quaedam mulier in villa quae dicitur Ontiddanufri inventa est, amaro animo, susurrans maerore et onere fatigata; habens enim infantem primogenitum suum mortuum sub sinu, pannis involutum, latitantem, cuius cadaveris mortui faciem inter alios ad confirmandam episcopo revolvit, volens sic posse vivificare. Ille vero sanctus episcopus noster statim, ut vere esset agendum: at illa mater coram facie² agnoscentis cecidit in terram, fletus amare; adiuravit eum audacter³, ut in nomine Domini Dei sui cum sua sanctitate filium suum suscitet et baptizaret, de oreque leonis liberaret. His et aliis verbis magis ac magis non cessavit adiurare per omnes sanctitates episcoporum⁴, genuflectens et pedes eius amplectens, deosculavit⁵ lacrimisque amarissimis irrigavit dicens: “O sanctissime, noli fidem orbatam mulieris extingueri; sed *credulitatem meam adiuverit*; suscita eum et baptiza; tibi enim et Deo vivit: in virtute Christi ne dubites!” Tunc ille sanctus pontifex⁶ indubitata Christi virtute, et fidem eius secundum Syrophenissam⁷ mulierem audiens, oratione facta, manum ponens super cadaver mortui, et⁸ statim respiravit et spiritum vitae recepit. Resuscitatum itaque et baptizatum matri infantem reddidit, praecipiensque⁹ et in nomine Domini, ut sibi filium suum in septima¹⁰ annorum aetate Deo ad serviendum redderet. Quod mulier, malivolo¹¹ suadente marito,

omit mortuos F ² *At this word C begins again after the break* ³ *audaciter* C ⁴ *episcopi* C ⁵ *deosculabatur* C ⁶ *vir* C ⁷ *Syrophenissam* C ⁸ *omit* C ⁹ *omit* que C ¹⁰ *septimo* C ¹¹ *malivola* C

* Psa. 67. 36 (Vulg.).

† Mark 9. 23

CHAPTER XIX

De victoria regis in feroces Pictos

In diebus autem illis Ecfrithus⁶ rex religiosus cum beatissima regina Aethilrythac⁷, cuius corpus vivens ante impollutum⁸ post mortem incorruptum manens adhuc demonstrat, simul in unum Wilfritho⁹ episcopo in omnibus oboedientes facti, pax et gaudium in populis et anni frugiferi victoriaeque in hostes, Deo adiuvante, subsequente sunt¹⁰. Sicut enim iuvenis Ioas¹¹ rex Iuda, Ioada¹² sacerdote magno vivente adhuc, Deo placuit et in hostes triumphavit: mortuo vero sacerdote, Deo displicuit et regnum minuit, ita, Ecfritho¹³ rege in concordia pontificis nostri vivente, secundum multorum testimonium¹⁴ regnum undique per victorias triumphales augebatur: concordia vero inter eos sopita¹⁵ et regina supradicta ab eo separata et Deo dicata¹⁶, triumphus¹⁷ in diebus regis desinit. Nam in primis animus eius tenero adhuc regno populi bestiales Pictorum feroci animo subiectionem Saxonum despiciebant et iugum servitutis proicere a se minabant; congregantes undique de utribus et folliculis aquilonis innumeras¹⁸ gentes, quasi formicarum greges in aestate de tumulis verrentes¹⁹ aggerem contra domum cadentem munebant²⁰. Nam, quo audito, rex Ecfrithus²¹, humilis in populis suis, magnanimus in hostes, statim equitanti exercitu praeparato, tarda²² molimina nesciens, sicut Iudas Machabeus in Deum confidens, parva manu populi Dei dextera C³ Brytonum F³ *omit* E. et ag. F. ⁴ *Inhryvis* C. ⁵ *All last sentence* O quam... beatitudinis *omitted in* F. ⁶ *Ecfrihdus* C. ⁷ *Aetheldritha* C. ⁸ *impulurum* F. ⁹ *Ulfrido* C. ¹⁰ *At this point there is a marginal note in a seventeenth century hand* legis in Thoma Elyensi in V. Esheldredae. Non nominat Heddum ¹¹ *Iosias* F. ¹² *Ioada* C. ¹³ *Ecfrido* C. ¹⁴ *t. m. C.* ¹⁵ *posita* C. ¹⁶ *dicata* C. ¹⁷ *triumphum* C. ¹⁸ *innumeros* C. ¹⁹ *ferrentes* C. ²⁰ *munebant* F. ²¹ *Ecfrihdus* C. ²² *tarde* C.

gentibus carus et amabilis ecclesiastica officia diligenter persolvebat: in omnibus locis presbiteros et diacones¹ sibi adiuvantes abundanter ordinavit: inter secularesque² undas fluctuantes moderate navem ecclesiae gubernat. Sicut enim cum unda convivi non demersit, ita et abstinentias³ in superbiam non proiecit, quia in conviviis tam abstinenter vivebat, ut nunquam solus, quamvis parvissima fiala esset, potu consumpsisset, aut pro calore solis in aestate sitiendi aut pro frigore hiemis fatigato, ut multorum testimonio comprobatur; in vigiliis et orationibus, in lectione et icuniis quis similis ei inveniebatur? Corpus quoque ab utero matris suae integrum, sicut coram fidelibus testatus est, sine pollutione⁵ custodivit, quod in aqua benedicta et sanctificata nocturnis horis indesinenter aestare et hieme consuetudinarie lavavit, usquedum papa Iohannes beatae memoriae et apostolice sedis⁶ pro aetate sua huius laboris resolutionem habere praecepit. Ideo namque paene omnes abbates et abbatissae coenobiorum, aut sub suo nomine secum substantias custodientes aut post obitum suum haeredem illum habere optantes, voto voverunt. Principes quoque seculares, viri nobiles, filios suos ad erudiendum sibi dederunt, ut aut Deo servirent⁷, si eligerent, aut adultos, si maluissent, regi armatos commendaret. Haec autem omnia facem⁸ invidiae et odii in pectoribus multorum, flante diabolo, accenderunt. Sanctus tamen pontifex noster secundum egregium doctorem¹⁰ *arma a dextris et a sinistris** in prosperis et in¹¹ adversis aequali lance patienter portabat, dans semper tam spiritalibus¹² quam secularibus dona et munera tam large, ut nullus ei aequalis inveniebatur.

CHAPTER XXII

*De aedificatione domus Dei Inhaegustaldese*¹³

Adhaerebat igitur secundum psalmistam¹ indesinenter Domino, ponens in eo¹⁴ spem suam reddensque Domino vota sua¹⁵ dulcissima, qui ei omnia concedit. Nam Inhaegustaldese¹⁶, adepta regione¹⁷, 18 a regina sancta Aethelthithae¹⁹ Deo dicata²⁰, domum Domino in honore¹ diaconos C² spicularum C³ abstinentia C⁴ inventiatur C⁵ pollutione F⁶ Iohannes *after* sedis in C⁷ servientem F⁸ Mabilion, a facie F⁹ acciderunt C¹⁰ praedicatorum C¹¹ omni C¹² spiritali C¹³ Inhaegustaldense C¹⁴ eum C¹⁵ omni vota, suo *for* sua C¹⁶ Inhaegustaldese C¹⁷ regionem F¹⁸ *insert* et communita F¹⁹ Aethilthythe C²⁰ dedicateae C

* 2 Cor. 6. 7. † Cf. Psa. 72. 28.

contra inormem et supra invisibilem hostem cum Beornheth¹ audaci subregulo invasit stragemque immensam populi subruit, duo flumina cadaveribus mortuorum replentes, ita, quod mirum dictu² est, ut supra siccis pedibus ambulantes, fugientium turbam occidentes persequerentur: et in servitutum redacti, populi usque ad diem occisionis regis captivitatis iugo subiecti³ iacebant.

CHAPTER XX

De victoria adversum regem Merciorum

Deinde post hanc victoriam rex Ecgfrithus⁴ cum pontifice⁵ Dei iustus et sanctus regensque populos et validus sicut David in contritione hostium, humilis tamen in conspectu Dei apparens et collatumentum⁶ populorum et ferocium regum, audacior a Deo factus, confingens, semper in omnibus Deo gratias agebat. Nam Wilfharus⁷, rex Merciorum, superbo animo et insatiabili corde⁸ omnes australes populos adversus regnum⁹ nostrum concitans, non tam ad bellandum¹⁰ quam ad redigendum sub tributo servili animo, non regente Deo, proponebat. Ecgfrithus¹¹ vero rex Derorum et Bernicorum, animo rigido, mente fideli, consilio senum patriam custodire, ecclesiae Dei defendere, episcopo docente, in Deum confisus, sicut Barach et Dabora¹², cum parili manu hostem superbum invadens, Deo adiuvante, cum parvo exercitu prostravit et, occisis innumeris, regem fugavit regnumque eius sub tributo distribuit, et eo postea quacumque ex causa moriente, plenius aliquod spatium pacifice imperavit.

CHAPTER XXI

*De bonitate pontificis nostri*¹³

Sicut ergo Ecgfritho¹⁴ rege religiosissimo¹⁵ regnum ad aquilonem et austrum per triumphos augebatur, ita beatae memoriae Wilfritho episcopo ad austrum super Saxonas et ad aquilonem super Brittones¹⁶ et Scottos¹⁷ Pictosque regnum ecclesiarum multiplicabatur. Omnibus¹⁸ 1 Bernhaeth C² dicum C³ s. i. c. C⁴ Ecfrius C⁵ supradicto sermo C⁶ tum Merciorum C⁷ Unifarius C⁸ animo F⁹ regem C¹⁰ debellandum C¹¹ Ecfrius C¹² Barac et Daeborra C¹³ *There is no chapter heading in F. The heading is from C* 14 Ecfrido C¹⁵ religioso C¹⁶ Brittones C¹⁷ Scotthos C¹⁸ *insert* que C

rem sancti¹ Andreae apostoli fabricatam fundavit: cuius profunditatem in terra cum donibus mire² politis lapidibus fundatam et super terram multiplicem domum columnis variis et porticibus multis suffultam mirabileque³ longitudine et altitudine murorum ornatam et linearum variis⁴ anfractibus⁵ viarum, aliquando sursum, aliquando deorsum per coeleas circumductam, non est meae parvitas hoc sermone explicare, quod sanctus pontifex noster⁶, a spiritu Dei doctus, opera⁷ facere excogitavit, neque enim⁸ ullam domum aliam citra Alpes montes talem aedificatam audivimus. Porro beatae memoriae adhuc vivens gratia Dei Acca episcopus, quae magna ornamenta huius multiplicis domus de auro et argento lapidibusque pretiosis et quomodo altaria purpura et serico induta decoravit, quis ad explanandum sufficere potest? Redeamus ad proposita.

CHAPTER XXIII

De sanato puero semivivo

Dum⁹ aedificantes namque caementarii murorum huius domus altitudines, quidam juvenis ex servis Dei, de pinna inhornae proceritatis elapsus ad terram, deorsum cadens in pavimentum lapideum, elisus cecidit; confRACTA sunt crura et brachia, omnibusque¹⁰ membris desolutis¹¹, ultima spiramina trahens iacebat. Quem cito caementarii secundum praeceptum pontificis sancti¹², lacrimantis in oratione, in feretro foras portabant, mortuum putantes; statimque, facto signo, tota familia simul in unum conveniens, et stans pontifex¹³ noster¹⁴ in medio fratrum, dixit: "Petamus¹⁵ omnes unanimiter Deum plena fide ut animam huius pueri in corpus emitrat, et vivat, sicut Paulo apostolo concessit¹⁶." Orantes ergo Deum, ut ne illusor omnis boni¹⁷ in hoc aedificio gaudium victoriae haberet, et flectentes genua, secundum Heliam et Heliseum oratione facta a sancto episcopo nostro et benedictione, spiritum vitae recepit, et alligantes medici paulibus ossa contracta, de die in diem melioratus¹⁸, adhuc vivit¹⁹, nomenque eius²⁰ est Bothelm²¹, gratias agens Deo.

¹ beati C. ² mirifice C. ³ minaciteque F. ⁴ v.l. C. ⁵ ac fractibus F. ⁶ ipse presul animarum C. ⁷ opere C. ⁸ omni C. ⁹ cum C. ¹⁰ insert in F. ¹¹ desolutus F. ¹² s.p. C. ¹³, ¹⁴ homo Dei C. ¹⁵ petemus F. ¹⁶ concedit C. ¹⁷ bonis C. ¹⁸ insert est C. ¹⁹ omni adhuc vivit insert. ²⁰ et multo tempore vixit C. ²¹ omni eius C. ²² Bothelm C.

CHAPTER XXIV

De invidia excitata contra pontificem nostrum et de sede sua expulso

Insidiator quasi leo rugiens¹ secundum Petrum apostolum circumivit ovile Dei, quaerens introitum, die noctuque vigilans semper, primum militem fortissimum vincere concupiscens, ut timidi facilius superentur. Consueti arma arripens, vasa fragilia muliebricia quaesivit, per quae totum mundum maculavit frequenter. Nam regis Ecfrihi² regina nomine Iurmenburg³, suadente diabolo, invidia tunc temporis torquebatur. Nam de lupa post occisionem regis agna Dei et perfecta abbatissa materque familias optima⁴ commutata⁵ est⁶. Iamiamque de faretra sua venenatas sagittas venifica⁷ in cor regis, quasi impiissima Gezabel⁸ prophetas Dei occidens et Heliam persecuens, per auditum verborum emisit, enumerans et eloquenter sancti Wilfrithi episcopi omnem gloriam eius secularum et divitias necnon coenobiorum multitudinem et aedificiorum magnitudinem innumerumque exercitum sodalium regalibus vestimentis et armis ornatum. Talibus itaque iaculis cor regis vulneratum, ambo callide quaerentes sanctum caput ecclesiae⁹ in suum interitum contempnere donaque regum pro Deo a se audaciter fraudare, ad auxilium suae vesaniae archiepiscopum Theodorum cum muneribus, quae excaecant etiam sapientium oculos, quasi Balah¹⁰ Balaam contra Dei voluntatem invitaverunt. Veniente vero archiepiscopo ad eos, quid mente agerent in contemptu eius, patentes, et sine aliquo culpandi piaculo inique dampnare,—quod absit—consensit. Nam tres episcopos aliunde inventos et non de subiectis illius parrochiae in absentia pontificis nostri in sua propria loca episcopatus sui noviter inordinate solus ordinavit. Quo audito, sanctus pontifex noster regem¹¹ et archiepiscopum¹² adit, interrogans, quid causae esset ut sine aliquo delicti peccato suis substantiis a regibus pro Deo donatis praedonum more defraudarent. Illi responderunt famosum verbum pontifici nostro coram omni populo, dicentes: "Nullam criminis culpam in aliquo

¹ facile F. ² Ecfrihi C. ³ Irmenburgh C. ⁴ obtima C. ⁵ omni F. ⁶ commutata F. ⁷ omni est C. ⁸ venenifica F. ⁹ Iesabel C. ¹⁰ ecclesiarum C. ¹¹ Balac C. ¹² regi F. ¹³ archiepiscopus C.

nocendi tibi ascribimus, sed tamen statuta de te iudicia non mutamus.¹ Ille vero episcopus noster tali iudicio fraudabili non¹ contentus, cum consilio coepiscoporum suorum iudicium apostolicæ sedis magis elegit, sicut Paulus apostolus, sine causâ dampnatus a Iudæis, Cæsarem appellavit. Deinde autem sanctus pontifex, conversus a tribunali regali, adulatoribus cum risu gaudentibus dixit: "Hoc anniversario die, qui nunc fidelis in meam pro invidia² contempnationem, tunc in vestram confusionem³ amare fibitibus.⁴" Et sic secundum prophetiam sancti evenit. Nam eo die anniversario Aelfwini⁴ regis occisi cadaver in Eboracam⁵ delatum est; omnes populi amare lacrimantes vestimenta et capitis comam lacerabant, et frater⁶ superstes usque ad mortem sine victoria regnabat.

CHAPTER XXV

Quomodo Winfrithus⁷ episcopus⁸ spoliatus sit

Beatæ memoriæ Wilfrithus episcopus præparans cum suis sodalibus et clero naves ascendere, multa milia monachorum suorum sub manu episcoporum noviter ordinatorum relinquens, maerentes et flentes Deumque⁹ indesinenter deprecantes, ut suum iter in voluntatem eius dirigeret. Inimici vero præsulis nostri¹⁰ malorum suorum memores, putantes in austrum ad Quoentawic¹¹, navigantem, ea¹² via rectissima ad sedem apostolicam pergentem, præmiserunt nuntios suos cum muneribus ad Theodericum regem Francorum et ad Eadefyrwine¹³ impium ducem, ut aut exilio maiori dampnarent aut, occisis sociis, omni substantia sua spoliarent. Dominus enim¹⁴ de tempore sanctus Winfrithus¹⁵ episcopus, de Licitfelda¹⁷ expulsus, ea via pergens venit in manus supradictorum inimicorum, quasi in fauces leonis; captus statim est¹⁸ et omni pecunia spoliatus, multisque ex sociis suis occisis, misere¹⁹ ad extremum²⁰ sanctum episcopum nudum dereliquerunt. Putabant enim, ut non erat, illum esse sanctum Wilfrithum episcopum, errore bono unius syllabæ seducti.

¹ omit F ² providia F ³ confusionem C ⁴ Eلفwini C ⁵ Euroicam C
⁶ insert eius C ⁷ Levison. Wilfr F Wilfrithus C ⁸ omit C
⁹ Dominumque C ¹⁰ n.p. C ¹¹ Quoentawic C ¹² et C ¹³ Efrunum C
¹⁴ omit F ¹⁵ omit F ¹⁶ Wilfridus C ¹⁷ Lyccitfelda C ¹⁸ omit C
¹⁹ miseri F ²⁰ extremo C

CHAPTER XXVI

Quomodo in Freis navigio perverit

Nam e contrario sanctus pontifex noster, secundum desiderium eius flante zefiro¹ vento ab occidente temperanter, versis navium rostris ad orientem, usque dum in Freis prospere cum omnibus pervenit: ibique gentiliū copis inventis, ab Aldgiso² rege eorum honorifice est susceptus³. Tunc statim sanctus pontifex noster cum licentia regis verbum Dei genitibus⁴ cotidie prædicavit, enuntians eis verum Deum patrem omnipotentem et Iesum Christum, filium eius unicum, et Spiritum sanctum sibi coacternum, et baptismum unum in remissionem peccatorum et vitam æternam post mortem in resurrectione manifeste docuit. Et doctrinam⁵ eius omnem⁶ secundum paganos bene adjuvabat⁷; erat enim in adventu eorum eo tempore solito amplius in piscatione et in omnibus frugifer annus et⁸ ad Domini gloriam reputantes, quem sanctus vir Dei prædicavit. Deinde eo anno, accepta prædicatione, omnes principes, exceptis paucis, et multa milia vulgi in nomine Domini baptizabat⁹; et primum ibi secundum apostolum¹⁰ fundamentum fidei posuit, quod adhuc superædificat filius eius, Inhripris nutritus, gratia Dei Wilbrordus episcopus, multo labore desudans, cuius merces manet¹¹ in æternum.

CHAPTER XXVII

De eo, quod pretium apprehensum rex remisit

Eodem quoque tempore Eferwine¹² dux Theoderici regis Francorum misit nuntios suos cum litteris ad Aldgislum¹³ regem Freis¹⁴, salutans eum verbis pacificis promittensque ei¹⁵ sub iurcurando modium plenum solidorum aureorum dare, pretium utique scelestæ¹⁶, si Wilfrithum episcopum aut vivum deductum aut caput eius occisi sibi emisisset¹⁷. Statimque rex, præsentibus nobis et nuntiis coram populo suo in palatio epulantibus omnibus¹⁸ audientibus, legi¹⁹ litteras iussit. Post lectionem²⁰ vero cartam, accipiens inter manus suas, cunctis videntibus disceptans dissipavit et in ignem coram se

¹ omit C ² Aldgiso C ³ susceptus est C ⁴ gentilibus F ⁵ doctrina C
⁶ omit C ⁷ adjuvavit C ⁸ omit C ⁹ baptizavit C ¹⁰ apostolorum F
¹¹ omit F ¹² Eferwinus C ¹³ Aldgislum C ¹⁴ Freis C ¹⁵ eis F
¹⁶ celeste F ¹⁷ emisit F ¹⁸ omnibusque C ¹⁹ omit F ²⁰ lectam C

ardentem proiecit¹, dicens portitoribus: "Enuniate domino vestro² hoc modo me dicentem: Sic rerum creator regnum et vitam in Deo suo periturant pactumque initum non custodientis scindens destruat et consumens in favillam devellat!" Deinde autem nuntii cum confusione a rege, non consentiente piaculo, ad dominum³ suum, unde venerunt, redierunt.

CHAPTER XXVIII

Quomodo Daegberht⁴ et Berthhere⁵ reges duo susceperunt eum

Postquam Deo amabilis pontifex noster in Fريس⁶ hibernaverat, populum multum Domino lucratus, verno tempore adveniente, coeptum iter, Deo adjuvante, ad sedem apostolicam cum comitantibus⁷ carpebat, veniens ad Francorum regem nomine Daegberht qui eum cum honore mansuetissime pro meritis eius anteaclus in eum suscepit. Nam supradictus rex in iuventute sua ab inimicis regnantibus in exilium perditionis pulsus, navigando ad Hiberniam insulam, Deo adjuvante⁸ pervenit. Post annorum circulum amici et proximi⁹ eius, viventem et in perfecta aetate florentem a navigantibus audientes, miserunt nuntios suos ad beatum Wilfrithum episcopum, petentes ut¹⁰ eum de Scotia¹¹ et Hibernia ad se invitasset et sibi ad regem emisset. Et sic sanctus pontifex noster perfecit¹², suscipiens eum de Hibernia venientem, per arma¹³ ditatum et viribus sociorum elevatum magnifice ad suam regionem emisit¹⁴. Et nunc rex beneficiorum eius memoratus, diligenter poscens¹⁵ ut in suo regno episcopatum maximum ad civitatem Streithbyrg¹⁶ pertinentem susciperet; et eum nolentem accipere cum muneribus et donis magnis et cum Deodato episcopo suo duce ad apostolicam sedem emisit. Pergentes itaque sancti episcopi, viam Domino dirigente, pervenerunt ad Berththerum regem Campaniae, virum humilem et quietum¹⁷ et trementem sermones Dei; qui peregrinos secundum praeceptum Domini benigne suscipiens, sancto pontifici nostro enuntiavit, dicens: "De Britannia¹⁸ inimici tui nuntios ad me mittentes, suis sermonibus salu-

¹ proiecit F ² nostro F ³ Deum F ⁴ Daegberht C ⁵ Berthhere C
⁶ Fريس C ⁷ comitantibus C ⁸ iuvante C ⁹ propinquus C ¹⁰ omisit F
¹¹ Scotia F ¹² perfecit F ¹³ omnia C ¹⁴ Mabilion. emississet F and C
¹⁵ poscens F and C ¹⁶ Streitburg C ¹⁷ equitum F ¹⁸ Brytannia C

tantes me et dona mihi maxima promittentes, si te subterfugientem, ut dixerunt, episcopum¹ angarizarem et ad apostolicam sedem tendentem retinerem. Quibus tam nefariam rem renuens, dixi: "Fui aliquando in diebus² iuventutis meae exul de patria pulsus³, sub pagano quodam rege Hunorum degens, qui inuit mecum foedus in deo suo idolo, ut nunquam me inimicis meis prodidisset⁴ aut⁵ dedisset. Et post spatium temporis venerunt ad regem paganum sermone inimicorum meorum nuntii, promittentes sibi dare sub iureturando solidorum aurorum modium plenum, si me illis⁶ ad intertionem dedisset. Quibus non consentiens dixi: "Sine dubio dii vitam meam succidant, si hoc piaculum facio, irritans pactum deorum meorum." Ego⁷ quanto magis, qui Deum verum scio, animam meam pro totius mundi lucro in perditionem non dabo." Tunc itaque sanctum pontificem nostrum et suos socios cum honore et ducibus, sicut eum Dominus ubique in peregrinatione protegens magnificavit, ad apostolicam sedem olim optatam in gratiarum emisit actione⁸.

CHAPTER XXIX

Quomodo beatissimus⁹ Agatho apostolicae sedis papa¹⁰ cum sancta¹¹ synodo¹² pontificis¹³ nostri¹⁴ scripta receperit¹⁵

Perveniente igitur Deo amabili Wilfritho episcopo prospere cum omnibus ad sedem praedictam, causa¹⁶ adventus eius praelata ubi¹⁷ enotuit, quod¹⁸ eo tempore Cenowald¹⁹ religiosus monachus a sancto Theodoro archiepiscopo cum suis literis emissus Romam venit, et beatissimum Agathonem sedis apostolicae papam rerum dissensio non latuit. Tunc vero congregantibus sanctissimis²⁰ episcopis et presbiteris plus quam .l. in basilicam salvatoris Domini nostri Iesu Christi quae appellatur²¹ Constantiniana, Agatho autem sanctissimus ac ter beatissimus episcopus sanctae catholicae atque apostolicae ecclesiae urbis Romae consedentibus dixit: "Non credo latere vestram sanctam fraternitatem, quamobrem ad hunc venerabilem conventum eam ascriberim. Cognoscere quippe vestram cupio reverentiam mecumque tractare,

¹ episcopi F ² die C ³ expulsus C ⁴ prodidisset F and C ⁵ vel C
⁶ ullis F ⁷ inseri vero C ⁸ a. c. C ⁹ beatissimo F beatissa C
¹⁰ papae C ¹¹ sancto F ¹² synodi F ¹³ Mabilion. pontifici F and C
¹⁴ nostro C ¹⁵ recipit F and C ¹⁶ causam F ¹⁷ urbe C ¹⁸ quia C
¹⁹ Coenwald C ²⁰ sancti-sanctissimis C ²¹ appellatus F

qualis in ecclesiis Britanniae insulae, per Dei gratiam ubi fidelium multitudo concrevit, nuper est¹ exorta dissenso, quae ad nos tam per relationem exinde huc venientium quam per scriptorum seriem perhata est." Andreas reverentissimus episcopus Ostiensis et Iohannes episcopus Portuensis dixerunt: "Omnium quidem ecclesiarum ordinatio in vestrae apostolicae auctoritatis pendet arbitrio, qui vicem beati Petri apostoli principis geritis, cui claves ligandi solvendique² conditor ac redemptor omnium Christus Dominus conatuit. Verum erga quod nobis est intinctum ab apostolica vestra censura, ante hos dies, consedentibus nobis³ una cum nostris coepiscopis atque confamilis, relegimus singula scripta, quae de Britannia insula directi apostolico vestro pontificatu detulerunt tam ea⁴, quae ex persona Theodori reverentissimi⁵ archiepiscopi, illuc⁶ ab apostolica sede olim directi, missa sunt, aliorumve cum eisdem scriptis relationes⁷ adversus quandam episcopum subterfugientem, ut asserunt, quem huc venisse arbitrai sunt: quamque ea, quae a Wilfritho Deo amabili episcopo sanctae Eboracae⁸ ecclesiae oblata sunt, qui de sua sede eiectus a praenominato sanctissimo apostolicam sedem appellans huc usque pervenit; in quibus cum multas questiones insererent, neque⁹ sanctorum canonum subtilitate¹⁰ convictum¹¹ eum de aliquibus facinoribus et ideo non canonicè detectum repperimus, neque quaelibet facinora eum perpetrasse dictis propriis accusatores eius comprobare valuerunt, pro quorum flagitiis degradari debuisset. Potius autem et modestiam hunc tenuisse perpendimus, quod non seditiosis quibusdam decertationibus seipsum implicuit. Sed postquam de sua sede repulsus est, coepiscopis suis facti meritum innotescens, memoratus Deo amabilis Wilfrithus episcopus exinde ad hanc apostolicam sedem accurrat, in qua summi sacerdotii principum fundavit, qui suo sanguine sanctam ecclesiam redemit, omnipotens Christus Dominus et principis apostolorum auctoritatem firmavit. Vestri denique apostolatus auctoritati concessum est, quid in hoc ordinare praecipiat." Agatho sanctissimus ac ter beatissimus episcopus sanctae ecclesiae catholicae¹² urbis Romae dixit: "Wilfrithus Deo amabilis episcopus sanctae Eboracae¹³ ecclesiae prae foribus nostri secretarii esse narratus¹⁴ est¹⁵; ad nostrum secretarium iuxta

¹ omit C. ² atque solvendi C. ³ omit F. ⁴ eo F eorum C. ⁵ reverentissima F. ⁶ illic C. ⁷ relationibus F. ⁸ Euroycæ C. ⁹ ne quis C. ¹⁰ subtilitatem C. ¹¹ Mabilion. convictum C. and F. ¹² insert atque apostolicae C. ¹³ Euroicæ C. ¹⁴ Rainc. narratum C. and F. ¹⁵ omit C.

sua postulationem cum petitione quam¹ secum afferre dictus est, ammittatur." Wilfrithus Deo amabilis episcopus, dum venerabile secretarium ingrederetur, dixit: "Deprecor vestram pontificalem beatitudinem ut meae humilitatis petitionem excipi coramque regi praecipiat." Agatho sanctissimus episcopus dixit: "Wilfrithi Deo amabilis episcopi² petito suscepta coram omnibus relegatur." Et accipiens Iohannes notarius relegit sancto³ apostolico concilio.

CHAPTER XXX

Haec est petio Wilfrithi episcopi

"Wilfrithus humilis et indignus episcopus Saxoniae ad hoc⁴ apostolicum fastigium tamquam ad locum munitum turremque fortitudinis gressus cordis, Deo⁵ praeviante, perduxit⁶, quia unde normam sanctorum canonum in omnes Christi ecclesias per totum orbem diffusas emanare cognosco, praedicatione⁷ apostolica traditas et plena fide susceptas, ex eo meae humilitatis iustitiae censuram confidenter praestolor conservari. Cognovisse quippe non ambigo vestrum pontificale fastigium tam⁸ meae parvitas suggestionem⁹ quam quae viva voce presentialiter¹⁰ intimavi. Et per satisfactionem petitionis scriptis narrantibus obruli, eius apostolicis obrutibus in ipso mei adventus exordio presentatus, quod, nullam¹¹ in me supplici canonicam culpam repperientes, quidam mei episcopatus invasores illicita praesumptione contra sanctorum canonum normas ac definitiones¹² in conventu Theodori sanctissimi archiepiscopi Cantuariorum ecclesiae aliorumque tunc temporis cum eo conventientium antistitum sedem, quam per decem et eo amplius annos cum Dei clementia dispensabam, raptorum more invadere atque eripere moliti sunt et in eadem sede subsedere¹³; et non solum unum, sed tres in mea ecclesia sese promoverunt episcopos, licet canonica eorum non sit promotio. Quid autem acciderit, ut Theodorus sanctissimus archiepiscopus me superstite in sedem, quam licet indignus dispensabam, absque consensu cuiuslibet episcopi tres sua auctoritate, mea¹⁴

¹ qua F. ² insert eius C. ³ insert et C. ⁴ adhuc F. ⁵ omit F. ⁶ perduxit C. ⁷ per. . . praedicatione omit F. ⁸ insert ex C. ⁹ suggestione C. ¹⁰ presentialiter F. ¹¹ Mabilion. nulla C. and F. ¹² definitionis F. ¹³ subsere F. ¹⁴ me F.

humilitate non acquiescente, ordinaret episcopos, omittere magis quam flagitare pro eiusdem viri reverentia concedet; quem quidem eo, quod ab hac apostolicae summitatis sede directus est, accusare non audeo. Verum si claruit, quod contra ius¹ regularium sanctorum de dispensatione² ecclesiae, cui licet indignus praeram, ab infestis³ propulsus sum sine convictione cuiuspiam criminis et absque culpa facinoris, citra ullius delicti piaculum, quod canonica percellit severitas, et neque de pristina sede pulsus tumultuosus cuiquam apparui neque seditionis quaestionem⁴ successi neque ambitiosus⁵ contentionibus obstiti, sed confestum huius sacrosanctae sedis appellavi subsidium; confamilios atque consacerdotes meos earundem provinciarum episcopos tantummodo protestatus, abcessi. Si quidem praevideat⁶ vestra apostolica summitas una⁷ cum consentibus⁸ sanctissimis episcopis, privatum me esse, qui pro nulla culpa convictus sum, humili devotione quae⁹ consentur amplector. Si autem et pristinum episcopatum percipere, sequor totisque viribus veneror¹⁰ ab apostolica sede prolatam sententiam, tantum ut invasores de pristinis parrochiis ecclesiae, cui ego indignus vester famulus praefui, vestra synodali sanctione pellantur. Et si rursus in eadem parrochia, cui praefui, praesules adhibere praeviderit, saltem tales iubeat praevidere¹¹ promovendos, cum quibus possim, pacifica atque tranquilla inter nos concordia obtinente¹². Deo unanimiter deservire, ut videlicet unusquisque nostrum concessa¹³ ecclesiae iura cognoscat et vigilantiam sibi commissis impertiat¹⁴ ut, si ita placuerit archiepiscopo et coepiscopis meis, ut augeatur numerus episcoporum, tales eligant de ipso clero ecclesiae, quales in synodo placet¹⁵ congregatis episcopis, ut ne a foris et ab alienis damnentur ecclesia. Quicquid enim confusum et indiscretum est, inextricabiles atque inexplicabiles dissensiones exaggerat, nec valebit a quoquam¹⁶ pacifice ullatenus, de quo contenditur, dispensari. Confido enim, quod omnem devotae oboedientiae obsequiam status apostolicis exhibebo¹⁷, ad cuius aequitatem omnibus abiectis cum tota mentis confidentia properavi¹⁸.”

¹ in su C ² (omit de) dispensationi F ³ infectis C ⁴ questione C ⁵ ambitiosis C ⁶ Mabilton. praevideat C and F ⁷ unam F ⁸ sedentibus F ⁹ omit F ¹⁰ venerari C ¹¹ providere C ¹² optinente C and F ¹³ concessae C and F ¹⁴ impertierat F ¹⁵ placeat C ¹⁶ quodam C ¹⁷ exhibebo C ¹⁸ preparavit C

CHAPTER XXXI

De responsione Agathonis Papae¹

Agatho sanctissimus ac ter beatissimus episcopus sanctae catholicae atque apostolicae ecclesiae urbis Romae dixit: “Non mediocriter audientibus satisfaci petitionis series, quam Wilfrithus Deo amabilis episcopus obrulit, in hoc, quod, cum² se indigne de episcopali sede eiectionem agnoscat³, non contumaciter obstitit ambientibus nec cui vim repellere saeculariter maluit, sed humiliter sentiens, auctoris nostri beati Petri apostoli principis canonicum expeditiv⁴ subsidium; supplicii praestolatione, quae super eo censenda sunt, prompte se suscepturum pollicetur⁵ nec ambigit de prolatione sententiae, sed quae terminantur amplectitur, integra fide suscepturum se perhibens, quod nostro ore auctor noster beatus Petrus apostolus, cuius ministerio fungimur, statuendum praeviderit⁶.”

CHAPTER XXXII

De responsione synodus⁷

Universa synodus, quae una cum sanctissimo atque ter beatissimo Agathone apostolico papa convenit, regulariter inter caetera diffiniens dixit: “Statimus atque decernimus, ut Deo amabilis Wilfrithus episcopus episcopatum, quem nuper habuerat, recipiat, salva definitione superius ordinata⁸; et quos cum consensu concilii⁹ ibidem congregandi elegerit sibi adiutores episcopos, cum quibus debeat pacifice conversari, secundum regulam superius constitutam a sanctissimo archiepiscopo promoti ordinentur episcopi¹⁰, expulsi procul dubio eis, qui in¹¹ eius¹² absentia in episcopatum inormiter missi sunt. Si quis proinde contra horum statutorum synodaliū decreta ausu¹³ temerario obistere temptaverit vel non oboedienter susceperit vel post quodlibet temporis spatium, qui qui sint vel fuerint, infringere ea in totum vel in partem¹⁴ temptaverit, ex auctoritate beati Petri apostolorum principis eum hac¹⁵ sanctione percel-

¹ omit C ² omit F ³ agnoscat F ⁴ expeditiv C ⁵ pollicitur C ⁶ p.s. C ⁷ sinodis C ⁸ ordinater F ⁹ consilii C ¹⁰ episcopis C ¹¹ omit F ¹² eis F ¹³ ausa F ¹⁴ partes C ¹⁵ ac F

lendum censem: ut, siquidem episcopus est, qui hanc piam dispositionem temerare temptaverit, sit ab episcopali¹ ordine destitutus et aeterni anathematis reus; similiter, si presbiter aut diaconus fuerint vel inferioris gradus ecclesiae; si vero clericus, monachus vel laicus cuiusvelibet ditionis vel rex, extraneus efficiatur a salvatoris corpore et sanguine Domini nostri Iesu Christi nec terribilem eius adventum dignus appareat conspiceret. Si quis vero haec, quae a nobis statuta vel diffinita² sunt, cum sincera devotione et perfecta satisfactione susceperit, tenuerit³, perfecerit, ad perficiendum concursum praebuerit⁴, videat *bona Domini in regione vivorum** consorsque dextrae partis existat, aeternam beatitudinem possideat et illam beatificam vocem mereatur audire cum omnibus sanctis, qui divino conspectui placuerunt et aeternam gloriam possederunt⁵, audiens et ipse pro oboedientia, quod Deus praefecit⁶ omnibus sacrificiis diligit, ab ipso iudice omnium, Deo⁷ nostro Iesu Christo: *Venite, benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi*†.

CHAPTER XXXIII

De reditu pontificis nostri

Transactus itaque ibi multis diebus, secundum apostolicum imperium et totius sanctae synodus iussum⁸ patriam remeare, iudicia apostolicae sedis scripta secum portare et sancto archiepiscopo Theodoro et regi Ecgritho⁹ ostendere Deo amabili Wilfritho episcopo praeceperunt. Ille vero sanctus pontifex noster indubitata fide praeceptus apostolicae sedis, sicut promiserat, in omnibus humiliter oboediens, circumiens loca sanctorum ad orationem per plures dies et reliquiarum sanctorum ab electis viris plurimum ad consolationem ecclesiarum Britanniae adeptus, nomina singulorum scribens, quae cuiusque sancti essent reliquiae, multaque alia bona, quae nunc longum est enumerare, ad ornamentum domus Dei more suo lucratus, cum apostolicae sedis et universae sanctae¹⁰ synodus benedictione, cum omnibus laetus et gaudens ad regionem suam redire et ad patriam pervenire, Deo adjuvante, incipiebat. Pergente ergo sancto pontifice¹¹ nostro ab apostolica sede cum triumphali

¹ episcopale C ² diffinita C ³ tenere F ⁴ ad per. con. praef. *omni* C
⁵ et...possederunt *omni* F ⁶ pro C ⁷ domino C ⁸ iussu C
⁹ Ecfrido C ¹⁰ sancta F ¹¹ praesule C

* Psa. 26. 13 (Vulg.).

† Matth. 25. 34.

iudicio per Campaniam et montana transcendens¹, in regionem Francorum pervenit, ibique nuper amico suo fidei Degbertho² rege per dolium ducum et consensum³ episcoporum—quod absit!—insidiosè occiso; ex quibus unus cum ingenitū exercitū obviavit, cogitans impie in corde suo, nisi Deus restitisset ei, sodales suos omnes spoliatus⁴ aut in servitutem redigere aut vendere sub corona seu rebellantes occidere atque sanctum pontificem⁵ nostrum anxiatum in custodia atque⁶ ad Yverwini⁷ ducis iudicium reservare. Interrogavitque eum⁸, dicens, qua fiducia tam temere⁹ per Francorum regionem pergisset¹⁰: “Qui dignus es morte, quod¹¹ nobis regem subsidio tuo factum de¹² exilio emisisti, dissipator¹³ urbium, consilia seniorum despiciens, populos ut Roboam filius Salomonis tributo humilians, ecclesias Dei cum praesulibus contempnens; quorum malorum poenas luens occisus, cadaver eius humatum iacet.” Sanctus vero pontifex noster humiliter respondit episcopo: “*Veritatem dico in Christo Iesu et per sanctum Petrum apostolum non mentior*”, quod¹⁴ talem virum exultantem¹⁵ et in peregrinatione degentem secundum praeceptum Dei populo Israelitico¹⁶, qui accola fuit in terra aliena, auxiliatus enutriti et exaltavi in bonum et non in malum vestrum, ut aedificator urbium, consolator¹⁷ civium, consiliator senum, defensor Dei ecclesiarum¹⁸ in nomine Domini secundum eius promissum¹⁹ esset. O rectissime episcope, quid aliud habuisti facere, si exul de genere nostro ex semine regio ad sanctitatem tuam perveniret quam quod ego in Domino feci?” Respondit episcopus “*Dominus custodiat introitum tuum*”²⁰ et reliqua: et “*Vac mihi peccatori, da indulgentiam, quod²¹ secundum Iudam patriarcham video te multo iustior me esse. Sit Dominus vobiscum et servatus Petrus apostolus in auxilio vestro.*”

¹ transcendenti C ² Deegberhto C ³ consensu C ⁴ spoliatus F
⁵ pastorem C ⁶ usque C ⁷ Yfrwini C ⁸ inserit episcopus C ⁹ tenere F
¹⁰ temerarie C ¹¹ pergeret C ¹² quia C ¹³ omni C ¹⁴ dissipatorem C
¹⁵ quia C ¹⁶ exsulantem C ¹⁷ Israelitico C ¹⁸ consulator F ¹⁹ e.D. C
²⁰ p.e. C ²¹ omni C ²² quia C

* I Tim. 2. 7.

† Psa. 120. 8 (Vulg.).

CHAPTER XXXIV

De eo, quod rex contempnit iudicia apostolicae sedis

Deinde longa¹ spatia terrarum peragrans, Dei adiutorio in navigio maris magnitudinem superans, illacus cum omnibus evasit ad regionem propriam, in subditorum suorum taedio languentium et ad Dominum² cum lacrimis clamantium maximum gaudium³ vita comite veniens, vexillum victoriae ferens, hoc est apostolicae sedis iudicium secum deportans, pacifice salutans regem adiit, regique humiliter scripta apostolicae sedis iudicia cum totius synodus consensu et subscriptione ostendens, cum bullis et sigillis signatis reddidit, deinde omnibus principibus ibidem habitantibus necnon servis Dei, in locum synodalem accersitis ad audienda salutifera consilia, ab apostolica sede causa pacis ecclesiarum transmissa. Postquam vero quadam difficilia sibi et suae voluntati contraria lecta audierunt, contumaciter quidam ex eis respuerunt. Insuper—quod execrabilis est—defamaverunt⁴ in animarum suarum⁵ perniciem, ut pretio dicerent⁶ redempta esse⁷ scripta, quae ad salutem observantium ab apostolica sede destinata sunt. Tum vero iussione regis et eius consiliatorum⁸ cum consensu episcoporum, qui eius episcopatum tenebant, in custodiam ducere et novem menses sine ullo honore custodire censuerunt. Iamque rex, ut diximus, scriptis apostolicae sedis apertis et recitatis, quod dictu horribile est, Petri apostoli et apostolorum⁹ principis qui habet a Deo solvendi ligandique potestatem, cum adulatoribus¹⁰ suis iratus iudicia contempnens, et sanctum pontificem nostrum¹¹ spoliatum seorsum in custodia in solo suo¹² vestimento custodire et omnes subiectos eius dispersos per competiarum nullumque ad se ex amicis eius adire per salutem suam iurans austerè praecepit. Regina vero eius olim suprafata¹³ chrismarium hominis Dei sanctis reliquiis repletum,—quod me enarrantem horruit—de se absolurum, aut¹⁴ in thalamo suo manens aut in curru pergens, iuxta se pependit. Quod reginae, sicut Philisteis, fugato populo Israelitico¹⁵ arcanque Dei captantes et sancta sanctorum per civitates suas reducetes, omnino in malum accidit.

¹ longe C ² Deum C ³ g.m. C ⁴ diffamaverunt F ⁵ suam C ⁶ omni F ⁷ esset F ⁸ consiliatoribus C ⁹ apostolum C ¹⁰ adulatoribus C adiutoribus F ¹¹ famulum Dei C ¹² suo solo C ¹³ suprafacta F ¹⁴ omni C ¹⁵ Israelitico C

CHAPTER XXXV

De hortatione sociorum

Locutusque est Deo amabilis Wilfrithus episcopus sociis suis, dicens: "Habete in mente et fratribus meis dicite dies antiquos, quomodo legimus in veteri lege patriarchas Deo amabiles et Israel primogenitum eius per quadringentos annos et amplius de gente in gentem¹ et de regno ad populum alterum² expectantes³ reprobmissionem et non desperantes pertranserunt: necnon Moyses et Aaron et omnes prophetae⁴ Dei⁴ ab hominibus persecutiones sperantes in Domino perpressi sunt. Legimus quoque in novo Testamento pastorem magnum ovium et totius ecclesiae caput Iesum Christum a Iudaeis crucifixum et discipulos suos dispersos et postea per totum mundum cum suis subsecutoribus in variis temptationibus coronatos, non obliviscentes consolationis, quae nobis tamquam filiis loquitur, dicens: 'Fili mi, noli negligere disciplinam Domini neque fatigeris, dum ab eo argueris; quem enim Dominus diligit⁵ castigat, flagellat autem omnem filium quem recipit'. Ideo enim, fratres et adiutores mei in Christo, secundum egregium doctorem nos tantam habentes impositam nubem testium, per patientiam curramus ad propositum nobis certamentum."

CHAPTER XXXVI

De domo illuminata a Deo

Finito igitur sermone consolationis, duces regis tenentes sanctum pontificem nostrum⁶ et ducentes quasi ovem ad occisionem qui non aperuit os suum⁷ ad praefectum nomine Ostrith, qui praerat Inbroninis urbi regis, ante eum stauerunt, praecipientes ei sermone regis, ut pontificem sanctum⁷, eum, qui tunc ob maxima fidei merita lumen Britanniae dici potuit⁸, in absconditis⁹ locis, tetra caligine obscuratis, nullo amicum sciente¹⁰, diligenter custodiret. Comes autem supradictus regi fidelis, iussu eius urgente, in latebrosis locis, ubi raro sol per diem illuxit, et lampas in honorem noctu non accenditur, cum custodibus servabat. Custodes vero iugiter psalmodiam sancti

¹ gente F ² expectantes F ³ Reine, prophetas C and F ⁴ inest varias C ⁵ dil. Dom. C ⁶ iustum doctorem disciplinae Dei C ⁷ nostrum C ⁸ eum... potuit after custodiret C ⁹ omni C ¹⁰ scientie F

* Psa. 104. 13 (Vulg.). † Heb. 12. 5. 6. ‡ ib. 12. 1. § Isa. 53. 7.

hominis Dei audientes et videntes in obscura¹ nocte domum intus hucntem quasi per diem, omnibus sanctitatem eius narrantes, timorem² stupefacti incutierunt. O lumen aeternum, Christe, qui nunquam deseris confitentes te, sed qui *lux vera* crederis et *illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum*! Qui in primordio nativitat³ futuri famuli tui horam³, qua de vulva matris egrediebatur, igneo splendore consignabas, nunc in antro nimiae obscuritatis oranti lucem angelicae visitationis adhibere dignatus es, sicut Petro apostolo tuo, ab Herode impio rege catenato in carcere, *angelus Domini adstitit et lumen refulsit in habitaculo*†; sit tibi gloria et gratiarum actio! In ipso⁴ temporis spatio, quo cum detentum in custodia sine aliquo honore rex habuit, episcopatum ex parte, quem prius possidebat, et dona alia non mediocriter promittebat, si iussionibus et censuris eius adquiescere⁵ voluisset et statuta canonica, quae ab apostolica sede missa sunt, eligeret⁶ denegare esse vera⁷. Ille ad haec humiliter et tamen cum fiducia apostolicae auctoritatis respondit, prius se capite truncandum esse quam id unquam confiteri velle. Ecce! bona voluntas, quae Deum novit, immutari non potest.

CHAPTER XXXVII

De sanata muliere

Manente itaque sancto pontifice nostro patienter in custodia carceris, sic Dei virtutibus declaratus est, sicut Iohannes apostolus et evangelista, in Pathmos insula a Caesare religatus, vidit magna Dei. Nam eo tempore, ut diximus, auxiato sancto pontifice nostro, mulier praefecti huius urbis ex templo alligata languore, totis membris dissolutis⁸ rigida, frigido corpore, clausis oculis spumantique ore ultima spiramina vitae de pectore insensata trahebat. Vir vero eius videns statim morientem mulierem, festinanter cucurrit ad sanctum pontificem nostrum, sicut centurio ad Dominum; genuflectens et peccata sua deplorans et regis in eum commissa confitens, adiuravit eum in nomine Domini, ut sibi non merenti et mulieri morienti subveniret. Sanctus autem pontifex noster in memor malorum, sicut

¹ obscuro C ² timore C ³ hora F ⁴ insert ergo C ⁵ iniquescere C
⁶ elegeret F ⁷ v. e. C ⁸ desolutis C

* John i. 9.

† Actis 12. 7.

Ioseph¹ ductus² de carcere, miserantem adiit, stans super eam, aqua benedicta faciem aspergens, et oratione facta, Dei auxilium deplorans, os eius guttatim aqua benedicta madefactum irrigavit; deinde autem oscitante³ et longa spiramina⁴ trahente, apertis oculis sensum vitae et intelligentiae recepit, et post paululum calefactis membris, capite elevato, lingua movente⁵, loquebatur, gratias agens Deo⁶: sicut socrus Petri sanata sancto pontifici⁷ nostro honorifice ministrabat⁸; et adhuc vivens illa, nunc sanctimonialis materfamilias nomine Aebbe, cum lacrimis hoc narrare consuevit.

CHAPTER XXXVIII

De eo, quod vincula de se cadebant

Praefectus namque suprafactus sanctum praesulem nostrum in honore habere propter timorem regis diutius non morari ausus est, et propter sanctitatem eius Dei iram timens, in nullam contumeliam ponere maluit, nuntios misit⁹ ad regem, dicens: "Adiuro te per vitam meam et salutem tuam ut ne me cogas hunc sanctum pontificem¹⁰ et innocentem in perditionem meam diutius punire, quia magis eligo mori quam eum innoxium flagellare." Quo audito, rex iratus iussit duci in urbem suam Dynbaer¹¹ ad praefectum nomine Tydlin quasi ferociorem, praecipiensque ei ut hunc talem virum et tantum pontificem, in compedibus et maniciis alligatum, seorsum ab hominibus separatim custodiret. Ille vero, praeecepto regis coactus, vincula ferrea fabros facere iussit, qui sine causa opus diligerent¹² membra sancti confessoris nostri metientes¹³ facere inchoabant, Deo enim resistente. Nam semper aut coangusta et anxiosa vincula circumamplētere membra non poterant aut tam dilata et laxata, ut de¹⁴ pedibus evangelizantis et de manibus baptizantis resoluta cadebant¹⁵; et ideo timidi facti, sine vinculis hominem Dei, semper psallentem et Deo gratias agentem,—secundum apostolum ad Ebreos¹⁶ dicentem magnum certamen sustinens passionum, in opprobriis spectaculum factus et rapinam omnium bonorum suorum suscipiens*, et his a contribulibus¹⁷ suis illatis,—usque ad tempus a Deo difinitum¹⁸ inviti seorsum custodiebant.

¹ omit F ² doctus F ³ eructante C ⁴ suspiria C ⁵ movente C
⁶ Domino C ⁷ pontifice C ⁸ Petri...ministrabat omit F
⁹ mittens C ¹⁰ episcopum C ¹¹ Dynbaer C ¹² insert in C ¹³ mentientes F ¹⁴ omit F ¹⁵ caderent C ¹⁶ Ebreos C ¹⁷ contribulis C
¹⁸ divinitum F

* Cf. Heb. 10. 32, 33. 34

CHAPTER XXXIX

De regina flagellata et sanata

Nam¹ interim rex cum regina sua per civitates et castellas² vicosque cotidie gaudentes et epulantes in pompa saeculari circumeuntes, tempore quodam³ ad coenobium, quod Colodaesburg dicitur, pervenerunt, cui praesidebat sanctissima materfamilias nomine Aebbae, soror Oswii⁴ regis sapientissima. Illic enim regina illa⁵ nocte arrepta a⁶ daemone, sicut uxor Pilati multis flagellis fatigata, vix diem vivens expectavit. Crastina die vero⁷ illucescente, mox sapientissima materfamilias veniens ad reginam, contractis membris simul in unum stricte alligatam et sine dubio morientem videns, regem adit regique memorat lacrimabili voce, unde hoc miserabile malum secundum suam intelligentiam ei evenisset, dicens audacter⁸: "Ego scio et vere scio, quod Deo amabilem Wilfrithum episcopum sine alicuius sceleris piaculo de sede episcopatus abiecasti, et in⁹ exilium¹⁰ expulsus sedem apostolicam adit, et inde reversurum cum scriptis apostolicae sedis, quae habet cum¹¹ sancto Petro apostolo potestatem ligandi et solvendi, insipienter contempnens spoliasti eum, et mala malis addens, in carcerem sanctum conclusisti. Et nunc, fili mi, secundum consilium matris tuae fac, disrumpe vincula eius et sanctas reliquias, quas regina de collo spoliati abstraxit et in perniciem sui, sicut arca Dei per civitates ducens, per fidelem nuntium emitte ei, et si nolueris, quod optimum est, illum in episcopatu habere, dimitte¹² eum liberum, et¹³ de regno tuo cum suis, quocumque voluerit, abscedat. Tunc secundum meam fidem vita vives, et regina non morietur; sin vero hoc renueris, Deo teste, non eritis impunitus.¹⁴ Iam enim rex oboediens matri castissimae factus est et sanctissimum sacerdotem nostrum resolutum cum suis¹⁵ reliquias et cum¹⁶ suis sociis congregatis a se libere discedere concessit, et regina sanabatur.

¹ The first six words of the chapter are repeated within the capital N of the first word C ² castella C ³ q.t. C ⁴ Levison. omit F Oswini C ⁵ ea C ⁶ omit F ⁷ v.d. C ⁸ audaciter C ⁹ omit C ¹⁰ exilio C ¹¹ quicumque F ¹² dimittere F ¹³ ut C ¹⁴ sanctis C ¹⁵ omit C

CHAPTER XL

De eo quod Birhtwald¹ suscepit sanctum² episcopum³

Proficiscente ergo Deo amabili Wilfritho episcopo cum suis sodalibus, patria rura descrens, australia regna in exilio quaerens, Dominus, qui sanctis suis in temptationibus adest, praefectum⁴ virum nobili genere et nomine Bergtwald⁵, filium fratris Aethelredi regis Merciorum, mitissimo⁶ animo in obviam emisit, et statim ut vidit tam honorabiles homines et causas peregrinationis, sancto doctore nostro revelante, audivit, adiurans in nomine Domini manere secum et partem territorii sui ad habitandum in eo servos Dei cum omni diligentia poposcit. Sanctus vero praevius noster, gratias agens Deo, quod aliquod solacium requieii dedisset, et⁷ statim in eo territorio pro Deo donato monasteriolum fundavit, quod adhuc usque hodie monachi eius possident. Deinde, vigilante antiqui hostis invidia, Aethelredus⁸ rex et regina sua, soror Ecgfrithi⁹ regis, audientes hominem Dei de patria expulsum et illic inane mentem et modicum quietentem, praefecto¹⁰ viro Berehtwaldo¹¹ in sua salute interdicunt, ut sub eo unius diei spatium esset, pro adulatione Ecgfrithi¹² regis. Deinde cum odio pontifex noster expulsus, manentibus tamen illic monachis suis, regem Occidentalium Saxonum¹³ adit nomine Centwine¹⁴, per parvumque spatium pro subssequa persecutione ibi manebat. Nam illic regina, soror Irminburgae¹⁵ reginae, odio oderat eum, uti propter amicitiam regum supradictorum trium dehinc fugatus abscessit.

CHAPTER XLI

Quomodo in Selaesiae¹⁶ paganos convertit ad Deum

Quid igitur magis moror in verbis? Relaxata custodia, de propria provincia expulsus erat, ita ut nec in aliena regione ultra vel citra mare, ubi potestas Ecgfrithi¹⁷ praevaluit, requiem habere permiserit: sed sine intermissione persecutionem, quam in eum exerceat, in unaquaque regione, in qua disponebat manere, iugiter commovere

¹ Beorhtwald C ² omit sanctum C ³ eum C ⁴ perfectum C ⁵ Berhtwald C ⁶ mitissimo F ⁷ omit C ⁸ Ethilredus C ⁹ Ecgfridi C ¹⁰ perrecto C ¹¹ Berhtwaldo C ¹² Ecgfridi C ¹³ Westsexna C ¹⁴ Centwini C ¹⁵ Irmenburge C ¹⁶ se F ¹⁷ Ecgfridi C

non cessavit. Tum¹ vero gentis nostrae quaedam provincia gentilis usque ad illud tempus perseverans vixit, quae pro rupium multitudine et silvarum densitate aliis provinciis inexpugnabilis restitit, et ad illos paganos Australios Saxones², Deo dirigente viam et humano auxilio cessante, sanctus episcopus noster confugit. Invento itaque rege eorum, cuius nomen erat Aethelwalch³, totius exilii sui austeritatem per ordinem enarravit. Cui statim rex sub foedere pacis talem amicitiam promisit, ut nullus inimicorum eius aut minaci hostis gladio belligerantis sibi terrorem incuteret aut munerum⁴ et donorum magnitudine pactum initum foederis secum irritaret. Sanctus vero homo Dei, gavisus in verbis consolationis, gratias agens Deo, primum regi et⁵ reginae verbum Dei et regni eius beatitudinem et magnitudinem leniter suadens, quasi lac sine dolo dedisset, praedicare coepit; deinde⁶ cum consensu regis, Deo concedente, et exortatione sancti pontificis nostri gentes, quibus ante praedicationem non erat, et numeram verbum Dei audierunt, congregatae sunt. Stans itaque sanctus Wilfrithus episcopus noster in medio gentium, secundum exemplum Domini nostri Iesu Christi et praecursoris eius dixit: *Poenitentiam agite, appropinquabit enim regnum coelorum*⁷; et *baptizetur unusquisque vestrum in nomine Dei Patris et Filii et Spiritus sancti*, et cetera. Quae per⁸ plures menses, longo ambitu verborum ab exordio mundi omnipotentis Dei facturam in contemptum idolatriae eleganter enuncians usque ad diem iudicii, ubi aeterna poena⁹ peccatoribus et electis Dei vita perpetua praeparabitur, suaviloqua eloquentia omnia mirabiliter per ordinem praedicavit praedicator evangelicus. Tunc quippe sanctus pontifex noster, a Deo missus, invenit gratiam in conspectu regis, et ostium magnum fidei¹⁰ secundum apostolum apertum est ei, et paganorum utriusque sexus, quidam voluntarie, alii vero coacti regis imperio, idolatriam¹¹ deserentes, Deum omnipotentem confitentes, sicut per beatum Petrum apostolum, in una die multa milia baptizati sunt. Rex namque mitis et pius per Deum¹² factus, villam suam propriam, in qua manebat, ad episcopalem sedem cum territoris postea additis lxxxvii mansuorum in Scotesiae¹³ sancto novoque¹⁴ evangelistae et baptistae¹⁵, qui sibi suisque cunctis vitae

¹ tunc C. ² In Suthsexun C. ³ Ethelwalhc C. ⁴ numerum C. ⁵ omit F. ⁶ insert postea C. ⁷ omit F. ⁸ p.a.e. C. ⁹ idolatria C. ¹⁰ Dominum C. ¹¹ Soethesiae C. ¹² nono C. ¹³ euuangelista et baptista F.

* Matth. 3. 2. † Acts 2. 38. ‡ cf. Acts 14. 26 (27) and I Cor. 16. 9

perpetuae viam aperuit, concedit, ibique, fratribus suis congregatis, coenobium ad requiem fundavit, quod usque hodie subiecti eius possident.

CHAPTER XLII

De Caedwalla¹ rege facto

In diebus quoque illis per pontificem nostrum populus ecclesiae Dei copiose de die in diem crescens et nominis eius gloria magnifice clarescens, venit quidam exul nobili genere de desertis Cilinae et Ondred nomine Caedwalla². Sancti parentis nostri amicitiam diligenter poscens, ut ei esset in doctrina et auxilio pater fidelis et ille ei filius oboediens, voto vovens promisit; quo pacto inito, teste Deo, veraciter compleverunt. Nam sanctus antistes Christi in nonnullis auxiliis et adiumentis³ saepe anxiatum exulem adiuuavit et confirmavit, usquedum corroboratus, spernens inimicos, regnum adeptus⁴ est. Quippe, regnante Caedwalla⁵ occisis et superatis inimicis eius totam Westsexna^{6,7} regionis monarchiam⁸ tenens, statim sanctum Wilfrithum episcopum nostrum, gentilem populum in Suthsexum bene ad Deum convertentem et nomen Domini per se magnifice glorificantem, patrem suum venerabilem et super omnes carissimum ad se venire humiliter accersivit. Iamiamque sancto ac venerabili patre nostro veniente, rex Caedwalla in omni regno suo excelsum consiliarium mox illum composuit, sicut Pharaos⁹ rex Egypti Ioseph de carcere educto secundum prophetam dicentem: *Constituit enim dominum domus suae usque prudentiam doceret*¹⁰. Tunc vero rex Caedwalla triumphalis, sancto pontifici nostro per Deum elevato et, innumeris terrarum partibus et muneribus donorum secundum desiderium animae suae pro Deo donatis, magnifice patre suo honorificato, regnum suum, aut¹¹ acie gladii victor aut foedere indultor¹² pacis, illaesum audaci animo tuebatur.

¹ Caedwalla C. ² Cadwalla C and throughout. ³ iumentis F. ⁴ omit F. ⁵⁻⁶ omit F. ⁷ insert occidentaliun Saxonum F. ⁸ monarchiam F. ⁹ omit F. ¹⁰ insert ut C. ¹¹ indultenor F.

* Fsa. 104. 21, 22 (Vulg.).

CHAPTER XLIII

De pace pontificis nostri et Theodori archiepiscopi

Eodem quoque tempore Theodorus gratia Dei archiepiscopus, auctoritatem apostolicæ sedis, a qua missus est, metu agitante, honorificans, cum Wilfritho beato¹, episcopo nostro, diu exule spoliato, vere amicitiam inire diutius moratus non distulit. Nam cum Theodorus archiepiscopus in senecta uberi frequenti infirmitate anxians² est, ad Lundoniam civitatem Wilfrithum et Ercenwaldum³ sanctos episcopos ad se invitavit. Venientibus autem⁴ illis archiepiscopus sapienter totius vitæ suæ cursum cum confessione coram Domino pure revelavit, dicens: "Et hoc maxime scrupulum me premit, quod in te, sanctissime episcope, commisi, consentiens regibus, sine causa peccati propriis substantiis spoliavit te et, moerentibus subiectis tuis, in longum exilium exterminantes—heu pro dolor!—omnis mali, et nunc confiteor Domino et⁵ sancto Petro apostolo. Et vos, coepiscopi⁶ mei, testes estote, et⁷ cunctos amicos meos regales et principes eorum ubique ad amicitiam tuam pro remissione⁸ peccati mei per omnem modum volentes nolentesque constringens attraho. Scio enim post hunc annum appropinquantem vitæ meæ terminum secundum Domini revelationem, et ideo te adiuro⁹ per Deum et sanctum Petrum mihi consentire, ut in sedem meam archiepiscopalem superstitem et hæredem vivens te constituam¹⁰, quia veraciter in omni sapientia et in iudiciis Romanorum eruditissimum te vestrae gentis agnovi." Tunc sanctus Wilfrithus episcopus dixit: "Det tibi Dominus et sanctus Petrus apostolus¹¹ remissionem omnis controversiæ in me commissæ, et ero pro tua confessione orans pro te amicus in perpetuum. Et modo primum mitte nuntios cum litteris ubique ad amicos tuos, ut nostram reconciliationem in Domino et me olim innoxium expoliatumque cant et mihi per tuam¹² adiurationem in Domino secundumque præceptum apostolicæ sedis partem aliquam substantiæ meæ restituant, et postea, Deo volente, quis dignus sit sedem episcopalem post te accipere, cum consensu tuo in maiori concilio consiliemus¹³." Deinde archiepiscopus post pactum veræ pacis initum¹⁴ ad Aldfrithum¹⁵ regem Aquilonalium misit litteras, per quas adiuravit eum,

¹ b. W. C. ² auxiliarius C. ³ Ercenwaldum C. ⁴ omit F. ⁵ omit F. ⁶ episcopi C. ⁷ ut C. ⁸ pro missione C. ⁹ a. t. C. ¹⁰ constituam F. ¹¹ omit C. ¹² perpetuam F. ¹³ conciliemus C. ¹⁴ initum F. ¹⁵ Aldfridum C.

ut propter timorem Domini præceptisque apostolicæ sedis præsumptum et pro redemptione animæ Ecfri¹thi¹ regis, qui primus² episcopum nostrum, privatis omnibus, de patria innocentem exterrinavit, reconciliare³ sub foedere pacis ad multorum salutem cum eo dignatus sit. Non solum autem hunc regem archiepiscopus ad concordiam excitavit, sed sibi ubique amicos, quasi prius inimicos, facere diligenter excitavit. Nam ad Aelfædam⁴ sanctam virginem et abbatissam suas litteras emittens, in quibus commendans secundum auctoritatem apostolicæ sedis, ut pacem cum sancto Wilfritho episcopo sine dubio iniret; necnon Aethelredum⁵ regem Merciorum⁶ adiurans in sua et Christi caritate, secundum quod prius in mente habebat, suscipere eum his sequentibus dictis præcepit: "Gloriosissimo et excellentissimo Aethelredo⁷ regi Myrciorum⁸ Theodorus gratia Dei archiepiscopus in Domino perennem salutem. Cognoscat itaque, fili⁹ dilectissime, tua miranda sanctitas, pacem me in Christo habere cum venerando episcopo Wilfritho. Et idcirco te, carissime, paterna dilectione ammoneo et in Christi caritate tibi præcipio, ut eius sanctæ devotioni¹⁰, quantum vires adjuvant, præstante Deo, patrocinium, sicut semper fecisti, quamdiu vivas, impendas, quia longo tempore, propriis orbatus substantiis, inter paganos in Domino multum laboravit. Et idcirco ego Theodorus humilis episcopus decrepta ætate hoc tuæ beatitudini¹¹ suggero, quia apostolica hoc, velut scis¹², commendat auctoritas, et vir ille supranominatus sanctissimus in patientia sua, sicut dicit scriptura¹³, nam expectans: et si *inveni gratiam in conspectu tuo*¹⁴, licet tibi p. o longinquitate itineris durum esse videatur, oculi mei faciem tuam iocundam videant et *benedicta tibi anima mea antequam moriar*. Age ergo, fili mi, taliter de illo suprafato viro sanctissimo, sicut te deprecatus sum, quia, si patri tuo non longe de hoc sæculo recessuro oboedieris, multum tibi proficeret¹⁵ ad salutem. Vade¹⁶ in pacem, vive cum¹⁶ Christo, dege in Domino. Dominus sit tecum." Quid plura dicam? Postquam Aethelredus¹⁷ rex propter auctoritatem beatissimum pontificum, Agathonis scilicet et Benedicti

¹ Ecfri¹ C. ² prius C. ³ reconciliari F. ⁴ Aelfædam C. ⁵ Ethilredum C. ⁶ Merciorum C. ⁷ Ethilredo C. ⁸ Merciorum C. ⁹ insert mi C. ¹⁰ devotione F. ¹¹ beatitudinis F. ¹² Levison. sanctis C. ¹³ and F. ¹⁴ insert et C. ¹⁵ proficerit C. ¹⁶ vale C. ¹⁷ Ethilredus C.

* cf. Luke 21. 19.

† ib. 27. 4.

Sergique, percipientium dignitatem apostolicæ sedis, canonicæ et¹ libenter pontificem nostrum suscipiens, multa monasteria et regiones propriæ iuris reddens habensque illum in summo honore dignitatis, usque ad finem vitæ fidelis amicus indesinenter perseveravit.

CHAPTER XLIV

Quomodo Alhfrithus³ rex suscepit pontificem nostrum

Factum est itaque, postquam vergentibus annorum multorum circulis, sancto rectore nostro aliquando honorifice in exilio degente, et tunc² monachis suis per diversa loca totius Britanniae exterminatis et sub alienis dominis moerentes expectantesque a Domino redemptionem⁴, ut postremo audierunt miserimæ cladis ruinam, Ecgfrithus⁵ Ultrahumbrensi⁶ rege occiso⁷ et cum omni optimo exercitu sui agrinæ a gente Pictorum oppresso. Et⁸ post eum Aldfrithus⁹ rex sapientissimus regnavit, qui sanctum Wilfrithum episcopum nostrum de exilio secundo anno regni sui venerabiliter secundum præceptum archiepiscopi ad se invitavit; et primum coenobium cum possessionibus adherentibus in Hagsraldesæ¹⁰ indulgens, et post intervallum temporis secundum Agathonis beatissimi¹¹ apostolicæ sedis præsulis¹² et sanctæ¹³ synodus iudicio propriam sedem episcopalem in Eboracæ¹⁴ civitate et monasterium Inhripsis¹⁵ cum redditibus suis reddidit, expulsus de ea alienis episcopis. Quod tantum v. annis in gaudio subiectorum suorum, de exilio sicut Iohannes apostolus et evangelista Ephesum¹⁶ rediens, secure possedit.

CHAPTER XLV

De suscitata inimicitia inter eos

Nam antiquæ inimicitiae suasores, quasi de sopore somni excitati, mare huius sæculi in gaudio serenum, procella flante¹⁷ turbinis¹⁸ invidia folliculo, ad triste naufragium moventes, et facem dissensionis¹⁹ extinctam resuscitavere. Quippe inter regem sapientissimum et sanctum virum prædictum aliquando pax et securitas et pæne

¹ omit C. ² Alfridus C. ³ tamen C. ⁴ redemptorem F. ⁵ Ecfrido C. ⁶ Ultraumbrensi C. ⁷ occisio F. ⁸ omit C. ⁹ Aldfridus C. ¹⁰ Hagsraldesæ C. ¹¹ b.A. C. ¹² Mabilon. praesule C. ¹³ sancta F. ¹⁴ Eboracæ C. ¹⁵ Inhripsis C. ¹⁶ Ephesum C. ¹⁷ flavente F. ¹⁸ insert de F. ¹⁹ dissensiones F.

omnis boni gaudium abundavit¹; aliquando vero aliquod spatium, olla fervente nequitiæ, plures deterioravit, et sic iterum in concordia atque iterum in discordia alternatum² per multos annos in tali vicissitudine viventes manebant, usque dum postremo, maxima flamma inimicitiae exardescente, de regione Ultrahumbrensi³ sanctus homo Dei a rege Aldfritho expulsus recessit. Nam prima causa est dissensionis eorum de antiqua origine descendens, quia ecclesiæ⁴, quæ sancto Petro apostolo dedicata est, territoris et possessionibus suis iniuste privatur. Secunda causa⁵ est, ut monasterium supra dictum, quod in privilegium nobis donabatur, in episcopalem sedem transmutatur et libertatem relinquere, quam⁶ sanctus Agatho et v⁷ reges censuerunt fixe ac firmiter possidere. Tertia deinde causa⁸ est, ut iussionibus et decretis Theodori archiepiscopi ab apostolica sede misso oportere coegit obediens⁹, non illa significans canonica statuta, quæ in principio episcopatus sui apud¹⁰ nos¹¹ degens aut in novissimis¹² temporibus vitæ suæ constituit, quando omnes ecclesiasticas nostras ad canonicam pacem unanimiter convocavit, sed magis ea decreta, quæ mediis temporibus suis, quando discordia inter nos in Britannia¹³ exorta fuerat, statuit. Ideo sanctus pontifex noster hæc renuens, ad amicum fidelem Aethelraedum¹⁴ regem Merciorum accessit, eumque cum magno honore propter reverentiam apostolicæ sedis suscepit, et in multa reverentia episcopatus eius, quam reverentissimus Sexwlfus episcopus vita obeunte ante regebat, sub protectione Dei¹⁵ et illius degens mansit.

CHAPTER XLVI

De concilio Aetswinapathæ¹⁶

Igitur Aldfritho¹⁷ rege cum sancto archiepiscopo Berhtwaldo et totius pæne Britanniae episcopis congregata synodo in campo, qui dicitur Onestraefelda¹⁸, deinde legatis ad praesentiam sancti Wilfrithi episcopi missis, rogantes humiliter, ut eorum obtutibus dignaretur praesentari, promittentes per nuntios suos statuta canonica de antiqua fraude rationem¹⁹ se reddiuros, si ad illorum conventum venire non negaret. Quid plura dicam? Postquam vero in locum²⁰, ubi synodalis

¹ habundavit F. ² and. C. ³ alter natim C. ⁴ ultraumbrensi C. ⁵ ecclesiæ F. ⁶ omit C. ⁷ quod F. ⁸ quique C. ⁹ omit C. ¹⁰ ob. ¹¹ before oport. C. ¹² caput F. ¹³ omit F. ¹⁴ novissimo F. ¹⁵ Britannia C. ¹⁶ Ethelredum C. ¹⁷ omit F. ¹⁸ Aetswinapathæ C. ¹⁹ Aldfrido C. ²⁰ Onestraefelda C. ²¹ ratione F. ²² loco F.

siquidem erit illorum iudicii apertio, ut, quicquid in Ultrahumbrensi¹ aliquando terra² possidere visus fuisti vel in episcopatu vel in monasteriis vel in qualibet re, cuncta dimittas; et si quid in Myrciorum³ regno subsecutus eras sub Aethelredo⁴ rege, omnia recedendo archiepiscopo coacte relinquas, ipso donando⁵ cui vult; et ad postremum temetipsum dampnando⁶, de tuo⁷ te sanctitatis⁸ honore cum subscriptione degradaris.⁹ Haec dicens⁸, subterfugiens discessit. Tunc sanctus vir summae virtutis et constantiae, ista audiens, cognito deceptionis argumento, cautior de subscriptione saepius replicata effectus est. Reddere vero responsa instanter quaerebant et aliquando minitantes arguebant eum, qui nollet mature confiteri subire arbitrium, cito se sententiam dampnationis subiaccere sciret. Quibus respondens, ait: "Primum¹⁰ archiepiscopi iudicium audiens, illum consonantem statutis sanctorum patrum regulis, toto mentis anisui subiaccere amplector.¹¹ Ad ultimum vero¹¹, diutius multis agnoscentibus, causam celare non poterant. Primo dixerunt sanctum pontificem nostrum¹² omnibus facultatibus spoliare taliter velle, ut nec in Ultrahumbrensi¹³ regno nec in Myrciorum¹⁴ minimam quidem unius domunculi porriunculam haberet. Huius autem iudicii inclementia, ab archiepiscopo et rege diffinita, et ipsos iam inimicos horruit, dicentibus, impium esse, tam famosum virum in circuitu nationibus absque ullo capitali crimine omnibus bonis¹⁵ suis privare. Novissimum vero aliquid humanius pertractantes, censuerunt, ut monasterium tantummodo, quod construxit Inhripsis¹⁶ et ductum cum omnibus ad eum pertinentibus sancto Petro donans commendaverit,—perceptumque privilegium a sancto Agathone papa abbati familiaeque ibidem conversante¹⁷ detulit,—redderent in possessionem, ea tamen interposita dictione¹⁸ ut propria manus conscriptione firmiter contestaret, quod illic quietus consederet, saepa monasterii absque licentia regis non transmearet nec aliquid sacerdotalis officii attingeret, sed ut¹⁹ suum de semetipso, quod dictu horribile est, gradum honoris abiecerit, sub testimonio confirmationis plurimum cogentes compulerunt. Quo audito, sanctus Wilfrithus episcopus noster constanter et intrepidus²⁰ voce elevata locutus est, dicens: "Qua ex causa me com-

¹ Ultrahumbrensi C ² terram F ³ Merciorum C ⁴ Ethelredo C ⁵ donandum C ⁶ donando C ⁷ tua F ⁸ sanctitate F ⁹ insert subito C ¹⁰ Primum F ¹¹ insert dum C ¹² famulum Dei C ¹³ Ultrahumbrensi C ¹⁴ Merciorum C ¹⁵ omni bonis F ¹⁶ Inhripsis C ¹⁷ conversatae C ¹⁸ ditione C ¹⁹ omi ut F ²⁰ intrepide C

disputatio debuerat esse, convenit¹, deinde non ita contigit, sicut² promissum fuerat; sed multae et magnae altercationum quaestiones ab eis exortae emergerunt, maxime ab illis pontificibus ecclesiarum,—cum voluntate tamen Aldfrithi regis et consensu quorundam abbatum id fecisse non dubium habetur,—qui pacem ecclesiarum Dei³, avaritia instigante, nullatenus habere concupierunt, et multa falsa obicentes, quae nulla ratione veritatis comprobare poterunt, insuper secundum statuta et iussiones Theodori archiepiscopi esse censendum sanctum pontificem nostrum confirmaverunt. Ille vero intellegens, quid essent argumentati, humiliter respondit, dicens, ⁴praecipuis illorum consensu⁵ eiusque⁶ decretis secundum canonum normam censuit in omnibus libenter se velle obocdire. Deinde multis et duris sermonibus eorum pertinaciam obstinationis, quam per xx et duos annos contra apostolicam auctoritatem non timentur contentiose resistendo exercere, increpabat⁷ et interrogavit eos, quae fronte auderent statutis apostolicis, ab Agathone sancto et Benedicto electo et beato Sergio sanctissimis papis ad Britanniam pro salute animarum directis, praeponeere aut eligere decreta Theodori archiepiscopi⁸ quae in discordia, ut diximus, constituit.

CHAPTER XLVII

*Quomodo ei insidiae patefactae sint*⁹

Interea dum nullus modus locutionis decenter ab illis ordinatus inventus est¹⁰, unus ex ministris regis¹¹ pontifici nostro valde devotus, quem ille a primaevio vagientis aetate incunabulo¹² enutrivit, ex tentorio regis latenter erupit¹³, simulans alterius effigiem¹⁴, cohortibus¹⁵ se circumadstantium immiscens quasi ignotus, usquedum¹⁶ ad pontificem nostrum perveniebat, pandensque ei causam iudicii illorum, revelabat indicando, dicens: "Hac omnino fraude te moliantur decipere, ut primitus per scriptionem¹⁷ propriae manus confirmes eorum tantummodo iudicium, quodcumque constituentes diffinient succumbere, ut, postquam isto alligatus fueris districtionis vinculo, de caetero in posterum permuare nullatenus queas. Ista

¹ conveniret C ² insert ei C ³ omi C ⁴⁻⁸ omi F ⁶ eorumque C ⁷ increpavit C ⁸ episcopi F ⁹ There is no fresh chapter here in C. ¹⁰ At this point there is a note in C which looks as though it were intended for a chapter heading. It reads De verba hoc dicitur. Unus... regis are in capitals ¹¹ omi F ¹² incunabulis F ¹³ eripuit F ¹⁴ effigie F ¹⁵ cohortibus F ¹⁶ and C ¹⁷ scriptioni C

pellitis, ut tam lugubre calamitatis miseriae in memetipsum gladium dirae interfectionis, hoc est subscriptione¹ propriae dampnationis, convertam? Nonne sine aliquo reatu suspicionis offendiculum faciam cunctis audientibus nominis mei divulgationem, quod² episcopi vocabulo, quamvis indignus, per xl. prope annos nuncupabar? Necnon et ego primus post obitum primorum procerum, a sancto Gregorio directorum, Scotticae virulenta plantationis germina eradicaem⁴; ad verumque pascha et ad tonsuram in modum coronae, quae ante ea posteriore⁵ capitis parte e summo abrasa vertice, secundum apostolicae sedis rationem totam Utrahumbrensi⁶ gentem permutando converterem? Aut quomodo iuxta ritum primitivae ecclesiae assono vocis modulamine, binis adstantibus choris, persultare responsorii antiphonisque⁷ reciprocis instruerem? Vel quomodo vitam monachorum secundum regulam sancti⁸ Benedicti patris, quam nullus prior ibi invexit, constitueram? Et nunc contra me quomodo subitam dampnationis ipse⁹ protulero extra orta quaestione, qua meum sanctitatis habitum violare estis conati, fiducialiter sedem appello apostolicam: vestrum autem quisquis deponere meum dignitatis gradum praesumit, a me hodie invitatus mecum pergat illuc ad iudicium. Debent etenim diligenter scire viri Romani sapientes, pro qua culpa vos me degradare¹¹ vultis¹², priusquam vobis solis ad ista consentiam.¹³ Haec audientes archiepiscopus et rex dixerunt: "Modo utique culpabilis factus, a nobis notatus dampnetur, quia magis illorum quam nostrum elegit iudicium." Et hoc promittendo rex addebat archiepiscopo: "Faciam enim, si iubes, absque haesitationis mora, ut, vi opprimentis¹³ exercitus mei coactus, hac vice nostrum subire iudicium paratum se fateatur." Conciliales autem caeteri dicebant episcopi: "Recordari oportet, quod in nostram promissionis fidem huc usque perrexit, aliter non praesumens: pariter prospere itinere in pace revertamur ad domos nostras¹⁴."

¹ subscriptionem C ² conversatam C ³ qua C ⁴ eradicaem F ⁵ Mabilion. posteriora C. and F ⁶ ultrahumbrensi C ⁷ antiphonis C ⁸ omitt sancti F ⁹ ipsi F ¹⁰ omitt cum C ¹¹ degradare C. and F ¹² cupientes C ¹³ opprimentis F ¹⁴ dominum nostrum F

CHAPTER XLVIII

Qualiter ad Aethelredum¹ regem reversus est²

Post has igitur sermocinationes solvitur inutile concilium ex utraque parte, et³ unusquisque domi revertens secessit; et ita, Deo protegente, servus suus, liberatus de manibus inimicorum, ad fidelissimum regem Aethelredum redibat indemnis. Noster autem sanctus pontifex pergens devenit ad Etheredum⁴ regem, denuntians ei cunctam dirae locutionis infestationem, quae a praesulibus contra illius praecipuum illata est. Tunc interrogans quoque regem, quomodo vel qualiter decrevisset de possessione terrarum propriarum: quae⁵ facultatum, quae ab ipso donata sunt ei; rex vero respondit: "Maiores non addo perturbationem destruendo monachorum vitam, quae ad ecclesiam beati Petri apostoli dedicata est; sed in eodem permanente statu, vita comite reservabo, quo⁶ a me, Domino favente, conservata est, usque quo prius tecum auntios proprios vel scripta proprietatis ad Romam permisero interrogare de his imminentibus causis, quomodo recta desiderans salvus inveniat." Hac responsione percepta, congaudentes divisi, unusquisque ad propria remeabat.

[CHAPTER XLIX]

De excommunicatione nostra

Inimici vero, qui haereditatem sancti pontificis nostri sibi usurpabant, annuntiantes, nos esse a sorte fidelium segregatos et eos, qui nobiscum participarent, et⁷ in tantum communionem nostram execraverunt, ut, si quispiam abbatum vel presbiterorum⁸ nostrorum, a fidei de plebe rogatus refectionem suam ante se positam signo crucis Dei benediceret, foras prociendam et effundendam quasi idolothimum iudicabant et vasa, de quibus nostri⁹ vescebantur, lavari prius quasi sorde polluta¹⁰ iubebant, antequam ab altis contingerentur.

¹ Aethel F ² The chapter heading in C is: De redditu eius ad Aethelredum regem ³ omitt F ⁴ Edlredum C ⁵ omitt que F ⁶ quae C ⁷ omitt C ⁸ presbiterum F ⁹ omitt F ¹⁰ pulluta F

CHAPTER I

De navigio eius pergenti¹ Romam

Hæc miserabilis et lamentabilis ingruens calamitas a nobis commota, ad Dominum incessabiliter die noctuque clamantes, in itinere et fletu cum omnibus subiectis nostris congregationibus fundentes precem² orationis offerebamus, quousque parati cum sancto pontifice nostro navem ascenderunt et, vehiculo navis transportati, ad litora australia, Domino præviante, pervenerunt. Tunc vero pedestri gressu super terram simul gradientes, sanctis auxiliantibus apostolis, salvo spatioso itinere ad apostolicam venientes sedem, præsentati adstriterunt. Progeniculantes flexis poplitibus, obnixè obsecrantes postulabant ut hoc illorum legationis indiculum, quamvis rusticitate magis conscriptum quam urbanitatis facundia caraxatum appareat, pro sua consuetudinaria pietatis clementia non dedignerent suscipere. "Scire enim," dicebant, "vestram dignitatem hoc volumus, ut neminem per invidiam accusandum advenimus; sed tamen³ ut, si quis in vestro beatissimo concilio contra nos⁴ aliunde veniens aliquam⁵ proferte ausus sit accusationis obiectionem, in quantum, vestra adiuvante clementia, valuerimus, aut excusare, si falsa, aut confiteri, si vera, parati sumus. Clementia ergo conditoris nostri et beatorum apostolorum principis protecti, ad hanc gloriosissimam sedem quasi ad matris gremium confugimus sufferendo, quicquid vestra beatissima imperaverit⁶ auctoritas." Deinde itaque a beatissimo apostolico papa Iohanne sanctus pontifex noster Wilfrithus episcopus cum reverentissimis presbiteris et omni clero venerabili benigna pietate susceptus, glorificæ sedis responsa expectantes, per aliquot⁷ dies requiescentes, mansione voluntaria præparata manserunt. Interim quoque legati a sancto archiepiscopo Berthwaldo⁸ cum suis scriptis accusationis⁹ ad apostolicam sedem directi, supplices petentes sibi præbendi a gloriosissima sede auditum legationis suæ, qua fungebantur, simul pervenerunt. Tunc vero beatissimus apostolicus Iohannes papa cum coepiscopis¹⁰ suis undique congregatis et omni venerabili clero ad synodalem locum veniens, præsentato Deo amabili Wilfritho episcopo cum fratribus

¹ perentique C ² prece F ³ tantum C ⁴ omni C ⁵ aliquando C
⁶ imperabit C ⁷ aliquod C ⁸ Berthwaldo C ⁹ accusationes F
¹⁰ episcopis C

CHAPTER LI

De cartula petitionis suæ

"Domino apostolico terque beatissimo universali papæ Iohanni Wilfrithus simplex et humilis servus servorum Dei episcopus. Cognoscat sanctitas vestra, istas esse causas, pro quibus hanc sedem apostolicam vestramque beatissimam præsentiam de ultima terrarum parte iam vice tertia² adjuvandum adveni. Primo, quia unitas apostolorum virorum individua semper esse solet, ut, quæque a prædecessore vestro beatissimo Agathone papa iustissimis atque clementissimis iudiciis decreta sunt, vestra pia auctoritas, quia multis non dubium est ad salutem proficere, confirmet et corroboret: et ut pietas vestra intelligere dignetur, quia in omnibus vestrae beatitudinis iussionibus humiles et supplices subire parati sumus. Perturbationibus enim nuper in Britannia ortis ex parte eorum, qui contra decreta supra dicti beatissimi Agathonis papæ illiusque successorum venerabilium patrum sibi met episcopatum et monasteria terrasque cum omnibus meis facultatibus usurpabant, compulsus, hanc sacrosanciam apostolicam sedem appellavi, contestans eos per omnipotentem Deum et beatum Petrum principem apostolorum, ut si quis aliquam contra me accusationem haberet, ad vestram mecum præsentiam iudicandus conveniret, sicut beati prædecessoris vestri Sergii papæ scripta cernebant³. Et ideo petitionum parvitatibus meae paginam vestrae gloriosissimæ præsentia pro instanti vobis notissima necessitate offerendam curavi, et cum quibus vestrae solitæ clementia et benignitatis⁴ aures pulsare hæc continens præsumo, ut omnia recitandis pietatisque, quæ a beatissimis antecessoribus vestris dominis apostolicis sancto Agathone et electo Benedicto et beato Sergio unanimiter erga meam parvitatem decreta sunt, vos largiflua pietatis benevolentia confirmare dignemini. It vestram inflexibilem auctoritatem ex intima cordis intentione non solum ego, sed et omnes qui mecum advenērunt fratres obsecrantes, humiliter postulamus, ut, si quilibet accusatores contra nos aliunde venerint, per vestram

¹ continentem C and F ² tertiam F tertia C ³ decernebant C
⁴ benignas C

inssionem in medium producti, exponant accusationis causas; et si vel minimam quidem confirmare potuerint, libenter vestri arbitrii aequitatem sustinere parati sumus. Si autem mendacia tantummodo vestrae beatissimae auctoritati, falsis commendata cartulis, afferre ausi sint, detur nobis licentia, prout vestrae sanctitati placuerit, ipsas accusationes expurgare. Necnon supplex et humilis vestram sanctitatem deprecor ut eandem auctoritatis instantiam¹ Aethelredo² regi Merciorum de vitae nostrae solatio imperare dignemini, qua praecessores vestri beatissimi apostolici sanctus Agatho, Benedictus et Sergius demandabant, hoc est, ut ipsa monasteria cum terris³ ad ea pertinentibus, quae mihi ab ipso rege Aethelredo⁴ eiusque fratre Wilfario⁵ vel aliis quibuslibet pro redemptione animarum suarum perdonata sunt, nemo per invidiam vel nefandam cupiditatem auferre et invadere contra vestra statuta atque illius supradicti regis voluntatem praesumat. Et adhuc summopere vestram almitatem omnibus precibus humiliter depono, ut omnia, quae antecessor vester saepe memoratus beatissimus Agatho in hac apostolica sede cum universa synodo decreverat, ipsum regem Alfrithum⁶ Aquilonensium adimplere tranquillissimis⁷ monitis obsecratis⁸. Quod si forte hoc illi durum videatur pro mea causa esse, Eboracae⁹ civitatis episcopatus cum caeteris quam plurimis monasteriis in vestro pendeat arbitrio, cui rectissimum gubernare censeatis. Tantum ipsa duo monasteria, quod primum dicitur Hripis¹⁰, et alterum, quod Agustaldasesi¹¹ vocatur, quae a sancto Agathone papa huius¹² apostolicae sedis sub uno privilegio adscripta sunt, per vestrae petitionis auxilium cum omnibus terris atque possessionibus, ad ea pertinentibus, nobis restituantur. Et post has petitiones hoc addam, quod iuxta statuta canonum debitam venerationem cum fraterna caritate archiepiscopo Berthwaldo¹³ dignanter semper exhibeo¹⁴, et sic me libenter facturum promitto, tantummodo si ipse praecessorum vestrorum, beatissimi Agathonis eiusque successorum, fundatissima erga meam parvitatem adimpleat decreta.”

¹ eadem auct. instantia C. ² Ethelredo C. ³ ceteris C. ⁴ Ethelredo C.
⁵ Wilfario C. ⁶ Aldfridum C. ⁷ tranquillissimus F. ⁸ obsecratis F.
⁹ Eboracae C. ¹⁰ Hripis. ¹¹ Hagustaldesae C. ¹² huic C. *and* F.
¹³ Berthwaldo C. ¹⁴ exhibebo C.

CHAPTER LII

De eo, quod Iohannes¹ papa praecessorum scripta recensenda dixit

Postquam nostrae petitionis series recitata est et diligenter a gloriosissimis auscultata, ad habitaculaque nostra redire licentiam dederunt, introductis quoque ad praesentiam eorum honorabilem a sancto Berthwaldo² archiepiscopo cum scriptis suis vix directis ad³ apostolicam sedem. Quorum multiplices et magnas accusationes contra hominem Dei Wilfrithum episcopum audientes, uniuscuiusque capituli examinationem ambobus praesentibus, hoc est accusatori- bus⁴ et⁵ excusantibus⁶, stabiliter audire in futuro tempore per ordinem promiserunt et⁷ ipsos domum redire iusserunt. Tunc beatissimus Iohannes apostolicae sedis papa coepiscopis suis in synodali loco sedentibus dixit: “O sancta synodus, nostrum est primum sanctissimorum antecessorum nostrorum percurrere canones et examinare scripta, de hac eadem inimicitia fraudis ex utraque parte olim ad hanc apostolicam sedem directa, et diligenter considerare, quid ter beatissimus Agatho in his causis censuerit, et post eum electus Benedictus necnon et praecessor meus sanctissimus Sergius memorialiter retinere, quid de hac eadem re regibus et sancto archiepiscopo faciendum sit ab apostolica sede decreverunt. Deinde facilius, ex utraque parte in praesentia fraternitatis nostrae apostolorum, veritatis lumen, extincto mendacio et caecato⁹, agnoscere valeamus et secundum normam sanctissimorum primorum praecessorum canonice censeamus.” Et hoc tale consilium beatissimi Iohannis universo synodo complacuit, et sic fecerunt.

CHAPTER LIII¹⁰

Itaque quadam die beatissimus Iohannes apostolicae sedis praesul et reverentissimi coepiscopi¹¹ eius, in sanctum concilium congregati, iusserunt utriusque¹², accusatorum et defensorum¹³, electos viros sancto

¹ Iohannis C. ² Berthwaldo C. ³ omitt C. ⁴ accusationibus F. ⁵ omitt. F.
⁶ excusationibus F. ⁷ insertam C. ⁸ censantibus C. ⁹ excacato C.
¹⁰ There is no chapter heading in either MS though it is obvious a new chapter begins here. ¹¹ episcopi F. ¹² inserti partis C. ¹³ defensorum F.

conventui praesentari, et mox ita factum est. Nam sanctus Wilfrithus episcopus et venerabiles presbiteri et diacones eius praesentati sunt, humiles et supplices honorabiles facies salutantes, promittentes se cum intimo cordis affectu illius apostolicae sedis decreta suscipere et adimplere; necnon et sancti archiepiscopi nuntii, secundum praeceptum¹ sanctissimorum venientes, adsiterunt. Quibus datum est tempus loquendi, ut unumquodcumque capitulum accusationis eligerent, primum adversum nos dicerent, postea ad alia ordinantes in conflictu accederent. Qui responderunt, dicentes: "Hoc est primum capitulum nostrae accusationis, quod iste praesens Wilfrithus episcopus iudicia sancti archiepiscopi Berthwaldi Cantuariorum ecclesiae et totius Britanniae, ab hac apostolica sede emissi², statuta coram synodo contumaciter tenuens contempsit. Nos nostrae partis sententiam detulimus; vos vestram defensionem dicite." Stans itaque sanctus Wilfrithus episcopus noster, honorabili³ senio convocatus⁴, cum fratribus suis venerabilibus in conspectu totius congregationis, dixit: "Humilis et supplex excellentissimam sanctitatem vestram deprecor, ut meae parvitas dignemini veritatem huius rei gestae a me audire. Eram enim in concilio sedens cum abbatibus meis ac presbiteris⁵ necnon et diaconibus; unum ex numero episcoporum illic congregatorum miserunt ad me, interrogantem⁶ sermonibus regis necminus et archiepiscopi, si ipse solummodo archiepiscopi iudicium consentire voluissem: et quicquid ille iudicando decrevisset, an paratus fuisset adimplere omnibus votis annon. Ad istum ita sciscitanti respondebam: 'Quae est illius iudicii sententia scire prius oportet, quam confiteamur, utrum pati ea valeamus⁷ exsequendo an aliter.' Ille autem se nescire affirmabat nec alio modo archiepiscopum⁸ velle revelando cuiquam nostrum⁹ patefacere iudicii exsolutionem dicebat, antequam propriae¹⁰ manus subscriptione coram praesenti concilio fatentes confirmaremus, ut eius unicum per omnia iudicium elegentes tenere nec ab eo ad dexteram neque ad sinistram declinantes deviamus. 'Istius tam angustam¹¹ districtiois coartationem,' dicebam, 'numquam antea a quoquam hominum coactam audivi, ut omnino iuramentis nodo adstrictus fateretur decreta composita, quamvis impossibilia, persolvere, priusquam sciret vim decreti.' Attamen ibi coram senatu sponpondi, quatenus in cunctis

¹ praeceptorum F ² emissio C and F ³ honorabilis F ⁴ confectus Jones ⁵ presbiteribus C ⁶ interrogante F ⁷ valeamus C ⁸ archiepiscopi C ⁹ nostrorum C insert est. F ¹⁰ propria F ¹¹ angustam F

archiepiscopi iudicium, in quibus consonans invenitur status sanctorum patrum regulis et canonicis diffinitionibus et non discrepans prorsus in ulla re a sancto Agathonis synodo caeterorumque orthodoxorum ei¹ successorum repperiatur, toto mentis conatu subiacere parati invenimur.² Hanc excusationem sanctus pontifex noster reddidit et silendo quievit. Tunc sancta synodus respondit: "Wilfrithus Deo amabilis episcopus canonicè³ defensionis suae protectionem exposuit." Tunc⁴ inter se graecizantes et subridentes, nos autem⁵ celantes, multa⁶ loqui coeperunt et postremo dicentes accusatoribus: "Non ignoratis, carissimi fratres, habemus ex praecepto canonum nostrorum: *Quovisnamque clericis ab accusatoribus multa crimina obiciuntur: et unum ex ipsis, de quo prius egerit, probare non potuerit, ad caetera iam non admittantur.* Sed tamen propter honorem sancti archiepiscopi, ab huius apostolicae sedis monarchia directo, et pro huius beatissimi Wilfrithi episcopi reverentia, diu fraude spoliato, ut asserunt⁸, Deo et sancto Petro principe apostolorum revelante et aperiente, per multos dies vel menses omnia capitula plene eventilantes, finem rei imponere desiderantes non fastidiose curabimus." Post haec verba, pontifici nostro cum fratribus suis⁹ triumphali gaudio incepto, a sancto synodo licentia¹⁰ data, ad aliarum dierum¹¹ conflictum praeparantes, ad mansiones suas redierunt. Alii vero e contrario, primo ingressu conflictionis confusi, domum suam adierunt, et nebulae mendaciorum, flante vento sapientiae, dispersae, per plura spatia dierum et mensium ab omni piaculo scelere degradandi pure perfecteque excusatus, probabilis sanctus pontifex noster apparuit. Nam per III menses et LXX conciliabula sanctissimae¹² sedis de fornace ignis examinandi, apostolica potestate hoc modo auxiliante, purificatus, ut breviter¹³ dicam, evasit: quia in sancto pascha¹³, tertia die, ter beatissimi Agathonis synodus adversum pravitates¹⁴ haereticorum cum centum XXV orthodoxis episcopis constituta, ex quibus unusquisque pro sua provincia et civitate veram fidem confessus et subscriptione clara voce legebatur. Haec coram omni populo more Romanorum clara voce legebatur, in qua scriptura inventum est inter caetera: *Wilfrithus Deo amabilis episcopus Ebroacae¹⁵ civitatis, apostolicam sedem de sua causa appellatam et ab hac potestate de certis*

¹ eius F ² inveniamur F ³ canonicæ C ⁴ Tum C ⁵ ac F ⁶ multe C ⁷ omit F ⁸ asserunt C ⁹ omit F ¹⁰⁻¹¹ data... con-omit F ¹² insert after evasit C ¹³ pasca F ¹⁴ pravitates F ¹⁵ Ebroacae C

incertisque rébus absolutum et cum aliis cxxv coepiscopis in synodo in iudicii sede constitutum et pro omni aqilonali parte Britanniae et Hiberniae insulisque quae ab Anglorum et Brittonum necnon Scottorum et Pictorum gentibus colebantur, veram et catholicam confessus fidem² et cum subscriptione sua corroboravit. Itaque, quo auditu, omnes cives Romani sapientes stupefacti sunt. Tunc Bonifacius³ et Sizentius⁴ et alii nonnulli, qui eum in diebus beatae memoriae Agathonis agnoscentes viderunt, dicebant, "istum esse praesentem Deo amabilem Wilfrithum episcopum, quem beatissimus Agatho purificatum de accusationibus⁵, apostolica auctoritate absolutum, olim ad propria remisit, et iterum nunc—vae pro dolor!—infestatorum insidiae exorbitare de propria sede fecerunt. Qui per xl. et eo amplius annos episcopatus officia fungebatur, et tam honorabilem senem cum fratribus venerabilibus accusatores falsidici et cum pseudographis⁶ audaci temeritate et, ut ita dicam, unus diaconus et alii omnes sine aliquo ecclesiasticae dignitatis gradu in conventu apostolicae sedis excellentissimam personam ausi sunt accusare. Et ideo digni sunt poenas luere, in ima carceris angustia usque ad finem mortis macerati." Et tunc viri Romani verum eos dixisse affirmabant. Dixit autem beatissimus Iohannes apostolicae sedis papa: "Beatus Wilfrithus, Deo amabilis episcopus, in quo nullam criminis per tot conciliabula nostra examinando tam diligenter obiectionem invenimus, beati Petri apostoli et apostolorum principis auctoritate, qui habet potestatem solvendi ligandique ab oculis delictis, exsolutum sciat, et quod beatus Agatho et electus Benedictus sanctusque Sergius apostolicae sedis⁷ praesules de eo censuerunt, nostrae quoque parvitas humilitas cum totius⁸ synodi consensu regibus et archiepiscopis⁹ scripta iudicia, per manum beati Wilfrithi episcopi ad eos emissa, affirmare decrevit, hoc modo dicens:

¹ omit F ² f. c. C ³ Bonifacius C ⁴ Sizentius C ⁵ accusatoribus F
⁶ pseudographis C ⁷ omit sedis C ⁸ cuncto eius F ⁹ archiepiscopi F

CHAPTER LIV

"Dominis excellentissimis¹ Aethilredo² regi Merciorum et Alfrido regi Derorum et Berniciorum³ Iohannes papa. De vestrae quidem eximiae religionis accessibus, gratia Dei cooperante⁴, gaudemus, fervorem fidei cernentes in vobis, quam ex praedicatione principis apostolorum, Deo vestras animas illuminante, percepistis et efficaciter retinetis; ut⁵ gaudium nostrum melior accessus amplifiet! Illud vero animos nostros afficit et consacerdotum ac totius ecclesiae contristavit auditum⁶ inextricabilis quorundam dissensio, quod et ad correctionem oportet, Deo annuente, perducere, ut non contemptiores pontificalium decretorum, sed ut oboedientiae filii ante Deum omnium iudicem comprobemur esse custodes. Dudum⁷ enim sub apostolicae memoriae praedecessore nostro Agathone pontifice, dum Wilfrithus episcopus ad hanc sedem apostolicam veniens appellasset, et praesentibus eius contrariis, qui a Theodoro venerandae memoriae archiepiscopo sanctae Cantuariorum ecclesiae ex hac apostolica sede mandato et Hyldae⁸ religiosae memoriae abbatissae ad eum accusandum huc prius advenerant, etiam hic episcopi de diversis provinciis cum suprafacto sancto pontifice congregati, quae a partibus dicebantur, regulariter quaesierunt et sententialiter decreverunt, eandemque sententiam successores eius sancti pontifices praedecessores nostri secuti sunt. Nec hoc venerandae memoriae Theodorus praesul, qui ab hac apostolica sede directus est, contravenisse recognoscitur neque accusationem aliquam postmodum ad hanc sedem apostolicam mandavit, magis autem, ut ex eius dictis apparuit, et decretis pontificalibus obsecutus est. Succurrendum est itaque cum Dei praesidio, ne⁹ perseveret in uno loco dissensio, dum in¹⁰ caeteris consacerdotum ac plebium unanimitas maneat. Et haec de praeteritis memoravimus. De praesentibus quoque innotescere inclitae vestrae christianitati praevidimus, quod hii, qui de eadem insula Britannia huc advenerunt¹¹, accusationes contra Wilfrithum episcopum derulerunt¹², ille superveniens cum fratribus suis, in accusatores eius quod excusaverunt retorserunt. Quorum confictus apud conventum reverentissimorum episcoporum et sacerdotum, qui hic ad praesens

¹ eminentissimis C ² Aethilredo C. ³ Berniciorum C ⁴ operante C
⁵ et F ⁶ auditus F ⁷ Dum F ⁸ Hildae C ⁹ nec F ¹⁰ omit C ¹¹ insert
 et C ¹² insert et F

coelitus alligatus evadit. Incolumen eminentiam vestram gratia superna custodiat.”

CHAPTER LV

*Qualiter iussus patriam redire sanctas reliquias
secum portavit*

Transactis² itaque ibi multis mensibus³, paene cotidie in conflictu diligenter examinatus, postremo tamen in victoria omnino excusabilis apparuit. Iam⁴ vero sancto pontifici nostro⁵ volenti ad sedem apostolicam manere et in⁶ sua senectute sibi mundum crucifigere vitamque ibi finire, apostolicus amistes et universa sancta⁷ synodus humiliter oboedientiam suam olim promittenti singulariter praecipientes, illum apostolica auctoritate de certis incertisque causis post longam afflictionem pure absolutum patriam remeare iudicique conscripta regibus et archiepiscopo portare et maerorem⁸ subditorum sedare gaudiumque amicorum renovare in nomine Domini iusserunt. Ille autem sanctus pontifex noster sciens oboedire⁹, cum sociis loca sanctorum circumiens moreque suo ab electis viris sanctas reliquias nominatim congregans aliaque indumenta purpureaque¹⁰ et serica ad ornamenta ecclesiarum lucratum, cum benedictione sanctorum patriam remeavit, pergens per plana et aspera camporum et montium longo itinere, usquedum Galliarum regionem pervenit.

CHAPTER LVI

De patroni¹¹ nostri aegrotatione et Michaelis adventu¹²

Deinde igitur, iter agentibus, sanctus pontifex noster maximo languore infirmitatis correptus, equo primitus vehitur; postremo tamen inter manus maerentium et lacrimantium ad Deumque clamantium in feretro portatus, ad Meldum civitatem vix vivus deducitur, nihil de morte eius dubitantes. Quippe qui nihil alicuius cibi aut liquoris quattuor diebus et quattuor noctibus degustavit, sed in excessu iacens spiritus, tantum halitus et calida membra vivum eum demonstrabant. Quinta demum die, mane illucescente,

¹ No chapter heading in C ² Trans F ³ inserti actis F ⁴ Ibi F ⁵ non C ⁶ omit C ⁷ omit F ⁸ Mabillon. memorem C and F ⁹ oboediens F ¹⁰ omit que C ¹¹ patronis F ¹² No chapter heading in C

inveni sunt, per dies aliquos fieri procuravimus; apud quos omnia, quaeque in scriptis vel anterioribus vel modernis partes detulerunt vel hic inveniri¹ potuerunt vel a partibus verbaliter dicta sunt, subtiliter² inquisita ad cognitionem nostram perducta sunt, dum nec ipse principales personae, de quibus contentio omnis exorta est, praesentes affuerint, quos necesse est, ut contentio omnis finem accipiat, advenire et consedere³. Et ideo commonemus Berthwaldum⁴ praesulem sanctae Cantuariorum ecclesiae, quem auctoritate principis apostolorum archiepiscopum ibidem confirmavimus, reverentissimum fratrem nostrum, ut synodum convocet una cum Wilfritho episcopo, et concilio regulariter celebrato, Bosam atque Iohannem episcopos in synodum faciat advenire vocesque partium audiat et consideret, quid sibi invicem partes valeant approbare. Et siquidem, eo suffragante, apud synodum hoc regulariter determinare valuerit, gratum nobis et partibus expedit; sin aliter acciderit⁵, eos synodaliter moneat et commonitionibus suis, et quaeque⁶ consideret⁷, ad hanc sedem apostolicam simul occurrant, ut in ampliori concilio flagretur, ac⁸ decidetur, quod hactenus non valuit terminari, atque per gratiam sancti Spiritus, qui cum discordia venerant, revertantur in pace. Scire autem debet, quicumque de eis advenire distulerit vel, quod est execrandum, venire contempserit, seipsum deiectioi submituat, et hinc abiectus nec ibidem ab ullo praesulum sive fidelium recipiendus. Qui enim suo inoboediens existit auctori, non poterit inter ministros eius atque discipulos recenseri⁹. Vestra proinde christiana et regalis sublimitas pro Dei timore et christianae fidei reverentia et pace, quam Dominus Iesus Christus suis dedit discipulis, subventum faciat atque concursum, ut haec, quae a Deo aspirante perspeximus, ad effectum perveniant, ut pro huiusmodi religioso annuo merces vobis ascribatur in coelis, quatinus et in hoc seculo, Christo protegente, regnetis incolumes et aeterni regni eius beatum consortium habeatis¹⁰. Ideo recordermini, o filii carissimi, quod de hac eadem re beatissimus Agatho caeterique post eum consona voce nobiscum praesules Romanae ecclesiae apostolica auctoritate sanxerunt. Quicumque enim cuiuslibet personae audaci temeritate¹¹ contempserit, non erit a Deo impunitus neque sine dampno

¹ invenire F ² suptiliter C ³ consideret F ⁴ Berthwaldum C ⁵ accedat F ⁶ prodesset suis partibus unaquaque inserti C ⁷ Mabillon. considerat C and F ⁸ ad C ⁹ recesserit F ¹⁰ habebitis C ¹¹ temeritati C

ecce! angelus Domini in veste candida sancto pontifici nostro apparuit, dicens: "Ego sum Michael summi Dei nuntius, qui misit me ad te indicare, quod tibi adduntur anni vitae pro intercessione sanctae Mariae genitricis¹ Dei semperque virginis et pro subditorum tuorum lacrimis, ad aures Domini pervenientibus; et hoc tibi erit signum, quod ab hac die in dies melioratus sanaberis et ad patriam tuam pervenies², tibi que substantiarum tuarum carissima quaeque³ red- duntur, et in pace vitam consummabis. Paratus quoque esto, quia post tri annorum spatium iterum visitabo te. Iam enim memento quod in honore sancti Petri et Andreae apostolis domos aedificasti, sanctae vero Mariae semper virginis intercedenti pro te nullam fecisti. Habes hoc emendare et in honorem eius domum dedicare." Et post haec verba angelus Domini assumptus ab oculis eius discessit. Sanctus itaque pontifex noster, quasi de somno excitatus surgens, inter choros canentium et flentium resedit, dicens: "Ubi est Acca presbiter noster?" Qui statim cum gaudio⁴ invocatus adventit, gratias agens Domino cum omnibus, quod eum sedentem et loquentem vidissent. Deinde vero⁵, remotis fratribus de domo, solo fidelissimo presbitero suo Acca, qui nunc est beatae memoriae gratia Dei episcopus, per ordinem, sicut supra⁶ diximus, visionem omnem revelavit, et statim sanctus presbiter praefatus acuti ingenii intellexit, gratias agens Domino, eo modo pontifici nostro pro intercessione sanctae Mariae⁷ matris Domini et pro subditorum suorum precibus annos vitae additos, sicut Ezechiae regi Iudae xv annos adiectos, quorum v pro electione David patris sui, alii autem v pro intercessione Esaeae prophetae in templo Dei, alii v pro regis ipsius bonitate et ploratu ad parietem converso anni vitae adduntur.

CHAPTER LVII

Qualiter reversus mare transierit⁸

Tunc ergo sanctus pontifex noster, manibus et facie lavatis, omnibus nostris mira hilaritate gaudenibus, vitam ei⁹ a Domino concessam gratulanter contentibus, sumpto aliquantulum cibo, secundum

¹ genitricis F. ² pervenies F. ³ omit C. ⁴ gladio F. ⁵ ergo C. ⁶ omit F. ⁷ virgini inserted and afterwards erased in C. ⁸ No chapter heading in C. ⁹ omit F.

Jonathan¹ illuminatis oculis refociliatus est, et post paucos dies, convalescente eadem infirmitate, coepto itinere usque ad mare pervenerunt, ² cuius magnitudinem navigio superantes, in Cantuaria regione portum salutis Deo adiuvante invenerunt³. Illic autem archiepiscopus Bergrivaldo⁴ invento, sancti pontificis nostri nuntii cum eo loquebantur. Qui eis spondit mitigare iudicia dura, olim in synodo statuta, quia apostolica auctoritate coactus et per nuntios⁵ scriptis directis territus est et tremebundus pacifice sine simulatione, sicut rei eventus probavit, sancto pontifici nostro reconciliatus est. Deinde itaque cum multitudine⁶ abbatum suorum cum muneribus iuxta Lundoniam civitatem ab oriente lacti obeuntes inventi sunt. Postremo tunc⁷ ad Aethelredum⁸ regem, qui ante regnum⁹ regebat Myrciorum¹⁰ populorum¹¹, semper fidelissimum amicum, nimirum pro nimio gaudio lacrimantem, sanctus pontifex noster veniens¹², osculantes et amplectentes se invicem, honorifice ab amico more suo susceptus est. Qui ei¹³ salutationis verba ab¹⁴ apostolica sede emissa et statuta de se iudicia, signata cum bullis et sigillis, humiliter ostendit. Ille vero, statim apertis et recitatis apostolicae¹⁵ sedis litteris, prosternens se in terram, oboedienter spondit, dicens: "Hujus apostolicae¹⁶ auctoritatis scriptis ne unius quidem litterae apicem unquam in vita mea condempnabo neque non¹⁷ facientibus contentio, sed ut impleantur secundum vires meas adjuvabo." Sicut enim promiserat, ita sine dubio effecit. Iam enim merces, Deo donante, aeterna retribuetur ei in bono. Nam statim Coenred, quem regem post se constituit¹⁸, inviavit et adiuravit eum in nomine Domini et in sua caritate oboedire praeceptis apostolicae sedis. Ille autem voluntarie sic facere promisit.

CHAPTER LVIII

Quomodo propter contemptum eius Aldfrithus rex perit¹⁹

Denique post non multi temporis spatium, Aethelredo amico suo dicente²⁰, sanctus pontifex noster electos nuntios Badwinum presbiterum et abbatem magistrumque Alfrithum ad Aldfrithum²¹ Ultra-humbrensi regem sibi que notos emisit, dicens²² ad eum: "Sanctus Ionathan F. ²⁻³ omit F. ⁴ Berchivaldo C. ⁵ insert suos C. ⁶ multitudine C. ⁷ tamen C. ⁸ Ethelredum C. ⁹ omit C. ¹⁰ Merciorum C. ¹¹ omit F. ¹² insert mitissime eum salutavit C. ¹³ eis F. ¹⁴ omit F. ¹⁵⁻¹⁶ omit C. ¹⁷ omit C. ¹⁸ insert ad se C. ¹⁹ No chapter heading in C. ²⁰ docente C. ²¹ Alfrithum C. ²² dicentes C.

pontifex noster salutat te pacificis verbis postulatque a te, ut licentiam sibi veniendi ad praesentiam tuam concedas cum litteris salutationis apostolicae sedis et iudicii de sua causa apostolica auctoritate¹ constitutis." Quibus rex in prima vice nihil dure et austerè respondit; sed, conductione facta et statuta die iterum revertendi ad se, tunc respondere promisit. Fratres vero secundum praeceptum regis altera vice in die conductionis revertentes ad eum sciscitantesque ab eo, quid ad responsum esset dicturus. Quibus rex, sicut consiliarii eius persuaserunt, respondit: "O fratres mihi ambo venerabiles, petite a me vobismet ipsis necessaria, et ego propter reverentiam vestram donabo vobis. De causa vero Wilfrithi domini vestri nolite me ab hoc die diutius flagitare, quia, quod ante praedecessores mei reges et archiepiscopus cum consiliariis suis censuerunt, et quod postea nos cum archiepiscopo, ab apostolica sede emisso, cum omnibus paene Britanniae² nostrae³ gemis praesulibus iudicavimus, hoc, inquam, quamdiu vixero, propter apostolicae sedis, ut dicitis⁴, scripta nunquam volo mutare." Et hanc sententiam plene postmodum mutavit, et vere poenituit eum⁵.

CHAPTER LIX

Deinde namque nuntii tristem nuntium portantes recesserunt ab eo, vultum eius ultra non videntes, veneruntque ad dominum⁶ suum. Nam ultio divina nihil morata, sed secundum prophetiam praesulis apostolicae sedis vinculis alligatum infirmitatis districtè regem compressit. Qui statim, ut erat sapientissimus, agnosceus, ab apostolica potestate percussus se esse, poenitentia ductus, confessus est peccatum suum, in Wilfrithum episcopum⁷ contra apostolicae sedis iudicia commissum, dicens significando: "Si aliquo modo ad me viverem⁷ venire per invitationem potuisset, statim piaculum meum emendarem⁸." Et tamen votum vovit Deo et sancto Petro, si de illa infirmitate sanatus surrexisset, secundum sancti Wilfrithi episcopi desiderium et apostolicae sedis iudicium omnia sanare. "Sin vero, Deo volente, defunctus fuero, praecipio in nomine Domini haeredi, quicumque mihi in regnum successerit, ut cum Wilfritho episcopo pro remedio animae meae et suae pacem et concordiam ineat." Haec

¹ potestate C. ² Britanniae C. ³ vestrae C. ⁴ dicitis F. ⁵ omittit F. ⁶ deum F. ⁷ venientem F. ⁸ emendare F.

verba fidelissimi testes audierunt nobisque indicaverunt, ex quibus est Aelfleda abbatissa et sapientissima virgo, quae est vere filia regis, necnon et Aethelburga abbatissa, et multi alii testes haec firmaverunt¹. Regem vero languor oppressit, loquela illum per multos dies deseruit, postremo diem obiit, et post eum Eadwif per parvum spatium regnavit. Ad quem sanctus pontifex noster de exilio cum filio suo proprio veniens, de Hrypis quasi ad amicum nuntios emisit, quibus austere et dure, persuasus a consiliariis² suis, pro antiqua nequitia respondebat, dicens: "Per salutem meam iuro, nisi de regno meo in spatio sex dierum discesserit, de sodalibus eius quoscumque invenero, morte peribunt." Et post haec aspera verba, conituratione facta adversum eum, de regno quod duos menses habuit, expulsus est, et regnavit pro eo puer regius, cui nomen erat Osred, filius Aldfrithi³ regis, et sancto pontifici nostro filius adoptivus factus est.

[CHAPTER LX]

In primo anno Osredi regis Berhtwaldus⁴ Cantuariorum ecclesiae et paene totius Britanniae archiepiscopus de austro veniens⁵, habens ex praeepto apostolicae sedis Aquilonalium regem cum omnibus episcopis suis et abbatibus et totius regni eius principibus ad synodalem locum de causa beati Wilfrithi episcopi diligenter invitare⁶, et ita factum est. Nam in unum locum iuxta fluvium Nid ab oriente congregati rex cum principibus et tres episcopi eius cum abbatibus necnon et beata Aelfleda abbatissa, semper totius provinciae consolatrix optimaque consiliatrix, Berhtwaldus⁷ quoque archiepiscopus et Wilfrithus episcopus simul in una die advenerunt. Deinde, sedentibus rege et episcopis cum principibus eorum in synodali loco, tali modo archiepiscopus loqui incipiebat: "Oremus Dominum nostrum Iesum Christum⁸, ut pacis concordiam in cordibus nostris per Spiritum sanctum indulgeat. Habemus enim et ego et beatus Wilfrithus episcopus scripta apostolicae sedis, parvitati⁹ enim meae per nuntios directa et per semetipsam similiter allata, et¹⁰ ut ea in praesentia reverentiae vestrae recitentur¹¹, humili prece deprecemur." Quibus venerabiles domini licentiam dederunt, et¹² coram synodo,

¹ adfirmaverunt C. ² consiliariis F. ³ Aldfridi C. ⁴ Berhtwaldus C. ⁵ venientes F. ⁶ inserti et vitare F. ⁷ Berhtwaldus C. ⁸ omittit I. C. C. ⁹ parvitatibus C. ¹⁰ omittit F. ¹¹ recitantur F. ¹² omittit F.

omnibus audientibus, utriusque libri a principio usque ad finem legebantur. Post lectionem¹, cunctis tacentibus, Berthfrithus², secundus a rege princeps, ad archiepiscopum dixit: "Nos, qui interpretatione indigemus, quid apostolica auctoritas dicat, audire delectat." Et respondit ei³ archiepiscopus, dicens: "Iudicia apostolica lectum de eadem re⁴ utriusque libri ostendentes, quorum in⁵ brevi sermone sensum tantum explicabo. Apostolica namque potestas, quae primum Petro apostolo⁶ ligandi solvendique donata est, sua auctoritate de beato Wilfritho episcopo censuit, ut in praesentia mea, licet indignus, et omnis conventus⁷ praesules ecclesiarum huius provinciae, antiquam inimicitiam pro animarum salute relinquentes, beato Wilfritho episcopo in bono reconciliantur. Nam his coepiscopis meis e duobus ab apostolica sede iudicis optio datur, utrum voluerint, eligant, ut aut cum Wilfritho episcopo pacem plene perfecteque ineant et partes ecclesiarum, quas olim ipse regebat, sicut sapientes mecum iudicaverint, restituant, aut si hoc optimum noluerint, omnes simul ad apostolicam sedem pergerent ibique maiori concilio diiudicentur. Si quis vero contempnens,—quod absit,—neurum ex his duobus implere voluisset⁸, sciat se, si rex sit aut laicus, a corpore et a⁹ sanguine Christi excommunicatum; si vero episcopus aut presbiter, quod est execrabilius et dictu horrendum, ab omni gradu¹⁰ degradari. Haec sunt iudicia apostolicae sedis brevi sermone expressa." Episcopi vero resistentes dixerunt: "Quod praedecessores nostri olim, Theodorus archiepiscopus, ab apostolica sede emissus, et Ecfrithus¹¹ rex censuerunt et postea in campo, qui Eostrefeld¹² dicitur, una nobiscum paene totius Britanniae¹³ episcopi tuaque, archiepiscopo, praesentia excellentissima cum rege Aldfritho iudicavimus, quomodo immutare quis valet?" Interea autem beatissima Aelfleda abbatisa benedicto ore suo dixit: "Vere in Christo dico testamentum Alfrithi¹⁴ regis in ea infirmitate, qua vitam finivit qui votum vovit Deo et sancto Petro dicens: 'Si vixero, omnia iudicia apostolicae sedis quae¹⁵ ante renui audire, de beato Wilfritho episcopo replebo. Si vero diem obiero, dicite tamen haeredi meo

¹ insert autem C ² Berectfrithus C ³ omit F ⁴ omit C ⁵ omit C
⁶ insert et principi apostolorum C ⁷ Mabilon, conventui C and F
⁸ noluisse C ⁹ omit C ¹⁰ insert ecclesiasticae dignitatis C
¹¹ Aecfrithus C ¹² Eostraefeld C ¹³ Britanniae C ¹⁴ Aldfrithi C
¹⁵ Raine, quas C and F

filio in nomine Domini, ut pro remedio animae meae iudicium¹ de Wilfritho episcopo apostolicum² repleat." Haec ea³ loquente, Berectfrithus⁴, praefarus regis princeps, respondens dixit: "Haec est voluntas regis et principum eius, ut mandatis apostolicae sedis et praeceptis Alfrithi regis in omnibus obediamus⁵. Nam quando in urbe, quae Bebbanburg⁶ dicitur, obsessi et undique hostili manu circumcincti in angustiaque rupis⁷ lapideae mansimus, into consilio inter nos, si Deus nostro regali puero regnum patris sui concedisset, quae mandavit apostolica auctoritas de⁸ Wilfritho episcopo, adimplere Deo spondimus, et statim post vota, mutatis animis inimicorum, concito cursu omnes cum iuramento in amicitiam nostram conversi sumus; apertis ianuis de angustia liberati, fugatis inimicis nostris, regnum accepimus." Postquam haec verba finita sunt, episcopi sibi mutuo separati ab aliis inire consilium⁹ coeperunt, aliquando cum eis archiepiscopus, aliquando vero sapientissima virgo Aelfleda, et huius sancti concilii¹⁰ talis finis extitit, ut omnes episcopi et rex cum optimatibus suis pure pacis concordiam cum Wilfritho episcopo inierint, quam inter se usque ad finem vitae conservaverunt, redentes ei duo optima coenobia, quae sunt¹¹ Inhrupis¹² et Inagustaldesiae¹³, cum omnibus relictibus suis. Et illa die omnes episcopi se in invicem osculantes et amplectentes panemque frangentes communicaverunt; gratias agentes Deo omnis sancti huius beatitudinis, in pace Christi ad sua loca remearunt.

CHAPTER LXI

*Mirabilis Deus in sanctis suis**, qui pro amore totius ecclesiae salutifera pace animas praesulum coronavit. Et haec est maxima beatitudo ex utraque parte, tam illorum, qui per longa spatia annorum possessionem suam possidebant et voluntarie ad emendationem in pace Christi ante suum obitum pontifici nostro reddiderunt, quam nostrorum, qui, per diversa exilia dispersi, tristes sub alienis dominis servi eramus et nunc in pace omnium ubique reconciliatorum cum domino nostro, capite carissimo, spem vitae¹⁴ gerentes, gaudentes et exultantes in benedictione vivimus.

¹⁻³ omit C ³ eo F ⁴ Berthfrithus C ⁵ obediemus F ⁶ Bebbanburg C
⁷ omit F ⁸ insert sancto C ⁹ omit F ¹⁰ consilii F ¹¹ erant C
¹² Ithypis C ¹³ Inhagustaldesae ¹⁴ insert cum Domino C

* Psa. 67. 36 (Vulg.).

CHAPTER LXII

Laetitia huius saeculi luctu miscbitur, et omnis res ad finem respicit. Nam cum tempus, quod Michael archangelus praedixerat, appropinquaret, sanctus pontifex noster pergens ad Agustaldaesiae¹, extimulo tali languore correptus, quasi olim in Meldum civitate fatigatus est, ut inde validiorem sustineret languorem. Tunc omnis familia cum intimo cordis maerore² consueta arma orationum arripens, die noctaque indesinenter canentes et deprecantes Dominum concedere ei inducias vitae, saltem ad loquendum et domos suas ad disponendas possessionesque dividendas, et ne nos quasi orbatos sine abbatibus relinqueret. Huius autem luctuosae calamitatis fama longe lateque pervolavit, et omnes abbates eius de suis locis et anachoritae concito cursu pergentes die et nocte festinanter, nihil secundum traditiones hominum de morte eius haesitantes, undique congregati, absque spe praesentium³, tamen ad viventem pervenerunt, domumque ingressi, genuflectentes et unanimiter omnes in luctu rogantes Dominum, ut in se promissionem suam expleret dicerent: *Ubiunque fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum*⁴, dicit Dominus⁵, et ut⁶ pontifici nostro aliquod spatium vitae concederet. Et, Deo concedente, ita factum est, ut⁷ et omnem vitam nostram in diversis locis secundum suum desiderium sub praepositis a se electis constitueret et substantiam suam intus et foris Deo et hominibus suo iudicio disperiret, quod ante non perfecterat⁸. Nam ex illa die, quasi de somno excitatus, accipiens intellectum et memoriam loquendique facultatem, integrae sanitati redditus est, et nos Deo gratias agentes⁹ miroque gaudio laetificati, unusquisque viam suam adiit.

¹ de Agustaldaesae C ² memore F ³ insert et absentium C ⁴⁻⁵ omit F
insert et reliqua F ⁶ omit F ⁷ omit F ⁸ Mabilon. praefecer. C praefecerat F ⁹ omit F

* Matth. 18. 20.

CHAPTER LXIII

Sanctus itaque pontifex noster in gaudio suorum et pace perfecta vivens et omnia ea¹, quae prius hominibus defuisse² ei videbantur, per spatium anni et dimidii post infirmitatem plene perfecteque emendavit. Nam non multo tempore ante beatae memoriae obitum Inhripsis³ cum duobus abbatibus et fratribus valde fidelibus, omnes numero viii, ad se invitatis, szofiliacium aperire claviculario praecipit et omne aurum et argentum cum lapidibus pretiosis in conspectu eorum deponere et in quattuor partes secundum suum iudicium dirimere iussit, qui nihil moratus, praeepto sancti patris oboediens, sic omnia complevit. Sanctus autem⁴ pontifex noster ad fideles testes dixit: "Scitote, fratres mei⁵ dilectissimi, cogitationem meam, quam ante olim cogitavi, ut sancti Petri apostoli sedem iterum appellarem et viderem, unde liberatus fui frequenter, Deoque volente, vitam meam illic finirem, et unam optimam ex his IIII partibus ad munera offerenda per ecclesias sanctorum mecum deducere donaque portare ad ecclesiam⁶ sanctae Mariae matris Domini dedicatam, ad sanctum Paulum apostolum munera pro anima mea offerre. Si vero Deus aliquod aliud providerit, ut frequenter semibus evenire solet, et dies obitus mei me occupavit⁷, vobis fidelibus praecipio in nomine Iesu Christi, ut per nuntios ad supradictas ecclesias munera mea mittatis. Ex tribus vero aliis partibus unam pauperibus populi mei pro redemptione animae meae dividite: alteram autem partem praepositi coenobiorum duorum saepe ditorum inter se dividant, ut cum muneribus regum⁸ et episcoporum amicitiam perpetrare poterint. Tertiam vero partem his, qui mecum longa exilia perpessi laboraverunt, et quibus terras praediorum non dedi, secundum uniuscuiusque mensuram dispartite illis, ut habeant, unde se post me sustentent⁹." Iterum alia vice post spatium temporis testibus fidelibus dixit: "Fratres, recolite, quod hunc Tatberthrum presbiterum, propinquum meum,¹⁰ qui nunc usque meus comes fuit¹¹ individuis, huius¹² coenobii¹³ constituo Inhripsis¹⁴ praepositum, ut regimen mecum¹⁵ quamdiu

¹ e.o. C ² defuisse F ³ Inhrypis C ⁴ autem after fideles in F ⁵ mi F
⁶ insert sanctorum F ⁷ occupavit C ⁸ regis C ⁹ sustentant F
¹⁰⁻¹¹ nunc comes F ¹² huiuscemodi F ¹³ omit F ¹⁴ Inhrypis C
¹⁵ meum C

vixero, habeat et post obitum meum sine scrupulo possideat. Ideo namque haec statuta dico, ut¹, me Michael archangelus visitans, paratum inveniat; signa enim obitus mei multa frequentant.”

CHAPTER LXIV

Post has ergo sermocinationes, secundum iussionem sancti pontificis nostri pulsato signo, tota familia Hypporum simul in unum congregata est. Ad quam introgressus est sanctus pontifex noster, et² respondens loqui incipiebat, hoc³ dicens: “Fater noster reverentissimus Caelinus⁴, aliquamdiu praepositus debitae nostrae observantiae, multum in Domino laboravit et nunc ad pristinum statum conversationis atque ad deserta loca revertere et contemplativam vitam, sicut olim, exercere et soli Deo servire concupiscit, et hoc ei diutius nolo renuere. Admoneo tamen vos, ut regulariter vitae vestrae institutionem conservare dignemini, usque dum, Deo volente, iterum veniam ad vos. Nam hii duo abbates nostri Tibba et Ebba⁵ praesentes, emissi a Ceolredo rege Merciorum, inviantes me ad colloquium eius, et hoc pro nostrorum coenobiorum statu⁶, quae in regno meo iudicio disponere promittit. Et iterum cum revertero ad vos, Deo volente, vita comite adducam mecum, quem inveni dignum vestrae praepositionis principatum. Sin vero aliquid propter frequentes infirmitates meas, Deo providente, aliud contigerit, quemcumque hi testes, qui nunc iuxta me sedentes, Tibba et Ebba⁷ abbates, Tatberctus et Hatufrith⁸ presbiteri magisterque Alufrithus, venientes vobis dixerint, illum suscipite et abbatem constituite et oboedientiam, quam Deo mihi que promissis et huc usque perfecistis, secundum praeceptum meum illi reddite.” Genuculantes lacrimantesque, inclinato capite in terram, omnia praecepta eius adimplere promiserunt, pronique orantes, sanctus pontifex noster benedixit eos et Domino commendavit, et ab eo die ultra faciem eius simul non viderunt.

¹ insert si F ² omit F ³ insert modo C ⁴ Caelinus C ⁵ Eabba C
⁶ omit F ⁷ Eabba C ⁸ Hatufrith C

CHAPTER LXV

Pergens igitur sanctus pontifex noster cum pace et benedictione omnium, tam principum quam subditorum Ultrahumbrensium, ad australia regna tetendit, ibique abbates suos omnes in adventu eius gaudentes invenit. Illic enim quibusdam supradicta testamenta ex ordine narravit et unicuique eorum secundum suam mensuram aut cum terris vitam¹ monachorum suorum augmentavit aut cum pecunia corda eorum laetificavit, quasi prophetiae² spiritu ante obitum suum haereditatem haeredibus dispersiens. Postremo ad monasterium eius, quod in Undolum positum est, in quo olim Andreae apostoli dedicavit ecclesiam, pervenerunt; ibique statim a languore infirmitatis coangustatus, ita ut intellegeret vicinum sibi esse finem huius vitae, et paucis verbis admonuit eos, ut memores essent omnium bonorum, quae ante locutus est. Nam omnem vitae suae conversationem memorialiter prius enarravit presbitero Tatbercto³, videlicet propinquo suo, quadam die equitantibus illis⁴ per viam, quasi praesens⁵ obitum suum; necnon recordatus est omnes terras in diversis locis, quas abbatibus ante dederat aut tunc dare iussit, ut erat coenobium⁶ Inhegustaldesia⁷, quod Accan presbitero, qui post eum fuit beatæ memoriae gratia Dei episcopus, in possessionem dare praecepit. Postquam pauca locutus est, benedixit eos, sicut Iacob benedixit filios suos, et cum quiete, non cum gemitu et murmure, caput ad cervical lectuli inclinavit et requievit; illi vero in choro die noctuque indesinenter psalmos canentes et cum fletu miscentes, usque dum in psalmo centesimo tertio ad versiculum illum pervenerunt in quo dicitur⁸: “*Emitte spiritum tuum, et creabuntur, et renovabis faciem terrae*.” Tunc⁹ sanctus pontifex noster emisit spiritum suum, et omnes stupefacti sunt, audientes ea hora sonitum quasi avium advenientium, nube testium confirmante. Abbatem ordinatum acceperunt, qui pro amore patris sui sancti pontificis nostri multa bona facere consuevit. Nam omni die pro eo missam singularem celebrare et omni hebdomada¹⁰ quintam feriam, in qua obiit, quasi dominicam in epulis venerari¹¹; et anniversaria die obitus sui universas decimarum partes de armentis et de gregibus

¹ omit F ² propheticæ F ³ T.p. C ⁴ illi C ⁵ praesentiae F
⁶ praesentiae C ⁷ c.e. F ⁸ Inhegustaldesia C ⁹ dicit C ¹⁰ tamen C
¹¹ ebdomada C and F ¹¹ venerare F

¹pauperibus populi sui dividere omnibus diebus² vitae suae ad gloriam Dei constituit, absque his elemosinis, quas omni die pro se et pro anima episcopi sui semper nominatum simul indigenis et Deo dabit.

CHAPTER LXVI³

Dominus itaque noster sanctum pontificem⁴, magnum virum et fidellem servum, sicut credimus, apud se inter suos sanctos miraculorum virtutibus hominibus declaravit. Nam quadam die abbates undique advententes, sanctum corpus pontificis in curru deducuntibus, aliisque penitentibus⁵ sanctum corpus lavare et diligenter honorificeque indui, sicut dignum erat, licentiam perperaverunt. Tunc enim quidam ex abbatibus nomine Bacula sindonem suam supra faciem terrae expandit, et super eam sanctum corpus deposuerunt fratres, suis manibus lavantes ecclesiasticisque induentes et ad praefinitum locum cum hymnis et canticis cum timore Dei portabant et supra domum quasi residentium avium cum sonitu iterum audierunt et statim iterum avolantium in coelum cum suavi modulamine penarum. Sapientes autem qui illic aderant dixerunt, certe se scire, angelorum choros cum Michael⁶ venisse et animam sancti pontificis in paradysum deducere. Deinde, extento foris tentorio, sanctum corpus balnearunt et balneum ibi in terram fuderunt, et habitatores cellae ligneam crucem ibidem postea erexerunt, ibique Dominus multa mirabilia facere consuevit. Nostri vero sanctum corpus lintheis induentes et in curru⁷ ponentes psalmodiamque canentes, coepit itinere usque ad Hrypense monasterium pervenerunt; quibus mox familia tota cum sanctis reliquiis in obviam exiit. Paene nullus se a lacrimis et fletu abstinit; elevata voce cum hymnis et canticis introduxerunt ad se et in basilicam, quam sanctus pontifex noster olim in honorem sancti Petri apostoli edificavit et dedicavit, corpus sanctissimi viri honorifice deposuerunt anno aetatis suae septuagesimo sexto. Quantos vero per quadraginta sex annos episcopus sui episcopos⁸ et presbiteros et diaconos⁹ ordinaverat et quantas ecclesias dedicavit, quis¹⁰ enumerare¹¹ potest? Cuius laus manet in aeternum. Et dignum haeredem Tarberthum presbiterum secundum praeceptum³ sancti pontificis nostri circumdantes abbates deduxerunt. Iterum itaque praefatus abbas sindonem suam, paululum a pedibus

¹⁻³ omit C
³ *Chapter heading in F de signo circuli properly belongs to Chap. LXVIII*
⁴ insert nostrum F
⁵ ab iisque penitentibus tes C
⁶ Michael eo C
⁷ cursum C
⁸ omi sui episcopos C
⁹ diaconos C
¹⁰ quantvis F
¹¹ omit F

ministrantium sordidatam, puero suo ministro involutam dedit, praecipiens ei, ut ad abbatissam sancti pontificis nostri nomine Cynethrith¹ eam deduxisset sibi que talem servaret, usquedum iterum, Deo volente, ad eam pervenisset. Quae praeceptis abbatis primitus oboediens, postremo tamen mundare eam praecepit. Et hoc audiens quaedam debilis pauperula sanctimonialis, per multos annos, ut in evangelio cemenarius, aridam manum et inutilem habens, ad abbatissam accedit, cum lacrimis genuflectens², aduravit eam, dicens: "In nomine Domini Iesu Christi³ et pro anima sancti episcopi tui indulge mihi mea decrepita membra in hoc lavacro lavare. Credo enim indubitata fide, hanc meam manum incurvatam et brachium longo tempore emarcuatam in eo lavacro per sancti sudoris⁴ ammixtionem, Deo volente, posse sanari⁵." Abbatissa vero religiosa, renuere timens, secundum fidem suam licentiam dedit. Illa etenim statim cum una manu alteram insensatam calefactae aquae lexivae immerisit sindonemque teigit et stipitem aridae manus cum vestimento fricans lavavit. Deinde—quid magis moror in verbis?—digni erecti, manus vivificata, brachio roborato, a tactu sindonis per fidem sanabatur, sicut mulier in evangelio Moerisa nomine a profusio sanguinis sanata est, quae tetigit fimbriam vestimenti Iesu: uterque gratias agens Domino, in mirabilibus suis laudabant eum

CHAPTER LXVII

Alio quoque in tempore Dominus sanctum suum pontificem nostrum miranter laudabilem more suo hominibus ostendit. Nam supradictum coenobium in Undolum, ubi pontifex noster viam⁶ patrum iniiit⁷, nobiles quidam exules cum exercitu causa iniuriarum suae spoliantes, totum combusserunt, excepta una domus⁸, in qua sanctus pater noster obiit; quam diligenti cura⁹ cum titonibus et lampadibus sine causa accendere nitebantur. Nam contra naturam ignes eorum¹¹ de tecto¹² stipuloso quasi¹³ madefactis facibus exinguabant. Postremo tamen unus ex eis audaci animo intrgressus, foenum¹⁴ aridum intus facilis accendere putans, vidit hominem iuvenem stantem in albis et in manu sua crucem teneantem auream.

¹ Cynethrith C
² genuflectans C and F
³ Christi Iesu F
⁴ sideris F
⁵ satiari F
⁶ via C
⁷ ruit C
⁸ domo C
⁹ curru F
¹⁰⁻¹¹ omit F
¹² tecti C
¹³ quas F
¹⁴ poenium F

Ille autem, statim ut vidit, stupefactus est et¹ in excessu mentis foras rediens, dixit: "Recedamus dehinc²: ecce! angelus Domini hanc domum defendit." Et ab ea recesserunt. Deinde etiam, quod multorum testimonio comprobatur, erat sepes³ magna spinea, quae totum⁴ monasterium circumcingebat, et⁵ eam statim flamma ex hac parte devorante, exardescere usque ad locum, ubi crucem ligneam in loca⁶ balnei erectam diximus. Ibi erectione crucis ignis illa vorax, extemplo evanescit⁷. Ex altera vero parte monasterii ignis ardens, per arenam spineam cito circumiens usque ad angulum⁸ eminus supradicti domus, ibique minuat lumine extinguebatur, ibique ea sola parte sepi⁹ incontaminata manente. Homines quoque maivoli⁹ supradicti, vindicante Deo, perierunt. Nam quidam nobilissimi ex his erant cum exercitibus suis post intervallum temporis in clara luce exaectati; nihil videntes, ab hostibus suis improvidi undique circumacti moxque prostrati et occisi sunt, paucique ex sociis eorum evaserunt, signo crucis¹⁰ muniti. Tali igitur prodigio sanctus Dei Wilfrithus precibus iniurias suas vindicavit¹¹.

CHAPTER LXVIII¹²

De signo circuli

Igitur postquam sanctus pontifex noster migravit ad Dominum, ubique abbates eius cum subiectis suis, antiquorum hostium insidias timentes, dixerunt: "Quandiu vixit optimum caput vitae nostrae, frequenter a regibus et principibus Britanniae varias temptationes sustinimus, quibus omnibus propter sanctitatem pontificis et sapientiam multorumque amicorum subsidium finem venerabilem semper imponere consuevit; nunc autem nostrum est plene perfecteque credere, intercessorem nostrum per signum sanctae crucis coaequari apostolis Dei Petro et Andrea, quos maxime diligebat et substantiam suam cum subditis dedicavit, in conspectu Dei sine cessatione nostrae defensionis tutorem existere." Et mox huius creditutatis signum in caelo apparuit. Nam anniversaria die sancti pontificis nostri, undique pontifices nostri, undique abbates sui¹³ ab

¹ omit est et F. ² hinc C. ³ sepi C and F. ⁴ omit C. ⁵ omit F. ⁶ loco F. ⁷ evanuit C. ⁸ angelum F. ⁹ maivoli F. ¹⁰ omit C. ¹¹ After muniti in place of last sentence F reads frequenter preces et iniurias suas vindicabat. ¹² No fresh chapter in F. Chapter-heading in C. ¹³ suos F and C.

oriente et occidente, ab aquilone et austro ad sollempnem diem congregati, in unum convenerunt, vigiliisque vespere facientes in ecclesia, ubi membra sancti episcopi nostri requiescunt; fratribusque vero quibusdam ea hora foris stantibus hebetioris ingenii, signum in caelo apparuit, cuius visionem alternatim usque mane reticuerunt. Crastina die audientes nuntiatum grave tulerunt, musitantes¹ pro peccatis suis sibi non esse revelatum. Cuius honestatis levamen et solamen mox subvenit. Nam cum, sollempnitatis convivio et coena finita, in crepusculo vespertino² abbates cum omni familia ad complotorium orationis exierunt, statim in caelo signum admirabile viderunt, quod est candidum circulum, totum coenobium circumdantem, quasi per diem arcus coeli absque variis coloribus. Namque huius candidi circuli principium, incipiens a cornibus basilicae nostrae sancto Petro dedicatae, e³ regione, ubi membra nostri episcopi⁴ requiescunt, in australem tendens dexteramque⁵ partem coenobii ample circumiens, usque ad aquilonem pervenit; deinde continuato circulo in euro-notum⁶ orientis coeli sursum adhaerens finem defixit. Nos vero⁷ adorantes laudavimus Dominum mirabilem in sanctis suis, perspicue⁸ intellegentes murum auxilii divini circa vineam familiae Domini electam, sicut evidenter de nobis timentibus rei eventus probavit. Nam quia in omnibus regnis Citra-Ultraque-Humbrensium vita nostra sub abbatibus electis utebatur, fratribus⁹ videntibus, concurrerunt quasi quidam¹⁰ arcus tendentium et sagittas mitrentium ac¹¹ in semetipso retorquerunt¹². Nos autem in nomine Domini magnificabimur¹³ *.

¹ Interlinear gloss in C id est silenter loquentes. ² vespertio F. ³ et F. ⁴ pontificis C. ⁵ dextramque F. ⁶ nothum C and F. ⁷ omit F. ⁸ Interlinear gloss in C id est manifeste. ⁹ inseri fratres C. ¹⁰ omit F. ¹¹ omit F. ¹² In semetipso retorquerunt C. ¹³ vocabimur F. In C there is an insertion in a later hand Explicit R : C : 248

* cf. Psa. 19. 6 (Vulg.)